HERCVLIS
CIOFANI
SVLMONENSIS
IN
P. OVIDII NASONIS
FASTORVM LIBROS
OBSERVATIONES:

AD ILLVSTRISS. ET EXCELL^{MVM}.
PAVLLVM VCHANSKI, REGIS
Poloniæ apud Sedem Apoſtolicam Oratorem.

Secunda editio longè auctior.

ANTVERPIÆ,
Ex officina Chriſtophori Plantini,
Architypographi Regij.
M. D. LXXXI.

ILLMO ET EXCELLMO

PAVLLO VCHANSKI, COMITI DE SLVEZEVO,

CAPITANEO DROHOBICENSI,

STEPHANI SERENISS. POLONIÆ Regis apud Sedem Apoſtolicam oratori digniſſimo ac diſertiſſimo,

Hercules Ciofanus Sulmonenſis S. D.

EX OMNIBVS veterum poëtarũ monumentis nullum hodierno die extat opus, quod aut eruditione, aut rebus, quæ ad Romanam antiquitatem cognoſcendam pertineant, hos OVIDII Faſtorum libros antecellat. Quod cùm perſpicuum ſit, amici quidam mei, harum litterarum, quæ ab humanitate nomen ſortitæ ſunt, intelligentia ornati, effecerunt, cùm eos libros, quos in exſilio ſcripſit, vno eodemq́ue volumine cum ſex his coniungi ſolitos, ſcholiis illuſtraſſem, vt hi eadem quoque diligentia, & induſtria, qua in illis vſus eram, mea in lucem prodi-

rent. Quid multa? Et iis, & quibuſdam aliis viris, quorũ propemodum ſub imperio ſum (notum enim eſt, quàm legum ſtudio, aliiſque negotiis ſim occupatus) parendum duxi, quamuis hoc onus meis viribus longè impar eſſe ſenſerim. Horum tamen cauſſa, & impulſu ſiquid à me præſtitum fuerit, quod eruditis placeat, lætabor; ſin minus, eos hac mea voluntate, qua præclaram aliquam rem præſtare cupiiſſem, in primis contentos eſſe decet. De OVIDIO autem ipſo, qui à ſapientiſſimo philoſopho, Seneca, Poëtarum ingenioſiſſimus non immeritò vocatur, quid hic dicam? quid de eius in quacumq. diſciplina, quæ eius ipſius ætatis hominibus nota erat, præſtantia? Nónne his carminibus, quibus perſecutus eſt quæ ad veteres Romanorum ritus pertinent, quæque (hac quidem in re) exilia, nuda, ieiunaq; erant, (ſic enim iis, qui materia propoſita aliquid ſcribẽdum ſuſcipiunt, in quo, veluti ſpatioſo campo, vagari nequeant, accidere ſolet) grauiter, ornatè, copioſéq. tractauit? quid de eloquentia, qua alios Latinos Poëtas, vt Gulielmus Sirletus Cardinalis ampliſſimus, Hippolytus Capilupus Epiſc., M. Antonius Muretus, Petrus Ciacconus, aliíque viri doctiſſimi ſentiunt, longè, latéque ſuperauit? in qua eum, vt de

altera

altera loquar facultate, Cicerone, & Liuio, quibus apud Latinos copioſiùs nemo ſcripſit, inferiorem, ſiquis verè, atque incorrupte iudicabit, minimè reperiet, ſed eis meritò cõparari poſſe ac debere confitebitur. Ab eiuſmodi eloquentiæ laude te is, quem modò nominaui, quemque noſtræ memoriæ hominum eloquentiſſimum eſſe cõſtat, SIRLETVS, cùm proximis his diebus pro STEPHANO SERENISSIMO POLONIÆ REGE apud GREGORIVM XIII. PONT. MAX. diſertiſſimam, qua ei, ſanctæque Romanæ ſedi illius nomine obœdiétiam detuliſti, magno cum lepore orationem habuiſſes, non lõgè abeſſe teſtatur, & ego, qui nonnullos alios oratores ibidem audiui, idem ſentio. Quod præclarum, atque admirabile animi tui ornamentum, innumerabiles omnium ordinum homines, qui eò, vt té audirent, confluxere, ad ſummam tui ipſius admirationem adduxit: quos, cùm verba faceres, quis repertus eſt huiuſmodi laudis tam cupidus obtrectator, qui infitias ierit, omnes, ſuauitate dicendi captos è tuo ore non pependiſſe? Inter quos me vnum, non valde celebri condicione hominem, ſed tamen ab horum ſtudiorum genere non prorſus abhorrentem, fuiſſe aio, & lætor. qui mi-

rificam illam tuam non mediocriter imbibi eloquentiam, quamque ſuprà quàm dici poſſit, non ſolùm ſuſpexi, atque admiratus ſum, ſed etiam venerari, ac colere occœpi. Quamobré ſub tuo clariſſimo nomine hoſce, quos dixi, Faſtorum libros in lucem emittere auſus ſum; atque eo magis id feci, quòd hoc ipſum opus (cuius alteram partem vtinam non deſideraremus) in tua regione à Poëta eſſe editum compertum eſt: vt æquum ſit ad eum locum, vnde in Vrbem primùm venit, eo ex Vrbe emendatius, illuſtriúſque, quàm vſq. huc fuit, redire. Peto igitur à te PAVLLE vir clariſſime, itémque doctiſſime, & humaniſſime, vt laborem hunc ex animi mei in celſitudinem tuam obſeruátia profectum, libenter accipias, & tandem aliquando legere non dedigneris. Vale. Romæ III. Kal. Maij. M. D. LXXIX.

CIO-

CIOFANVS LECTORI S.

IN FASTORVM *volumine emendando duodecim libris veteribus vſus ſum, quorum octo in ſummi Pontificis bibliotheca, qua præclarior & copioſior nulla alia extare dicitur, adſeruantur: in horum duobus poſtremus liber deſideratur. Alij duo ſunt eruditiſsimorum virorum, Achillis Statij, & Fuluij Vrſini, qui omnium antiquiſſimi eſſe videntur; ad horum præſtantiam & antiquitatem vnus ex illis, quos dixi, Vaticanis accedit. Alius ex bibliotheca Maffeiorum: alius, quem frater meus, M. Antonius cum impreſſo diligentiſſimè contulit, quem librum fratris in ſcholiis voco. In exemplari autem Statij tres propemodum libri deſunt. Eæ notæ, quibus breuitatis cauſſa vſus ſum, o.l.s. omnes libros ſcriptos ſignificant. Vale.*

PAVLLI MELISSI SCHEDII FRANCI EPIGRAMMATA.

AD HERCVLEM CIOFANVM SVLMONENSEM.

BARBARA *Naſonem iactabat terra Getarum*
In Scythicis omnem ſe tumulaſſe locis.
Arguitur falſi mendax. quod corpus habebant,
Solum, mandarunt ſcilicet illud humo.
Namque auram vitæ Romam tranſmiſerat ipſe
Viuus adhuc Genios, ad genitale ſolum.
Occulti genij latuere; latebat & aura,
Sic vt imago tamen ſtridula vtriſque foret.
Tu præter caput inuentum, reparare laboras
Corporis integras Hercule relliquias;
Vt qui concinnè & Genios, & iunxeris auram;
Totum hinc Sulmo omnem ceu ſibi Roma tenet.
O mirum artificem! numquid tibi maius ineſſe
Quàm magno Fidiæ, Praxitelique negem?

QVAM *cupidè adſpexi Peligni labra poëtæ,*
Quem tibi communis patria Sulmo tulit;
Tam ſum gauiſus feliciter eſſe repertum,
Cui tanti curæ carmina tanta viri.
Talibus auſpiciis ô perge Ciofane perge,
Neu ſepeli Genij dona beata tui.
Cùm vates lucem te dante reuixerit; ô quàm
Grande nefas iterum ſi paterere mori?

QVO

QV O *mage dilexi Naſonis amabile carmen,*
Quam prius induerer crine rigente genas;
Hoc mage ſuſpicio frontem, naſúmque poëtæ,
Et cum prolixa laurea ſerta coma.
At tuor eiuſdem nunc picta lubentius ora,
Pelıgni quòd ſunt Herculis illa typo.
Adſpicis, vt numeros videantur hiante labello,
Iam quoque queis olim pangere velle modis?
O ingens meritum! laudare Ciofane. nam quod
Vnius vrbis erat, totius orbis erit.

NO N *modò Naſonis das ſcripta Ciofane luci*
Pura tot è priſcis eruta codicibus;
Marmoris à Parij, ſed imagine Vatis ocellos
In nitido ſculptos ſubiicis ære tui.
Vt gaudet claras te ciue reductus in auras?
Vt Tiberim læto luminis orbe videt?
Roma noua agnoſcit faciem illius; ille ſed vrbis
Antiquam faciem noſſe nequire dolet.

EIVSDEM AD EVNDEM.

OI N *vrbe recentium Quiritum*
Nimis te memorem, meíque amantem
Mi Ciofane; qui ſacros apud me,
Naſonis teneri vigere vultus
Semper, ſemper & eſſe mecum eoſdem
Vis, è marmoris oppido vetuſta
Figura graphicè noua figura
Expreſſos! Agapetus hocce dono
Vt tibi dedit, omnibus dedit. nam
Qua communio conditi, quis vſus
Theſauri eſt? vbi liberas ab antris

HERCVLIS CIOFANI
SVLMONENSIS,
IN
P. OVIDII NASONIS
FASTORVM LIBRVM I.
OBSERVATIONES.

TEMPORA *cum cauſis Latium digeſta per annum,*
Lapſáq. ſub terras, ortáque ſigna canam.] Ianus Parrhaſius, qui patrum memoria omnium doctiſſimus fuit, hoc loco Ouidium noſtrum ad verbum AETION, quo vſus eſt Callimachus, alluſiſſe, eoque cauſam ſignificari docet lib. III. in Claud. de raptu Proſerpinæ.

SACRA *recognoſces annalibus eruta priſcis.*] Annales ſcripſerunt ante Ouidium Hemina, Claudius, Afranius, Ennius, Attius, Quadrigarius, Piſo, Fannius, Feneſtella, Laberius. & Licinius. SAEPE *tibi pater eſt, ſæpe legendus auus.*] Tiberius Germanicum filium adoptauit, ab Auguſto poſtea ipſe adoptatus. Dio lib. LV. & Suetonius in eiuſdem Tiberij vita, vbi ita ſcribit: Caio, & Lucio (Auguſti filiis) intra triennium defunctis, adoptatur ab Auguſto ſimul cum fratre eorum M. Agrippa: coactus prius Germanicum fratris ſui filium adoptare. Iuſtinianus lib. I. Inſtitutionum, Titul. XI. cùm de adoptandi more diſſereret, hoc vtitur exemplo: ſic etenim D. Auguſtus non ante Tiberium adoptauit, quàm is Germanicum adoptaſſet: vt protinus adoptione facta, inciperet Germanicus Auguſti nepos eſſe. Habes itaque quomodo Tiberius eſſet Germanici pater, & Auguſtus auus. ſic quoq. ſub finem huius libri:

Et tuus Auguſto nomine dictus auus.

Adoptio verò quo modo fieret, docet Vlpianus in fragmentis tit. IIX. his verbis: ADOPTIO fit, aut per populum, aut Prætorem, vel Præſidem prouinciæ. Illa adoptio, quæ per populum fit, ſpecialiter arrogatio dicitur. Per populum qui ſui iuris ſunt

E t *ſonet accenſis ſpica Ciliſſa focis?*] Antonius Fanenſis hoc loco, & Ioſephus Scaliger in Propertium lib. I V. per ſpicam Ciliſſam crocum intelligi debere rectè admonent, contra Paulli Marſi opinionem. Confirmat & hanc, quam ego quoque probaui opinionem Ouidius ipſe in Ibin, vbi ita eſt:

Quótue ferat dicam terra Ciliſſa crocos.

S a l v e *feſta dies*] Ita lege ex veter. exemplaribus & ratione. ——E t *voces concipe mente meas*] eadem exempl. *Percipe.* verè. quam lectionem agnouit & Marſus.

L i b e r a *per tutas.*] liber Vrſini, & fratris mei: *Libera perpetuas.* O r a *vides Hecates in tres vertentia partes.*] Feliciſſimè hunc locum explicat Parrhaſius in Claudianum, & nos in Metamorphoſin obſeruationibus repetemus.

T v m e t.] ὀργᾷ. Tale quippiam in eodẽ opere notauimus.

B r v m a *noui prima eſt, veteriſque nouiſſima ſolis: Principium capiunt Phœbus, & annus idem*] Solſtitium hiemale ſignificat. A d *primam vocem timidas aduertimus aures*] Vrſ. *Ad primas voces timidas cõuertitis aures.* Maff. 1 *aduertitis.*

E t *primùm viſam*] idem lib. Vrſ. *Et viſam primùm.*

v i x *vltra, qua iam progrediatur, habet.*] Qua per quem locum. ſed in tribus Vatic. & Maffei eſt, *quo*; & fortaſſe rectius: & vide quàm aptè progrediendi verbo vtatur, quod valet vlterius pergere.

D v m *caſa Martigenam capiebat parua Quirinum, Et dabat exiguum fluminis vlua torum, Iuppiter anguſta vix totus ſtabat in æde, In'que Iouis, &c.*] Tale quippiam eſt apud Propertium eleg. I. lib. I V. Tibullum lib. I I. eleg. V I. & Claud. lib. I. in Rufinum. N e c *fœnũ.*] aliquot lib. vet & Aldinus: *Et fœnũ.*

A t *poſtquam fortuna loci caput extulit huius, Et tetigit ſummos vertice Roma Deos.*] ſic lib. Vrſ. Maff. Fratris, & alij quidam. Ad huius autem loci ſententiam vide quæ notaui eleg. I I I. lib. I. Triſt.

—C v r *ſit ſtipis*] Veter. lib. *Si ſit.* melius.

—M a i e s t a s *conuenit ipſa Deo*] ſic in lib. Vrſ. optimè.

A r x *mea collis erat, quam, &c.*] duo Vatic. & idem Vrſin. *Ara mea eſt colli quem* &c.

C v r *ſic ſacratus in vno es?*] Vet. editiones, & Vrſ. liber, *cur ſtas ſacratus in vno?* ſequor.

H i c *vbi templa foris iuncta duobus habes?*] Publius Victor de Vrbis regionibus: Iani duo, celebris mercatorum locus. Erant igitur duo Iani ſacella, ſiue potius templa in foro Boario,

& Roma-

& Romano, vel Piſcario. atque ita intelligendum eſt illud Horatij in Epiſt. libro 1. epiſt. 1.

———— *hac Ianus ſummus ab imo*
Perdocet. ————

Vel ſpatium illud, quod erat inter vtrumque Iani templum accipiendum eſt.

ILLE *manu mulcens propexam ad pectora barbam,*] *in pectore* legitur in lib. Vrſini: quo modo eſt apud Virg. lib. x.

——*fuſus propexam in pectore barbam.*

VTQVE *leuis cuſtos armillis capta Sabinis Ad ſumma Tatium duxerat arcis iter.*] lib. ſcripti: *capta Sabinos Ad ſumma tacitos* &c. ſequendum videtur. Nota autem eſt hiſtoria, ſiue, vt vult Liuius, fabula.

INVIDIOSA *feras.*] iidem lib. ſic habent.

ANTE *tamen madidis ſubieci ſulfura venis.*] Vnus Vatic. *calidis*, non *madidis*, quam lectionem qui ſtatim ſequitur, verſus confirmare videtur: *Clauderet vt Tatio feruidus humor iter.* Iudicent tamen emunctæ naris viri.

CVIVS *vt vtilitas pulſis comperta Sabinis.*] libri ſcripti, & Aldinus: *Percepta Sabinis.*

—ET *attollens oculos diuerſa tuentes.*] omnes ferè vet. lib. habent, *videntes.*

TRADIDERAT *famulas iam tibi Rhenus aquas.*] è bonis lib. ita legendum. Alibi: *Nec ſibi perpetuo ſerua bibatur aqua.*

IANE *face æternos.*] ſic Vrſini liber. emendatè.

—PROMISSI *pars fuit illa mei*] ſic in duobus Vaticanis. in aliis vet. *Propoſiti.* vtrumque ferri poſſe cenſeo, quamuis ad poſteriorem magis inclino lectionem.

OCTIPEDIS *fruſtra quæruntur brachia Cancri: Præceps occiduas ille ſubibit aquas.*] Rectè admonent interpretes de occaſu Coſmico intelligi, qui fit III. Nonas Ianuarij, quo die in XVII. parte Capricorni in ſigno oppoſito eſt.

OBSTITERINT *imbres miſſi tibi nubibus atris.*] ſic legitur in vno optimo lib. Vatic. ſuperne verò notatum eſt non recenti manu, *Niſi ſi tibi nubibus atris*, quo modo eſt in quattuor aliis eiuſdem bibliothecæ. ſuperiorem lectionem, quæ eſt in lib. Vrſ. integriorem eſſe opinor.

NONAE *ſigna dabunt exoriente lyra.*] Oritur lyra cum fine libræ Romæ. Intelligit autem poëta ortum Heliacum, quo lyra manè ante Solis ortum conſpicitur. Ortus verò & occaſus ſiderum triplici differentia diſtinguuntur. aut enim accedente

propius

propius Sole occultantur, aut prætergradiente in antecedentia ſeſe proferunt. Cùm ad hanc rationem vel occultantur, vel ſe proferunt, dicitur à recentioribus occaſus Heliacus, & ortus Heliacus. Ortum Heliacum Plinius vocat ſideris emerſionem: occaſum autem ſideris occultationem, & hic eſt primus modus. Secundus autem, cùm ſtella diluculo cum Sole oritur, Matutinus ortus appellatur; à recẽtioribus dicitur ortus Coſmicus, à Ptolemæo συνανατολὴ ἑῴα. Cùm autem Sole diluculo emergente ſtella ex aduerſa parte occaſum ſubit, ſtellæ occaſus Matutinus Latinè dicitur, à recentioribus occaſus Coſmicus. Tertius autem modus eſt, cùm Sole occidente ſtella crepuſculo exoritur, & appellatur ortus Veſpertinus; à Ptolemæo ἑσπερία συνανατολή. Occaſus autem veſpertinus, quãdo ſtella occidẽtem Solem ſubſequitur: hi à recentioribus ortus, & occaſus vocantur Chronici. ET *prius antiquus dicebat Agonia ſermo.*] ita habent omnes libri ſcripti. ineptam planè alij ſubſtituerunt lectionem, *Agimina.* Tu Feſtum Pompeium lege in verbo Agonium, cuius loci partem adducit hic Marſus.

VTQVE *ea non certa eſt*] hæc eſt vet. o. lib. lectio. verò. ſecus in vulgatis quibuſdam, ſed malè.

LACRYMATAS *cortice myrrhas.*] citat hæc verba Diomedes. —HERBIS *contenta Sabinis*] ſic o. lib. ſ.

—DICTA *dolore dedit:*] ita idem l. ſ.

RODE *caper vitem, tamen hinc, cùm ſtabis ad aram, In tua quod ſpargi cornua poſſit, erit.*] Hoc diſtichon conuertit Ouidius ex Græcis epigrammatis. vbi ita eſt:

Κἤν με φάγῃς ἐπὶ ῥίζαν, ὅμως ἔτι καρποφορήσω
Ὅσσον ἐπισπεῖσαι σοὶ τράγε θυομένῳ.

Mactabatur autem caper Baccho. Mart. lib. v.

Vite nocens roſea ſtabat moriturus ad aras
Hircus, Bacche tuis victima grata ſacris.

Ouid. lib. II. de P. eleg. IX.

Nec dabit intonſo iugulum caper hoſtia Baccho.

—NOXA *tibi debitus hoſtis Spargitur effuſo, &c.*] Omnium optimus lib. Vatic. *Noxa tibi* ſequor. quattuor alij Vatic. & Vrſ. *Mox & tibi.* erratum à librariis pro *noxa tibi.*

FLEBAT *Ariſtæus*] De hoc Ariſtæo ſic Iuſtinus lib. XIII. Ariſtæus, Apollinis ex Cyrene, quæ eximiæ pulchritudinis fuit virgo, filius primùm & apum, & mellis vſum, & lactis, & coaguli hominibus tradidit, Solſtitialiſque ortus ſiderum primùm inuenit. Tribuit eidem Ariſtæo oliuæ inuentionem Cicero

lib. III. De nat. Deorum. HYPERIONA] Solem. Vide quæ notaui lib. v. huius operis.

PARS *aderat comptis arte manúque comis.*] lib. vet. *poſitis*, non *comptis*, placet.

SIC, *vt erat luſa laſſa,*] aliquot vet. lib. *feſſa*, probé.

ECCE *rudens rauco Sileni vector Aſellus Intempeſtiuos edidit ore ſonos: Territa conſurgit Nymphe,*] tale quippiam dicit etiam libro VI.

Forte ſenex, quo vectus erat Silenus, Aſellum
Liquerat ad ripas lene ſonantis aquæ.
Ibat vt inciperet longi Deus Helleſponti:
Intempeſtiuo cùm rudit ille ſono.
Territa voce graui ſurgit Dea.

NEC *defenſa iuuant Capitolia,*] A Gallis Senonibus, qui, niſi anſeres ſuo clangore Manlium excitaſſent, Capitolium cepiſſent. Contigit hoc anno ab vrbe condita CCCLXIII. Meminit huius rei Liuius lib. v. & Plutarchus in vita Camilli. Vide etiam, quæ ego in Metamorph. ex Columella annotaui. Cicero pro Sext. Roſcio Amerino: *Anſeribus cibaria publicè locantur, & canes aluntur in Capitolio, vt ſignificēt, ſi fures venerint.*

—FVGAVIT] in exſilium eiecit.

SPEMQVE *metumq́.*] Vide Scholia in epiſt. Heroid.

PASSVS *idem eſt, Tyriis qui quondam pulſus ab oris Cadmus in Aonia condidit exſul humo.*] Hac de re ita ſub principium lib. III. Metamorph.

Cùm pater ignarus raptam perquirere Cadmo
Imperat, & pœnam, ſi non inuenerit, addit
Exſilium, facto pius, & ſceleratus eodem.

ET *idem Pagaſeus Iaſon,*] legendum ex v. l. *Begaſeus.*

DIIQVE *petitorum (dixit) ſaluete locorum,*] Vide quæ collegi lib. III. Metam. ſub principium.

CETERA *terra petet:*] lib. Vrſ. *Cetera turba petet.*

IAM *pius Æneas ſacra, & ſacra altera patrem Afferet,*] Hunc locum expoſui ex Aeliano in meis in Metamorphoſin obſeruationibus lib. XIII. ad verſum illum:

Sacra, & ſacra altera patrem
Fert humeris venerabile onus Cythereius heros,
De tantis opibus prædam prius eligit illam,
Aſcaniumq́; ſuum. Infrà etiam lib. IV tale quippiam:
Hinc ſatus Æneas, pietas ſpectata per ignes;
Sacra, patrémque humeris altera ſacra tulit.

TRAXERAT *auerſos Cacus ad antra boues.*] lege ex Vrſ. & tribus Vatic. *ad antra ferox.* Ad hunc autem locum interpretis officio functus Mart. reſpexit lib. v.

Siluarúmque tremor tacita qui fraude ſolebat
Ducere, nec rectas Cacus in antra boues.

NON *leue finitimis, hoſpitibusq; malum.*] Expreſſit verbum κακόν. De Caco autem & Hercule ſic diſputat Fulgentius lib. II. Mythologicon: Si fumum fures eructant, quis inuolantem dum negat agnoſcat? ergo aut caliginem, aut fumum obiicit, ne agnoſci poſſit: aut in fumum vaneſcit ſubſtantia, quæ furtiuè ſuccedit. Cacus enim Herculis boues furatus eſſe dicitur, quos cauda in ſpelunca tractos abſcondit, quem Hercules preſſo gutture interfecit. κακὸν enim Græcè, malum dicimus. Ergo omnis malitia fumum eructat, id eſt, aut quòd contraria ſit veritati, id eſt, luci: aut quòd acerba ſit videntibus, vt fumus oculis: aut quòd multiformis malitia non ſimplex ſit. Triplici enim modo non nocet malitia: aut in euidenti, vt potentior: aut ſubtiliter, vt falſus amicus; aut occultè, vt impotens latro: Ideò etiam ſubtractos boues tranſuerſis ducit veſtigiis, quòd omnis malignus aliena inuadat, & tranſuerſa defenſionis vtatur via. Ideò & bona Herculis concupiſcit, quia numquam malignitas aperta liberiore fronte ſit, ſed virtus & malos interficit, & ſua vindicat. DIRA *viro facies,*] lib. vet. *Dura.* quo verbo impudentia indicatur. QVOD *ſimul euerſum eſt,*] ſic iidem lib. vet. verè. QVAS *quoties perſlat,*] ſequor eorundem lib. lectionem, *proſlat.*

ADDVCTAQVE *claua trinodis*] ſic in iiſdem lib. verè.

ILLE *cadit, mixtasq; vomit cum ſanguine flammas:*] Quattuor Vatic. *Mixtosq; vomit cum ſanguine fumos.* verùm in vno eſt: *mixtoq;*, non *mixtosq;*. Quam lectionem confirmat Virg. lib. VII. à quo hic noſter multa accepit. eius verba ſunt:

Faucibus ingentem fumum (mirabile dictu)
Euomit. ——QVA E *maxima dicitur aram.*] Hanc aram ponit P. Victor in XI. vrbis regione. vide & Solinum lib. I. cap. II. PERLEGE *diſpoſitas generoſa per atria ceras*] ſic legitur in quattuor Vatic. in alio eiuſdem bibliothecæ, & Vrſini eſt *Ciueroſa.* non placet.

GENEROSA] In quibus nobilium familiarum ſeries diſpoſita eſt. AVT *torquis adempti*] T. Manlium Torquatum ſignificat, de quo ſic Cicero lib. III. Off. *T. Manlius ad Anienem, Galli, quem ab ea prouocatus occiderat, torque de-*

tracto, cognomen inuenit. De eodem idem Cicero lib. I. & II. De finibus. Agellius cap. XIII. lib. IX. Oroſius lib. III. cap. VI.

AVT *corui titulos auxiliaris habent.*] M. Valerius Coruinus, qui à coruo adiutore nomen eſt adeptus. Lucanus lib. VII.

——cadunt Lepidos, cadúntque Metellos,
Coruinóſque ſimul. Vetus inſcriptio:

M. VALERIVS. M. F. M. N. MESSALA. A. DCCXXVI. CORVINVS. PROCOS. EX. GALLIA. VII. K. APR.

Val. Maximus lib. IIX. cap. XIII. M. Valerius Coruinus centeſimum annum compleuit: cuius inter primum & ſextum cõſulatum quadraginta ſeptem anni interceſſerunt; ſuffecitq. integris viribus corporis non ſolùm ſpecioſiſſimis Reip. miniſteriis, ſed etiam exactiſſimæ agrorum ſuorum culturæ, & ciuis & patrisfamilias optabile exemplum. De hoc item Valerio Cicero in Catone Maiori, Plutarchus in Mario, Plinius lib. VII. cap. XLIIX. & idẽ Valer. eod. lib. cap. XV. Agell. lib. II. cap. IX.

MAGNE *tuum nomen rerum eſt menſura tuarum*] Apoſtrophe ad Cn. Pompeium Magnum, qui à magnis rebus geſtis etiam Agamemnonis nomen inuenit. Huic proſpera vtenti fortuna, rebuſque geſtis claro ab oraculo reſponſum eſt, vt à Caſſio caueret. Quapropter omnes de gẽte Caſſia viros, à quorum nemine inſidiis petitus eſt, ſuſpectos habuit. Poſtea in Pharſalia à Cæſare victus, Aegyptum petens apud montem Caſſium & cæſus eſt, & tumulatus pridie Kal. Octob. ea ipſa die, qua ante annos XIII. de Mithridate rege Ponti & piratis triumphauerat. Auctor Dio lib. XLII. & alij.

SED *qui te vicit nomine maior erat.*] ſic eſt in opt. lib. ſcriptis.

AVGVSTA *vocantur Templa Sacerdotum ritè dicata manu.*] *ritè*, id eſt ſolenniter, cum cærimoniis. Liuius lib. XXVII. *Negabant Pontifices vnam cellam amplius, quàm vni Deo ritè dedicari.* ſic enim ex veteribus libris emendauit doctiſſimus vir, omniſque Romanæ antiquitatis intelligentiſſimus, amicus meus, Carolus Sigonius. quam lectionem repperi ipſe etiam in meo veteri Liuij libro, quem cum eo, quem eruditiſſimis idem Sigonius Scholiis illuſtrauit, contuli: in quo præter alia, quæ non parui ſunt momẽti, locus eſt integerrimus lib. XXIIX. hic videlicet: In Conſentinum agrum Conſules exercitum eduxerunt, paſſimque depopulati, cùm agmen iam graue præda eſſet, in ſaltu anguſto à Brutiis, iaculatoribuſque Numidis turbati ſunt, ita vt &c. Rhenanus autem, cuius coniecturam & emendationem poſtea idem Sigonius ſecutus eſt, cùm in ſuis

libris repperiſſet; à Brutiis iaculatoribusque diſturbati ſunt; de leuit quę coniunctionem, & legit à Brutiis iaculatoribus diſturbati ſunt. Hoc, vt ſpero, non prorſus inutile, lector te ſcire volui, vt, ſi poſthac aliquis mihi otium faciet, ſperes fore, vt à me nonnulla eius libri ope, & aliorum, quos conferam, Liuianæ lectionis emendatiora, quàm quæ nunc habentur, expectare poſſis. PROTEGAT *& noſtras querna corona fores.*] vide quæ notaui, lib. III. Triſtium.

ORIGINIS *vrbi*] ſic habent tres Vatic. & Vrſ. alij autem & Statij, *Origine verbi.* quod ſequor.

IVS *tamen ereptum reſtituiſſe, ferunt.*] Tres Vatic. & Statij.

IVS *tamen exemptum.*] Vrſ. verò *Exceptum.*

NEC *violent puros exanimata focos.*] ſic in iiſdem lib. In aliis verò ex eadem Bibliotheca & Statij, *Exta cremata.* Superiorem amplexor lectionem. POSTVERTAQ.] ſic omnes lib. veter. quam lectionem agnoſcit etiam hic Marſus.

—MAENALI *Diua*] *Manali Nympha*; Statij liber.

NVNC *te ſacrata reſtituere manus.*] lege ex. o.l.C. *cōſtituere.*

FVRIVS *antiquus populi ſuperator Hetruſci Vouerat*] Non diſplicet lectio, quæ eſt in tribus Vatic. & Vrſini: *Furius antiqui,* &c. Rectè autem admonet Marſus hūc eſſe M. Furium Camillum, qui anno V. C. CCCLXIII. dictator fuit bello cōtra Veiētes (*hodie il paeſe doue è Ponzano*) L. Valerio Potito & M. Mālio Coſſ. Liuius lib. V. CONSORTES *operum, per quas correcta vetuſtas,*] lib. Statij, & Fratris: *Conſortes ſuperis, per quas corrupta vetuſtas.* Nihil mutandū cenſeo. AEGRA *ſeges.*] Idem lib. Vrſini, & Maffeii: *Vlla ſeges.* PAX *Cererē nutrit, pacis alūna Ceres.*] Infrà lib. IV. *Pace Ceres lata eſt: & vos orate coloni*

Perpetuam pacem, pacificúmque ducem.

DEDVXIT *Pacis ad aras:*] Melior lectio in tribus Vatic. & Vrſini, *Ad aram.* FRONDIBVS *Actiacis canos redimita capillos*] Lege ex opt. manuſcriptis exēplaribus, & optimè excuſis, *Cōptos redimita capillos.* Idq. agnoſcit Marſus. GLORIA *maior eris.*] ſic iidem lib. vet. rectè. SOLA *gerat miles quibus arma coërceat, arma.*] Hęc eſt vera & germana lectio: peſſima & prorſus explodenda quæ in quibuſdam lib. excuſis legitur: —*quibus arma coërceat hoſtes.* —EXACTA] Abſoluta, perfecta. ſub finem lib. XV. Metamorph. *Iámque opus exegi.* Horat. lib. I V. Carminum: *Exegi monumentum ære perennius.*

Alio modo ſub finem lib. I. De arte:

Pars ſuperat cœpti, pars eſt exhauſta laboris.

HERCVLIS CIOFANI
SVLMONENSIS,
IN
P. OVIDII NASONIS
FASTORVM LIBRVM II.
OBSERVATIONES.

ALTER *vt it menſis, ſic liber alter eat.*] o.ferè lib.ſcripti habent: *Alter vt hic menſis.*

NVNC *primùm*] lib. Vrſini: *Iã primùm.*

ECQVIS *ad hac*] Iidem libri. *Et quis.*

—GERIMVS, *qua poſſumus, arma;*] Quinque ex iiſdem libris: *ferimus.*

SI *mihi non valido torquentur pila lacerto,*] Erat pilum teli genus, quo in bello Romanorum milites vtebantur. Lucanus ſub principium lib. I. vbi de Pompeio, & Cæſare, dum alter aduerſus alterum bellum gerens, eorundem militum opera, ſignis, telisque vterentur:

——infeſtiſque obuia ſignis
Signa, pares Aquilas, & pila minantia pilis.

Si de pilo plura cupis, conſule Vegetium lib. I. cap. XX. & lib. II. cap. XXV. & Polybium libro VI.

ERGO *ades, & placido paulum mea munera vultu Reſpice.*] Tres lib. ſ. *Accipe.* Vrſini, *Aſpice.*

—PIAMINA *patres.*] Quinque lib. ſ. *Piacula.*

QVEIS *veterum in lingua*] Vatic. *Veterum lingua.* Vrſini & Fratris: *Veteri in lingua.*

TORRIDA *cum mica farra, vocantur idem.*] Vnus Vatic. *Turgida.* ſeptẽ alij, Maffei, Fratris & Vrſ. *Turbida.* ſequor.

CASTA *ſacerdotum tempora fronde tegit.*] lib. Vrſini, *Timpora:* & ſic ſemper, cũ de tẽporibus. id eſt, capitis parte ſermo fit.

—SECTA *quod pelle Luperci*] o.l.ſ. *Quia.* aptius. ſequitur enim: *Aut quia pacatis.*

GRAECIA *principium moris dedit.*] ſic in octo lib. ſ.

IN *liquidas ſubito merſa notabit aquas*] ſic eſt in iiſdẽ lib. ꝓbẽ.

SAEPE

SAEPE *canes, leporéſque, vmbra iacuere ſub vna, Et ſtetit in ſaxo proxima cerua lea.*] Ad hunc locum reſpexiſſe videtur Seneca in Hercule Oeteo de Orpheo loquens:

Iuxtáque impauidum pecus
Sedit Marmaricus leo,
Nec dama trepidant lupos.

—VOCALIS *Arion.*] Arion citharœdus fuit inſignis, ex Methymna Lesbi vrbe. Martialis lib. IIX.

Sic Methymnæo gauiſus Arione Delphin
Languida non tacitum per freta vexit onus.

De eodem plura Plutarchus in Sympoſio ſeptem ſapientum. Et hic noſter lib. III. De arte:

Quamuis mutus erat, voci fauiſſe putatur
Piſcis, Arioniæ fabula nota lyræ.

Copioſè hanc fabulam narrat Higinus cap. CXCIV. his verbis: Arion Methymnæus, cùm eſſet arte citharæ potens, rex Pyranthus Corinthius eum dilexit; qui cùm à rege petiiſſet, per ciuitatem artem ſuam illuſtrare, & magnum patrimonium acquiſiſſet, conſenſerunt famuli cum nautis, vt eum interficerent. Cui Apollo in quietem venit, eique dixit, vt ornatu ſuo & corona decātaret, & eis ſe traderet, qui ei præſidio veniſſent. quem cùm famuli, & nautæ vellent interficere, petit ab eis, vt antè decantaret. Cùm autem citharæ ſonus, & vox eius audiretur, delphini circa nauem venerunt. quibus ille viſis, ſe præcipitauit. qui eum ſublatum attulerunt Corinthum ad regem Pyranthum. qui cùm ad terram exiſſet, cupidus viæ, delphinum in mare non propulit, qui ibi exanimatus eſt. Qui cùm caſus ſuos Pyrantho narraſſet, iuſſit Pyranthus delphinum ſepeliri, & ei monumentum fieri. Poſt paucum tempus nunciatur Pyrantho nauem Corinthum delatam tempeſtate, in qua Arion vectatus fuerat. Quos cùm perduci ad ſe imperaſſet, & de Arione inquireret, dixerunt eum obiiſſe, & eum ſepulturæ tradidiſſe. Quibus rex reſpondit, Craſtino die ad delphini monumentum iurabitis. Ob id factum eos cuſtodiri imperauit, atque Arionem iuſſit ita ornatum quo modo ſe præcipitauerat in monumento delphini manè deliteſcere. Cùm autem rex eos adduxiſſet, iuſſiſſetque eos per delphini manes iurare Arionem obiiſſe, Arion de monumento prodit. Quod illi ſtupentes, qua diuinitate ſeruatus eſſet, obmutuerunt. quos rex iuſſit ad delphini monumentum crucifigi. Apollo autem propter artem citharæ Arionem, & Delphinum in aſtris poſuit. Copioſius

eandem fabulam ex Herodoro proſequitur Agellius lib. XVI. cap. XIX. Sed hoc idem de Orione narrat Germanicus Cæſar in Phænom. Arati.

—SICVLAS *impleuerat vrbes:*] Vrſ. liber; & tres Vatic. *Siculas impleuerat oras.*

AVSONIS *ora*] ſic dicitur Aſis, Italis, Caſtalis, Pegaſis, Sarmatis, & alia ad eundem modum plurima. Vide Scholia in lib. De Ponto. Inepte autē Marſus, qui propriū nomen eſſe ait.

—MORTEM *non deprecor.*] ſic alibi:

Sæpe precor mortem, mortem quoque deprecor idem.

NON *deprecor.*] non recuſo.

QVAE *poſſit crines Phœbe decere tuos.*] Laudatur Phœbus ob pulchrum capillum. Qua de re lib. IV. Metamorph. quæ aliâs edentur. INDVERAT *Tyrio.*] ſic o.l.ſ. malè quidam impreſſi: *Induit & Tyrio.*

ASTRIS *Delphina recepit Iuppiter, & Stellas iuſſit habere nouem.*] Et hanc, & aliam ex Eratoſthene, & ex Aglaoſthene cauſſam refert Higinus, qui alibi Delphinum non nouem, ſed decem ſtellas habere ait, & quibus in locis. Germanicus tamen Cæſar facit cum poëta noſtro. Eius verba ſunt: Delphinus ſtellas habet in ore vnam, in ſolio duas, in pinnulis ventris tres, in dorſo vnam, in cauda duas. ſunt omnes nouem.

IAMPRIDEM *tu pater orbis eras.*] ſic eſt in tribus antiquis. probo. —QVAE *dederas tranſilienda Remo.*] Vrſ. Maffei: *Tu dederas.* ſequor.

—CENAQVE *ſenſit.*] Hæc eſt o. vet. lib. lectio. verè.

—DVCE *ſe*] Vrſ. *Sub ſe.*

—A *Zephyris mitior aura venit.*] Quidam ex vet. lib. *Mollior aura.* DIXERAT *& Nymphis.*] Vrſ. & quidam alij: *Dixerat hæc Nymphis.*

PONDERIS *ipſa ſui.*] Duo Vatic. *Illa ſui.*

NI *foret ad ſuperas raptus vterq. domos.*] lib. vet. *In ſuperas.*

—IN *qua Veientibus aruis*] o. l. ſ. *armis.* probo.

—MILES *generoſus*] Optimus Vatic. *generatus.*

VT *celeri paſſu Cremeram tenuere capacem.*] lib. ſ. *tetigere.* ſequor. INHONESTAQVE *vulnera tergo Accipiunt.*] Maximò dedecori eſt militibus iis, quibus vulnera tergo illata ſunt. Contrà; maximo eſt ornamento iis, qui illa in pectore exceperunt. Ouidius lib. XIII. Metamorphoſeos:

—— ſunt & mihi vulnera, ciues,
Ipſo pulchra loco.

Quem quidem locum aliis exemplis illuſtraui,quę in ſecunda, quæ vel nunc in promptu eſt, editione omnia edentur.

S I L V A Q V E *montanas occulit alta feras.*] Duo Vatic. *Occulit apta.* quinque alij. *Occulere apta*, pro occulebat.

—F I N I T *aquas.*] Vrſ. *claudit.*

C O N C I T A T *ipſe feras.*] Idem: *concipit ille fugas.*

V I D I T *ab excelſo Faunus vtrumque loco.*] Opt. Vaticanus, & Maffei: *Iugo.*

A V R E A *pellebat tepidos vmbracula ſoles.*] Vnus Vatic. *rapidos.* I N D V I T *illa ſuus.*] lib. vet. ita habent.

V I N C L A *relaxant*] lib. Vrſini: *Vincula laxant.*

—V I N O Q V E *ſolutos.*] Quidam lib. veteres, *ſepultos*: alij, *granatos.* Maffei verò, *ſopitos.*

I N Q V E *ſuo*] Vrſ. *tuo.*

V E R V B V S *transfixa ſalignis*] In vet. quibuſdam: *tranſita*: in aliis, *tranſuta.* quam lectionem agnoſcit Marſus: quæ vera eſt. Q V A E V E *locum tali nomine cauſa notet.*] lib. vet. *Quæue diem.* verè.

E X *illis Romulus alter erat.*] ó. l. *ſ. iſtis*, emendatè.

E T *geminos in loca iuſſa ferunt.*] Ita legendum ex iiſdē lib.

M A X I M E *Circe*] Erat Circus Maximus in X I. Vrbis regione, qui capiebat loca C C C L X X X V. mill. eius portæ XII. P. Victor. Eius autem longitudinem ad tria ſtadia, latitudinem verò ad ſtadium vnum, ſed cum ædificiis ad iugerum quaternum pertinuiſſe obſeruatum eſt.

Impe. Cæſar. Diui F.
Auguſtus
Pontifex Maximus
IMP. XII. COS. XI. TRIB. POT. XIV.
Aegupto in poteſtatem
Populi Romani redacta
Soli donum dedit.

Huius autē Circi ſitum ponit Virg. lib. v. Aeneid. his verbis:

Hoc pius Aeneas miſſo certamine, tendit
Gramineum in campum, quem collibus vndique curuis
Cingebant ſilue, mediáque in valle theatri
Circus erat.

A R B O R *erat: remanent veſtigia, quæq; vocatur Romula nunc ficus, Rumina ficus erat.*] Ruminalis ficus in Comitio, aruit ſub Nerone anno V. C. D C C C X L. poſtquam Romuli infantiam protexerat.

E T *fingit lingua corpora bina ſua*] Duo Vatic.& Vrſ.meliorem habent lectionem: *Et lingit.*

V B E R A *ducunt, Et ſibi &c.*] ſic o. l. vet.

I L L A *loco nomen fecit, locus ipſe Lupercis.*] Quidam vet. l. *Lupercal.* Q V I D *vetat Arcadico dictos à monte Lupercos? Faunus in Arcadia templa Lycaus habet.*] Huc faciunt quæ ſcribit Iuſtinus lib. X L I V. de Saturno loquens: Poſt hunc tertio loco regnaſſe Faunum ferunt, ſub quo Euander ab Arcadiæ vrbe Pallanteo,in Italiam cum medio cri turba popularium venit, cui Faunus & agros, & montem, quem ille poſtea Palatinum appellauit, benignè aſſignauit. In huius radicibus templum Lycæo, quem Græci Pana, Romani Lupercum appellant, conſtituit: ipſum Dei ſimulacrum nudum caprina pelle amictum eſt, quo habitu nunc Romæ Lupercalibus decurritur. Fauno fuit vxor nomine Fatua, quæ aſſiduè diuino ſpiritu impleta, velut per furorem futura præmonebat. Vnde adhuc qui inſpirari ſolent, fatuari dicuntur. Hæc ille.

—N O N *tu pollentibus herbis.*] ſic rectè eſt in lib.ſ.

—N O N *habuiſſe nurus.*] Ita iidem lib.

M V L T I S *inceduus annus.*] Optimus Vatic.& Maffei, *Inciduus.* probo. I V S S Æ *ſua terga puellæ Pellibus exemptis percutienda dabant.*] lib. ſ. *exectis.* Hic autem locus ſatis intelligi poteſt ex Iuſtini verbis, quæ modò adduxi.

N O V A *carnua motu.*] Alij vet. *mēſe*: alij verò, *curſu*, habēt.

V N V S *erit, quem tu tolles in ſidera cæli.*] Vnus lib. vet. *in cærula.* verè. Eſt enim Ennij carmen. Vide quæ notaui in obſeruationibus in Metamorphoſin lib. X I V.

—E T *cæli pondera mouit Atlas.*] In quibuſdam vet. *ſenſit.* æquè bene, lib. I X. Metamorph. *Senſit Atlas pondus.*

—A N T I Q V I *Capreæ dixere paludem.*] Solinus lib.1.cap. 11. Romulus apud Capream paludem nonis Quinctilibus apparere deſiit. Vide etiam quæ notaui lib. X I V. Metamorph.

H Æ S I S S E T Q. *animis forſitan ipſa fides.*] lib. vet. *illa.*

S E D *procul è longa veniebat Iulius Alba.*] Hunc locum citat, & interpretatur Lactantius lib. 1. cap. XV. cuius ſententiam & verba recitat Marſus.

C O N V O C A T *hic patres.*] lib. Vrſ. Maffei, & Fratris, *Populos*: placet, id eſt, Romanum populum, & Sabinum. libro X I V. Metamorphoſ.

—— *populiſque æquata duobus*
Romule iura dabas.

Con-

Confirmant id quæ ſtatim ſequuntur verba:

HINC *populi ritus edidicere nouos.*] Vnus Vatic. Vrſ. & Maffei, *pios.* NVNC *animæ tenues, & corpora functa ſepulchris.*] lib. x. Metamorph. ſub principium:

Perque leues populos, ſimulacráque functa ſepulchro
Perſephonen adiit.

TERMINE, *ſiue lapis, ſiue es defoſſus in agro Stipes, ab antiquis tu quoque numen habes.*] Hunc locum declarauit Muretus, & poſt eum Scaliger in Tibullum.

HVC *ignem curta fert ruſtica teſta.*] Optimus Vatic. *curto teſtu.* ſic & inferius.

ILLA *lanigeri*] ſic legendum ex lib. vet.

VLTIMA *Tarquinius Romanæ gentis habebat Regna.*] Vide Eutropium lib. 1.

QVI *dederit primus oſcula, victor erit.*] Quattuor lib. ſ. *Princeps*, non *primus*, habent. nihil muto.

OSCVLA *quiſque ſuæ matri properata tulerunt.*] Venuſtius in vet. quibuſdam: *dederunt.*

ILLA *iacens*] ſic lege ex bonis lib. & ſenſu.

FVSIS *per colla coronis*] Duo Vatic. *capillis.*

PETITVR *Lucretia*] Inter ſex mulieres, quæ caſtiſſimæ fuiſſe traduntur, Lucretiam ponit Higinus cap. C.C.L.V.I. Vbi ita eſt: Penelope Icarij filia, vxor Vlyxis: Euadne Phylacis filia, coniux Capanei: Laodomia Acaſti filia, coniux Proteſilai: Hecuba Ciſſei filia, vxor Priami: Theonoë Theſtoris filia, vxor Admeti: Romanorum Lucretia Lucretij filia, coniux Collatini.

—ENSE *ruit.*] Vrſ. *Fruit.* fortaſſe, *furit.*

—ET *gelidum frigora pectus habet.*] legendum ex o. l. ſ. *Et gelidum pectora frigus habet.*

IAM *dederat cantū lucis prænuncius ales.*] gallus. Prudētius:

Ales diei nuncius
Lucem propinquam præcinit.

Auctor Moreti:

Excubitórque diem cantu prædixerat ales.

INIECTAE *collo ſic iacuere comæ.*] ſic eſt in quinque lib. ſcriptis. —INDIGNO *vímque, metúmque toro.*] Tres Vatic. *Vímque, dolúmque.* non diſplicet.

—AVDENTES *fórſque, Venúſque iuuat.*] ſic iidem lib. alij tres, Fratris, & Vrſin. *Fórſque, deúſque.* alter verò optimus: *Fórſque, metúſque.* iudicent doctiores.

HOSTIS *vt hoſpes init penetralia Collatini.*] Liuius lib. 1. ſub finem

ſub finem hac ipſa de re. Sex. eſt Tarquinius, qui hoſtis pro hoſpite, priore nocte vi armatus, mihi, ſibíque, ſi vos viri eſtis, peſtiferum hinc abſtulit gaudium. Tale etiam quippiam hic noſter in Epiſt. ad Parin: *Hoſpes an hoſtis eras.*

ET *auratum vagina liberat enſem.*] Vnus Vatic. *deripit.* Vrſ. *Et aurata vagina liberat enſem.*

PRECIBVS, *pretióque, miniſque.*] Hoc ordine hæc verba leguntur in lib. Vrſ. & Maffei.

QVOVE *ſit icta modo.*] Quattuor lib. vet. *malo.* probo.

DANT *veniam facto genitor, coniúxque coacta.*] Hæc eſt ſex vet. lib. lectio, quæ planè genuina eſt. In libro autem fratris mei eſt, *facti*, non *facto.*

STILLANTEMQVE *tenens (Brutus) generoſo ſanguine cultrum, Edidit impauidos ore minante ſonos.*] Ex Ariſtotelis traditione lib. II. De arte dicendi, perſpicuum fit eum, qui alicuius, qui indignè malum aliquod perpeſſus eſt, gladium, aut aliud ſignum, quo ille interfectus eſt, oſtendit, ſummam miſericordiam, atque indignationem excitare aduerſus eum, qui malum patrarit.

AN *Veris prænuncia venit hirundo?*] Expreſſit Sapphonis ſententiam:

ἦρος ἄγγελος ἱμερόφωνος ἀηδών

HER-

HERCVLIS CIOFANI SVLMONENSIS,

IN P. OVIDII NASONIS FASTORVM LIBRVM III. OBSERVATIONES.

MARS *ades*] *ades* temporis imperatiui. Terentius in Andria: *Adeſdum, paucis te volo.* Et in Eunucho: *Bono animo es.*

FORSITAN *ipſe roges*] Occurrit obiectioni, quam ſtatim confutat.

VENTVM *erat ad molli decliuem tramite ripam.*] Hæc eſt Maffei, & duorum Vat. lectio. placet.

—VICTIS *ſurrepſit ocellis.*] Duo Vatic. *obrepſit.* Statij verò: *Victos oppreſſit ocellos.* Maffei: *Victos ſuppreſſit ocellos.*

MARS *videt hanc, viſamq́; cupit, potiturq́; cupita.*] Citat hunc verſum Diomedes.

—IACET *ipſa grauis.*] ſcitè *grauis.* affirmant enim Phyſici mulieres poſt conceptionem ſtatim graueſcere.

ET *redigunt actos in ſua iura boues.*] Statij lib. *Et redigunt raptos.* —DE *cuius ſanguine credor Natus.*] Duo Vatic. Statij, Vrſ. *De cuius ſanguine natus Credor*; melior omnino ordo.

PALLADA *Cecropidæ, Minoia Creta Dianam, Vulcanum tellus Hypſipylæa colit: Iunonem Sparte, Pelopeiadéſque Mycenæ, Pinigerum Fauni Mænalis ora caput.*] Quo quiſque vet. Deorum loco cultus ſit, docetur his verſibus:

Dodonæ eſt tibi Iuppiter dicata,
Iunoni Samos, & Mycenæ Diti:
Vnda Tænaros æquoríſque Regi.
Pallas Cecropias tuetur arces:
Delphos Pythius orbis vmbilicum:
Creten Delia, Cynthióſque colles:
Faunus Mænalon, Arcadúmque ſiluas.

Eſt tu-

Eſt tutela Rhodos beata ſolis:
Gades Herculis, humidúmque Tibur.
Cyllene celeri deo niuoſa:
Tardo gratior aſtuoſa Lemnos.
Ennea Cererem nurus frequentant:
Raptam Cyzicos Oſtrecoſa Diuam:
Formoſam Venerem Gnidos, Paphóſque.
Mortales tibi Lampſacum dicarunt.

*ESSE *duas arctos, quarum Cynoſura petatur Sidoniis, Elicen Graia carina notet?*] Hac de re lib. I v. Triſt. eleg. III.

Magna, minórque feræ, quarum regis altera Graias,
Altera Sidonias vtraque ſicca rates.

Valer. Flaccus ſub principium lib. I. ad alterum horum locorum fortaſſe reſpexit:

—neque enim in Tyrias Cynoſura carinas
Certior, aut Graiis Elice ſeruanda magiſtris.

ILLA *quidem fœno.*] ſic in lib. Statij, Maffei, Vrſini & quibuſdam Vatic. ſequor.

PRINCIPIVM *ſpatiis ſumitur inde nouis.*] lib. Stat. *Principium numeris.*

SIVE *erat à Samio doctus qui poſſe renaſci Nos putat.*] De Pythagora, & Numa, & quomodo creditum ſit eos vno eodemq́. vixiſſe tẽpore, dixi lib. XV. Metamorph. ſub principium.

—DONEC *Cæſaris in multis hac quoque cura fuit.*] Græcorum more dictum. Hac autem de re ſic Suetonius in ipſius Cęſaris vita: Annum ad curſum ſolis accõmodauit, vt CCCLXV. dierum eſſet. Quam doctrinã ab Alexãdria, vbi, ſubacta Aegypto, cõmoratus eſt, reportauit. Auctor Xiphilinus in eiuſdẽ vita. Idem affirmat Macrobius lib. I. Saturn. vbi ita ſcribit: Nam Iulius Cæſar, vt ſiderum motus, de quibus non indoctos libros reliquit, ab Aegyptiis diſciplinis hauſit: ita hoc quoq. mutuatus eſt, vt ad Solis curſum finiendi anni tempus extenderet.

SED *turba tunc nimis ampla ſua.*] lib. Statij, *tunc ſatis.*

EXTERNIS *dentur connubia gentibus.*] Idem lib. & Vrſ. *Extremis.* ILLO *feſta die dum ſua ſacra facis.*] l. Stat. *Canas.* Duo Vatic. & Vrſ. *Canes.* melius, vt puto.

—SIC *eſt nurus auſa loqui.*] liber Vrſ. *orſa loqui.*

PARENT, *crinéſque reſoluunt.*] Idem lib. *Plorant.* nihil mutandum cenſeo.

ET *qui vix poterat, poſſe coactus erat.*] Idem lib ſ.

VVIDAQ. *in tenero palmite gẽma tumet.*] ſic omnes ferè lib. ſ.

Et *pereunt lapſa ſole tepente niues? Arboribus redeunt detonſa frigore frondes.*] Imitatio Horatiana:

Diffugere niues: redeunt iam gramina campis;
Arboribúſque coma.

Nemori] Artimiſio. Strabo lib. v.

—Stagnoqve *operata Diana*] De hoc ſtagno, ſiue lacu dixi in obſeruationibus in Metamorphoſin, quæ ſecundò edentur. Nympha, *Numa coniux ad tua feſta veni.*] Alij lib. vet. *Sacra*: alij *facta* habent.

—Ni *fortior*] Vrſ. Maffei, & Statij: *firmior.*

—Valida *perductus ab arce.*] ſic optimi lib. ſcripti.

Nubila *promiſſi Styx mihi teſtis erit.*] De Stygia palude lib. 11. Metamorph. ex Seruio, & ex aliis auctoribus.

—Ab *ore licet.*] ſic lib. vet. rectè.

Vt *rediitq. animus.*] ſine *que* cõiunctione lib. Statij. ſequor.

—Sed *verum*] ſic boni lib.

—Sol *emouerat orbẽ.*] ſic l. Stat. & Maff. Vrſ. verò *euoluerat.*

Qvae *dederat nulli colla premenda iugo.*] Boues, quos pro ſacrificio veteres interficiebant, numquam arauerant. Seneca in Oedipo:

Appellite aris candidum tergo bouem,
Curuóque numquam colla depreſſum iugo.

& hic noſter lib. 1. huius operis:

Colla rudes operum prabent ferienda iuuenci.

—Apicalis *cincta Dialis*] ſic vnus Vatic. & Statij. Vrſini, & alius Vatic. *Capitis diſcincta Dialis.*

Tertia *nox emerſa ſuos vbi mouerit ortus*] lib. Vrſ. & Maffei: *Dimenſa ſuos vbi mouerat ignes.* Stat. *Dimenſa ſuos vbi mouerit ortus.* In cuius lib. ora notatum eſt, vel, *ignes.* quod gloſſema cùm in libro Vrſini perſpicuè ſcriptum ſit, ſequendum mihi videtur.

Hei *mihi pro calo.*] Stat. Vrſini, & duo Vatic. *Ei mihi.* de qua orthographia dixi in lib. De Ponto, & in Metamorphoſin.

Sintqve *tua tecum faciam monumenta corona, Vulcanus Veneri quam dedit, illa tibi. Dicta facit gemmaſq; nouem transformat in ignes, Aurea per ſtellas nunc micat illa nouem.*] Huc facit quod ſcribit Germanicus Cæſar: Hæc corona dicitur eſſe Ariadne quam Liber aſtris intuliſſe dicitur, dum eius nuptias Dij in inſula Creta celebrarent, cogitans præclaram facere, pro qua primùm noua nupta coronata eſt. Sed qui Creticam conſcripſit, refert quia Liber ad Minoẽn regẽ veniſſet, vt Ariadnen

filiam

filiam eius duceret vxorem, coronam dono Ariadnæ dediſſe, Vulcani opere factam ex auro, & gemmis pretioſis. & talis fulgoris fuit, vt Theſea ex Labyrintho liberaret, quæ pòſt aſtris affixa eſt, cùm in Naxon vterique veniſſent. Signum amoris eius crines oſtendunt. & eſt ſtellis fulgentibus, ſub cauda Leonis. Habet autem ſtellas nouem in circuitu poſitas, quarum tres ſunt ſplendidæ, ad caput ſerpentis Arcturi.

TOTIDEM *quoque deſeret ortus.*] Duo Vatic. & Statij: *Totidem cùm deſeret orbes.* alij vet. *Totidémque emiſerit orbes.* verius, vt puto. ——NESTORIS *ebibat annos.*] Longiſſimum temporis ſpatium ſignificat. de eius ætate ſic Ouid. lib. XII. Metamorph. in ipſius perſona: ——*Vixi*

Annos bis centum, nunc tertia viuitur ætas.

Helenius Acro nonaginta annos interpretatur apud Horatium. Vno verbo ab Attio, Triſæcli ſenex appellatur.

VT *olim amiſſo dubia rege vagantur apes*] Verbum, olim, hîc ſignificat, vt plurimum, ferè, *ποτὲ*. Sic Horat. Sat. VI. lib. I. *Nec timuit, ſibi ne vitio quis verteret, olim Si præco paruas, aut, vt fuit ipſe, coactor Mercedes ſequerer.* Sic dicitur & QVONDAM. Vide quæ lib. II. Triſtium annotaui.

AD *nomen vultus ſuſtulit illa ſuos.*] liber Vrſ. *ſuſtinet.* Statij: *rettulit*, rectè. ET *mihi*] ſic optimi libri ſcripti.

AT *tu, ſeu ratio te noſtris appulit oris, Siue Deus, regni commoda carpe mei.*] Deus hoc loco pro fortuna ponitur: eodẽ modo Horatius libro, & ſatyra prima rationem & fortẽ coniunxit:

Qui fit Mæcenas, vt nemo quam ſibi ſortem,
Seu ratio dederit, ſeu fors obiecerit.

Significat igitur hoc loco Aeneas, Siue de induſtria, ſiue fortuitò huc veniſti Anna, fruere his omnibus, quæ in hoc meo ſunt regno, commodis.

——LVMINA *ferri*] ſic Statij, & Vrſ.

MVLTA *tamen*] ſic idem libri.

ANTE *torum*] lib. Vrſ. *Ante oculos.*

FINGEBAT *trepida ruſtica liba manu.*] tres Vatic. Vrſ. & Stat. *tremula*, non *trepida*, habent.

PRAETERITVRVS *eram gladios in Principe fixos*] Idibus Mart. anno Vrbis conditæ DCCIX. C. Iulius Cæſar interfectus eſt à LX. & amplius coniuratis, viginti tribus acceptis vulneribus. Eutropius in fine lib. VI. Videndus eſt & Val. Maximus lib. IIX. cap. XI. Dio lib. XLIV. & Xiphilinus in Iulio, & Obſequens De prodigiis.

OSSIBVS *albet humus.*] Sic libro primo:

Squallidáque humanis oſſibus albet humus.

EXPLETVM *patrio corpore matris opus.*] quomodo dicatur Iuppiter Bacchum, extincta Semele, in ſuo femore celaſſe, dixi ex Curtio in meis in Metamorph. obſeruat. lib. III.

AERIFERAE *comitum concrepuere manus.*] Boni lib. ſ. præſertim Stat. & Vrſ. *cùm crepuere.*

ASPICIT *& ceras, diſſimulátque ſenex.*] ſic lege ex veteribus lib. AVXILIVMQVE *vocat.*] *rogat.* opt. Vatic. Vrſ. & Stat. placet.

—CVR *praſtet*] lege *praſit* ex libri Vrſ. auctoritate, ad cuius lectionem libri Statij ſcriptura proximè accedit. legitur enim in eo *preſſit.* HAEC, *ſicut memini præteritáque die.*] Quatuor Vatic. *Hac, ſi commemini* &c.

STELLA *Lycaoniam vergit decliuis ad Arcton Miluius*] lege *Milüus* ex duobus Vatic. *Milüius*, per I, mendosè ſcribitur. rationem ſatis probabilem reddidit Obertus Giſanius in Lucretium. ALTERA, *tréſque ſuperſtrata celebrantur arena*] tres Vatic. Maffei, Fratris, Stat. & Vrſ. *ſuper raſa.* probo lib. III. Metamorph. *Raſáque terra ſonat.*

—SIT *Titio doctior ille licet.*] ſic legunt veteres gloſſarij, citantque illud Horatij:

Quo vafer ille pedes lauiſſet Titius are.

Sed hodie apud Horatium non *Titius*, vt ij legunt, ſed *Siſyphus* legitur. optimus Vatic. & Statianus habent *Pitio.* Vrſini *Pithio*, alij Vaticani *Phitio*, alij verò *Phytio.* egò quomodo ſit legendum, nondum ſtatui.

—CAPITALE *vocamus Ingenium ſolers, ingenioſa Dea eſt.*] Hunc locum eruditè, & eleganter tractat Muretus in libris Variarum lectionum.

FLEBAT *vt amiſſa gemini conſorte pericli.*] ſcitè, & prudenter. Ad fraternam caritatem aliquid etiam periculorum communio adiunxerat. idque docet etiam lib. j. Metamorph. De Deucalione Pyrrham alloquente:

O ſoror, ô coniux, ô femina ſola ſuperſtes,
Quam commune mihi genus, & patruelis origo,
Deinde torus iunxit, nunc ipſa pericula iungunt.

Immo verò pericula communia, vt docet Ariſtoteles, *Homines ex inimicis amicos efficiunt.* Illius autem hæc verba ſunt lib. v. De Republica: συνάγει γὰρ καὶ τοὺς ἐχθίστους ὁ κοινὸς φόβος. id eſt, *coniungit enim etiam inimiciſſimos communis metus.*

HERCVLIS CIOFANI SVLMONENSIS,

IN

P. OVIDII NASONIS

FASTORVM LIBRVM IV.

OBSERVATIONES.

CERTE *maiora canebas.*] ſic lib. Maffei, & Statianus. placet.

—NVMQVAM *tua ſigna reliqui?*] Duo Vatic. Vrſ. & idem Stat. *Nunquid &c.* ſequendum puto.

LEVITER *mea tempora myrto.*] liber Vrſ. *timpora.* vt ſuperius teſtatus ſum.

—PATER *Iliades.*] Romulus.

—ET *auctores retulit ipſe ſuos.*] Vnus Vat. & Vrſ. *ille.*

—QVIS *neſcit Atlantide natum?*] Tres Vatic. Vrſ. & Stat. *neſciret Atlantide natum?* non diſplicet.

SACRA, *patrémque humeris, altera ſacra tulit*] Hic locus ab altero interprete ſilentio præteritus eſt, ab altero non ſatis intellectus. Eius ſententia petenda tibi eſt ex meis in Metamorph. obſeruationibus lib. XV.

CVMQVE *patris regnum poſt hunc Tiberinus haberet, Dicitur &c.*] Iidem lib. & Maff. *Accipiens regnum poſt hunc Tiberinus ab illo Dicitur &c.* non malus ſenſus; & tamẽ nihil muto.

—A *ſpumis eſt Dea dicta n aris.*] Alluſit ad verbum ἀφρὸς. Vide Fulgentium lib. II. Mytholog.

PAVIT *in herbis*] ſic quinque Vatic. Statij & Vrſ.

ET *iam Telegoni*] De Telegono conſule quæ collegi lib. & eleg. I. Triſt. HVIVS *erat Solymus Phrygia comes vnus ab Ida*] In duobus Vatic. à veteribus Gloſſariis notatum eſt. Aeneas quatuor ex Creuſa filias ſuſceperat, & in Thracia, in Peloponneſo, & in Epiro tris coniugauit: quartam Solymo vxorem dedit: cùm autem victor eſſet in Latio, Solymum cum

parte

parte copiarum ad Marſos miſit, qui vrbem fundauit. Cuius gloſſematis illud ab eo, quod hic recenſet Marſus, differt; quòd is Aeneam, non in Epiro, ſed in Aegypto tertiam reliquiſſe filiam dicit. quod falſum omnino eſt. Siquidem conſtat illum, capta à Græcis Troia, ſoloque æquata, dum in Italiam proficiſceretur, in Epiro fuiſſe.

ILLA *quidẽ totum digniſſima temperat orbẽ.*] ſic omnes lib.ſ.

PERQVE *ſuos coitus*] optimi lib.I. *initus*, non *coitus* habent.

LONGVM *eſt narrare*] Ita tres Vatic. alij duo, *numerare:* alij *memorare.* —QVIS *vitta, longáque veſtis abeſt.*] Meretrices ſignificat, quæ nec vittis, nec longa veſte vtebantur. lib. III. & eleg. De Ponto:

Scis tamen, & liquidò iuratus dicere poſſes
Non me legitimos ſollicitaſſe toros.
Scripſimus hæc illis, quarum nec vitta pudicos
Attingit crines, nec ſtola longa pedes.

Contrà mulieres honeſtæ, vt ipſe alibi:

Eſte procul vittæ tenues, inſigne pudoris:
Quæque tegis medios inſtita longa pedes.

AVREA *marmoreo redimicula demite collo.*] Poſt hunc verſum legitur hoc diſtichon in vno eorundem lib.

Demite diuitias: tota iuuanda Dea eſt:
Aurea ſiccata redimicula reddite collo.

Sed in ora ſuperioris carminis hoc adſcriptum eſt gloſſema, vel, *leuanda.* Eruditiores, an ipſo Ouidio dignum ſit, videbũt.

ILLA *leuari.*] Quidam Vatic. *Vſque leuari:* alij, *ipſa leuari:* ſequor. LITTORE *ſiccabat rorantes nuda capillos.*] Lege ex ſex antiquis lib. *ſudantes rore capillos.*

ET *vitium nudi corporis omne videt*] Quinque lib. vet. *Omne patet.* ILLAM *ſupplicibus verbis placate.*] Vndecim lib. ſcripti: *Supplicibus verbis illam placate*, paulo ſuauiùs, vt cenſeo.

PLEIADES *incipient humeros releuare paternos, Quæ ſeptem dici, ſex tamen eſſe ſolent. Seu quòd &c.*] De Pleiadibus ita Germanicus in Aratum: Pleiades à pluritate Græci vocant. Latini eo quòd vere exoriantur, Vergilias dicunt. Dicit autẽ Pherecydes Athenæus, ſeptem ſorores fuiſſe, Lycurgi filias, ex Naxo inſula. & pro eo quòd Liberum educauerunt, à Ioue inter ſidera ſunt relatæ. Harum nomina putantur, Electra, Alcyone, Celæno, Aſterope, Merope, Taygete, Maia: quarum ſeptima, vt ait Aratus, vix intueri poteſt, quam quidam pre timore Orionis fugiſſe putant, qui à Sole perſecutam arbitrantur, vocatámque

que Electram, quæ non ſuſtinens videre caſus pronepotum fugerit. Vnde & illam diſſolutis crinibus propter luctum ire adfirmant: & propter comas quidam Cometen appellant. Nonnulli verò Meropen eſſe autumant, quæ nupta, à quodam viro nominata eſt Hippodamia. Muſæus autem refert filias Atlantis fuiſſe ſeptem, ex quibus ſex claræ, vna obſcura. Cum Diis concubuerunt: tres cum Ioue, & ex Electra Dardanus, ex Maia Mercurius, ex Taygete Lacedæmon. Cum Neptuno duæ: Alcyone, ex qua Hercus: Celęno, ex qua Lycus. Cum Marte Aſterope, ex qua Oenomaus: Merope cum Siſypho. Magnā apud homines dignitatem habent. De his etiam vide quæ notaui in ſcholiis in Ibin, & in obſeruationibus in Metamorph. lib. XIII.

PHRYX *pius*] Aeneas.

——IAM *ſæcula quinque Vidit.*] Anno V. C. DXLV. P. Corn. Scipione, & P. Licinio Craſſo coſſ. ſecundi autem belli Punici anno XIV. Liuius lib. XXIIX. & XXIX.

SACERDOS] xuiri. Idem ibidem.

PROSPICIT *à remis*] lib. Vrſ. *Adſpicit.* Fratris, *Deſpicit.* non diſplicet. ſeptem Vatic. & Statij, *Reſpicit.*

VIX *tulit aduerſas*] o. l. ſ. *Vix ſubit.* verè.

—FVDISSE *capillos*] ſex Vatic. Vrſ. & Stat. *prodiſſe.* vera lectio. —AD *rigidos linguáque prompta ſonos.*] Duo Vatic. Vrſ. Fratris, & Statij, *promptaq; lingua ſenes.* Verùm lib. Vrſ. habet *ſonos.* MENDACIA *riſit*] ſic o. l. ſ.

NASICA *accepit.*] Anno ab Vrbe condita DXLIX. M. Cornelio Cethego, & P. Sempronio Tuditano Coſſ. Liuius lib. XXIX. vbi eadem ferè, quæ hîc à Poëta noſtro de Cybele referuntur, quamuis multo aridius, & ieiunius. legendus eſt & Valer. lib. II. cap. XV. TEMPLI *non perſtitit auctor.*] ſic legitur in trib. Vatic. Maffei, Statij & Vrſini. rectè.

—MORA *fit: ſic cetera quæro*] o. l. ſ. hanc habēt lectionem; verè, vt puto. AMNIS *is inſana nomine Gallus aqua: Qui bibit inde furit.*] Vibius Sequeſter De fluminibus: Gallus in Phrygia, vnde qui bibit, inſanit more fanatico.

HEV *heu perpetuo debuit illa tegi*] lib. Vrſ. & opt. Vatic. *Eheu.*

HVMIDVS *ex alto deſilientis aquæ.*] In eodem Vaticano, & in ore lib. Statij, *Vuidus ex alto, &c.* multo libentius ſequor.

IN *quibus eſt culto fertilis Enna ſolo.*] Verè admonent hîc interpretes ſcribendum Enna per duplex n n. Vide quæ notaui in Metamorphoſ. & in libris De Ponto.

E *campis incipit Enna tuis.*] Proſopopœia.

CVMV-

—CVMVLATIS *flore caniſtris*] Vrſini: *cumulato flore miniſtra.* Vnus Vatic. *cumulato flore miniſtri.* alij ſeptẽ eiuſdem Bibliothecæ; & Statij, *cumulata flore miniſtra.* magis placet.

IAMQVE *Leontinos, Aniſenáque flumina curſu Præterit*] ſic vulgo nunc legitur. Quædam alia monſtra reppererunt, & commenti ſunt interpretes. In quinque Vatic. Statiano, & Vrſin. eſt: *Amenáque.* in alio ex eadem Bibliotheca omnium optimo, qui Angeli Colotij fuit, *Amenenáque.* quæ lectio ſuperne in lib. Vrſin. notata eſt, quæ ad genuinam proximè accedit. ſiquidem legendum eſt: *Amenanáque.* In iis, quos dixi, veteribus libris ſyllaba, na, quæ in verbo, Amena, geminanda erat, à librariis omiſſa eſt. Eſt enim Amenanus fluuius in Sicilia per Catanam defluens. Strabo lib. v. Idque perſpicuè etiam apparet ex veteri Numiſmate, quod habet idem Vrſinus. Cuius ex altero latere cum eodem fluuio hæ litteræ legũtur: ΑΜΕΝΑΝΟΣ. ex altero verò ΚΑΤΑΝΑΙΩΝ.

TEMPVS *habent cana ſidera viſa ſibi.*] Vrſ. *Mixta ſidera viſa ſibi.* quo modo emendatum in lib. Statij. Duo Vatic. *Mixti ſidera &c.* Tres alij: *Menſa, &c.* rectius, vt mihi quidem videtur. quam lectionem vterque interpres agnoſcit.

——ET *in ceris aurea mella fauus.*] ſic eſt in libro Statij. Vrſin. & quinque Vatic. In alio; *Et in teneris aurea mella fauus.*

——CARMINA *mortali non referenda ſono.*] totum hoc carmen vſurpauit Baſilius Zanchius poëta ſatis celebris; & politiſſimus Politianus imitatus eſt in pulcherrima elegia, qua Ouidij exſilium & mortem defleuit. ſic enim eam terminauit:

Vos quoque Pierides vati libaſtis adempto
Carmina, ſed noſtro non referenda ſono.

—QVO *Cyclades adſpicit omnes.*] Cyclades quare dictæ ſunt, præter alios docet Ammianus lib. XXII. his verbis: *Sporadæ, atque Cyclades, quòd ambiunt Delon, patriam Deorum inſignem.* Sunt autem nouem inſulæ, vt ait Higinus, & Strabo.

SI *memores de quo mihi ſit Proſerpina nata, Dimidium &c*] Iam contuli hanc Cereris orationem cum illa, quæ eſt lib. VI. Metamorph. ambo enim magnam inter ſe habent affinitatem.

CERTAQVE *iuſſa refert*] Vrſ. *iuſſáque certa.* Duo Vaticani, *viſáque certa.* alij quatuor: *certáque viſa.* Vtraque lectio vulgatæ præponenda.

TARTAREA *recipi*] Vrſini, *Tenarea*: Statij, *Tenaria.*

ALBA *decent Cererem, veſtes Cerealibus albas Sumite.*] ſic eſt in tribus Vaticanis. optimè.

—N V N C *palli velleris vſus abeſt.*] Liuius lib. XXII. de cæde, quam Romani apud Cannas acceperunt: Sacrum anniuerſarium Cereris intermiſſum eſt, quia nec lugentibus id facere eſt fas, nec vlla in illa tempeſtate matrona expers luctus fuerat. A T R I A *libertas cœpit habere ſua*] optimi Vaticani, & Vrſ. *die.* —T A M E N *hac Mutinenſia Cæſar Grandine militia contudit arma ſua.*] Anno vrbis conditæ DCCX. Eutropius & Liuianæ Epitom. Auctor.

—M O E N A L I O *Deo*] Fauno, à monte Arcadiæ.

—N V M A *viſa reſoluit*] Quattuor Vatic. Vrſ. & Statij. *reuoluit.* rectè. C A E C A Q V E *viſa refert*] lib. Vrſini: *viſaq; caca.*

H A C *ego Pelignos, natalia rura petebam Parua.*] Eleg. vltima lib. III. Amor.

Atque aliquis ſpectans hoſpes Sulmonis aquoſi
Mœnia, quæ campi iugera pauca tenent;
Quæ tantum, dicet. potuiſtis ferre poëtam:
Quantulacumq; eſtis, vos ego magna voco.

Et lib. II. elegia XVI.

Me pars Sulmo tenet Peligni tertia ruris,
Parua, ſed irriguis ora ſalubris aquis.

S E D *aſſiduis humida ſemper aquis.*] Tres Vatic. *obuia ſemper aquis.* H A E C *modò verrebat cum raro pectine pratum*] Vnus Vatic. *Hæc modò verrebat ſtantem tibicine villam.* ſequor.

P R O S E Q V O R *officio ſi tua facta meo.*] Quattuor antiqui: *pio*, non, *meo.*

M I L I I *fiſcella ſequatur.*] ſic Vrſini, & Statij. optimè.

—D A P I B V S Q V E *refectis Siluiculam tepido lacte precare Palem.*] ſic legunt interpretes. In tribus Vatic. Statij, & Vrſini, *relictis.* in alio, *paratis.* in tribus aliis, *refectis*, id eſt, diuiſis. in quam lectionem magis inclino.

Q V A M L I B E T] quamuis.

C A M E L L A] Vaſis lignei genere. Petronius: Et camella & vetuſtate ruptam pice temperata refecit: tum clauum, qui detrahentem ſecutus cum camella lignea fuerat, fumoſo parieti reddidit. C V M *condita Roma eſt.*] Condi cœpta eſt vrbs Roma à Romulo in monte Palatino XI. Kal. Mai. Parilibus. ex quo tempore ad hunc vſque diem atque annum, quo hæc ſcribo, ſupputantur anni ∞. ∞. CCCXXXII. Hac autem de re conſulenda ſunt quæ ante quinquennium in lib. XIV. Metamorphoſeos edidi.

ALTER *Auentinum mane cacumen adit*] o.l.ſ. *init.*

VTRIQVE *conuenit*] in ſoluta oratione diceretur: *Inter vtrumque conuenit.*

SEX *Remus hic volucres, bis ſex videt ordine: pacto Statur,*] Sic diſtingue, ac lege. quamuis in quattuor Vatic. ſit, *facto*, non *pacto*. in vno tantum Vatic. Fratris, & in ora Stat. *pacto* reppeti.

SACRA *Palis ſuberant.*] Hæc eſt quorundam Vatic. lectio. In ib. Statij, fratris, & Vrſini, *Pales*, non *Palis*. ſuperior magis probanda.

—LACRIMAS *introrſus obortas Deuorat*] Sic lib. XIII. Metamorph. ——*Lacrimáſque introrſus obortas*

Deuorat ipſe dolor, duróque ſimillima taxo

Torpet. ——

—EXEMPLA *fortia ſeruat*:] vt heroum, quos flere nõ decet.

OSCVLAQVE *applicuit poſito ſuprema feretro, Atque ait, inuito frater adempte vale.*] Verbum VALE vſurpabant etiam veteres inter eos qui è vita exceſſerant; vt hoc loco, & apud Virgilium lib. x. vbi Aeneas Pallantem à Turno interfectum alloquitur:

—*Salue æternùm mihi maxime Palla,*

Æternumq; vale. Lege ibi Seruium. Itẽ apud Catullum:

Accipe, fraterno multum manantia fletu,

Atque in perpetuum frater aue, atque vale.

Et in vet. inſcriptione Romæ, ΠΑΤΗΡ ΧΑΙΡΕ.

ARSVROSQVE *artus vnxit*] De hac vngendorum cadauerum conſuetudine in ſcholiis in lib. De Ponto.

IDEM *vinalia dicam*] ſic habent o.l.ſ.

TEMPLA *frequentari Collinæ proxima portæ Nunc decet, à Siculo nomina colle tenet.*] Strabo libro VI. Erat autem, vt ait Publius Victor, in quincta Vrbis regione.

—PERDE *prius*] *prior*, duo Vatic. Vrſ. & Stat.

—OTIA *mundus agit.*] Tres Vatic. Vrſ. & Statij ſic habent: alius Vatic. *mundus habet*. illam ſequor.

EST *canis (Icarium dicunt) quo ſidere moto Tosta ſitit tellus.*] Alibi: *Et micet Icarij ſtella proterua canis.*

Dicitur & Sirius ἀπὸ τοῦ σειριάω, quod eſt exſicco. Aratus in Phænomenis, —ὅς ῥά μάλιστα

Ὀξέα σειριάει. καί μιν καλέουσ' ἄνθρωποι

Σείριον.

Germanicus: Sirius ſtella eſt in medio centro cæli, ad quam cùm Sol acceſſerit, duplicatur calor ipſius, & languore afficiun-

tur corpora humana. Sirium autem ſtellam vocatam putant, propter flammæ candorem. Latini autem illam Caniculam vocant, vnde & dies caniculares dicuntur: quia quamdiu Sol in ipſa eſt, peſtifera eſt, ſed pro qualitate adiacentium commutatur. Nam aut vincitur, aut morboſis vtitur viribus. Hinc eſt quòd cum certo tempore oritur, non ſemper eſt noxia. Quidam verò dicunt canem fuiſſe, quæ Europæ cum dracone cuſtos data eſt, quæ poſtea Minos vtraque accepit. eandem poſtea ob medicinæ cauſſam Procridi in munera datam: quæ poſtea Cephalus vtraque poſſedit, vir Procridis, qui eam ad Thebas duxit ad vulpem, Thebanorum agros infeſtantem: cui cani fatum eſt, ne ab vllo poſſet interfici, itemque vulpi. Iuppiter verò vulpem in lapidem conuertit, & canem in aſtris intulit. Amphianus tragœdiarum ſcriptor &c.

CVM *Phrygis Aſſaraci*] ſic eſt in o. l. ſ. verè. Idque vidit hic Fanenſis. & præclare interpretatus eſt.

—SIC *iuſſi conſtituere patres.*] Vndecim l. vet. *Senes*, non *patres*.

STATE *Palatina laurus.*] lib. III. Triſt. elegia I. de Palatio loquens:

Cur tamen oppoſita velatur ianua lauro,
Cingit & Auguſtas arbor opaca fores.

Sic enim ibi eſt legendum, non *comas*, vt hîc legunt interpretes. Rationem ex veteri lib. Martiale, & Plinio adduxi.

HER-

HERCVLIS CIOFANI
SVLMONENSIS,
IN
P. OVIDII NASONIS
FASTORVM LIBRVM V.
OBSERVATIONES.

QVA] Per quem locum.

—I N *honore pio.*] Stat. Vrſ. Maffei, & tres Vatic. *in honore ſuo.*

E X C I P I T *Vranie*] De hoc verbo excipiendi vide quæ dixi lib. v. Metamorph. Cuius verbi vim, ac proprietatem hîc non eſt aſſecutus Marſus.

M A G N A *fuit capitis quondam*] iidem lib. & Fratris, *quondam capitis*. placet. Videtur autem præceptum illud Phocyllidis expreſſiſſe, quod tale eſt: Αἰδεῖσθαι πολιοκροτάφους, εἴκειν δὲ γέρασιν Ἕδρης καὶ γεράων πάντων. γενεῇ &c.

H I N C *ſua maiores tribuiſſe vocabula Maio Tangor, & ætati conſuluiſſe ſuæ*] Auſonius in eo, quo menſium etymon deſcribit, epigrammate:

Maia Dea, an maior Maij te fecerit ætas,
Ambigo: ſed menſi eſt auctor vterque bonus.

H A E C *enixa iugo cupreſſiferæ Cyllenes Ætherium volucri qui pede carpit iter.*] Maia à Ioue cõpreſſa in Cyllene antro Mercurium peperit. Vide Scholia in Ibin.

I S T V D] δεικτικῶς.

S E M I C A P E R *coleris ſuccinctis Faune Lupercis*] In tribus Vatic. Fratris, & Vrſ. antiqua, & genuina lectio eſt, non, *ſuccinctis*, quod gloſſema eſt, ſed, *cinctutis*. Horat. in arte Poëtica:

Fingere cinctutis non exaudita Cethegis.

C V M *luſtrant celebres vellera ſecta vias.*] ſic eſt in ſex vet. lib. aptius, & accommodatius ad ſuperiorem verſum.

I N V E N T O R *curuæ, furibus apte fidis*] Ἀποστροφὴ ad Mercurium. C I N X I T Q V E *decentibus herbis.*] ſic in lib. Stat.

 In duo-

In duobus Vatic. & Vrſ. *decoribus*. In aliis, *virentibus, & recentibus*. nihil mutandum puto.

ARA *erat illa quidem Curibus, &c.*] lib. Vrſ. *Voverat illa quidem Curius, &c.* alij l. vet. illo modo.

CAVSA *tamen poſiti fuerat cognominis illis.*] Vrſin. *illa*. Stat. *Cauſa quidem fuerat poſiti, &c.* Vtraque lectio ex ſuperioris lectionis pendet varietate. Itaque doctiorum eſto iudicium. Mihi magna religio fuit vet. lib. ſcripturam repræſentare.

—HYPERIONIS] Feſtus: Hyperionem alij patrem Solis, alij ipſum, quòd eat ſuper terras, ita appellatum putabant. Patrem facit & Steſichorus his verbis: Ἅλιος δ' ὑπεριονίδας δέπας ἐσκατέβαινε χρύσεον: Sol verò Hyperionis filius in poculum deſcendebat aureum. Heſiodus in Theogonia canit Hyperiona eſſe Cęli ex Terra filiũ, & poſtea ſubiicit ab Hyperione & Thea Solem, Lunam, & Auroram genitos eſſe. Ouidius etiam ipſe lib. IV. Metamorph. Solis patrem dicit, vbi ita eſt: ——*quid nunc Hyperione nate Forma, colorq́; tibi, radiataq́; lumina proſunt?* Rurſus hic noſter lib. IIX. Solem ipſum vocat:

Iámque duas lucis partes Hyperione menſo
Diſcubuere toris Theſeus &c. & ſuprà lib. I. h. oper.
Placat equo Perſis radiis Hyperiona cinctum.

—OBSCVRA *crepuſcula*] Quid ſit crepuſculum, confutatis certorum hominum falſis ſententiis, docui in ſcholiis in Epiſtolam ad Lynceum.

NAVITA *quas Hyadas Graius ab imbre vocat.*] Vide quæ notaui lib. XIII. Metamorphoſ.

NONDVM *ſtabat Atlas humeros oneratus Olympo.*] Atlas Promethei frater fuit, & rex Africæ, à quo aſtrologiæ artem primùm dicũt excogitatam. Ideoque dictus eſt ſuſtinuiſſe cælum. Ob eruditionem igitur eius diſciplinæ, & ſcientiam cæli nomen eius montis Africæ deriuatum eſt, qui nunc Atlas cognominatur, qui propter altitudinem ſuam cæli machinam, atque aſtra ſuſtinere videtur. Iſidorus, qui addit eundem Atlantem aſtrologiam inueniſſe anno mũdi ∞ ∞ ∞ DC.LXXXIX. Tribuit & eidem Atlanti aſtronomiæ inuentionem Arnobius lib. II. aduerſus Gentes, quamuis ſubdubitet hic an Theutis Aegyptius eius rei inuentor fuerit.

CONVENIVNT *pictis incincta*] Ita legendum ex omnibus lib. ſcrip. *Prima per immenſas ſparſi noua ſemina terras.*

HVIVS *egens tellus ante coloris erat*] Lege ex iiſdem l. *ſemina gentes: Vnius tellus* &c.

PRIMA *Therapnæo feci de ſanguine florem, Et manet in folio ſcripta querella ſuo.*] De Hyacintho, deque litteris in eius foliis inſcriptis dixi lib.x. Metamorph. ibi:

—— —& ai ai

Flos habet inſcriptum.

QVID *crocon, aut Acin referam.*] Tres Vatic. Vrſ. & Stat. *Attin.* DE *quorum per me ſanguine ſurgit honor?*] ſex Vatic. Stat. & Vrſ. *Vulnere.* alius Vatic. *Munere.*

NESCIO *quod Nymphæ poſſe videris, ait.*] ſic o.l.ſ.optimè.

—TIBI *miſſus ab aruis Flos dabit.*] ſic lege ex bonis lib. ſcriptis, & nonnullis excuſis.

TANGITVR, *& tacto concipit illa ſinu*] Hæc eſt o. vet.l. lectio. & vera eſt. FLORE *ſimul læſo*] corrige ex eorundem lib. auctoritate & conſenſu, *Flore ſemel.*

IVS *tibi dicendi*] iidem lib. *diſcendi.* veré.

RESPICE *Theſtiaden.*] Vide Apollodorum, & Ouidium lib. IIX. Metamorphoſ.

ANNVIMVS *votis: Conſul cum Conſule ludos Poſtumio Lænas perſoluëre mihi.*] Anno V. C. DLXXX. vt rectè ſupputat Sigonius, qui hunc locum adducit. Eius verba ſunt: In hunc annum creati conſules L. Poſtumius Albinus, M. Popilius Lænas. Auctor Liuius, Caſſiodorus, tabulæ Capitolinæ. His Coſſ. Floralia inſtituta eſſe docet Ouidius Faſt. v. his verſibus:

Annuimus votis: conſul cum conſule ludos

Poſtumio Lænas perſoluere mihi.

Poſtumius anno DLXXIII. Popilius DLXXVII. præturam geſſerunt. Vterque autem in Conſulatu Ligures ſortitus eſt. Popilius Statellatibus deditis arma ademit, ipſos, bonaque eorum vendidit. Poſtumius ne prouinciam quidem ſuā vidit.

TEMPORA *ſutilibus cinguntur tota coronis.*] ſic ſcriptum reperi in quattuor vet. Idque probo.

NEC *liquida vinctis*] Iidem lib. ita habent.

NON *ex difficili cognita cauſa fuit*] Quinque Vatic. & Vrſ. *Cauſa petita fuit.* alius: *Cauſa petenda ſubeſt.* Stat. *Cura petita mihi eſt.* DECIDERE *in menſas*] Quattuor Vatic. *Accidere.* Fratris, *Accedere.*

—TROIAE *duo fata*] De Troiæ fatis conſule quæ collegi lib. XIII. Metamorphoſ.

SAEPE *manus ægras manibus mulcebat amicis*] Duo Vatic. & Vrſ. *figebat*: ſed ex aliis Vat. Maffei, & Statij legēdum; *fingebat.*

—NOX *aptum tertia tempus erit.*] Tres lib. vet. *tēpus habet.*

SOMNVM-

SOMNVMQVE *ſilentia præbent*] Stat.Maff.Vrſ. & iidem Vatic. *Somnóque*. ILLE *memor veteris ritus*] ſic habent l. Stat. Vrſ. & quattuor Vatic.

CVMQVE *manus pure &c.*] ſic iidem Stat. & Vrſ. veré.

—ORE *fabas*] Quattuor Vatic.& Stat. *Ante fabas*.

FANA *tamen veteres*] Hanc habent lectionem octo l.ſ.

MENSE *malum Maio*] Vrſ.Stat.Maffei, & tres Vatic. *Menſe malas Maio*. placet. —SIGNI *cauſa ſonanda mihi eſt*] Lege ex nouem lib. ſ. *canenda*.

TEMPVS *erat, quo verſa boum referuntur aratra; Et pronus ſatura lac bibit agnus ouis.*] Περίφρασις Veſperæ. Non diſſimilis illa Virgiliana:

Et iam ſumma procul villarum culmina fumant,
Maioréſque cadunt altis de montibus vmbra.

FORTE *ſenex Oriens*] Ex iiſdem lib. lege, *Hyreus*.

ADDIDIT *& vultum verbis.*] lib. IIX. Metamorph.

—*ſuper omnia vultus*
Acceſſere boni, nec iners, paupérque voluntas.

—DISSIMVLANTQVE *deos*] Fingunt ſe deos nō eſſe.

IGNIS *in extremo ſtipite paruus erat.*] Lege ex Stat. Vrſ. & quattuor Vatic. *Ignis in heſterno*. Idq́. agnoſcūt interpretes.

IPSE *genu nixus flammas excuſſit ab aura*] Exprimit geſtum hominis ignem ſuſcitantis.

—COMMINVITQVE *faces*] Perſimilis locus eſt in eo, quem modò adduxi, libro:

Inde foco tepidum cinerem dimouit, & ignes
Suſcitat heſternos, foliisq́. & cortice ſicco
Nutrit, & ad flammas anima perducit anili:
Multifidasq́. faces, ramaliaq́. arida tecto
Detulit. Virgilius lib. I. Aeneid.
Suſcepitq́. ignem foliis, atque arida circum
Nutrimenta dedit, rapuitq́. in fomite flamam.

ET *ſpumat teſta preſſus vterq. ſua.*] Optimus Vatic. Stat. & Vrſini, *teſtu ſuo*. vt etiam ſuprà: quam lectionem libentius amplexandam puto, veterum ſcriptorum teſtimonio cōfirmatam.

CVRVA *gemellipara*] Attigi hunc locum lib. V. Metam.

ADDIDERAT *animos Craſſorum funera genti.*] Anno V.C. DCC. Iulius Obſequens: M. Craſſus ad Parthos profectus, cùm Eufratem tranſiret, multa prodigia neglexit. Cùm etiam coorta tempeſtas, ſignifero ſignum arreptum merſiſſet gurgiti, & offendente nimborū caligine prohiberentur tranſire, perti-

pertinaciter perſeuerans cum filio & exercitu interiit.

PARTHE *refers Aquilas, victos quoque porrigis arcus, Pignora iam noſtri nulla pudoris habes*] lib. I. De remedio:

Ecce fugax Parthus, magni noua cauſa triumphi,
Iam videt in campis Cæſaris arma ſuis.

RITE] De hoc verbo ſuprà.

TAVRVS *init cælum, te Sidoni Iuppiter implet, Parsq́; tuum terra tertia, &c.*] Mirificè huc facit quod ſcribit Higinus de hoc Tauro. Hic dicitur, inquit, inter aſtra conſtitutus, quòd Europam incolumem tranſuexerit Cretam, vt Euripides dicit. Nonnulli autem cùm Io in bouem ſit conuerſa, vt Iuppiter ei ſatiſfacere videretur, inter ſidera conſtituiſſe, quo eius prior pars apparet, vt Tauri, ſed reliquum corpus obſcurius videatur. ſpectat autem ad exortum Solem, cuius oris effigiem quæ continent ſtellæ, Hyades appellantur. Legendus eſt & Germanicus, qui alias narrat opiniones, ſed hîc minus conueniunt.

HOC *alij ſignum, &c.*] ſic eſt in lib. Vrſ. & aliis vetuſtioribus. veré. QVAE *bos ex homine eſt ex boue facta Dea.*] Totum hoc carmen iam cecinerat in Epiſt. ad Lynceum.

—DESERTIS *mãſit in agris.*] Vrſ. liber *aruis*. probabilius.

TRISTIA *Leucadio ſacra peracta Deo.*] ſic o. l. ſ. neque aliter apud Lactantium hodie legitur. Idque apertè & ſtrenuè confirmat Ouid. ipſe lib. v. Triſt. eleg. II.

Hinc ego dum muter, vel me Zanclea Charybdis
Deuoret, atque ſuis ad Styga mittat aquis:
Vel rapida flammis vrar patienter in Aetna,
Vel freta Leucadij mittar in alta Dei.

TIBERI *iactatur imago*] ſic idem lib. ſequor.

CLARE *nepos Atlantis ades.*] Mercurium intelligit ex adiunctis. ſic prope lib. I. Metamorphoſ.

—Natúmque vocat, quem liuida partu
Pleias enixa eſt.

—HIC *eques, ille pugil*] conſule quæ dixi lib. IIX. Metamorphoſ. ad illud:

Tyndaridæ gemini præſtantes, caſtibus alter,
Alter equo. —TANTO *maiora petenti*] lib. Fratris, & Maffei, ſic habent. PECTORA *traiectus Lynceo Caſtor abenſe Non expectato vulnere preſſit humum. Vltor adeſt Pollux, & Lyncea perforat haſta, Qua ceruix humeros continuata tegit*] Idē docet Apollodorus lib. III. his verbis: λυγκεὺς δ' ἰδὼν κάστορα, ἐμήνυσεν ἴδᾳ. κἀκεῖνος αὐτὸν κτείνει. πολυδεύκης δὲ ἐδίωξεν αὐτοὺς,

αὐτοὺς, ἐκ τῶν μὲν λυγκέα κτείνει τὸ δόρυ προϊέμενος, τὸν δὲ ἴδας διώκων, βληθεὶς ὑπ' ἐκείνου πέτρᾳ κατὰ τῆς κεφαλῆς, πίπτει σκοτωθείς. καὶ ζεὺς ἴδαν κεραυνοῖ. πολυδεύκην δὲ εἰς οὐρανὸν ἀνάγει. μὴ δεχομένου δὲ πολυδεύκους τὴν ἀθανασίαν, ὄντος νεκροῦ κάστορος, ζεὺς ἀμφοτέροις παρ' ἡμέραν, καὶ ἐν θεοῖς εἶναι, καὶ ἐν θνητοῖς ἔδωκε. id eſt, Lynceus autem viſo Caſtore Idæ fratri nunciauit, eumq. ille interfecit. At Pollux ipſos inſecutus, Lynceum, cùm telum ieciſſet, occidit. Poſtea Idam inſequens ſaxo ſecundum caput ab eo percuſſus, oborta oculorum caligine concidit. Tum Iuppiter Idam fulminat; Polluceemque in cælum refert. Pollux verò, immortalitatem Caſtore mortuo recuſauit. Iuppiter autem ambobus, alternis diebus, inter Deos, & mortuos eſſe conceſſit. Multo aliter hanc rem narrat Theocritus Eidyllio XXIII.

QVA *ceruix humeros continuata tegit.*] collum ſignificat, ſic prope lib. I. Metamorphoſ.

Qua collo eſt confine caput.

Et lib. XII. Metamorphoſ.

Qua iuncta eſt humero ceruix ſude figis obuſta.

Liuius lib. XXVII. Qua iungitur capiti ceruix.

DIXIT, *& alterna fratrem ſtatione redemit.*] ſic duo Vatic. Virg. VI. Aeneid.

Si fratrem Pollux alterna morte redemit.

Alij lib. veter. habent, *recepit.*

VTILE *ſollicitæ ſidus vtrumque rati.*] lib. I. Triſt. eleg. X.

Vos quoque Tyndaridæ, quos hæc colit inſula fratres,
Mite, precor, duplici numen adeſte rati.

PROXIMA *Vulcani lux eſt, quam Luſtria dicunt.*] Aſſentior eruditiſſ. Scaligero, qui in ſuis in Feſtum caſtigationibus præclarè emendat: *Proxima Vulcani lux eſt, Tubiluſtria dicunt.* Etenim in lib. Vrſini perſpicuè legitur, *Vbiluſtria*: omiſſo, r, propter verbum, *eſt*. Librarios enim veteres, vbi ſimiles litteræ occurrerent, plerumque vnam omiſiſſe; aut fruſtra geminaſſe docui in meis in Metamorphoſin obſeruationibus, vbi nonnulla exempla collegi.

QVATTVOR *inde notis locus eſt, &c.*] Intelligit Q. R. C. F. id eſt, Quando Rex comitio fugit. Idem Scaliger in iiſdem, quas dixi, in Feſtum caſtigationibus, vbi multa, quæ ſunt cognitu digniſſima, diſſerit, hoc ipſo adducto loco, & poëtam noſtrum, quem ignorantiæ accuſauerat Antonius Auguſtinus, meritiſſimò defendit.

HER-

HERCVLIS CIOFANI
SVLMONENSIS,
IN
P. OVIDII NASONIS
FASTORVM LIBRVM VI.
OBSERVATIONES.

EST *aliquid*] Vide quæ notaui in obſeruat. lib. XIII. Metamorph.

PAENITEAT *quòd non ſoui Carthaginis arces.*] Cùm hæc ſcriberet Ouidius, Carthago plus minus centum quinquaginta ante annos ſolo æquata erat à P. Scipione iuniore, anno V. C. DCVI. vt ſupputant, Eutropius lib. IV. Carthago DCC. anno poſtquam condita erat, deleta eſt. Scipio nomen, quod auus eius acceperat, meruit, ſcilicet vt propter virtutem etiam ipſe Africanus iunior vocaretur. Idem tradit Epitomæ Liuianæ auctor lib. LI. & Oroſius lib. IV. cap. XXIII. Iuſtinus lib. XIIX. ait conditam fuiſſe Carthaginem LXXII. annos ante Romam, quîcum facit Appianus in Libycis. Quos ſi ſequeris (niſi mauis illud numeri rotundandi cauſa dictum) perſpicuè colliges, Carthaginem, non ad DCC. ſuæ ætatis annum, ſed ad DCLXXIIX. vix perueniſſe. Ab his autem auctoribus diſcrepat (modò eius locus mendo careat) C. Velleius Paterculus lib. I. vbi ita eſt: Hoc tractu temporum ante annos Vet. LX. quàm vrbs Romana conderetur, ab Eliſa Tyria, quam quidam Dido autumant, Carthago conditur. Aliter Seruius lib. I. Aeneidos. Cuius hæc ſunt: Conſtat Carthaginem LXX. annos ante Vrbem Romam conditam. Inter excidium verò Troiæ, & ortum vrbis Romæ anni inueniuntur CCCXL. Rurſus ab his omnibus diſſidet Solinus cap. XXIX. vbi ait Carthaginem poſt annos DCCXXXVII. eſſe exciſam.

PAENITEAT *Sparten, Argóſque, meáſque Mycenas.*]

Has

Has tres vrbes Iunoni cariſſimas eſſe, docui ex Homero libro ſexto Metamorphoſ.

—— *S ED & noſtro carmine certus eris.*] ſic lib. Vrſ. optima lectio.

—— D I X I S S E T *amantia verba*] Idem lib. & tres Vatic. ita habent. verè.

Q V A M *bene, Di magni, pugna cecidiſſet in illa Defenſor ſolij Iuppiter alte tui: Vixit, vt occideret damnatus crimine regni: Hunc illi titulum longa ſenecta dabat.*] Illuſtraui hunc locum lib. & elegia I I I. Triſtium.

A P P I V S *eſt auctor: Pyrrho qui pace negata Multum animo vidit: lumine captus erat.*] Val. Maximus lib. I I X. cap. X I I. Appius Claudius feſſus iam viuendo, lectica ſe in Curiam deferri iuſſit, vt cum Pyrrho deformem pacem fieri prohiberet. Hunc cæcum aliquis nominet, à quo patria, quod honeſtum erat, per ſe parum cernens, coacta eſt peruidere? Huc etiam mirificè pertinet quod ſcribit Cicero in lib. De Senectute. Appius, inquit, Claudius cùm ſententia Senatus inclinaret ad pacem cum Pyrrho, fœduſque faciendum, non dubitauit illa dicere, quæ verſibus perſecutus eſt Ennius:

Quò vobis mentes, recta quæ ſtare ſolebant,
Antehac dementes ſeſe flexere viai?

Fuit autem annus poſt Romam cõditam C D L X X I V. cùm Appius in Senatu cum Pyrrho pacem faciendam diſſuaſit.

Q V AE R E B A M *Nonas Sancto, Fidio ne referrem.*] In optimo lib. Vatic. Vrſ. itemque altero, contractè ſcriptum eſt, S C̃O. Ex quo poſtea, vt puto, factum eſt *Sancto*: quomodo legitur in aliis vet. In alio tamen lib. litteris Longobardicis exarato, quem Fuluius Vrſinus quarto abhinc anno mihi oſtendit, perſpicuè ſcriptum eſt *Sanco*. Vtraque ſcriptura ex veteribus inſcriptionibus comprobatur. Qua de re conſulendus eſt eiuſdem Vrſini, quem de Familiis Romanorum inſcripſit, liber; item A L D I iunioris liber De Quæſitis per epiſtolam.

A N *tibi Semipater.*] In Vrſ. & quibuſdam Vatic. ſic legitur: in aliis verò, *Semicaper.* vt & manu recenti in eo, quod litteris Longobardicis exaratum fuiſſe dixi, exemplari emendatum eſt. peſſimè vtroque modo. Rationem accipe, quam ſubiiciam. Anno ∞ L X X I V. de menſe Quinctilis ſub finem, reperta eſt vetus inſcriptio in inſula Tiberina ad S. Bartholomæi, quæ eſt eiuſmodi:

SEMONI
SANCO
DEO. FIDIO
SACRVM
SEX. POMPEIVS S. P. F.
COL. MVSSIANVS
QVINQVENNALIS
DECVR
BIDENTALIS
DONVM DEDIT.

Hanc primùm domi ſuæ mihi oſtendit idem Vrſinus, ſimulque hunc ipſum Ouidij locum, qui ex hac ipſa inſcriptione mirificè illuſtratur, & emendatur feliciſſimè. Ego loco diligenter examinato videri mihi non Semipater, nec Semicaper, ſed Semopater legendum aio. tum ille, rectè, inquit, putas. Hac autem ducebar ratione, quòd videbam à Poëta ſecundo ab hoc verſu ſubiici:

Nomina terna fero.

Id eſt, Sancum, Fidium, & Semonem. Semipatrem verò, & Semicaprum nomen non eſſe nemo non videt. Quid plura? Dubitari ſanè, inquit ille, non poteſt, quin prorſus ita, vt tu cenſes, legendum ſit. Poſtea multo vtrimque, vt inter amicos fit, habito ſermone, inde diſcedens ad Muretum diuerto, vt ipſi eam, quam feceram coniecturam, quamque ille tantopere probauerat, exponerem. qua expoſita; is admoto ad os digito, illico oſtendit mihi eam ipſam coniecturam ſe in ora T. Liuij libri viginti ante annos, cùm eum librum Venetiis à P. MANVTIO dono accepiſſet, annotaſſe. Locus autem Liuij eſt hic è lib. IIX. Bona Semoni Sanco cenſuerunt conſecranda. Quo loco hoc amplius notauerat Dionyſius lib. IV. Auguſtinus de ciuitate Dei. Lactant. lib. I. Silius, Feſtus, Plutarchus, & Fulgentius. Hanc autem inſcriptionem, alteramque veteris nummi cum hoc ipſo Ouidij loco, aliorumque auctorum, quæ mirificè illuſtrauit omnia, idem Vrſinus in ſuo, quem de Familiis Romanorum inſcripſit, & anno abhinc tertio edidit, libro adduxit. Vbi teſtatur eſſe doctiſſimos quoſdam viros, qui apud Ouidium eo, quo dixi, modo legendum arbitrentur. Vterque & Muretus, & Vrſinus Dei beneficio viuunt, qui me ne mendacij quidem ſuſpicione redargui poſſe

...iunt. Seu oblitus eram, id quod principio fere dicendum fuit, Vrſinum multo antè quàm librum publicaret ſuum, indicaſſe mihi hunc ipſum Ouidij locum à Ioſepho Scaligero in coniectaneis in Varronem De lingua Latina ſuis decem ante annos emendatum fuiſſe. Hæc volui, ne eſſes neſcius lector, vt ea, quam quiſque debet, laude minimè fraudetur.

F E R R O] Metonymia.

N O N *equidem vidi (valeant mendacia vatum) Te Dea.*]ſic lege, ac diſtingue.

V A L E A N T *mendacia vatum*] Terentius in Andria: *Valeant qui inter nos diſcidium volunt.* & infrà hic noſter:

——Valeas mea tibia dixi.

P A L I L I A *Romam.*] De his Feſtis vide quæ notaui ſub finem lib. X I V. Metamorphoſ.

I P S A *volubilitas libratum, &c.*] Hoc carmen cum ſequentibus quinque non legitur in nouem, quibus in hoc poſtremo lib. vtor, exemplaribus. Idque alij teſtati ſunt, qui hoc opus cum antiquis libris contulerunt.

A R T E *Syracuſia ſuſpenſus in aëre clauſo Stat globus, immenſi parua figura poli.*] Archimedes Syracuſanus ſphæram vitream ſibi contexerat, in qua Solis, Lunæque globi proprio inceſſu, & ſponte diuerſas mundi oras commearent. Qua de re ſic Claudianus quoque cecinit:

Iuppiter in paruo cùm cerneret æthera vitro,
Riſit, & ad ſuperos talia dicta dedit:
Haccine mortalis progreſſa potentia curæ?
Iam meus in fragili luditur orbe labor.
Iura poli, rerúmque fidem, legéſque deorum,
Ecce Syracuſius tranſtulit arte ſenex.
Incluſus variis famulatur ſpiritus aſtris,
Et viuum certis motibus vrget opus.
Percurrit proprium mentitus ſignifer annum,
Et ſimulata nouo Cynthia menſe redit.
Iámque ſuum voluens audax induſtria mundum
Gaudet, & humana ſidera mente regit.
Quid falſo inſontem tonitru Salmonea miror?
Æmula Naturæ parua reperta manus.

N E C *tu aliud Veſtam, quàm viuam intellige flammam, Natáque de flamma corpora nulla vides. Iure igitur virgo eſt, quia ſemina nulla remittit: Nec capit, & comites virginitatis amat.*]

Hæc

Hæc quattuor carmina citat, & exponit Lactantius libro primo. cap. XII. cuius hæc ſunt verba: Idcirco enim virginem putant Veſtam, quia ignis inuiolabile ſit elementum, nihilque naſci poſſit ex eo: quippe qui omnia, quæ arripuerit, abſumat.

IGNIS *inextinctus templo celatur in illo*] hunc locum declaraui in obſeruationibus in Metamorphoſ. meis libro decimoquinto ad illud:

—— —— néue
Cæde Sacerdotis flammas extinguite Veſta.

—INDE *precando Dicimus, ô Veſta, quæ loca prima tenes.*] Ita legendum ex vno lib. ſ. & veteri editione.

PRAETEREAM? *referámne? &c.*] ita omnino legendum eſt.

LAMPSACVS] Vrbs in Helleſponto ad dexteram ingredientibus, inter Abydum, & Cyzicum. de qua ſic Plinius lib. quarto cap. XI. Helleſpontus, ſeptem ſtadiis Europam ab Aſia diuidens, quattuor illic inter ſe contrarias vrbes habet, in Europa Callipolim, & Seſton; in Aſia Lampſacum, & Abydon. Vide etiam Strabonem lib. XIII. Marcellinum libro XXII. & Melam libro primo.

EX *quo iudicio forma reuicta tua eſt.*] De Paridis iudicio conſulendus eſt Ludouicus Cælius Rhodog. lib. & cap. XIX. antiquarum lectionum.

METELLVS *ait*] hac de re præter Dionyſium libro II. Valerius libro primo cap. IV.

PIGNORA *virgineis fatalia tollite flammis.*] Eripite, inquit Metellus, Palladium imperij noſtri pignus ab igne, qui Veſtæ ædem abſumit. Atque hic optimus ſenſus mihi videtur. Nam alij legunt, *palmis*, non *flammis*; quæ lectio eſt in duobus Vatic. In aliis veró illo modo, quo legendum arbitratus ſum, & expoſui. De hoc ipſo L. Metello, deque hoc facinore ſic Plinius libro ſeptimo, cap. XLIII. Metellus orbam luminibus exegit ſenectam, amiſſis incendio, cùm Palladium raperet ex æde Veſtæ, memorabili cauſa, ſed euentu miſero. quo fit, vt infelix quidem dici non debeat, felix tamen non poſſit. Tribuit ei Populus R. quod nunquam vlli alij ab condito æuo, vt quoties in Senatum iret, curru veheretur ad Curiam. Magnum & ſublime pro oculis datum.

PARTHE *quid exultas? dixit Dea: ſigna remittes.*] Tale quippiam ſupra.

HINC *agitur furiis Athamas, ſed imagine falſa*] ſic legendum. Hunc autem locum contuli lib. IV. Metamorph.

ET *ſecum è ſummo mittit in alta iugo.*] Quattuor Vatic. *Et ſecum excelſo.* In aliis *E celſo.*

—PVERVMQVE *euellere tentant.*] Quattuor priſca exemplaria, *pugnant.*

LEVCOTHEE *Graiis.*] de Leucothea Athamante, Inone, & Learcho plura Apollodorus lib. III. ſub principium, & Ouidius ipſe lib. IV. Metamorphoſ.

PALLANTIDE *caſus*] ſic legendum è ſeptem vet. exempl. auctoritate, & conſenſu.

—HOSTILES *opes*] ſic lib. II. Triſt. —*nec hoſtiles eſſe ſecutus opes.* Quid autem ſint opes dixi in ſcholiis in lib. De Põto.

SERVIVS *eſt, & conſtat eum, ſed cauſa latendi Diſcrepat.*] Ita malè legitur, & diſtinguitur in lib. vulg. Tu diſtingue, ac lege è ſex lib. ſ. *Seruius eſt* (*hoc conſtat enim*) *ſed,* & quæ ſequuntur.

ARSIT *enim magna correpta cupidine Regis*] lib. Vrſ. *Arſit enim magno.* Generis maſculini, placet. Duo alia loca in lib. Variarum lectionum notauit, & animaduertit Muretus.

TVM *Dea furtiuos*] ſex lib. ſ. *Dum Dea.*

VNDE *feneſtralu*] iidem lib. & Vrſ. *feneſtella,* rectè.

—SI *pia vita placet?*] ſic iidem lib. ſequor.

ET *caput, & regnum factum eſt dotale parentis.*] In vno Vat. *facito*: in duobus aliis, *facio.*

SI *vires, indictas erige dotis opes*] o. l. ſ. *exige.*

—TINGE *manus*] vnus Vat. & Vrſ. *Tingue.*

TALIBVS *inſtructus*] ſic tres Vatic. alij tres & Vrſ. *inſtinctus,* idq; ue ſequendum puto.

—AN *expectas pretium pietatis amarum?*] lib. Vrſ. *iniquum?*

QVI *Rex in noſtra ſeptimus Vrbe fuit.*] hæc eſt omnium vet. exempl. lectio, quæ mihi non diſplicet. Septimum vocat regem Tullum Hoſtilium & Solinus cap. I I. lib. annumerans Romanis regibus Tatium.

—SERVIERAT *quidam*] ſic duo Vatic. ſequor.

AVCTOR *vindictæ iam venit ille ſue.*] ſic o. lib. ſ. Vindicta autem, vt ait Boëtius in Topica Cicer., eſt virgula quædam, quam lictor manumittendi ſerui capiti imponens, eundem ſeruum in libertatem vindicabat, dicens quædam verba ſolemnia: atque ideò illa virgula vindicta vocabatur. Aliter Liuius lib. II,

ex quo

ex quo hæc ſumpſit Epitomarum illius auctor: Seruo indici, cui Vindici nomen fuit, libertatem dedit. ex cuius nomine vindicta eſt appellata. Perſius:

Vindicta poſtquam meus à Prætore receſſi.

Dicitur & eidem feſtuca.

Non in feſtuca lictor quam geſtat inani.

Plautus in Milite glorioſo:

Quid ea? ingenua, an feſtuca facta, ſerua, an libera eſt?

—IN *longis veſtibus eſſe iubet*] ſic veteres lib. verè, malè aliter in quibuſdam excuſis.

TERTIA *nox veniet.*] Ita legitur in tribus antiquis: verius, quàm in aliis, *Tertia lux.*

—QVA *tu Dodona Thyene*] Vrſ. *Dodona Thione.* in aliis vet. *Dodoni Dione.*

SCILICET *hic olim Volſcos.*] omnium opt. & antiquiſſimus lib. Vatic. & Vrſ. *Vulſcos* per duplex u.

VNDE *ſuburbano clarus Tiburte triumpho Vectus es in niueis Poſtume victor equis.*] Vide quæ ſcripſi lib. II. & IV. Triſt.

LVCVS *eum, nemoriſque ſui Dictymna receſſu Celat.*] Atrimiſium Dianæ Tauricæ, de quo ſuprà lib. III. & lib. XIV. Metamorph. vbi quædam, non indigna ſcitu, dixi, quæ aliâs imprimentur. De Dictymna vide quæ ex Lutatio collegi libro ſecundo Metamorphoſ.

—ARICINO *eſt Virbius ille lacu.*] De Virbio Ouid. lib. XV. Metamorph. & Virgilius lib. VII. Aeneid.

AT *Lacheſis, Clotho.*] duæ Parcæ, filiæ Iouis ex Themide, Cæli filia. Apollodorus lib. I.

—DOLENT *ſua fila teneri.*] Quattuor Vatic. Fratris, Maſſeianus, & Vrſini, *hæc fila.*

PROPTER *te fieri quod vetat, ipſe facit.*] duo Vatic. *Propter te fieri, quod facit, ipſe vetat.* Non mala prorſus ſententia, & carmen.

SVNT *tibi Flaminius, Thraſymenáque littora teſtes*] Auctor epitomæ Liuianæ lib. XXII. Caius Flaminius conſul, homo temerarius, contra auſpicia profectus, ſignis militaribus effoſſis, quæ tolli non poterant, & ab equo, quem conſcenderat, per caput deuolutus, inſidiis ab Hannibale circumuentus ad Thraſymenum lacum cum exercitu cæſus eſt. Eutropius lib. III. Inde ad Tuſciam veniens Hannibal, Flamminio conſuli occurrit; ipſum Flaminium interemit, Romanorum viginti-

quinque

quinque millia cæſa ſunt, ceteri diffugerunt. Hac de re plura Liuius lib. XXII. Polybius lib. III. Florus lib. II. cap. V. Plutarchus in Fabio Nepos in Hannibale. Oroſius lib. IV. cap. XV. alij: Accepta autem eſt hæc clades ſecundo bello Punico, anno ab vrbe condita DXXXV. ipſo Caio Flamminio, & Cn. Seruilio Coſſ.

POSTERA *lux melior, ſuperat Maſaniſſa Syphacem*] Oroſius libro ſuperius citato, cap. XVIII. Syphacem fugientem Lælius, & Maſaniſſa ceperunt, cetera multitudo Cirtam confugit, quam Maſaniſſa oppugnatam in deditionem recepit. Syphacem ad Scipionem catenis vinctum deduxit, quem Scipio cum ingentibus ſpoliis, plurimiſque captiuis Romam producẽdum Lælio tradidit. De Maſaniſſa mirabile quiddã narrat Cicero in Catone Maiori: vbi ita eſt: Arbitror te audire, Scipio, hoſpes tuus Maſaniſſa, quæ faciat hodie, nonaginta annos natus, cùm ingreſſus iter pedibus ſit, in equum omnino non aſcendere; cum equo, ex equo non deſcendere: nullo imbre, nullo frigore adduci, vt capite operto ſit. Et Eutropius lib. IV. De tertio bello Punico quod anno V. C. DCIV. vel, vt alij, DCVI. motum eſt. Per idem, inquit, tempus Maſaniſſa amicus Populi R. anno vitæ ſuæ XCVII. mortuus, XLIV. filiis relictis. Scipionem diuiſorem regni inter filios eſſe iuſſit. De quo etiam Valerius Max. lib. IIX. cap. XIII. & lib. IX. cap. XIV.

MASANISSA *Syphacem*.] Syphax, vt ex Liuio narrat idem Valerius lib. V. cap. I. in cuſtodia Tiburi mortuus eſt; quem Senatus publico funere efferendum cenſuit.

FERTE *coronatæ iuuenum conuiuia lyntres, Multáque per medias vina bibantur aquas.*] Coronabantur naues apud Romanos menſe Iunio in Fortisfortunæ celebritate, & per medium amnem conuiuia ducebant. Obſeruauit L. Georgius in lib. De nauigiis.

AT *ſi non eſſet potus*] lib. Vrſini, & Maffei, *ſtultus*.

ADDIXERIT *iſti*.] Herculem ſignificat ab adiunctis.

FINIS.

HERCVLIS CIOFANI SVLMONENSIS

IN

P. OVIDII NASONIS TRISTIVM LIBROS OBSERVATIONES.

ANTVERPIÆ,
Ex officina Chriſtophori Plantini,
Architypographi Regij.
M. D. LXXXI.

HERCVLES CIOFANVS SVLMONENSIS ILLVSTRI ET OPTIMÆ SPEI PVERO, FRANCISCO BASTONO ALEXANDRINO S.

CVM eruditiſſimus, atq. in Romana curia, rerumq́ue vſu non mediocri cum laude verſatus, patruus tuus, GVLIELMVS BASTONVS, optimi viri & eximij in vrbe patroni, NICOLAI ANGELII BARGÆI opera me in intimos familiares admiſiſſet ſuos, nihil prius faciendum mihi duxi, quàm vt tibi, quo ei nemo propinquior, & carior eſt, aliquid inſcriberem: quo, ſi nihil aliud, ſummam obſeruantiã erga vtrumque meam teſtarer. Itaque poëtam, quo nullus alius mihi quidem iucundior eſt, ætati verò tuę magis neceſſarius, atque vtilis, OVIDIVM in manus ſumpſi. Cuius eos libros, qui vel virginibus ipſis, quæ Deo dicatæ ſunt, quodammodo exponi ac declarari poſſent, delegi. in quibus, vt ſcis, tantum ſtudij & otij poſui, quantum mihi, in aliis rebus vehementer occupato, ad eos cum veteribus exemplaribus cõferendos vix ſatis fuit. Quo

temporis ſpatio id præſtare conatus ſum, vt OVIDIVS ipſe, collatis ex eius præſertim operibus, innumerabilibus propè locis, ſui ipſius interpres pæne videatur. Hunc enim modum recentioribus, qui iudicio & doctrina excellunt, probari cùm videam, fabulis & hiſtoriis non prorſus vulgatis, breui cum expoſitione in locis aliquot, additis, quantum in me fuit, ſeruare ſtudui. Idque ſi minus feliciter ſucceſſit, temporis breuitati, vel potius mihi ipſi, qui aliquot ante menſes in ius ciuile incumbere, atque hæc ſtudia intermittere, ne dicam penitus omittere conſtitueram, vt ignoſcas, à te etiam atque etiam peto. Illud ſaltem me conſecutum ſpero, vt omnes faſſuri ſint, hoſce libros, planè aureos locis aliquot emendatiores, illuſtrioresque, quàm ante hunc diem, in ſtudioſorum manus peruenire. Vale, & Latinam linguam hilari animo, vt cœpiſti, perdiſce, ac mores Chriſtiano & illuſtri puero dignos amplexare, vt familiæ tuæ, quæ per ſe ipſa ſatis clara eſt, & moribus & ingenio tuo maximum ſplendoris cumulum adiicias. ROMÆ IX. KAL. IANVARIAS ∞. D. LXXX.

HER-

HERCVLIS CIOFANI
SVLMONENSIS,
IN
P. OVIDII NASONIS
TRISTIVM LIBRVM I.
OBSERVATIONES.

IN ELEGIAM I.

INſcripſit hoſce Triſtium libros Ouidius à materia, quam continent: neque hi ab illis, quos de Ponto à loco appellauit, quidquam differunt, niſi quòd in his amicorum nomina, vt in illis, non poſuit. Idque teſtatur Ouidius ipſe elegia & lib. I. De Ponto, vbi ita eſt, ad Brutum:

Inuenies, quamuis non ſit miſerabilis index;
Non minus hoc illo triſte, quod ante dedi.
Rebus idem, titulo differt, & epiſtola, cui ſit
Non occultato nomine miſſa, docet.

PARVE *liber*] Primum huius operis librum ſignificat. Singulos enim quoſque libros à poëta Romam miſſos fuiſſe perſpicuè cognoſcitur cum ex aliis locis, tum ex libro V. vbi principio ipſo ita eſt:

Hunc quoque de Getico noſtri ſtudioſe libellum
Littore præmiſſis quattuor adde meis.

Hanc autem Elegiam poſt reliquas huius primi libri ſcriptam fuiſſe crediderim, quæ & tabellarij munere fungitur, &, quid in ipſo libro contineatur, edocet.

NEC *inuideo*] Id eſt, non obſiſto. ſic verbum *inuidia*, apud Virgilium lib. IV. Aeneid.

Quæ tandem Auſonia Teucros conſidere terra
Inuidia eſt.

DOMINO] ποιητῇ. Sic lib. III. Elegia I.

Erubui domino cultior eſſe meo.

VADE] ſic & Martialis item ad lib. Ep. IV. lib. III.

Romam vade liber.

QVALEM *decet exſulis eſſe.*] Nam exſules & rei multam barbam, & hirtum capillum ferebant.

HVIVS *temporis*] Huius calamitatis, ærumnæ, cladis, & vt ipſe infrà dicit, ruinæ. Noſtro idiomate, *Di queſto trauaglio*, quo modo verbum tempora in multitudinis numero non ſemel vſurpauit Cicero, & hic noſter lib. III. Eleg. I.

Carmine temporibus conueniente ſuis.

NEC *te purpureo velet vaccinia ſucco.*] Mart. lib. III. ep. II.

Cedro nunc licet ambules perunctus,
Et frontes gemino decens honore,
Pictis luxurieris vmbilicis,
Et te purpura delicata velet,
Et cocco rubeat ſuperbus index.

NEC *titulus*] Titulus quare ſit dictus, doctorum hominum varia eſt opinio, quorum nulla mihi probatur. Quare ego, quid ſuper hac re in mentem venit, in medium adferre non grauabor. Titulum cum tutulo vnum, & idem eſſe cenſeo: i in u, mutato. vt optimè, optumè: maximè, maxumè: lacrima, lacruma. Tutulus autem, vt Feſtus ait, vocabatur Flaminicarum capitis ornamentum, quod fiebat vitta purpurea, innexa crinibus, & extructum in altitudinem. Vt enim tutulus mulierum capiti, ſic titulus librorum fronti imponebatur.

CEDRO] oleo *cedrino* Chartas contra cariem illinebant veteres. Quem morem oſtendit Auſonius Gallus, cuius hæc ſunt ad libellum ſuum:

Si tineas, cariémque pati te charta neceſſe eſt,
Incipe verſiculis antè perire meis.
Malo, inquis, tineas. ſapis ærumnoſe libelle,
Perfungi mauis qui leuiore malo.
Aſt ego damnoſe nolo otia perdere Muſæ,
Iacturam ſomni quæ parit, atque olei.
Vtilius dormire fuit, quàm perdere ſomnum,
Atque oleum: verum. cauſa ſed iſta mihi eſt.
Iraſcor Proculo, cuius facundia tanta eſt,
Quantus honor: ſcripſit plurima quæ cohibet.
Hinc ſtudeo vlciſci, & prompta eſt hæc vltio Vati,
Qui ſua non edit carmina, noſtra legat.
Huius in arbitrio eſt, ſeu te iuueneſcere cedro,
Seu iubeat duræ vermibus eſſe cibum.
Huic ego, quod nobis ſupereſt ignobilis oti,
Deputo, ſiue legat, quæ dabo, ſiue tegat.

Hoc

Hoc autem loco ad librorum ornatum eo oleo vſos eſſe indicat poëta noſter. & Martialis lib. I.

Cedro nunc licet ambules perunctus.

Rurſus hic noſter libro III. Eleg. I.

Quòd neque ſum cedro flauus, nec pumice leuis.

CANDIDA *nec nigra cornua fronte geras.*] Optimè hunc locum declarat politiſs. vir Paulus Manutius in Comment. in Epiſt. VII. lib. III. familiar. Cuius hæc verba ſunt: Extremæ partes, quòd extra volumen eminentes, cornuum ſimilitudinem præ ſe ferrent, cornua vocabantur: quibus ornamentum aliquod addi ſolitum, oſtendit Ouidius, cùm librum ſuum Elegia I. Triſt. ſic alloquitur:

Candida nec nigra cornua fronte geras.

Nec geras candida cornua, quæ fortunæ ſunt indicia lætioris, cùm ſit atrata frons, qualem in calamitate noſtra decet eſſe. Eſt enim frons libri, exterior voluminis pars. Itaque dixit idem proximo ſuperiore verſu:

Nec fragili gemina poliantur pumice frontes.

Hæc ille. Huc etiam pertinet locus Auſonij:

Quos legis à prima deductos menide libri,
Doctores patriæ ſcito fuiſſe meæ.

Super quo hæc notat doctiſs. Turnebus lib. XXII. cap. X. aduerſar. Veteres, inquit, vt in calce librorum coronidem appingebant, ita, vt ſuſpicor, in fronte lunulam ad ornatum deſignabant. Menis autem lunula eſt, quæ cùm corniculata ſit, idcirco & cornua Latini ea ornamenta librorum vocauere.

NEVE *liturarum pudeat, qui viderit illas, De lacrimis factas ſentiat eſſe meis.*] libro III. & eleg. I.

Littera ſuffuſas quòd habet maculoſa lituras,
Læſit opus lacrimis ipſe poëta ſuum.

Et eleg. IIX. huius libri.

Hic ſtatus, hæc rerum nunc eſt fortuna mearum,
Debeat vt lacrimis nullus ineſſe modus.

Et lib. & eleg. V. *Qui mihi flens, dixit,* ibidem:

Flens quoque me ſcripſit, nec qua ſignabar, ad os eſt
Ante, ſed ad madidas gemma relata genas.

CONTINGAM *certè quo licet illa pede.*] Quonam pede? libri videlicet. nam ſuo non poterat poëta. & vide quo pacto illa membra, quæ homines habent, omnia libro attribuat.

VIVERE *me dicet, ſaluum tamen eſſe negabis.*] libro III. elegia VII.

Viuere me dices, ſed ſic, vt viuere nolim,
Nec mala tam longa noſtra leuata mora.

I D *quoque quòd viuam munus habere Dei*] lib.v.& eleg.
Denique quòd viuat, munus habere Dei.
Et elegia II. h. libri:
Quámque dedit vitam mitiſſima Cæſaris ira,
Hanc ſinite infelix in loca iuſſa feram.
Et lib. & elegia IV.
Ipſaq; delictis victa eſt clementia noſtris,
Nec tamen errori vita negata meo eſt.
Et lib.v. elegia IIX.
Cæſaris eſt primum munus, quòd ducimus auras,
Gratia poſt magnos eſt tibi habenda Deos.
Ille dedit vitam, tu, quam dedit ille, tueris.
Lib. IV. De Ponto eleg.v.
Viuat adhuc, vitámque tibi debere fatetur,
Quod prius à miti Cæſare munus habet.
Et eleg. XV.
Cæſaribus vitam, Sexto debere ſalutem.

A T Q V E *ita tu tacitus quærenti plura; legendum Ne quod non opus eſt, fortè loquare, caue.*] Sic diſtingue: id eſt, Cùm dixeris me viuere, ſed ſaluum tamen non eſſe, tace. ſi te vlterius interrogabit, caue ne verbum vllum facias de eo opere, quod legendum non eſt: neue illud nomines. Intelligit autem libros De arte amandi.

A D M O N I T V S] Noſtra lingua, *meſſo per la ſtrada, imboccato, auertito.*

M E A *crimina*] libri veteres, *carmina*. placet.

P O P V L I *publicus*] Eſt fere allitteratio. Nam publicus à populo dicitur.

P E R A G A R *reus*] Liuius lib. IV. Vos autem, ſi reum perago, quid acturi eſtis? Eſt autem peragere reum, vſque ad condemnationem proſequi.

Q V A E Q V E *volet, rata ſint*] Quæcumque optabit, ex animi ſui ſententia contingant. Alibi, *Quæ, precor, vt fiant.* & IV. Faſtor. *Quæ, precor, eueniant.*

A B L A T A Q V E *principis ira*] In vno Vatic. multo melior, immo vera, genuináque eſt lectio: *placatáque*. Probat opinionem meam eruditiſs. & ingenioſiſſ. P. Horatius Torſellinus R. Non enim ſatis Latinè dici puto auferre iram. cōtrà placare.

S E D I B V S *in patriis det mihi poſſe mori*] lib. III. & eleg.

Quan-

Quantum erat, ô magni, perituro parcere, Diui,
Vt ſaltem patria contumularer humo.

Et eleg. XIII. De Patria loquens in die natalis ſui:

Quoq; loco primùm malè ſum tibi cognitus infans,
Illo tentaſſes vltimus eſſe mihi.

IVDICIS *officium eſt*] Digreſſio, qua ſua carmina, quæ nulla animi tranquillitate, nulloque ſatis commodo loco ſcripta eſſe ait, excuſat. Eadem vtitur excuſatione lib. III. eleg. vlt.

Æquus erit ſcriptis, quamuis cognouerit eſſe
Exſilium tempus, barbariémque locum.

—FERA *hiems*] Aſpera tempeſtas. Deceptus eſt Merula, qui aliter accepit. Hunc enim librũ in itinere ſcriptũ eſſe cõſtat.

SECVRVS *famæ*] Contemptor laudis, nominisque celebritatis, famam neglige: ne tuere famam.

DONEC *eram ſoſpes, tituli tangebar amore, Quærendique mihi nominis ardor erat.*] lib. V. eleg. XII.

Et facunda facit pectora laudis amor.
Nominis & famæ quondam fulgore trahebar,
Dum tulit antennas aura ſecunda meas.

CARMINA *nunc ſimulo*] Vetuſta omnia exẽplaria, *Carmina nunc ſi non*, habent. rectè. Sentit mecum nobiliſſimus adoleſcens, Scipio Belpratus; ſentit & Fulgentius Thomaſſitus. Carmen autem ſequens in vno Vatic. ita legitur:

SIT *ſatis ingenio quòd fuga parta meo eſt.* *fuga.*] exſilium. eleg. ſequenti, & lib. III. & elegia.

TAMEN, *& pro me tu, cui licet adſpice Romã*] lib. & eleg. V.

Qui mihi flens dixit, tu, cui licet, adſpice Romam,
Heu quanto melior ſors tua ſorte mea eſt.

DII *facerent, poſſes non meus eſſe liber.*] Ita eſt in lib. ſcriptis. hoc eſt, Vtinam non eſſes liber meus, qui triſtia & mæſta contines: vtinam is liber non eſſes, quem ego triſtis atq. exſul ſcribo. TE *licet eſſe meum*] Ineptè in quibuſdam excuſis ita legitur. tu verò emenda, non modò ex veteribus, ſed & ex opt. impreſſis libris, *te liquet.* id eſt, manifeſtum eſt, te eſſe librum meum. ALTA *palatia*] lib. IV. eleg. II.

Altáque velantur fortaſſe palatia ſertis.

VENIT *in hoc illa fulmen ab arce caput.*] Cauſam adfert, quare non iubet librum in Palatium aſcẽdere. lib. III. eleg. IV.

Sæuum prælustri fulmen ab arce venit.

CAPVT] κατ' ἐξοχὴν. ſic elegia II.

Sin minus alta cadens obruat vnda caput.

Et lib. & elegia III.

Sed ſine funeribus caput hoc, ſine honore ſepulchri,
Indeploratum barbara terra tegit?

ESSE *quidem memini mitiſſima ſedibus illa Numina:*] Laudat Auguſtum tamquam mitem ac placabilem. ſic lib. II.

Spes mihi magna ſubit, cùm te mitiſſime Princeps,
Spes mihi, reſpicio cùm mea facta, cadit.

Lib. V. eleg. II. ad vxorem:

Ille Deus, bene quo Romana potentia nixa eſt,
Sæpe ſuo victor lenis in hoſte fuit.
Quid dubitas? & tuta times? accede, rogáque:
Cæſare nil ingens mitius orbis habet.

Rurſus ſub principium lib. II. ad Auguſtum ipſum:

His precor exemplis tua nunc mitiſſime Cæſar,
Fiat ab ingenio mollior ira meo.

TERRETVR *minimo* &c.] Ex his, quæ ſubiicit, exemplis colligit, cur Auguſtum omnium hominum mitiſſimum ſibi timendum ducat.

TERRETVR *minimo pennæ ſtridore columba Vnguibus Accipiter ſaucia facta tuis.*] lib. & eleg. II. De Ponto:

Accipitrem metuens pennis trepidantibus ales
Audet in humanos feſſa venire ſinus.

OPTAVIT *ſtulte*] Ita legendum, non autem *optarat*, aut *optaret*. IOVIS] Auguſti. eleg. IV. vbi ſe cum Vlixe cõfert.

Cumq́; minor Ioue ſit, tumidis qui regnat in vndis,
Illum Neptuni, me Iouis ira premit.

Et lib. IV. eleg. III. ad vxorem.

Nec tibi, quòd ſæuis ego ſum Iouis ignibus ictus,
Purpureus molli fiat in ore rubor.

Quare quæ Iouis propria ſunt, Auguſto tribuit, vt & capitis concuſſionem, qua vniuerſum terrarum orbem indignatus commoueat. lib. II. De Ponto & el.

Cumq́; ſerenus erit, vultúſque remiſerit illos,
Qui ſecum terras, imperiúmque mouent.

Quo loco cum Homerum lib. I. Iliad. imitatus eſt, tum ſe ipſum lib. I. Metamorphoſ.

Terrificam capitis concuſſit térque, quatérque
Cæſariem, cum qua terram, mare, ſidera, mouit.

ET *mea cymba ſemel &c.*] Eadem Metaphora vtitur eleg. IV. IIX. lib. II. lib. III. eleg. IV. lib. V. eleg. II. VI. & IIX. lib. II. De Ponto, & eleg. III. & VII. lib. IV. elegia III. & IIX.

VT *ſatis à media ſit tibi plebe legi.*] lib. III. eleg. I.

Sumite plebeia carmina noſtra manus.

—REMIS *vtaris an aura*] lib. II. De Ponto eleg. VI. eadem, quæ à naui eſt, vtitur metaphora: *remo tamē vtar & aura.*

CONSILIVM *réſque locúſq. dabunt*] lib. I. amor. eleg. IV.

Conſilium nobis réſque, locúſque dabunt.

—SI *vires fregerit ira ſuas.*] lib. II. de ſua familia.

Atque ea ſic lapſa eſt, vt ſurgere, ſi modò laſi

Ematuruerit Cæſaris ira, queat.

Et lib. III. elegia IIX.

Forſitan hic olim, cùm iam ſatiauerit iram,

Tunc quoque ſollicita mente rogandus erit.

PAVCA *loquatur*] Terentius in Andria; *Paucis te volo.*

VIDETO] Animaduertito. Noſtra lingua, *Fà che conſideri.*

QVAEQVE *quieſcebat, ne mota reſæuiat ira, Et pœna &c.*] lib. & eleg. I V. *Néue retractando nondum coëuntia rumpe*

Vulnera, vix illis proderit ipſa quies.

Vnde prouerbium, Obducta cicatrix non eſt refricanda. In Ibin etiam tale quippiam: *Vulneráque immitis requiem quærentia vexat.* SCRINIA *curua*] lib. Aldinus & Vatic. *parua.*

FRATRES] libros. Hunc autem locum expoſui in meis in Metamorphoſin obſeruationibus ſub finem lib. VI.

CETERA *turba palam titulos oſtendit apertos, Et ſua detecta nomina fronte gerit: Tres procul obſcura &c.*] lib. III. eleg. I.

Quærebam fratres, exceptis ſcilicet illis,

Quos ſuus optaret non genuiſſe pater.

Et XIV. ad amicum, vt libros tueatur ſuos:

Sæpe per extremas profugus pater exſulat oras,

Vrbe tamen natus exſulis eſſe licet.

Palladis exemplo de me ſine matre creata

Carmina ſunt, ſtirps hæc, progeniéſque mea.

Hanc tibi commendo, quæ quo magis orba parente eſt,

Hoc tibi tutori ſarcina maior erit.

Tres mihi ſunt nati contagia noſtra ſecuti,

Cetera fac curæ ſit tibi turba palam.

Sunt quoque mutatæ ter quinque volumina formæ

Carmina de domini funere rapta ſui.

Illud opus potuit, ſi non prius ipſe periſſem,

Certius à ſumma nomen habere manu.

Nunc incorrectum populi peruenit in ora,

In populi quidquam ſi tamen ore meum eſt.

TELE-

TELEGONASQVE *voces*] Similes Telegoni, ac per hoc patricidas. Telegonus autem Vlixis ex Circe filius fuit, qui cùm adoleuiſſet, & patrem viſendi ac cognoſcendi miro ſtudio eſſet accenſus, Ithacam, quò ille iam reuerterat, petens, à matre iaculum, in quo Paſtinacæ marinæ ſpina fixa erat, ne inermis proficiſceretur, accepit. Cùm verò Ithacam perueniſſet, ibique ſui patris pecudum prædam faceret, Vlixem, qui eò accurrit, vt damnum repararet, illo iaculo inſcius interfecit. Hoc ita narrat Scholiaſtes Homeri in Odyſſea λ. Aliter Euſtathius ibidem, qui Oppianum auctorem laudat; cuius carmina Latinitate donata, hîc ponere non me tædet; eaque, vt res magis intelligatur, ex alto repetam.

Naſcitur extrema cauda penetrabile telum
Trygoni. ſunt telo vires, tetrumq́ venenum:
Non viuum quidquam non quidquam morte peremptum
Trygones, Gladiiq́ vorant, ni ſpicula figant
Antea, purpureo laniéntque cadauera telo.
Cùm Gladÿ gelidos diſſoluit ſpiritus artus,
Corruptus ſubito languet fortiſſimus enſis,
Cum domino pereunt vires, telúmque relinquunt.
Nil tam peſtiferum, ſæuo nil vulnere maius,
Trygonis quæcunque viri mauortia tela
Sunt fabrefacta manu, vel dura incude polita,
Spicula, quæ à Perſis nigro ſunt tincta veneno:
Nec tales faciunt plagas, nec vulnera tanta,
Trygonis viuæ quantum eſt horrenda ſagitta.
Eſt nobis audire timor, vel dicere verſu.
Indomitas ſeruat vires Trygone perempta,
Inuictúmque tenet robur, non corpora ſolùm
Mortalis capit iſta lues, ſed ſaxa peredit.
Et virides lædit ramos, ſi comminus illos
Attigerit, pereunt plantæ, ramíque virentes,
Gramina vere nouo contacta labe necantur,
Arboreique cadunt Auctumni tempore fœtus,
Si radix ſæuo fuerit mucrone notata:
At primo virides labuntur ſtipite frondes,
Siccatur truncus, fluit & velut ægra labaſcit
Arbor, corrupti languent cum robore rami.
In iaculo mater donauit Dædala Circe
Telegono nato telum, vt proſterneret hoſtes.
Hic Ithacæ appulſus magni genitoris abegit

Armen-

Armenta, & clarum belli virtute parentem
Letifero incautus miſit mucrone ſub Orcum:
(Hunc quærens Ithacæ luſtrabat paſcua læta)
Emenſum terra, & mille pericula ponti,
Et paſſum duros longo ſub Marte labores,
Et multa expertum Trigon mactauit Vlixem;
Atque ducem ſolo proſtrauit vulnere tantum.

Quibus ex locis diſtichon illud ex eruditiſſimo poëmate, quod Ibis inſcribitur, facillimè intelligetur:

Oſſibus inq; tuis teli genus hæreat illud,
Traditur Icarij quo cecidiſſe gener.

Vulnus autem ex eiuſdem Paſtinacę aculeo medicinam nullam, præter Achillis haſtam reperire, lib. I. cap. L I I X. De animalium hiſt. ſcribit Aelianus. Huius etiam Telegoni, qui interfecto patre, in Italiam reuerſus Tuſculum condidit, meminit Ouidius ipſe lib. I V. Faſt. ſub principium, & lib. I I I. De Ponto elegia I. vbi ita eſt de Circe loquens:

Telegoniue parens vertendis nata figuris.

Meminit & Horatius lib. I I I. Carminum oda X X I X. Propertius lib. I I. eleg. X X X I. Higinus cap. C X X V I I. & Euripides in Rheſo ſub finem. Memorat præterea huius nominis Telegoni duos alios Apollodorus.

P A R E N T I S] Mei Ouidij. Metaphora ab homine, qui filios gignit. S V N T *quoque mutata ter quinque volumina forma, Nuper ab exequiis carmina rapta meis.*] Metamorphoſeos opus, in quindecim libros digeſtum ſignificat, quod exſilij præuentu emendare non potuit: immo verò in ignem coniecit, elegia V I. huius libri:

Grata tua eſt pietas, ſed carmina maior imago
Sunt mea, quæ mando qualiacunque, legas;
Carmina mutatas hominum dicentia formas,
Infelix domini quod fuga rupit opus.
Hæc ego diſcedens, ſicut bona multa meorum,
Ipſe mea poſui mœſtus in igne manu.

Lib. I I. ad Auguſtum:

Inſpice maius opus, quod adhuc ſine fine reliqui,
In non credendos corpora verſa modos.

Et mox:

Dictáque ſunt nobis, quamuis manus vltima cœpto
Defuit, in facies corpora verſa nouas.

Et lib. I I I. eleg. X I V. quẽ quidem locum paulo ſuperius adduxi.

N V P E R

NVPER *ab exequiis carmina rapta meis.*] Sic eleg. VI. huius libri: *Sed quaſi de domini funere rapta ſui.*

ALIQVO *tempore*] olim, quondam. dixit enim. *Flendáque nunc.* SED *ſi quæ ſubeunt tecum liber omnia ferres, Sarcina laturo magna futurus eras.*] Magnum profectò onus ei, qui te ferendum capiet, impoſiturus eras, ſi, quæ mihi in mentem veniunt omnia, tecum ferres.

—NOBIS *habitabitur orbis Vltimus.*] Nondum enim in Scythiam peruenerat.

ORBIS *vltimus*] pænè vltimus. lib. III. eleg. IV.

Vlterius nil eſt, niſi non habitabile frigus:
Heu quàm vicina eſt vltima terra mihi.

Et elegia III.

Æger in extremis ignoti partibus orbis,
Incertúſque meæ pæne ſalutis eram.

Lib. II. ad Auguſtum:

Hæc eſt Auſonio ſub iure nouiſſima, vixque
Hæſit in imperij margine terra tui.

Lib. V. elegia II.

Barbara me tellus, orbíſque nouiſſima magni
Suſtinet, & ſæuo cinctus ab hoſte locus.

Lib. IV. elegia IX.

Sim licet extremum, ſicut ſum, miſſus in orbem.

IN ELEGIAM II.

DII *maris & cæli, quid enim niſi vota ſuperſunt?*] Solent homines, vbi ſpe ſe deſtitutos eſſe vident, ad Deos, atque ad vota confugere, & ad cælum manus tollere. Idque feciſſe Ouidium ſæua actum tempeſtate, manifeſtò hic apparet. Sic lib. XI. Metamorph. de Ceycis naufragio: *—hic votis numen adorat,*

Brachiáque ad cælum quod non videt, irrita tollens.

DII *maris & cæli*] mox in hac ipſa elegia:

Prô ſuperi, viridéſque Dei, quibus æquora curæ,
Vtraque iam veſtras ſiſtite turba minas.

AEQVA *Venus Teucris*] lib. IV. Faſt.

Pro Troia Romane tua Venus arma ferebat.

SAEPE *ferox cautum petiit Neptunus Vlixem, Eripuit patruo ſæpe Minerua ſuo.*] elegia IV. De Vlixe & Minerua:

Bellatrix illi Diua ferebat opem:
Cúmque minor Ioue ſit, tumidis qui regnat in vndis,
Illum Neptuni, me Iouis ira premit.

IRATO *deo*] Auguſto. Infrà, *Placato poſſem non miſer eſſe Deo.* ME *miſerum quanti montes voluuntur aquarum!*] Hyperbole, elegia III.

Monte nec inferior prora, puppíque recurua
Inſilit, & pictos verberat vnda Deos.

Et elegia X.

In'que modum tumuli concaua ſurgit aqua.

QVANTAE *diducta*] Vnus Vatic. & Maffei. *deducta*, per *e*.

ET *aër*] Ita legendum è bonis exemplaribus ſcriptis.

NAM *modò purpureo vires capit Eurus ab ortu, Nunc Zephyrus ſero veſpere miſſus adeſt: Nunc gelidus &c.*] Quattuor cardinales, vt Vitruuius loquitur, ventos optimè, eruditiſſiméque deſcribit. & in Ibin:

Párſque eadem cæli Zephyros emittat, & Euros:
Et tepidus gelido flabit ab axe Notus.

Manilius lib. IV.

Aſper ab axe ruit Boreas; fugit Eurus ab ortu;
Auſter amat medium ſolem, Zephyru'q; profundum.

ADVERSA *fronte*] è regione Boreæ.

RECTOR] nauis. ſic loquitur M. Tullius.

RECTOR *in incerto eſt, nec quid fugiátue petátue Inuenit, ambiguis ars ſtupet ipſa malis*] Elegia III.

Nauita confeſſus gelidum pallore timorem,
Iam ſequitur victus, non regit arte ratem.

Et elegia X.

Ipſe gubernator tollens ad ſidera palmas,
Expoſcit votis immemor artis opem.

Et lib. XI. Metamorphoſeos:

Ipſe pauet, nec ſe, quis ſit ſtatus, ipſe fatetur
Scire ratis rector, nec quid iubeátue, velítue.

Vbi hunc ipſum quoque locum, & alia contulimus, quæ potes conſulere. Ad horum alterum locum reſpexiſſe videtur Lucanus lib. V.

Artis opem vicere metus, neſcitque magiſter
Quam frangat, cui cedat aqua.

Perſimilis locus eſt & lib. III. Faſtorum.

Aſſiliunt fluctus: imóque à gurgite pontus
Vertitur: & canas alueus haurit aquas.
Vincitur ars vento: nec iam moderator habenis
Vtitur: at votis is quoque poſcit opem.

NESCIT *in immenſo iactari corpora pōto, Neſcit agi ventis,* neſcit

neſcit adeſſe necem.] lib. III. eleg. II. *Dum tamen, & ventis dubius iactabar, & vndis.*

O *bene quòd non ſum mecum conſcendere paſſus!*] Elegia, quæ proximè ſequitur, de vxore:

Accedam profugæ ſarcina parua rati:
Te iubet à patria diſcedere Cæſaris ira,
Me pietas, pietas hæc mihi Cæſar erit.
Talia tentabat, ſicut tentauerat antè,
Vixque dedit victas vtilitate manus.

A T *nunc, vt peream, quoniam caret illa periclo, Dimidia certè parte ſuperſtes ero*] Quamuis naufragio mihi vita adimatur, incolumi mea vxore, viuere mihi quidem videbor.

H E I *mihi*] Vnus Vatic. *Ei* ſine adſpiratione. rectè deducitur enim ab eiulandi verbo. Vide quæ notaui in eleg. II. lib. I. De Ponto. Q V A N T V S *ab ætherio perſonat axe fragor.*] lib. III. Faſt. *Et grauis æthcrio venit ab axe fragor.*

B A L L I S T AE] Erat Balliſta genus tormenti, qua veteres in iaciendis ſaxis, dum oppida oppugnarent, vtebantur. Seneca in Hippolyto:

Nec torta clauſas fregerat ſaxo graui
Balliſta portas.

Q V I *venit hinc fluctus, fluctus ſupereminet omnes*] lib. veteres, *Qui venit hic.* ſequor.

P O S T E R I O R *nono eſt, vndecimóque prior*] Non poterat prudentiùs decimum numerum ſignificare. ita vt qui eiuſmodi proferunt ſententias, ſummo peracrique ingenio præditi ſint, oportet. De decumano fluctu plura doctiſſimus Politianus in Miſcellaneis, & nos lib. XII. in Metam. obſeruationibus.

N E C *letúmtimeo.*] Quidam lib. *Non letum.* paulo ſuauius.

M O R S *mihi munus erit.*] Seneca in Agamemnone:

Mors mihi erit ſecuritas.

E S T *aliquid fatóque ſuo, ferróq. cadentem In ſolida moriens ponere corpus humo.*] Præclarum eſt & morte ſua obire, & gladio interfici, dúmodo in ſtabili ac firma terra cadauer ponatur,

V T *cuncti miſerum ſeruare velitis.*] Seruare aliquem, eſt in tutum locum aliquem perducere: alicui ſalutem adferre, vel, vt loquitur Soſia apud Terentium in Andria, auxilium ferre. Simo enim dixerat: Quæ ſeſe voluit in ignem iniicere, prohibui, ſeruaui. Hic noſter elegia & lib. II. De Ponto ad Meſſalinum, quem rogat, vt ſibi in mitiori ac quietiori loco ex eius patris, fratriſque ſententia, exſulare liceat.

Hoc pa-

Hoc pater ille tuus primo mihi cultus ab æuo,
Si quid habet ſenſus vmbra diſerta, petit.
Hoc petit & frater, quamuis fortaſſe veretur,
Seruandi noceat ne tibi cura mei.

Cicero in procœmio orationis pro Archia poëta: Quòd ſi hæc vox, huius hortatu, præceptiſque conformata, nonnullis ſaluti fuit: à quo id accepimus, quo ceteris opitulari, & alios ſeruare poſſemus, huic profectò ipſi, quantum eſt ſitum in nobis, & opem & ſalutem ferre debemus: ſic verbum ſeruator vſurpauit Ouidius ipſe, ſub finem lib. IV. Metamorphoſeos, de Perſeo, qui Andromedam ex ingenti illo monſtro marino, cui deuoranda expoſita erat, liberauerat.

—Gaudent, generúmque ſalutant,
Auxiliúmque domus, ſeruatorémque fatentur
Caſſiope, Cepheúſque pater.

ET *mihi*] lib. vnus Vatic. & Aldinus, *Vt mihi*. probo. hiſce & ſimilibus repetitionibus frequētiſſimè vti ſolet poëta noſter.

ALEXANDRI *vrbem*] Alexandriam, quæ vrbs eſt in Aegypto. De qua ſic Iuſtinus lib. XI. de Alexandro loquens: Reuerſus ab Hammone Alexandriam condidit, & coloniam Macedonum caput eſſe Aegypti iubet.

NILE] Proſopopœia.

AVSONIOS *fines cur mea vela vident?*] Infrà,

Iam procul Illyricus læua de parte relictus,
Interdicta mihi cernitur Italia.

FVGAT] in exſilium eiicit.

A *culpa facinus ſcitis abeſſe mea.*] lib. & eleg. V.

Conſcius in culpa non ſcelus eſſe ſua.

Et. IIX.

Sed quia peccato facinus non adfuit vllum,
Nil, niſi me patriis iuſſit abeſſe focis.

Et lib. III. eleg. VI.

Idq́ ita, ſi nullum ſcelus eſt in pectore noſtro,
Principiúmque mei criminis error habet.

Et lib. I. De Ponto eleg. IIX.

Et tamen vt cuperem culpam quoque poſſe negari,
Sic facinus nemo neſcit abeſſe mihi.

ME *meus abſtulit error*] Elegiâ, quæ hanc ſequitur:

Cæleſtique viro, quis me deceperit error.
Dicite. Lib. III. eleg. I.
Nec facinus cauſam, ſed ſuus error habet.

Et elegia IX.

Omnia vera puta mea crimina, nil ſit in illis
Quod magis errorem, quàm ſcelus eſſe putes.

Lib. IV. eleg. I.

Scit quoque cùm perij, quis me deceperit error,
Et culpam in facto non ſcelus eſſe meo.

PRO *quo Cæſare tura pia Cæſaribusq; dedi.*] Vnus Vatic. & Maffei, *Cæſare tura, piis* &c. alter, *Cæſare tura dedi, Cæſaribusq; piis.* In cuius ora adſcriptum eſt, aliâs *pia*. Mihi legendum videtur, vt eſt in duobus excuſis, quorum alter annis abhinc LXX. impreſſus eſt, *Cæſare tura pius, Cæſaribusq; dedi.*

IN ELEGIAM III.

—TOT *mihi cara reliqui*] Patriam, vxorem, domum, amicos denique. LABITVR *ex oculis tunc quoque gutta meis*] In Maffeiano lib. & quibuſdam aliis multo rectius legitur; *nunc quoque.* id eſt, nunc cùm ſcribens, hæc recordor. Qua in ſententia eſt & ingenioſiſſimus vir, Paulus Meliſſus Schedius Francus. IAM *propè lux aderat*] Narratio, qua ſingillatim recenſere omnia incipit, quæ ſibi extremo ſuæ in vrbe profectionis tempore contigerunt.

VT *tamen hanc animi nubem dolor ipſe remouit, Et tandem ſenſus conualuere mei.*] Idem infrà ſignificat in hac ipſa elegia de ſua vxore:

Illa dolore amens tenebris narratur obortis
Semianimis media procubuiſſe domo.
Vtq; reſurrexit fœdatis puluere turpi
Crinibus, & gelida membra leuauit humo.

In epiſtola Laodamiæ, quæ propter viri in bellū Troianum, in quo eum periturum audierat, profecti dolorē exanimata eſt.

Lux quoque tecum abiit, tenebris exſanguis obortis
Succiduo dicor procubuiſſe genu.
Vix ſocer Iphiclus, vix me grandæuus Acaſtus,
Vix mater gelida mæſta refecit aqua.
Officium fecere pium, ſed inutile nobis:
Indignor miſeræ non licuiſſe mori.
Vtq; animus rediit, pariter rediere dolores:
Pectora legitimus caſta momordit amor.

QVI *modò de multis vnus & alter erant.*] Eleg. IV. β. libri:

Vix duo, treſue mihi de tot ſupereſtis amici;
Cetera fortunæ non mea turba fuit.

In ter

Inter eos autem, qui in amicitiæ officio manſerunt, Carum, Celſum, & Maximum enumerat his verſibus. Eleg. v. lib. III.

Id'que recens præſtas, nec longo cognitus vſu,
Quod veterum miſero vix duo, tréſue mihi.

Lib. I. De Ponto eleg. x.

Adfuit ille mihi, cùm me pars magna reliquit,
Maxime, fortunæ nec fuit ille comes.

Et lib. II. eleg. III.

Cúmque alij nolint etiam me noſſe fateri,
Vix duo proiecto tréſue tuliſtis opem.
Quorum tu princeps.

ALLOQVOR *extremum mæſtos abiturus amicos, Qui modò de multis, vnus & alter erat*] Summa mouetur miſericordia, cùm quis ab amicis deſeritur. Ariſtoteles lib. II. Rhetoricorum.

—FLENS *acrius*] Ita coniunge hæc duo verba.

IVSSAE *fugæ*] Iuſſi exſilij. eleg. vltima lib. IV.

Errorem iuſſa non ſcelus eſſe fugæ.

SI *licet exemplis in paruis grandibus vti.*] eleg. I. lib. III. De Ponto:

Si locus eſt aliquis magna inter nomina paruis.

Lib. V. Metamorph. *—quod ſi componere magnis*
Parua mihi fas eſt. & lib. III. De arte:
Quid vetat à magnis ad res exempla minores
Sumere?

HANC (*Lunam*) *ego ſuſpiciens, & adhuc Capitolia cernens, Quæ noſtro fruſtra iuncta fuere lari; Numina vicinis habitantia ſedibus, inquam, Iámque oculis numquam templa videnda meis: Díique relinquendi, quos vrbs habet alta Quirini, Eſte ſalutati tempus in omne mihi.*] Præſagit fore, vt Romam numquam reuiſurus ſit. ſic in fine ſequentis elegiæ:

At mihi perpetuò patria tellure carendum eſt,
Ni fuerit læſi mollior ira dei.

ESTE *ſalutati*] Huiuſmodi locutio lib. I. Faſtorum:

Eſte bonis auibus viſi, natóque, mihíque.

Et lib. IV. Metamorph.

Eſtote rogati.

VRBS *alta*] Roma, quæ in ſeptem collibus, ſiue montibus poſita erat. Virgilius lib. I. Aeneid.

Albaníque patres, atque altæ mœnia Romæ.

vel, alta propter imperium. Idem Virgil. ecloga I.

Verùm hæc tantum alias inter caput extulit vrbes.

Martialis:

Terrarum Dea, gentiúmque Roma,
Cui par eſt nihil, eſt nihil ſecundum.

Hic noſter elegia I V.

Sed quæ de ſeptem totum circumſpicit orbem
Montibus imperij Roma, deúmque locus.

Et lib. I. Faſt.

At poſtquam fortuna loci caput extulit huius,
Et tetigit ſummos vertice Roma Deos.

TER *limen tetigi, ter ſum reuocatus.*] Adeò ſiniſtrum omen putabant veteres limen offendere, cùm domum ingrederentur, domóue egrederentur, vt id, quod tum facturi erant, proſperè ſibi contingere non poſſe crederent, lib. I. ſine titulo eleg. X I I.

Omina ſunt aliquid, modò cùm diſcedere vellet,
Ad limen digitos reſtitit icta Nape.

SCYTHIA *eſt quò mittimur, inquam; Roma relinquenda eſt; vtraque iuſta mora eſt*] In talibus feliciſſimus eſt Ouidius lib. I. De Ponto eleg. I V.

Quid melius Roma? Scythico quid frigore peius?

Et in Epiſt. Hypſipyles ad Iaſonem:

Prodidit illa patrem, rapui de cæde Thoanta;
Deſeruit Colchon; me mea Lemnos habet.

Et Laodamiæ ad Proteſilaum:

Ipſa comas pectam; galea caput ille premetur?
Ipſa nouas veſtes; dura vir arma ferat?

QVOS QVE *ego dilexi fraterno more ſodales, O mihi Theſea pectora iuncta fide.*] Diuelli ab amicis, atque à propinquis miſerabile eſſe tradit Ariſtoteles lib. I I. De arte dicendi, & I I I. Ethicorum cap. I V. Hunc autem locum ita, vti ego enarraui, expoſuit vir optimus, amicus meus, qui à communis præceptoris M. Antonij Mureti veſtigiis ac præſtantia non degenerat, P. Fräciſcus Bencius in cõmentariis, quos in tres Ariſtotelis De arte dicẽdi libros ſcribere exorſus eſt, aut potius abſoluit.

GRAVIS *nobis*] moleſta propter meam in exſilium profectionem. ET *me capit vltima tellus*] quam mare alluit. Ineptit prorſus Merula, qui Septentrionalem regionem interpretatur. tum primùm ex Italia diſcedebat poëta. eo enim in loco vxor vnà cum Ouidio in nauem conſcendere tentauit.

CAESARIS *ira*] Iratus Auguſtus.

ME *pietas, pietas hæc mihi, Cæſar, erit.*] Summam atq. incredibilẽ mouet commiſeratione. quo in genere hic noſter excellit.

TEN I-

TENEBRIS *obortis*] Exanimatio, vel animi defectio, ſignificatur. Plautus in Curculione: Tenebræ oboriuntur, genua media ſuccidunt. exemplum item epiſt. ad Proteſilaum ſuperius adduxi.

TINGITVR *Oceano cuſtos Erymanthidos Vrſæ, Æquoreáſque ſuo ſidere turbat aquas.*] Per cuſtodem Erymanthidos Vrſæ Arcturum intelligit Ouidius: is occidit chronicè cum tertia decima parte (quam recentiores vocant gradum) Sagittarij, hoc eſt, circiter IV. Id. Decembris in finiente (Horizontem vulgo dicunt) Romano, cùm hac tempeſtate Sol in XIII. parte Sagittarij exiſtat circiter VII. Kal. Decembris. & quia ſigna ſedes ſuas diebus quattuordecim anticiparunt, fit, vt Ouidij tempore Sol in eadem XIII. Sagittarij parte prope IV. Id. Decembris exſtiterit; quo die infelix poëta in exſilium proficiſcens Roma diſceſſit. In hoc explicando loco, magno mihi auxilio fuerunt, P. Chriſtophorus Clauius Bambargenſis, è ſocietate IESV Sacerdos, & Petrus Angelius Bargæus, viri cum aliarum artium, tum præcipuè aſtronomiæ intelligentiſſimi. Plinius tamen lib. XVIII. cap. XXXI. IV. nonas Nouembris Arcturum veſperi occidere ſcribit. Vtraque ſupputatio conuenit ſententiæ ipſius in elegia vlt. huius lib.

Aut hanc me gelido tremerem cùm menſe Decembri,
Scribentem medijs Adria vidit aquis.

Credibile tamen eſt Ouidium, inuitè in exſilium abeuntem diutius, quàm ratio ferebat, in itinere eſſe commoratum. Ex hoc autem loco intelligitur illud lib. II. eleg. VII. De Ponto:

——proiectus in æquor
Arcturum ſubij, Pleiadúmque minas.

ME *miſerum, quantis nigreſcunt æquora ventis, Erutáque ex imis feruet arena fretis*] Suprà eleg. II.

Quanta diducta ſubſidunt æquore valles,
Iam iam tacturas tartara nigra putes.

PINEA *texta ſonant*] tabulæ è pino, quibus compacta erat nauis, ſic lib. I. Faſt.

Pinea non ſano ter pede texta ferit.

Et lib. XIV. Metamorphoſeos:

——Fert ecce auidas in pinea Turnus
Texta faces. Ita enim è veterib. libris legendũ ibi docui; adduxique hunc Catulli locum ex carmine de nuptiis Pelei & Thetidos: *Pinea coniungens inflexa texta carina.* quem nuper valde illuſtrauit eruditiſs. vir Ioſephus Scaliger:

cuius verba (ſunt enim non vulgaria) huc adferre operæpretium me facturum ſum opinatus. Texere naues veteres dicebant, à quo locus, in quo naues fabricantur, textrinū dicebatur. auctor Seruius in ſchedis nondum vulgatis. Ennius:

Idem campus habet textrinum nauibu' longis.

Hoc eſt, ναυπήγιον. τὰ ὕφη νεὼς dixit Archimelus poëta in nauem Ieronis:

Ἄστρων γὰρ ψαύει καρχήσια, καὶ τριελίκτους
Θώρηκας μεγάλων ἐντὸς ἔχει ὑφέων.

Malè enim apud Athenæum νεφέων. Ouidius:

Texitur & coſtis panda carina ſuis.

Silius:

Flumineam texit, qua tranſuehat agmina, claſſem.

P V L S I *ſtridore rudentes*] elegia x.

Nunc quoque contenti ſtrident Aquilone rudentes.

E T *mecum magno pareat vnda Deo.*] Voluit enim Cæſar me in Scythiam proficiſci, & in Italiam non redire. Cupio igitur ego Ouidius, & Cæſar, quem vehementer timeo, iubet in Scythiam peruenire. ſupra eleg. I I.

Exſilij facio per mea vota viam.
Quámque dedit vitam mitiſſima Cæſaris ira,
Hanc ſinite infelix in loca iuſſa feram.
Noluit hoc Cæſar, quid quem fugat ille tenetis?
Adſpiciat vultus Pontica terra meos.

IN ELEGIAM IV.

O *mihi poſt vllos numquam memorande ſodales, O tui præcipuè ſors mea viſa ſua eſt!*] Laudat amicum à fide, & à dolore. ſic prope lib. I V. De Ponto:

O mihi non dubios inter memorande ſodales!

Et I V. huius operis:

O mihi dilectos inter ſors prima ſodales,
Vnica fortunis ara reperta meis.

O *mihi poſt vllos numquam &c.*] Hunc pænè verſum vſurpauit Martial. lib. I. O *mihi poſt nullos Iuli memorande ſodales.*

C V M *foret in miſero pectore mortis amor.*] Cùm me ipſum interficere exoptarem, lib. I I I. eleg. I I X. de Patria, ac ſuorum deſiderio, vbi gladio mori expetens de Auguſto queritur, quòd ſuas offenſas, vt ipſe ait, non vlciſceretur.

Tantus amor necis eſt, querar vt de Cæſaris ira,
Quòd non offenſas vindicet enſe ſuas.

Celſus,

Celſus, quem inter pauciſſimos illos enumerat, qui ab eius amicitia non diſceſſerant, effecit, vt manus à ſeipſo abſtinuerit. lib. I. De Ponto eleg. x.

O quoties vitæ cuſtos inuiſus amaræ
Continuit promptas in mea fata manus.

H AE C *mihi ſemper erunt imis infixa medullis*] M. Tullius lib. xv. epiſt. I v. ad Attic. Quæ mihi ſunt incluſa medullis.

O P I S] Vide quæ dixi lib. & elegia I. De Ponto.

S I *tamen hac nauis*] Metaphora, & inductio.

T H E S E A *Pirithous &c.*] Tria amicorum paria enumerat eleg. I I x. h. libri. plura nos de his in obſeruationibus in Metamorph. quę ſecūdò excudētur. Et Manilius lib. I I. Aſtronom.

Vnus erit Pylades, vnus qui mallet Oreſtes
Ipſe mori, leuis vrna fuit per ſæcula mortis,
Alter quòd raperet fatum, non cederet alter.

H Y R T A C I D A E *Niſi*] Hyrtaci filij. Virg. lib. I x. & ipſe in Ibin. D V M *iuuat, & vultu ridet fortuna ſereno, Indelibatas cuncta ſequuntur opes.*] Infrà eleg. I I x.

Donec eris felix, multos numerabis amicos;
Tempora ſi fuerint nubila, ſolus eris.

Q V O *magis ô pauci rebus ſuccurrite læſis, Et date naufragio littora tuta meo.*] lib. v. eleg. I I.

Quò ferar? vnde petam lapſis ſolatia rebus?
Anchora iam noſtram non tenet vlla ratem.

C A V S A *mea eſt melior, quia non contraria foui Arma.*] Coniurationem & conſpirationem contra Auguſtum intelligit: de qua lib. I I. his verbis:

Diuitiis etiam multos, & honoribus auctos
Vidi, qui tulerant in caput arma tuum.
Cauſa mea eſt melior, quia non contraria dicor
Arma, nec hoſtiles eſſe ſecutus opes.

Et lib. I I I. eleg. v.

Non mihi quærenti peſſundare cuncta, petitum
Cæſareumque caput, quod caput orbis erat.

Tu Suetonium lege in Auguſto.

I L L E *ſuam latus patriam, victórque petebat, A patria fugio victus, & exſul ego.*] Annominatio & Antitheton.

P O E N A *non eſt grandis.*] Non magna moleſtia, ſed puſilla eſt abeſſe Ithacæ, & Samo. Etenim non vrbes ſunt, quæ comparari poſſint cum vrbe Roma, quæ eſt totius orbis imperium, deorumque ſedes ac domicilium: à qua abeſſe ſummam capio

moleſtiam, & vitam ipſam inſtar mortis mihi eſſe duco, & vide quàm venuſtè contraria contrariis, in vniuerſa hac ſui & Vlixis collatione, referat: quæ plurimum artis & eloquentiæ habent.

ME *Deus oppreſſit nullo mala noſtra leuante*] Hoc eſt quod ſuperius ait:

Sæpe premente Deo, fert Deus alter opem.

Significat autem ſe à quoquam ſuorum non adiuuari: neminem de ſe, deque ſua ſalute ſollicitum eſſe, vt mitem ac placabilem ſibi Auguſtum reddere enitatur.

IN ELEGIAM V.

CLARIO *poëta*] Antimacho, vt rectè docuit doctiſs. Parrhaſius in Claudianum. Hunc autem verſum memoria lapſus eruditiſſ. vir Adrianus Turnebus in ſuis aduerſariis Propertio attribuit. Ceterùm rectè interpretatus eſt.

NON *meliore viro*] Sum enim ex antiquiſſima & nobiliſſima Naſonum familia, ex qua innumerabiles equites exierũt: ſum poëta ſummo ingenio, & eruditione præſtanti: quo cõiugeante hanc meam calamitatẽ, te iactare ſolebas. eleg. III. lib. IV.

Tempus vbi eſt illud quo te iactare ſolebas,
Coniuge? nec nomen diſſimulare meum.
Tempus vbi eſt, quo te, niſi non vis illa referri,
Et dici memini, iuuit & eſſe meam?
Vtq; proba dignum eſt, omni tibi dote placebam,
Addebat veris multa fauentis amor.

Lib. II. ad Auguſtum de ſua familia:

Illa noſtra die, qua me malus abſtulit error,
Parua quidem periit, ſed ſine labe domus.
Sic quoque parua tamen. patrio dicatur vt æuo
Clara, nec vllius nobilitate minor.
Et neque diuitiis nec paupertate notanda eſt,
Vnde ſit in neutrum conſpiciendus eques.
Sit quoque noſtra domus vel cenſu parua, vel ortu,
Ingenio certè non latet illa meo.
Quo videat quamuis nimium iuueniliter vſus,
Grande tamen toto nomen in orbe fero.
Turbáque doctorum Naſonem nouit, & audet
Non faſtiditis annumerare viris.

TVA *virtus*] Noſtro idiomate, *il tuo valore.* Sic Cicero item ad vxorem: Ex litteris multorum, & ſermone omnium perfertur ad me, incredibilem tuam virtutem & fortitudi-

nem

nem eſſe. Plautus in Prologo Amphitruonis:

Virtute ambire oportet, non fauitoribus.

T V *ſi Mæonium vatem ſortita fuiſſes, Eſſet Penelopes fama ſecunda tua*] Si Homerum laudum tuarum præconem inueniſſes, Penelope tuæ famæ, tuique nominis celebritati concederet. Homerus enim is fuit, qui omnium ſectarum hominibus ſcribendi materiam ſolus dedit. De quo ſic Quintilianus lib. x. Homerus (quemadmodũ ex Oceano dicit ipſe amnium vim, fontiũmque curſus initium capere) omnibus eloquentiæ partibus exemplum & ortum dedit. Quibus verbis non dubito quin reſpexerit ad locum poëtæ noſtri lib. III. amor. in elegia de morte Tibulli:

Adſpice Mæoniden, à quo ceu fonte perenni
Vatum Pieriis ora rigantur aquis.

T E *decet exemplum coniugis eſſe bonæ.*] lib. IV. eleg. III.

Exemplumq́ mihi coniugis eſto bonæ.

S I *quis & in nobis viui fuit antè vigoris, Extinctum longis excidit omne malis.*] Ibidem:

Ingenium fregere meum mala.

E X T I N C T V M] A luminibus metaphora.

P R I M A *locũ ſanctas Heroidas inter haberes*] lib. V. eleg. VI.

Edidit hæc mores illis Heroibus æquos,
Queis erat Eurytion, Icariúſque pater.

Q V A N T V M C V M Q V E *tamen præconia noſtra valebunt, Carminibus viues tempus in omne meis*] lib. V. eleg. IX.

Quanta tibi dederim noſtris monumenta libellis,
O mihi me coniux carior, ipſa vides.
Detrahat auctori multum fortuna licebit,
Tu tamen ingenio clara ferere meo.
Dúmque legar, pariter mecum tua fama legetur;
Non potes in mæſtos omnis abire rogos.

IN ELEGIAM VI.

S I *quis habes noſtris*] Ad amicum, qui ſui ipſius effigiem auro ſculptam habebat, ac geſtabat.

D E M E *meis ederas, Bacchica ſerta, comis.*] Quare velit poëta è ſuo capite coronam demi, cauſa eſt ſequenti verſu. Coronabantur autem poëtæ corona ex edera, tamquam Baccho ſacri, qui Bacchantium more inſanirent. quod & Horatius affirmat lib. I. Epiſt. his verbis:

—— *vt malè ſanos*
Adſcribit Liber Satyris, Faunisq́ poëtas.

 Et hic

Et hic noſter lib. v. eleg. I v. De Ponto, ait poëtas eſſe in Bacchi tutela, cui edera conſecrata eſt.

Tu tamen è ſacris edera cultoribus vnum
Numine debueras ſuſtinuiſſe tuo.

Libro I I I. De arte, cùm ætate ſua nullius æſtimationis apud locupletes homines poëtas eſſe videret, ederas pro ipſis poëtis ponit his verbis:

Nunc edera ſine honore iacent.

Vbi poëtas edera coronari ſolitos oſtendit.

Et lib. I v. eleg. I.

Vtq; ſuum Bacche non ſentit ſaucia vulnus,
Dum ſtupet Idæis exululata iugis:
Sic vbi mota calent ſacro mea tempora thyrſo,
Altior humano ſpiritus ille malo eſt.

Libro v I. Faſtorum:

Bacche racemiferos edera redimite capillos.

Propertius lib. I v. eleg. I.

Ennius hirſuta cingat ſua dicta corona,
Mi folia ex edera porrige Bacche. tua.

Seneca in Oedipo: *Ederáue mollem Baccifera religare frontem.*

Libro I I I. Faſt. reddit rationem poëta noſter, cur edera ſit Baccho gratiſſima: vbi ita eſt,

Cur edera cincta eſt? edera eſt gratiſſima Baccho.
Hoc quoque cur ita ſit, dicere nulla mora eſt.
Nyſiades Nymphas, puerum quærente nouerca,
Hanc frondem cunis oppoſuiſſe ferunt.

Degens igitur Ouidius in exſilio è ſuo capite coronam dempſit; poſtea verò à Tomitis, quibuſcum ſeptem ipſos annos vixerat, ob vitæ candorem, cùm alij hoſpites interficerentur, inuitus publicè coronatus eſt. elegia x I v. lib. I v. De Ponto.

Tempora ſacrata mea ſunt velata corona,
Publicus inuito quam fauor impoſuit.

Infrà autem, vt hoc quoque notem, non ex edera, ſed ex lauro & myrto coronam ſe geſſiſſe ait. lib. I I. De Ponto eleg. v.

Thyrſus enim vobis, geſtata eſt laurea nobis;
Sed tamen ambobus debet ineſſe calor.

Tibullus. lib. I I.

Ipſe triumphali deuinctus tempora lauro,
Dum cumulant aras, ad tua ſacra veni.

Hic noſter lib. I v. Faſt. ſub principium:

Mota Cytherea leuiter mea tempora myrto

Contigit. & lib. I. amor. eleg. I.

Cingere littorea flauentia tempora myrto
Muſa per vndenos emodulanda modos.

Et elegia vlt.

Suſtineámque coma metuentem frigora myrtum.

TEMPORIBVS *meis*] meo capiti, à parte totum κατὰ συνεκδοχήν. Falſus eſt hîc Merula, qui alio modo exponit.

SENTIS *tamen optime, dici*] Malè habent ita lib. vulgati. vnus Vatic. *ſenti tamen omnia.* tres alij ex eadem bibliotheca, *ſenti tamen optime.* Atque hæc lectio magis placet erudiriſs. viro, optimoq́ue poëtæ, Paulo Meliſſo, cui ego libentèr aſſentior, eoq́ue magis quòd in alio omnium antiquiſſimo Vatic. legitur, *Hoc tibi diſſimula, ſenti tamen optime, dici*; non *hac*, vt eſt in aliis lib.

GRATA *tua eſt pietas*] lib. III. De Ponto eleg. II.

Grata tua eſt igitur pietas.

INFELIX *domini quod fuga rupit opus.*] Vtrum infelix opus, an infelix fuga? rectius hoc poſterius. vt ſit verborum ſenſus: Quod opus, hoc eſt Metamorphoſin, infelix fuga (exſilium) domini rupit. Quid autem id ſit, his aperit verſibus:

Hac ego diſcedens ſicut bona multa meorum
Ipſe mea poſui maſtus in igne manu.

Vide quæ notaui eleg. I. h. l. Rurſus elegia XIII. lib. V. ſe, quidquid componeret, combuſſiſſe ait.

Scribimus, & ſcriptos abſumimus igne libellos:
Exitus eſt ſtudij parua fauilla mei.

NON *ſunt hæc edita ab illo*] Ita lege. non autē, *non hac ſunt.*

IN ELEGIAM VII.

IN *caput alta ſuum labentur ab æquore retro Flumina*] Expreſſiſſe videtur Euripidis ſententiam in Medea, vbi loquitur Chorus:

Ἄνω ποταμῶν ἱερῶν χωροῦσι παγαί,
Καὶ δίκα, καὶ πάντα πάλιν στρέφεται.

IN *caput*] ortum, originem, &, vt lib. III. amorum loquitur, patriam. vbi ita eſt:

Ille fluens diues ſeptena per oſtia Nilus,
Qui patriam tanta non bene celat aqua.

Alio modo in Epiſt. Oenones:

Cùm Paris Oenone poterit ſperare relicta,
Ad fontem Xanthi verſa recurret aqua.

Priore illo modo Horatius lib. & Oda I. carm.

Nunc ad aquæ lene caput ſacræ.

Eſt autem hoc loco argumentum ἀπὸ τοῦ ἀδυνάτου, id eſt, ab impoſſibili, vt in ſcholis loquuntur. ſic ſub principium libri XIV. Metamorphoſeos:

—prius, inquit, *in æquore frondes*
Glaucus, & in ſummis naſcentur montibus algæ.

AT *fecere alij nullo &c.*] Argumentũ à cõtrario, & à maiori.

NISI *conuictu*] Ita lege ex lib. ſcriptis, & ratione.

AFFLICTVM] Ad terram adactum.

QVID, *niſi tot luſus, & tot mea ſeria noſſes? Tot noſſem luſus, ſeriáque ipſe tua?*] Communicare alterum alteri res ſerias, & iocos, ſummum beneuolentiæ & cõiunctionis eſſe indicium docet Ariſtoteles in Rhetoricis. ſic infrà lib. III. eleg. VI.

Nil ita celabas, vt non ego conſcius eſſem,
Pectoribusq́; dabas multa tegenda meis.
Cuique ego narrabam ſecreti quidquid habebam,
Excepto, quod me perdidit, vnus eras.

Lib. II. De Ponto, & eleg.

Seria multa mihi tecum collata recordor,
Nec data iucundis tempora parua iocis.

Et IV. eleg. III.

Ille ego, qui primus tua ſeria noſſe ſolebam,
Qui tibi iucundus primus adeſſe iocis.

CVNCTANE *in æquoreos abierunt irrita ventos?*] lib. I. De remedio:

Irrita cùm velis verba tulere Noti.

NON *ego te genitum placida reor vrbe Quirini: Vrbe, meo quæ iam non adeunda pede eſt. Sed ſcopulis Ponti, quos hæc habet ora ſiniſtri, Inq́; feris Scythiæ, Sarmaticisq́; iugis.*] Hic quoque Scythiam Romæ opponit, quamuis paulo copioſius. Vide ſuprà elegia III. ET *tua ſunt ſilicis circum præcordia venæ, Et rigidum ferri ſemina pectus habet*] Summam in eo, qui ante poëtæ exſilium cum eo coniunctè verſabatur, duritiam ineſſe ſignificat. Sic prope. lib. III. eleg. XI. in maledicum.

Natus es è ſcopulis, nutritus lacte ferino:
Et dicam ſilices pectus habere tuum.

IN ELEGIAM IIX.

DONEC *eris felix, multos numerabis amicos: Tempora ſi fuerint nubila, ſolus eris.*] Hoc diſtichon multi imperiti ſic

inuertunt, &, quod peius eſt, Ouidio adſcribunt:

Tempore felici, multi nominantur amici;
Dum fortuna perit, nullus amicus erit.

Vt & carmen illud prorſus ineptum:

Gutta cauat lapidem non vi, ſed ſæpe cadendo.

Ouidius enim ita cecinit lib. I V. De Ponto eleg. X.

Gutta cauat lapidem; conſumitur anulus vſu.

Sed hac de re plura lib. I V. in obſeruationibus in Metamorphoſin meis. NOTA *quidem, ſed non ambitioſa domus.*] Claram dicit lib. I I. quem locum nos adduximus eleg. V.

AT *ſimul impulſa eſt, omnes timuere ruinam, Cautaq; communi terga dedere fuga*] lib. I I I. eleg. V.

Vt cecidi; cunctique metu fugere ruinam,
Verſáque amicitiæ terga dedere meæ.

Lib. I I I. De Ponto eleg. I I. ——*ignoſcimus illis,*
Qui cum fortuna terga dedere fuga.

Mox in eadẽ eleg. cauſam refert, quare ab amicis ſit deſtitutus:

Me quoque amicorum nimio terrore, metúque,
Non odio quidam deſtituere mei.

NEC *ſolet iraſci, neque enim moderatior alter.*] Laudat Auguſtum à clementia. lib. & eleg. I V.

Tantáque in Auguſto eſt clementia, ſiquis ab illo
Hæc peteret pro me forſitan ille daret.

Lib. & eleg. V.

Sæpe refert, ſit quanta Dei clementia, cuius
Se quoque in exemplis annumerare ſolet.

Et lib. I. eleg. I I I. De Ponto:

Sed piger ad pœnas Princeps, ad præmia velox,
Quique dolet, quoties cogitur eſſe ferox.
Qui vincit ſemper, victis vt parcere poſſit,
Clauſit & æterna ciuica bella ſera.
Multa metu pœnæ, pœna qui pauca coërcet,
Et iacit inuita fulmina rara manu.

QVAE *fuit Actoridæ cum mag. ſemp. Achille, Laudari ſolita eſt Hectoris ore fides.*] Summam ac ſolidam eſſe laudem, cùm quis ab hoſte laudatur, docet Ariſtoteles lib. I. Rhetoricorum.

SCENA *manet dotes grandis amice tuas.*] Similis locus lib. I I I. De Ponto eleg. I. ad vxorem:

Quidquid ages igitur, ſcena ſpectabere magna:

Quo ſenſu theatrum dixiſſe videtur Cicero lib. X I I I. epiſtolar. familiarium.

VITA *tamen tibi nota mea eſt, ſeu artibus illis Auctoris mores abſtinuiſſe ſui.*] Eodem modo excuſat ſe lib. II. ad Auguſt.

Crede mihi, diſtant mores à carmine noſtro;
Vita verecunda eſt, Muſa iocoſa mea eſt.

Ibidem.

Deme mihi ſtudium, vita quoque crimina demes.

IN ELEGIAM IX.

EST *mihi, ſitq́; precor.*] Idem numerus apud Martialem lib. I. *Eſt tibi, ſit'que precor.*

OCCVPAT *egreſſas qualibet arte rates.*] Rectius in aliis lib. *Occupat egreſſas quamlibet ante rates.* Verbo autem quamlibet, id eſt, quamuis, vtitur infrà, & lib. X. Metamorphoſeos, in lib. elegiar. epiſt. VI. & lib. IV. Faſt. & Lucretius lib. III. & C. Vell. Paterculus lib. poſteriore.

ILLA *Corinthiacis primùm mihi cognita terris.*] Ita legendum ex duobus Vatic. non Cenchris, vt placuit Merulæ, qui id primùm mutare auſus eſt: rationem mox reddam.

TENVI *limite*] Id ſignificari puto, quod noſtra lingua dicimus *terra, terra.* AB *Actoris vrbe*] Ab Hyrmine, vrbe in Elæa, quam ex matris ſuæ nomine Actor ædificauit. Pauſanias in Eliacis ſub principium. Quæ lectio vera omnino mihi videtur, clariſſimi viri Petri Angelij Bargæi iudicio comprobata. Nam, vt notum eſt, Ouidius nauim ſuam in ſinu Corinthiaco (idcirco multo minus conuenit Cenchris, quæ extra hunc ſinum ſunt, ex Athenarum regione) habebat. Diſcedens igitur poëta ab Actoris vrbe præter Peloponneſum in Imbrum peruenit. De Actore ſic Higinus cap. XIV. vbi enumerat Argonautas; Actor Hippaſi filius ex Pelopóneſo. Quæ verba, eam, quam poſui, ſententiam valde confirmant.

—LEVI *vento*] Eodem modo Cæſar lib. IV. De bello Gall. Naues octodecim, quæ equites ſuſtulerant è ſuperiori portu, leui vento ſoluerût. alij tamen *leni* legunt, quod ſenſu eſt idem.

INDE *leui vento Zerinthia littora nacta*] lib. ſcripti omnes, *Serinthia* per s, vt repperit & Merula. alij legunt, *Cerinthia* per c, à Cerintho vrbe Eubœæ inſulæ. Ego valde in hoc loco hæreo. Etenim ab Imbro in Eubœam fruſtra rediret poëta. præſertim cùm dicat, leui vento. Itaque quid hic probem, ac cogitem, non habeo. In Maffei lib. *Selebentia littora.* deprauatè. Erunt, vt ſpero, alij viri docti, qui ex Stephano, Dionyſio, Strabone, Apollonij ſcholiaſte, aliiſque auctoribus, hoc, & ſi qua in hac elegia ſuperſunt, menda auferent.

SALTVS

SALTVS *ab hac terra breuis eſt Epira petenti*] ſic habent duo lib. ſcripti: ſic etiam in aliis vet. repperiſſe ſe teſtatur hic Merula, & tamen aliter maluit legere: ſed imperitè. ἤπειρος enim continentem ſignificat. Ideò ſtatim ſubdit: *Nam mihi Biſtonios placuit pede carpere campos:* id eſt, pedibus iter facere per Thraciam. in quo loco explicando falſus & quidem turpiter eſt idem Merula, qui ſecus accipit.

LAMPSACE] Lampſacus, vt ſcribit Marcellinus libro XXII. Themiſtocli dono data eſt à rege Perſarum. Vide præterea quæ collegi in lib. Faſtorum.

CYZICON] In hac vrbe fuit religioſum magnæ matris delubrum. Idem Marcellinus ibidem: colebatur Proſerpina.

Raptam Cyzicos oſtreoſa Diuam.

Hodie Turcarum vulgus Mirabilia vocat, à maximis ædificiorum ruinis. BYZANTIA] A Byzantio, vrbe Thraciæ. de qua ſic idem Marcell. eodem loco: Conſtantinopolis vetus Byzantium Atticorum colonia.

HAEC, *precor, euincat, propulſáque fortibus Auſtris.*] In vno Vatic. *pulſatáque flatibus Auſtri.*

ET *ab his per Apollinis vrbem Alta ſub Anchiali mœnia findat iter.*] Idem auctor loco citato: Iſtros quondam potentiſſima ciuitas, & Tomi, & Apollonia, & Achialos, & Odeſſos: aliæ præterea multæ, quas littora continent Thraciarum.

ET *Opeſon*] ſic vnus Vatic. duo alij, *Odeſſon.* rectè, ex Marcellini, quem modò recitaui, loco.

OFFENSI *quo me contulit ira dei.*] Vnus Vatic. & Maffeianus, *compulit.* placet.

MERITAE *cadet agna Mineruæ.*] An hic falſus, ſibique contrarius eſt Ouidius, qui ſe Mineruæ agnam mactaturum ait, cùm in IV. Metamorphoſ. eidem Deæ, non agnam, ſed vaccam mactari ſolitam eſſe doceat? minimè verò. Nam, cùm in exſiliũ proficiſceretur, nec eam pecuniæ, qua vaccam emere poſſet, vim haberet, Mineruæ agnam ſe mactaturum pollicetur. Idque ex ſequenti carmine liquidè apparet:

Non facit ad noſtras hoſtia maior opes.

Attigeram & hunc ipſum locum in meis in Metamorphoſin obſeruationibus. DVPLICI *numen adeſſe rati.*] Ita rectius legitur, quàm vt eſt in aliis lib. *viæ.* id eſt, vtrique naui.

IN ELEGIAM X.

EST *facta*] Eſt exarata, compoſita.

AVT *poſtquam bimarem curſu ſuperauimus Iſthmon, Alteráque*

ráque eſt noſtra ſumpta carina fuga.] Videndum num hæc cõtraria ſint iis, quæ ſuperiori elegia annotaui.

CARINA] nauis. à parte totum.

NOSTRAE *fuga*] Mihi in exſilium proficiſcenti.

CONTINGAM *portum*] Vnus Vatic. *Attingam.*

BARBARA *pars læua eſt auida ſubſtructa rapina.*] Tres lib. ſcripti, *ſubſtrata.*

NON *hæc in noſtris, vt quondam, ſcribimus hortis.*] Hortos dicit eos, quos Romæ habebat inter viam Claudiam & Flaminiam lib. II. De Ponto eleg. IX.

Nec quos pomiferis poſitos in collibus hortos
Spectat Flaminiæ Claudia iuncta viæ

NEC *conſuete meum lectule corpus habes.*] Lib. & eleg. III.

Nec mea conſueto langueſcunt corpora lecto?

HIEMS] tempeſtas. & ſic ſæpe; & ſuprà. *ſæua hiems.*

HERCVLIS CIOFANI

SVLMONENSIS,

IN

P. OVIDII NASONIS

TRISTIVM LIBRVM II.

OBSERVATIONES.

CARMINA *fecerunt, vt me moresq; notaret Iampridem inuiſa Cæſar ab arte mea.*] Duas ob cauſas Auguſtum odioſum ſibi reddidit poëta; altera, quòd libros De arte amandi edidit; altera, quòd eum in re turpi atque obſcena inſcius deprehendit. lib. IV. De Ponto elegia XIII.

Carmina nil proſunt, nocuerunt carmina quondam,
Primáque tam miſeræ cauſa fuere fugæ.

Lib. III. eleg. V. huius operis,

Inſcia quòd crimen viderunt lumina, plector:
Peccatúmque oculos eſt habuiſſe meum.

Et eleg.

Et eleg. VI.

Nec breue, nec tutum, quo ſint mea dicere caſu
Lumina funeſti conſcia facta mali.

Vide quod dixi in ipſius poëtæ vita.

IAMPRIDEM] cùm adoleſcens eſſem.

DOCTAS *ſorores*] Muſas.

NVMINA *pernicioſa*] Appoſitio.

CVLTORI *ſuo*] Mihi Ouidio, qui eas colui, ac ſectatus ſum. NVMINA *cultori pernicioſa ſuo.*] In fine huius libri:

Inter tot populi, tot ſcripti millia noſtri,
Quem mea Calliope læſerit, vnus ero.

Lib. III. eleg. XIV.

Colligis exceptis ecquid mea carmina ſolis
Artibus, artifici quæ nocuere ſuo?

Lib. IV. eleg. I.

Sed nunc quid agam? vis me tenet ipſa ſacrorum:
Et carmen demens carmine læſus amo.

Mox:

Nos quoque delectant, quamuis nocuere, libelli:
Quodq; mihi telum vulnera fecit, amo.

Lib. V. eleg. I.

Sed nec obeſſe poteſt vlli, nec ſcripta fuerunt
Noſtra, niſi auctori pernicioſa ſuo.

Et XIII.

Pace nouem veſtras liceat dixiſſe ſorores,
Vos eſtis noſtræ maxima cauſa fugæ.

Lib. III. De Pontò elegia V.

At niſi peccaſſem, niſi me mea Muſa fugaſſet.

INSANIA *morbo*] elegia vltima lib. ſuperioris:

Seu ſtupor huic ſtudio, ſiue eſt inſania nomen,
Omnis ab hac cura mens releuata mea eſt.

Lib. IV. eleg. I.

Forſitan hoc ſtudium poſſit furor eſſe videri,
Sed quiddam furor hic vtilitatis habet.

—MOTAM *quoque leniet iram*] lib. III. eleg. VI.

Numinis vt læſi fiat manſuetior ira.

—QVO *tempore ludos Fecit quos ætas adſpicit vna ſemel.*] Ludos ſæculares intelligit, qui, Dione teſte lib. LIV. anno V. C. DCCXXXVI. quinctò celebrati ſunt. Idque etiam ex veteri inſcriptione, quæ in Capitolio eſt, perſpicuè apparet.

LVDI. SAECVLARES. QVINCT.
IMP. CAESARE. DIVI. F. AVGVSTO
C. SENTIO C. F. C. N. SATVRNINO
M. CLAVDIO. M. F. M. N. MARCELLO
M. FVTIO. M. F...... STRIGONE
D. LAELIO. D. F. D. N. BALBO

Alludit autem hoc loco poëta ad præconis conſuetudinem, qui conuocato ad horum ludorum ſpectacula populo, ita dicebat: Hos ludos, qui facturi ſunt, nemo veſtrûm vidit, nec viſurus eſt. Suetonius in Claudio, vbi eodem modo, quo hic poëta noſter loquitur. cuius hæc ſunt verba, opportunè hîc recitanda: Fecit & ſæculares, quaſi anticipatos ab Auguſto, nec legitimo tempori reſeruatos: quamuis ipſe in hiſtoriis ſuis prodat intermiſſos eſſe, Auguſtum multo pòſt, diligentiſſimè annorum ratione ſubducta, in ordinem redegiſſe. Quare vox præconis irriſa eſt, inuitantis more ſolemni ad ludos, quos nec ſpectaſſet quiſquam, nec ſpectaturus eſſet, cùm ſupereſſent adhuc, qui ſpectauerant, & quidam hiſtrionum producti, tunc quoq. producerentur. Et in Domitiano. vbi ita eſt: Fecit & ludos ſæculares: computata ratione temporum ab anno, non quo Claudius proximè, ſed olim Auguſtus ediderat. Huc etiam mirificè, immo neceſſariò pertinent, quæ leguntur verba in vetuſtiſs. fragmento S. C. quo me impertiit is, qui neque finem, neque modum de Rep. litteraria benemerendi vllum facit, clariſs. atque eruditiſs. vir FVLVIVS VRSINVS. in quo ita eſt:

.....INSTITVTI. NEQVE. VLTRA. QVAM. SEMEL. VLLI. MORTALIVM ...... aſpicere contigit.

& in alia parte eiuſdem S. C.

.... COS. V. F. DE. LVCARI. LVDORVM. SAECVLARIVM. .... FIERENT. Q. D. E. R. F. P. D. E. R. I. C. VLT. QVONIAM. ANT. .... SAECVLARES. XV. VIR. SACR. FACIVND. IN. SVMMA. CONSTITV. ....QVOS. PRO. SALVTE. CAESARIS. FECERVNT. LVCARIS. NOMINE. CONS. .... IT. IMPERENT. VTI. EAM. PECVNIAM. DANDAM. ADTRIBVENDAM. ....ANNO. C. SILANO. C. FVRNIO. COS. A. D. XIII. K. MART. SENAT............... RICIVM. SAECVLARE. & reliqua.

HIS *precor exemplis*] Cicero lib. I V. familiarium: Nam quod exemplo fit, id etiam iure fieri dicunt.

A B *ingenio meo*] Contra me virum ingenioſum.

N o n *adeò noſtro fugit ab ore pudor*] Summam ſui oſtendit modeſtiam, & verecundiam.

T v *veniam Partho*] Argumentum à maiori.

V t q v e *tuus gaudet miles, quòd vicerit hoſtem, Sic vir ſe victum gaudeat, hoſtis habet*] lib. v. eleg. I I.

Ille Deus, bene quo Romana potentia nixa eſt,
Sæpe ſuo victor lenis in hoſte fuit.

P e r *mare, per terras, per tertia numina iuro*] lib. I I I. eleg.

Quid tibi cum pelago? terra contenta fuiſſes:
Cur non & cælum tertia regna petis?

Lapſus eſt Merula, qui per tertia numina, aquas intelligit.

H v n c *animum fauiſſe tibi vir maxime*] Superius eleg. I I.

Quòd licet è minimis domui ſi fauimus illi.

O p t a v i *peteres cæleſtia ſidera tardè*] Hoc eſt quod ait in extremo lib. x v. Metamorphoſeos:

Tarda ſit illa dies, & noſtro ſerior æuo
Qua caput Auguſtum, quem temperet, orbe relicto,
Accedat cælo.

P r o *te*] pro tua incolumitate.

M a i v s *opus*] Metamorphoſin, ab adiunctis.

C v n c t a q v e *fortuna rimam faciente dehiſcunt: Ipſa ſuo quadam pondere tracta ruunt.*] Sic in Maffei. In vno Vatican: *Ipſa ſuo quodam pondera tracta ruunt.* Sed illud *a* in verbo *pondera* recens eſt, & alio atramento. Lege itaque vel, vt eſt in excuſis quibuſdam, *Ipſa ſuo quondam pondere tracta ruunt.*

Q v o n d a m] ποτὲ: ferè, vt pluimũ. Virg. ſub finẽ ecl. VI:

Omnia, quæ Phœbo quondam meditante, beatus
Audiit Eurotas, iuſſitq; ediſcere lauros.

Lib. I I I. Georg.

Vt quondam in ſtipulis magnus ſine viribus ignis
Incaſſum furit. & I V.
Frigidus vt quondam ſiluis immurmurat Auſter.

Et I I. Aeneid. de Hectore:

——vt quondam aterque cruento
Puluere, pérque pedes traiectus lora tumentes.

Ibidem:

Quondam etiam victis redit in præcordia virtus:
Victoréſque cadunt Danai.

Si qui erũt, quibus altera illa lectio magis placeat, *Ipſa ſuô quàdam pondera tracta ruunt*, ita diſtinguant, & ordinent: Quædam

dam ruunt tracta ſuo pondere. Quæ diſtinctio probatur clariſs. Mureto, & viro diſertiſſimo & inter ſuos nobiliſſimo, Antonio Carolo Aquilano, & Ambroſio Pio Sulmonenſi, iuueni opt. A T *memini, vitámque meam, moréſque probabas*] De ſuis moribus lib. I. De Ponto eleg. VI. cùm poëticum ſtudium, quod iam ſibi nocuerat, non deſereret.

Quid potius facerem? non ſum qui ſegnia ducam
Otia: mors nobis tempus habetur iners.
Nec iuuat in lucem nimio marceſcere vino,
Nec tenet incertas alea blanda manus.
Cùm dedimus ſomnô, quas corpus poſtulat, horas,
Quo ponam vigilans tempora longa modo.

Lib. IV.

Sed quid ſolus agam? quáque infelicia perdam
Otia materia, ſurripiámque diem?
Nam neque me vinum, nec me tenet alea fallax,
Per quæ clam tacitum tempus abire ſolet.

Et eleg. IIX.

Siue velis mores qui ſint inquirere noſtri,
Errorem miſero detrahe, labe carent.

I L L O, *quem dederas, prætereuntis equo.*] Hoc ideò dicit, quòd penes Auguſtum Cenſorum, qui Equitibus equos dabant, auctoritas manſerat.

D E Q V E *mea faſſa eſt pars quoque victa fide.*] ſic legendum è vet. lib. & ſenſu. V N A *procella*] Ita apertè legitur in iiſdem lib. rectius, quàm in quibuſdam vulgatis, *Ima.*

I N S C I V S *Actæon vidit, &c.*] Hac de re dixi in ipſius Ouidij vita. V E L *cenſu*] Cenſus Equeſtris erat C D HS. hoc eſt, X V I. millia ſcutatorum monetæ, vt nunc loquimur; Si quemlibet HS I V. aſſes æſtimabis. tanti enim Auguſto imperante propter ærarij penuriam valuiſſe legitur. Si verò duos aſſes cum dimidio, ſumma & ſupputatio eſt X. millia.

S I T *quoque noſtra domus vel cenſu parua, vel ortu, Ingenio certè non latet illa meo.*] lib. I. Amor. elegia III.

Si me non veterum commendant magna parentum
Nomina, ſi noſtri ſanguinis auctor Eques:
Nec meus innumeris renouatur campus aratris,
Temperat & ſumptus parcus vterque parens:
At Phœbus, comitesq́; nouem, vitisq́; repertor
Hoc faciunt.

Vtroque autem loco ſe domumque ſuam ab ingenio ſuo commendat.

mendat. SIT *quoque*] Ita legendum vet. librorum auctoritate,& ratione: id eſt,& quãuis noſtra domus parua ſit &c.

ANNVMERARE] Inſerere. Horat. Oda I. Carm.

Quòd ſi me Lyricis vatibus inſeris.

—NON *faſtiditus viris*] Propterea quòd quæ à me ſcripta ſunt, nullo eos tædio ac faſtidio afficiunt. Atque ita ſcripta ſua modeſtè quidem & ornatè laudat. Poëtas enim aut prodeſſe, aut delectare inprimis neceſſe eſt. Horat. in epiſt. artis Poëticę:

Aut delectare volunt, aut prodeſſe poëtæ:
Aut ſimul & iucunda, & idonea dicere vitæ.

Paulò poſt:

Omne tulit punctum, qui miſcuit vtile dulci,
Lectorem delectando, paritérque monendo.

SED *non exiguo crimine lapſa domus.*] lib. v. eleg. XII.

Qui merui vitio perdere cuncta meo.

VITA *data eſt, citraq́ necem tua conſtitit ira.*] Ibidem:

Nec vitam, nec opes, nec ius mihi ciuis ademit;

Et lib. I. De Ponto eleg. IIX.

Nec vitam, nec opes, nec ademit poſſe reuerti.

INSVPER *accedunt, te non adimente, paterna, Tamquam vita parum muneris eſſet, opes.*] lib. I V. eleg. I V. præterea, quæ modò citaui.

Idq́ Deus ſentit, pro quo nec lumen ademptum eſt,
Nec mihi detractas poſſidet alter opes.

NEC *mea decreto damnaſti facta Senatus, Nec mea ſelecto iudice iuſſa fuga eſt.*] lib. v. eleg. XII. quòd ſuam vxorem viri exſulis quidam vocaſſet:

Fallitur iſte tamen, quo iudice nominor exſul?

SELECTO *iudicce*] Ita eſt in Maffei libro, verè. Vide Budæum in annotationibus in Pandectas.

TRISTIBVS *inuectus verbis (ita principe dignum eſt) Vltus es offenſas, vt decet, ipſe tuas.*] lib. II. De Ponto eleg. VII.

Quem non obrueret taciti quoque Cæſaris ira?
Addita ſunt pœnis aſpera verba meis.

—QVAM *tanto diſplicuiſſe viro.*] lib. v. eleg. XII.

Maxima pœna mihi eſt ipſum offendiſſe, priuſquàm
Veniſſet mallem funeris hora mihi.

NVBE *ſolet pulſa candidus ire dies*] Tibullus:

Venit poſt multos vna ſerena dies.

—REDEVNTQVE *mihi*] Rectius lib. veteres, *mei.* ſequitur, tui. LONGA *tempora*] annos circiter ſeptuaginta.

CVIVS *& in populo pars ego nuper eram.*] lib. IV. eleg. XI.

Plebs pia, cúmque pia lætatur plebe Senatus,
Paruáque cuius eram pars ego nuper Eques.

ET *olim Imperium regat hoc cum ſeniore ſenex*] Hunc pæne locum vſurpauit Martialis lib. VI. de Domitiani filio.

Cui pater alternas, poſt ſæcula, tradat habenas,
Quique regas orbem cum ſeniore ſenex.

PONAT *& in nitida laurea ſerta coma.*] Imperator, ac milites triumphantes laureati Vrbem ingrediebantur. Lucanus libro primo:

Nunc neque te longi remeantem pompa triumphi,
Excipit, haud ſacras poſcunt Capitolia lauros.

CORONATIS *equis*] corona laurea ornatis. lib. IV. eleg. II.

Vincláque captiua reges ceruice ferentes
Ante coronatos ire videbit equos.

Lib. V. Faſt.

Illa datos faſces commendat, ebúrque curule,
Illa coronatis alta triumphat equis.

Et lib. II. De Ponto eleg. I.

Te quoque victorem Tarpeias ſcandere in arces
Læta coronatis Roma videbit equis.

Martialis lib. VII.

Feſta coronatus ludet conuiuia miles,
Inter laurigeros cùm comes ibit equos.

Equi verò, qui triumphalem currum traherent, quattuor erant, iique albi. lib. I. De arte:

Ergo erit illa dies, qua tu pulcherrime rerum,
Quattuor in niueis aureus ibis equis.

Lib. VI. Faſt.

Vnde ſuburbano clarus Tiburte triumpho,
Vectus es in niueis Poſtume victor equis.

Tibullus eleg. VII. lib. I.

At te victrici lauros Meſſalla gerentem
Portabat niueis currus eburnus equis.

PARCE *pater patriæ, nec nominis immemor huius, Olim placandi ſpem mihi tolle tui.*] Ita habent o. l. ſ. x ſenſus eſt: nec immemor huius nominis, nec tolle ſpem mihi olim tui placandi. vt particula negandi bis repetatur.

OLIM] Aliquando, vt plurimum.

REDDE *tui*] Lege, *tolle tui*, ex o. l. ſ.

MITIVS *exſilium ſi das, propiusq́ roganti, Pars erit è pœna magna*

magna leuata mea.] Infrà in hoc ipſo libro:

Vnde precor ſupplex, vt nos in tuta releges.

Et extremo.

Tutius exſilium, paulóque quietius oro,
Vt par delicto ſit mea pœna ſuo.

Lib. & elegia I V.

Mitius exſilium, paulóque propinquius opto,
Quíque ſit à ſæuo longior hoſte, locum.

Lib. I I I. De Ponto eleg. I X.

Nil niſi me, terra fruar vt propiore, rogare,
Et quàm ſim denſo cinctus ab hoſte queri.

V L T I M A *perpetior medios eiectus in hoſtes*] lib. I I I. el. X I.

Suppoſitum ſtellis numquàm tangentibus æquor,
Me ſciat in media viuere Barbaria.
Sauromatæ cingunt fera gens, Beſſiq́; Getæq́;,
Quæ non ingenio nomina digna meo.

Lib. I V. eleg. I.

Vt careo vobis Scythias detruſus in oras,
Quattuor Autumnos Pleias orta facit.

N E C *quiſquam patria longius exſul abeſt.*] Paulò pòſt:
Vlterior nulli quàm mihi terra data eſt.

S O L V S *ad ingreſſus miſſus ſeptemplicis Iſtri*] libri veteres, *egreſſus.* A L T E R I V S *facti culpa ſilenda mihi eſt.*] lib. I V. & eleg.

Aut timor, aut error, nobis prius obfuit error:
At ſine me fati non meminiſſe mei.

Vide quæ dixi in ſcholiis in lib. De Ponto.

S C I L I C E T *imperij princeps ſtatione relicta Imparibus legeres carmina facta modis?*] Libros De arte amandi, qui elegiaco carmine ſcripti ſunt, ſignificat. & vide, vt ipſum carpat Auguſtum, qui eum, quòd opus illud conſcripſiſſet, in exſilium eieciſſe aiebat.

I M P A R I B V S *legeres carmina facta modis?*] lib. I I I. eleg. I.

Clauda quòd alterno ſubſidant carmina verſu.

&

Adſpicis alternos intremuiſſe pedes?

Sic & elegia V I I. ad Perhillam filiam.

Et tamen ad Muſas, quamuis nocuere, reuerti,
Aptáque in alternos cogere verba pedes.

P A R T H V S *eques*] Quare Parthus eques dicatur, docet Iuſtinus lib. X L I. initio. Equis omni tempore vectantur: illis

bella, illis conuiuia, illis publica ac priuata officia obeunt; ſuper illos ire, conſiſtere, mercari, colloqui. & paulo antè: Pugnant autem procurrentibus equis, aut terga dantibus ſæpe etiam fugam ſimulant, vt incautiores aduerſus vulnera inſequentes habeant. De Parthis ſic etiam hic noſter lib. I. De arte:

Tergáque Parthorum, Romanáque pectora dicam,
Teláque, ab auerſo quæ iacit hoſtis equo.
Quid fugis, vt vincas? quid victos Parthe relinquis?
Et lib. III.
Vt celer auerſis vtere Parthus equis.

LIBELLVS] liber primus De arte amãdi, ſub cuius principium eſt Tetraſtichon, quod hic ait Ouidius. Sed in tertio carmine aliter hic legitur, quàm hodie illic ſcriptum reperitur. nempe ita; *Nos Venerem tutam, conceſſáque, &c.* Quamuis hoc loco in optimo Vatic. inuenerim, *Nos Venerem tutam*, non autem, *Nil niſi legitimum*, vt eſt in omnibus aliis. Si hanc retinemus lectionem, *Nil niſi &c.* quæ planè optima, & venuſtiſſima eſt, Ouidium memoria lapſum eſſe; aut hîc ita ſcripſiſſe, vt magis ſe excuſare poſſet, crediderim.

SVMPSERIT *annales*] Qui Annales ſcripſerint, dixi in ſcholiis in lib. I. Faſtorum. AENEADVM *genitrix vnde ſit alma Venus.*] Lucretius initio lib. I.

Æneadum genitrix, hominum, Diuûmq́; voluptas
Alma Venus. Auſonius:
Orta ſalo, ſuſcepta ſolo, patre edita cælo,
Æneadum genitrix, hic habito alma Venus.
Silius initio lib. I.
Ordior arma, quibus cælo ſe gloria tollit
Æneadum.

Priſcianus lib. VII. De obliquis caſibus primæ declinationis, vbi illud Lucretij citat carmen, ait Aeneadûm, pro Aeneadarum poſitum. ISIDIS *æde ſedens, vix hanc Saturnia quæret, Egerit Ionio, Borphorióque mari*] Fabula eſt lib. I. Metamorph. IN *Cererem Iaſius, qui referatur, erit*] lib. III. amor. eleg. IX.

Viderat Iaſium Cretea diua ſub Ida.

Higinus de Geminis: Nonnulli etiam Triptolemum & Iaſiona à Cerere dilectos, & ad ſidera perlatos eſſe aiunt.

QVA *non licet ire ſacerdos*] *Qua*, per quem locum. lib. IV. eleg. II. *Quaq́; ibis.* & Propertius lib. III.

Qua facit aſſiduo tramite vulgus iter.

CVR

CVR *non Argolicis potius quæ concidit armis, Vexata eſt iterum carmine Troia meo? Cur tacui Thebas?*] Hac de re conqueritur etiam lib. III. amorum eleg XI.

Cùm Thebæ, cùm Troia foret, cùm Cæſaris acta,
Ingenium mouit ſola Corinna meum.

—ET *mutua vulnera fratrum*] De Eteocle & Polynice, vide Scholia in Ibin.

PATRIAE] Sulmonis. Hunc locum expoſui in eo opuſculo, quod nuper de Sulmone ipſo conſcripſi, atque vnà cum OVIDII. VITA. ET. EFFIGIE edidi.

STRINXERIT *vt nomen fabula nulla meum.*] Sub finem h. libri:

Non ego mordaci diſtrinxi carmine quemquam,
Nec meus vllius crimina verſus habet.
Candidus à ſalibus ſuffuſis felle refugi:
Nulla venenato littera miſta ioco eſt.

Lib. IV. eleg. vltima.

Nec, qui detractat præſentia liuor, iniquo
Vllum de noſtris dente momordit opus.

Lib. IV. De Ponto elegia XIV.

Exſtat adhuc nemo ſaucius ore meo.

Et in Ibin.

Tempus adhuc luſtris mihi bis iam quinque peractis,
Omne fuit Muſæ carmen inerme meæ.
Nullàque, quæ poſſit, ſcriptis tot millibus exſtat,
Littera Naſonis ſanguinolenta legi.

QVID *niſi cum multo Venerem confundere vino Præcepit Lyrici Theia Muſa ſenis.*] Vnde lib. III. De arte Anacreonta ipſum vocat vinoſum.

Sit quoque vinoſi Theia Muſa ſenis.

Valerius & Plinius tradunt Anacreonta acino vuæ paſſæ ſuffocatum, quinque & octoginta annos natum.

ILIAS *ipſa quid eſt, niſi turpis adultera*] Famoſa Helena. Turpis enim hoc quidem loco ad mores, non ad faciem refertur. In epiſtola Oenones ad Paridem de ipſa Helena:

Hærebat gremio turpis amica tuo.

Et in epiſt. ad Proteſilaum:

Quid petitur tanto, niſi turpis adultera, bello?

Verùm hic verſus aliter legitur in aliis lib. *Ilias ipſa quid eſt aliud niſi adultera.* idque fortaſſe rectius.

AMATOREM] Paridem. Amator fingere poteſt: Amans

verè amat. Donatus. OMNE *genus ſcripti grauitate Tragœdia vincit.*] Hinc colligi licet quàm arduum, difficileq́ue ſit Tragœdiam ſcribere. NAM *quid in Hippolyto*] Enumerat Tragœdias omnes, à priſcis illis auctoribus ſcriptas; in quibus amores contineri oſtendit. CVRRVS *eburnus*] Triumphalis currus ex ebore. Tibullus:

At te victrici lauros Meſſalla gerentem
Portabat niueis currus eburnus equis.

Significat autem hoc loco Agamemnonem Tragœdiam, quam apud Latinos ſcripſerat Attius.

TINGERET *vt ferrum &c.*] Medeam Tragœdiam intelligit, quam ſcripſerunt idem Attius, Ennius, Varro, & ipſe Ouidius; quas deſideramus omnes, vt & alias, quarum hic mentio eſt. NATORVM *ſanguine*] Duos filios ex Iaſone ſuſcepit Medea, quos poſtea ab illo contempta, & Creuſa Corinthiorum regis filia, ducta vxore, trucidauit: libro VII. Metamorphoſeos.

—— ——*vtroque*
Sanguine natorum perfunditur impius enſis.

In epiſt. Hypſiphiles de Medea:

Vtq́ ego deſtituor coniux, materq́ duorum,
A totidem natis orba ſit, atque viro.

Et in epiſtola ipſius Medeæ:

Per ſuperos oro, per auitæ lumina flammæ,
Per meritum, & natos, pignora noſtra, duos.

Peſſimè eſt in vulgatis q. *tuos* Apollodorus extremo lib. I. τὺς πε, ait, παῖδας, οὓς ἔχεν ἐξ ἰάσονος μέρμερον, καὶ φέρητα, ἀπέκτεινε. Quos præterea ex Iaſone filios ſuſceperat, Mermerum & Pheretem trucidauit. Aelianus verò non Medeam filios, ſed Corinthios interfeciſſe: Euripidemq́ue, qui eorum precibus, vt id confingeret, adductus eſt, huius fabulæ auctorem fuiſſe ſcribit ſub finem lib. V. De var. hiſtoria. Hyginus cap. XXV. Medea Aeetę & Idyæ filia cùm ex Iaſone iam filios Mermerum & Feretum procreaſſet, ſummaq́ue concordia viuerent, obiiciebatur ei, hominem tam fortem, ac formoſum, nobilem, vxorem aduenam, atque veneficam habere. Huic Creon Menœcei filius, rex Corinthius filiam ſuam Creuſam dedit vxorem. Medea cùm vidit ſe erga Iaſonem benemerentem, tanta contumelia eſſe affectam, coronam exuens fecit auream, eamq́ue muneri iuſſit filios ſuos nouercæ dare. Creuſa munere accepto, cum Iaſone & Creonte conflagrauit. Medea vbi regiam ardere vidit,

natos ſuos ex Iaſone Mermerum & Feretum interfecit, & profugit Corintho. Vide & Pauſaniam in Corinthiacis.

FECIT *amor ſubitas volucres &c.*] Tereus Tragœdia ſignificatur: quam ſcripſit Attius.

AEGYSTI *crimen*] Aegyſtus Tragœdia à Liuio Andronico ſcripta. DOMITORE *Chimeræ*] De Bellerophonte & Chimæra Apollodorus lib. II. & ipſe lib. IX. Metamorph.

QVID *loquor Hermione?*] Hermiona Tragœdia ſcripta eſt ab eodem Liuio, & Pacuuio.

QVID *te Schœncia virgo?*] Atalanta Tragœdia ab eodem Pacuuio tractata eſt. De Atalanta hic noſter in Metamorph. & Apollodorus lib. III. Bibliothecæ.

QVID *Danaên?*] Hanc Tragœdiam ſcripſit Næuius.

ET *noctes quæ coiere duæ?*] Amphitruonem Tragœdiam perſecutus eſt Attius.

QVID'VE *Pelaſgum Iliacam tetigit qui rate primus humum?*] Tragœdiam Proteſilaum perſecutus eſt idem Næuius.

PYRRHIQVE *parens?*] Achilles Tragœdia ab Attio, Ennio, & Liuio ſcripta eſt.

TEMPORE *deficiar.*] M. Tullius, Salluſtius, alij dicunt: tempus me deficiet:

ENNIVS *ingenio maximus, arte rudis.*] lib. I. amor. el. XV.

Ennius arte carens, animoſiq; Attius oris,
Caſurum nullo tempore nomen habent.

Fuit Q. Ennius Rudius, quod oppidum fuit in Calabria. Silius lib. XII.

—Rudiæ genuere vetuſtæ,
Nunc Rudiæ ſolo nomen memorabile alumno.

Perſecutus eſt carmine heroico primùm bellū Punicum: adeò hunc dilexit Scipio Africanus, ille ſuperior, vt eius effigiem in ſuæ gentis monumentis collocari voluerit. Valerius lib. IIX. cap. XV. & Solinus cap. VII. quod ſignificauit etiam hic noſter lib. III. De arte, his verſibus, à Parrhaſio primùm emendatis:

Ennius emeruit Calabris in montibus ortus,
Contiguus poni Scipio magne tibi.

Liuius lib. XXXIIX. Et Romæ, inquit, extra Portam Capenam in Scipionum monumento tres ſtatuæ ſunt: quarum duæ P. & L. Scipionum dicuntur eſſe: tertia poëtæ Q. Ennij.

CVR *toties clauſas*] ſic habet l. Maffeianus. verè.

SCIT *cui latretur, cùm ſolus obambulat ipſe, Cui toties clauſas excreet ante fores.*] In lib. Maffeiano, & aliis quibuſdam

vet.

vet. exempl. rectius omnino legitur: *Cur toties &c.* vt legendum eſſe iam docuit doctiſſ. Scaliger iunior.

Nec *fuit hoc illi fraudi, legiturq́; Tibullus:*] Fraudi, id eſt, damno. Vide quæ notaui in pulcherrima elegia De Nuce, ad locum illum: *Nec ventus fraudi, ſólue, gelúue fuit.*

Damnosos *effugiáſque canes*] lib. II. De arte:

Damnoſi facito ſtent tibi ſæpe canes.

Propertius lib. IV.

Semper damnoſi ſubſiluere canes.

Docet Suetonius in Auguſto quare canis damnoſus dicatur, eius verba ſunt: Talis enim iactatis, vt quiſque Canem, aut Senionem miſerat, in ſingulos talos denarios in medium conferebat: quos tollebat vniuerſos, qui Venerem iecerat.

Mittere *quo peccat*] Lege ex lib. Vatic. & aliis, *deceat.*

Fvmoso *Decembri*] ſic Martialis lib. V. huc reſpiciens. Sed lege *fumoſo non aſpernanda Decembri Carmina.*

Non *triſtia carmina feci*] Plus ſignificat, quàm ſi dixiſſet læta carmina.

Non *legitimo*] lege non conſtituto: vetito.

Cvmqve *ſuo finem menſe volumen habet*] ſub finē lib. II. Faſt. *Cumq́; ſuo finem menſe libellus habet.*

Poſuit autem volumen pro libro: ſic infrà.

Sunt quoque mutatæ ter quinque volumina formæ.

Sors *mea*] Exſilij calamitas. lib. I. eleg. IV.

O cui præcipuè ſors mea viſa ſua eſt!

Lib. IV. De Ponto eleg. XIV.

Molliter à vobis mea ſors excepta Tomitæ.

Rvpit *opus*] ſic ſuprà: *Infelix domini quod fuga rupit opus.*

Et *dedimus Tragicis*] Tragœdiā intelligit, quam Medeam inſcripſit; cuius hoc carmen citat Quinctilianus lib. IIX.

Seruare potui, perdere an poſſim, rogas?

Reliquum vnà cum quibuſdam aliis ex eius ipſius operibus ætas noſtra deſiderat.

Qvem *mea Calliope læſerit, vnus erò*] Paulò ſuperius:

Quem ſua perdiderit Muſa, repertus ego.

Meo *candori*] Noſtro idiomate: *alla mia ſchiettezza, integrità.* ſic verbum Candidvs, apud hunc ipſum poëtam ſæpiſſime leges, & apud Horatium in epiſt.

Albi noſtrorum ſermonum candide iudex.

Quod quidem verbum eo ſenſu, ipſorum ætate vſurpari cœptum eſſe opinor.

HER-

HERCVLIS CIOFANI SVLMONENSIS, IN P. OVIDII NASONIS TRISTIVM LIBRVM III. OBSERVATIONES.

IN ELEGIAM I.

IN *hanc vrbem*] Romam. IN *viridi auo.*] elegia vltima lib. ſequentis:

Frater ad eloquium viridi tendebat ab auo.

Statius lib. v. Siluarum.

—& viridi genitor ceu raptus ab auo.

CLAVDA *quòd alterno ſubſidant carmina verſu*] lib. I. amorum & elegia.

Par erat inferior verſus: riſiſſe Cupido
Dicitur, atque vnum ſurripuiſſe pedem.

Mox:

Sex mihi ſurgat opus numeris, in quinque reſidat,
Ferrea cum veſtris bella valete modis.
Cingere littorea flauentia tempora myrto
Muſa per vndenos emodulanda pedes.

ERVBVI *domino cultior eſſe meo.*] Elegia & lib. I.

Vade ſed incultus, qualem decet exſulis eſſe,
Infelix habitum temporis huius habe.

SIQVA *videbuntur caſu non dicta Latinè, In qua ſcribebat, Barbara terra fuit*] Elegia I. libri, qui hunc ſequitur:

Si qua meis fuerint, vt erunt, vitioſa libellis,
Excuſata ſuo tempore lector habe.

Elegia vlt. huius lib.

Quod quicunque leget. ſi quis leget, aſtimet ante
Compoſitum quo ſit tempore, quóque loco.

Lib. v. eleg. XII.

Carmina ſcripta mihi ſunt nulla, aut qualia cernis,
Digna ſui domini tempore, digna loco.

MONSTRARET *iter*] Eodem modo dicitur monſtrare viam. HIC *locus eſt Veſtæ, qui Pallada ſeruat, & ignem;*

Hæc

Hæc fuit antiqui regia parua Numæ.] lib. VI. Faſtorum:

Hic locus exiguus, qui ſuſtinet atria Veſtæ,
Tunc erat intonſi regia magna Numæ.

P. Victor in regione VIII. Numæ regia. Templum Veſtæ.

HIC] in Palatio. HOC *primùm condita Roma loco eſt*,] A Romulo. C. Velleius Paterculus lib. I. Sexta Olympiade, poſt duos & viginti annos, quàm prima conſtituta fuerat, Romulus, Martis filius, vltus iniurias aui, Romam vrbem Palilibus in Palatio condidit. A quo tempore ad vos Conſules anni ſunt DCCLXXXII. Id actum poſt Troiam captam annis CDXXXVI. Sed hanc hiſtoriam collegi copioſiorem in meis in Metamorphoſin obſeruationibus; quas conſule. etenim minimè triuialis eſt. Illud hic docendus es, à primordio Vrbis, ad hunc annum, quo tua cauſa hæc ſcribere aggreſſus ſum, ∞. D. LXXIX. XII. Kal. Febr. numerari annos ∞. ∞. CCC. XXXI. menſes X. IESVS. CHRISTVS noſtrę ſalutis auctor naſci dignatus eſt anno eiuſdē Vrbis DCCLII. Auguſto imperante.

CVR *tamen oppoſita velatur ianua lauro? Cingit & auguſtas arbor opaca comas?*] Lege *fores*, non *comas* ex vno Vatic. Quam lectionem reppererat in aliis antiquis libris, annis abhinc vnde quinquaginta Alexander Paganinus, qui in omnia Ouidij opera emendationes ſcripſit. Confirmat & eam Plinius lib. XV. cap. XXX. Laurus, inquit, triumphis propriè dicatur, vel gratiſſima domibus ianitrix Cæſarum, Pontificumque: quæ ſola & domos exornat, & ante limina excubat. Martialis libro VIII. vocat Penates laurigeros, quòd ante Imperatorum domum ſita erat laurus. eius carmina hæc ſunt:

Laurigeros domini liber intrature penates
Diſce verecundo ſanctius ore loqui.

CAVSA *ſuperpoſita ſcripto teſtante corona,*] Ita ex eodem lib. vet. & ratione legendum.

VNVM *ciuem*] Vnum Ouidium. ineptè autem Merula addit me, cùm liber ſit, qui loquatur.

PLAGARE *parenti*] Lege ex duobus Vatic. & Maffei, *placata*. per proſopopœiam.

INDE *tenore*] Ex iiſdem duobus Vatic. legendum, *timore*.

CANDIDA *templa*] Propter marmor, quo tecta & ornata erant. SIGNA] ſtatuas. *& ſtricto ſtat ferus enſe pater*] Multo rectius eſt in ſex, quibus vtor, libris ſcriptis: *& ſtricto barbarus enſe pater.* libro primo De arte, vbi hunc verſum

verſum cecinerat, meminit huius porticus:

Nec tibi vitetur, quæ priſcis ſparſa tabellis
Porticus, auctoris Liuia nomen habet.
Quaq; parare necem miſeris patruelibus auſæ
Belides, & ſtricto barbarus enſe pater.

NATI] libri, Ouidij filij. Metaphora. Vide quæ dixi lib.& eleg.I. STATIO] Metaphora à militibus, ſiue à nauibus, vel potius ab vtroque ſumpta.

IN ELEGIAM II.

NEC *vos Pierides, nec ſtirps Latonia veſtro Docta Sacerdoti turba tuliſtis opem.*] Poëtæ & Apollinis & Muſarum ſacerdotes dicuntur. lib. III. amorum eleg. VII.

Ille ego Muſarum purus, Phœbique ſacerdos
Ad rigidas, &c. & in Ibide:
Nulla mora eſt in me, peragam rata vota ſacerdos.
Horat. oda I. lib. III. carm.
—*carmina non prius*
Audita Muſarum ſacerdos
Virginibus, pueriſque canto.
Tibullus lib. II.
Phœbe faue, nouus ingreditur tua templa ſacerdos.
Propertius lib. III. eleg. I.
Primus ego ingredior puro de fonte ſacerdos
Itala per Graios orgia ferre choros.

QVÓDQVE *magis vita Muſa iocoſa mea eſt.*] ſic lib. veteres, & rectè. PLVRIMA *de pelago, terráque, &c.* Vide lib. I. eleg. IV. lib. I V. eleg. I. & vlt. & lib. V. eleg. I.

QVIQVE *fugax rerum, ſecuraq; in otia natus Mollis, & impatiens ante laboris eram.*] eleg. vltima lib. ſequentis.

Nec patiens corpus, nec mens fuit apta labori,
Sollicitaq; fugax ambitionis eram.

—NEC *me mare portubus orbum,*] lib. & eleg. IV.

Nec placidos portus hoſpita nauis habet.
Et eleg. XII. huius libri:
Littera rarus in hac portubus orba venit.

—TOTIESQVE *minata Obruit infelix nulla procella caput?*] elegia II. lib. I.

Ipſa graues ſpargunt ora loquentis aquæ.
Et:
Dumq; loquor, vultus obruit vnda meos.

Sed

Sed hoc loco Metaphoricè loqui videtur, vt lib. I I. De Ponto elegia V I I.

Obruit hoc abſens vaſta procella caput.

IN ELEGIAM III.

HAEC *mea ſi coniux*] lib. veteres, *ſi caſu.* ſequor. coniux enim gloſſema eſſe cenſeo.

QVEM *mihi tunc animum*] Optimi lib. excuſi & Vatican. *nunc animum.* NEC *cælum patior*] aërem. lib. IV. eleg. V I I.

—Nec me peregrinum ducere cælum.

Elegia I I X. huius libri.

Nec cælum, nec aqua faciunt, nec terra, nec aura.

—NEC *aquis aſſueuimus iſtis*] Vetus ſcriptura, *iſſis.* lego igitur, *ipſis.* TERRAQVE *neſcio quo non placet iſta modo*] Vnus Vatic. & Maffei, *ipſa.* melius & elegantius.

NON *domus apta ſatis*] elegia X I I. huius libri.

Ei mihi, iam ne domus Scythico Naſonis in orbe eſt?

Lib. V. elegia X I.

Quippe ſimul nobiſcum habitat diſcrimine nullo
Barbarus, & tecti plus quoque parte tenet.

NVLLVS *Apollinea qui leuet arte malum eſt.*] Nullus eſt medicus. libro I I I. Faſtorum:

Vos quoque Phœbæa morbos qui pellitis arte,
Munera de veſtris pauca referte Deæ.

OMNIA *cùm ſubeant, vincis tamen omnia coniux, Et plus in noſtro pectore parte tenes.*] Elegia I I I. huius libri:

Vt tenera noſtris cedente volatibus aura
A aſpicerem patriæ dulce repente ſolum:
Desertaq́ domus vultus, memoréſque ſodales,
Caráque præcipuè coniugis ora meæ.

Lib. & eleg. V. ad vxorem.

Nec patriam magis ipſe ſuam deſiderat, & quæ
Plurima cum patria ſentit abeſſe ſua:
Quàm vultus, oculóſque ſuos, ô dulcior illo
Melle. quod in ceris Attica ponit apis.

VEL *præceſſiſſet mors properata fugam.*] ſic Vatic. & rectè, vt mihi quidem videtur. id eſt: Mortuus eſſem, antequàm in exſilium eſſem eiectus. Fuga enim, vt dixi, exſilium ſignificat. Cicero lib. I I. epiſt. I I. ad Atticum: Sed eò ſi veneris, de toto itinere, ac fuga mea conſilium capere potero. Eadem ſententia lib. & elegia, quam modò citaui:

Sæpe

Sæpe etiam mærens tempus reminiſcitur illud,
Quod non præuentum morte fuiſſe dolet.

INTEGER *hanc potui nuper bene reddere vitam, Exſul vt occidam, nunc mihi vita data eſt.*] In epiſt. Medeæ ad Iaſonem:

Tunc potui Medea mori bene: quidquid ab illo
Produxi vitæ tempore pœna fuit.

EXSVL *vt occidam, nunc mihi vita data eſt.*] Eadem fere indignatione vtitur lib. VI. Faſt. de Manlio Torquato loquens:

Quàm bene, Dij magni, pugna cecidiſſet in illa
Defenſor ſolij Iuppiter alte tui.
Vixit, vt occideret damnatus crimine regni,
Hunc illi titulum longa ſenecta dabat.

NEC *mandata dabo?*] Elegia II. lib. I. cùm dixiſſet præclarum eſſe cadauer humo cōtegi, addit: *Et mādare ſuis aliqua.*

LABENTES *oculos*] Vatic. & Aldinus meliorem habent lectionem, *Languentes oculos.*

CONDET *amica manus*] Ita iidem lib. Mos autem erat apud veteres, vt, qui mortuo propior eſſet, is eius oculos clauderet. Ariadne ad Theſeum:

Nec mea qui digitis lumina condat, erit.

In elegia ad Liuiam: —*Tu mea condas lumina.* Penelope ad Vlixem de Telemacho eorum filio:

Dij precor hoc iubeant, vt euntibus ordine fatis,
Ille meos oculos comprimat, ille tuos.

Ibidem:

Reſpice Laërten, vt iam ſua lumina condas.

Infrà eleg. III. lib. IV. ad vxorem:

Supremóque die notum ſpectantia cælum
Texiſſent digiti lumina noſtra tui.

—NEC *ſcinde capillos*] Vatic. *tende.* id eſt, ſolue, vt puto. Soluendi autem capilli in funere à Troianis mulieribus morem eſſe profectum ſcribit Virgilius lib. XI.

Et mæſtæ Iliades crinem de more ſolutæ.

Lucilius —mercede quæ Conductæ flent alieno in funere præficæ, Multo & capillos ſcindunt, & clamant magis. Citat Nonius in verbo Præficæ.

LVX *mea*] Sic M. Tullius item ad vxorem: Em mea lux, meum deſiderium, vnde &c.

CVM *patriam amiſi, tunc me periiſſe putato; Et prior, & grauior mors fuit illa mihi*] Elegia III. lib. I.

ANIMAE *cum corpore noſtro*] lib. vet. *noſtra.* placet.

INTER *Sarmaticas Romana vagabitur vmbras.*] Eadem exemplaria, *Inter Sauromatas Romana vagabitur vmbra.* Non dubito quin longè rectius ſit. Romana autem pro Peligna dixit locorum vicinitate; aut, quòd diu Romæ vixit.

ET *amomi puluere miſce*] In conſeruandis cadaueribus amomum adhiberi ſolitum eſſe docet etiam hic noſter lib. I. De Ponto eleg. x.

Ille tibi exequias & magni funus honoris
Fecit, & in gelidos fudit amoma ſinus.

ATQVE *ſuburbano condita crede ſolo*] Duo Vatic. & Maffei, *pone.* quam lectionem notauit & Merula.

INGENIO *perij Naſo poëta meo.*] lib. II.

——ingenio eſt pœna reperta meo.

Et lib. III. De Ponto eleg. v.

Læſus ab ingenio Naſo poëta meo.

TV *tamen extincto feralia munera ſemper, Deq́ue tuis lacrimis humida ſerta dato.*] lib. ſcripti, *feralia munera ferto, Deq́ue tuis,* &c. Non malè.

IN ELEGIAM IV.

—SED *tempore duro Cognite*] Iuxta illud Ennianum:

Amicus certus in re incerta cernitur.

Fides enim in rebus aduerſis vel maximè perſpicitur.

NON *proſunt, potius plurimum obeſſe ſolent.*] lib. Vatic. habent, *Non potius prodeſt, ſiquis obeſſe poteſt.* alij impreſſi & Maffei, *Non proſit potius* &c.

ADSPICIS, *vt ſumma cortex leuis innatat vnda*] lib. ſcripti, *innatet.* ſic in elegia De morte Tibulli:

Adſpice demiſſis vt eat miſerabilis alis.

HIS *ego ſi monitus prius ipſe fuiſſem, In qua debebam, forſitan vrbe forem*] lib. vet. & quidam excuſi: *His ego ſi monitor monitus p. ipſe f. In qua debueram.* Verè, vt puto.

HIC *alte*] Icarus. DEMISSIVS *ille*] Dædalus.

—BENE *qui latuit, bene vixit*] Sententia ex Epicuri dicto expreſſa λάθε βιώσας. NON *foret Eumedes orbus*] Rectè ita legendum cenſuit Merula, & alij viri docti.

SPATIVM *procurrere*] Vatic. & Maffei, *decurrere* probo.

TEMPORE *quas vno, fidaq́ue verba dabas.*] Peſſimè ita legitur in impreſſis: ineptéque ita exponitur à Merula. In duobus Vatican. *Verbáque fida bibi.* In altero, & Maffei, *fidáque verba bibi.* Quouis modo emendatè. eadem ſententia elegia ſequenti:

Et la-

Et lacrimas cernens in ſingula verba cadentes;

Ore meo lacrimas, auribus illa, bibi.

—M O L L E S Q. *inglorius annos Exige*] Virg. lib. I. Aeneid.

Omnes vt tecum meritus pro talibus annos

Exigat.

A T *longè patria eſt, longè cariſſima coniux*] Scitè patriam anteponit vxori. eum enim ordinem officiorum gradus requirit. Sic propè lib. I V. eleg. V.

Vrbis abeſt facies, abſunt, mea cura, ſodales;

Et, qua nulla mihi carior, vxor abeſt.

Illo etiam modo lib. V. eleg. I.

At mihi ſi cara patriam cum coniuge reddas.

I L L E *meos caſus aggrauat*] vet. lib. & hîc, & verſu, qui ſtatim ſequitur, *ingrauat*. optimè.

T V E T V R *onus*] iidem lib. vett. Maffeiano excepto, *opus*.

IN ELEGIAM V.

—C V N C T I Q V E *metu fugêre ruinam*] Ita habent lib. veteres: & rectè meo quidem iudicio. lib. III. De Ponto eleg. II.

Me quoque amicorum nimio terrore, metúque,

Non odio quidam deſtituere mei.

P R E S S O *pendentia collo*] lib. vet. *maſto*. perplacet.

S C I S *Carum veri nominis eſſe loco*] lib. I V. De Põto el. XIII.

O mihi non dubios inter memorande ſodales,

Qui quod es, id verè Care vocaris, aue.

P E C T O R I B V S *teneo non abitura meis*] lib. I. eleg. I V.

Hac mihi ſemper erunt imis infixa medullis.

—S I V E *hoc contingere fas eſt*] vetuſta exemplaria. *ſiue id.*

M A I V S *apud Troiam forti quid habemus Achille? Dardanij lacrimas non tulit ille ſenis.*] lib. V. eleg. I.

Cùm Priami lacrimis offenſus non ſit Achilles,

Tun' fletus inhibes durior hoſte meos?

L A P S A V E *ſunt nimio verba profana mero.*] lib. I. De Põto & eleg. *Nec iuuat in lucem nimio marceſcere vino.*

P E C C A T V M Q V E *oculos eſt habuiſſe meum*] ſic legẽdum. Huius autem loci ſententia legitur in elegia, quæ hanc ſtatim ſequitur. A D M I S S O *equo*] Elegantiſſimè admitti equi dicuntur, cùm impelluntur: ita currus, & alia.

IN ELEGIAM VI.

Q V I Q V E *eſt in caris animi tibi candor amici*] Ex animi candore, & ſinceritate amicum commendat. lib. I V.

Cuius ineſt animo patrij candoris imago,
Non careat neruis candor vt iſte ſuus.

Lib. II. De Ponto elegia v.

Candor in hoc æuo, res intermortua pæne
Exigit, vt faciam talia vota, tuus.

& ibidem: *—ſed ſunt tua pectora lacte*
Et non calcata candidiora niue.

OMNE *bona*] lib. Vatic. *omne bonum.*

NVLLA *ratio*] nullum conſilium.

FATVM] fati neceſſitatem: quod imminet.

ET *quæcunque adeò poſſint*] Ita legendum è lib. ſcriptis & ratione. ILLA *tegi cæca condita nocte decet*] Quæ Auguſtum agere vidi, perpetuo ſilentio inuoluenda ſunt.

NIL *igitur referã*] Cauſam iam attulit, cur id referre nolit.

IN ELEGIAM VII.

PERARATA *littera*] Eadem metaphora vtitur Plautus in Prologo Bacchid.

Ad Philoxenis Piſtoclerum filium,
Sodalem vnicum ſulcat epiſtolium.

Cicero ad Atticum lib. XII. epiſt. I. Hoc litterarum exaraui egrediens è villa ante lucem. TV *quoque dic ſtudiis communibus ecquid inhæres? Doctáq; non patrio carmina more canis?*] Sic malè eſt in omnibus excuſis libris, verè autem & emendatè in vno Vatic. *Doctáque num*, &c.

RARAS *dotes*] ſingularia ornamenta.

TVNC *quoque, ſi forſan noſtrum deleuit amorem Tempus, eram nimio iunctus amore tibi.*] Hoc diſtichon abeſt à tribus vet. libris. nec legitur in lib. quem Plantinus impreſſit anno M. D. LXVII. VINCET *opus*] In iiſdem vet. *vincit*, modo Indicatiui. POSTQVE *meos caſus ſit tibi pectus iners*] Poſtquam ego in exſilium abij, in poëmate componendo ingenij vires non exerceas.

ERGO *deſidia remoue doctiſſima cauſas, Inq; bonas artes, & tua ſacra redi.*] Iuxta præceptum illud ſuum,

Cedit amor rebus; res age, tutus eris.

ISTA *decens facies longis vitiabitur annis, Rugaq; in antiqua fronte ſenilis erit.*] lib. II. De arte:

Forma bonum fragile eſt, quantumq; accedit ad annos
Fit minor, & ſpatio carpitur illa ſuo.

SVNT *& opes modicæ, cùm ſis digniſſima magnis*] o. lib. vet. *Sunt tibi opes*, &c. ad ſenſum aptius.

NEMPE *dat, & quodcumque libet fortuna, rapitq́; Irus &c.*] Probat exemplo diuitias non eſſe æternas, & homines arbitratu fortunæ, quæ modò dat, modò adimit, ex diuitibus egenos fieri. lib. IV. De Ponto elegia III.

Hæc Dea non ſtabili quàm ſit leuis orbe fatetur,
Quæ ſummum dubio ſub pede ſemper habet.
Quolibet eſt folio, & quauis incertior aura,
Par illi leuitas improbe ſola ſua eſt.
Omnia ſunt hominum tenui pendentia filo,
Et ſubito caſu, quæ valuere, ruunt.
Diuitis audita eſt cui non opulentia Crœſi?
Nempe tamen vitam captus ab hoſte tulit.
Propertius eleg. & lib. III.
Lydus Dulichio non diſtat Crœſus ab Iro.

Huc pertinet ſententia Biantis:
Fortuna vitrea eſt, dum ſplendet, frangitur.

SINGVLA *quid referam?*] lib. vet. *ne referam?*

NIL *non mortale tenemus Pectoris exceptis. ingenijq́; bonis.*] Quæcunque homines habent, præter animi & ingenij bona, mortalia & fragilia ſunt. EN *ego cùm patria caream, vobiſque, domóque, Raptaq́; ſint, adimi quæ potuere mihi; Ingenio tamen &c.*] Probat nunc ſe, quamuis patria, vxore, filia, domeſticiſque omnibus priuatus ſit, perpetuò lectum iri, doctrinaque quæ amitti non poteſt, immortalem fore.

COMITORQVE] Paſſiuè.

IN ELEGIAM IIX.

NVNC *ego Triptolemi cuperem conſcendere currus*] De Triptolemo Ouidius ipſe in libris Faſt. & Ammianus lib. XXII. vbi ita eſt. Vtque ſolet fama nouitates augere, properabat inde ſublimior, vt quodam Triptolemi curru, quem ob rapidos circumgreſſus aëris ſerpentibus pinnigeris fabuloſa vetuſtas imponit. De quo etiam hæc ſcitu digna collegit doctiſſimus Parrhaſius in Claudianum. Triptolemum ſibi vindicabant Athenienſes, & Celei filium fuiſſe prædicabant, qui primus fruges coluerit. Hiſtoriam habes apud Pauſaniam. Muſæus autem Triptolemum Oceano, Terraque genitum canit. Orpheus Dyſaule, qua natus eſt, & Eubeleus. quibus, quoniam filiæ raptum indicarint, Ceres (vt idem pergit) frugum ſationem dedit. Chœrilus Athenienſis in Alope Tragœdia, matrem Triptolemo dat Amphictionis filiam, patrem verò Paron. Sed Argiui contendunt Cereris apud ſe primum ſacra inſtituta, atque

inde Trochilum Cereris ſacerdotem ob Agenotis ſimultatem profugum, in Atticam perueniſſe, ductaque vxore Eleuſina, Eubuleum, Triptolemumque ſuſcepiſſe.

N v n c *ego Triptolemi cuperem conſcendere currus, Miſit in ignotam qui rude ſemen humum. Nunc ego Medeæ vellem frænare dracones*] Hunc locum imitatus eſt Val. Flaccus lib. I. ſub principium: —*Nunc aërij plantaria vellet*
Perſeos, aut currus ſauos frænare dracones.

—I n s t a r *mihi muneris ampli Ex his me iubeat quolibet ire locus.*] lib. I V. De Ponto elegia X I V.

Ipſa quoque eſt inuiſa ſalus, ſuntq; vltima vota
Quolibet ex iſtis ſcilicet ire locis.
Nulla mihi cura eſt, terra quò mittar ab iſta,
Hac quia, quam video, gratior omnis erit.
In medias Syrtes, mediam mea vela Charybdim
Mittite, præſenti dum careamus humo.
Styx quoque, ſi quid ea eſt, bene commutabitur Iſtro,
Si quid & inferius quàm Styga mundus habet.

Lib. V. & eleg. I I I. huius operis:

Hinc ego dum muter, vel me Zanclæa Charybdis
Deuoret, atque ſuis ad Styga mittar aquis:
Vel rapidæ flammis vrar patienter in Ætnæ,
Vel freta Leucadij mittar in alta Dei.

H e i *mihi*] Vnus Vatic. Ei. ſine adſpiratione.

I n s o m n i a] Impotentia dormiendi. Terentius in Eunucho act. I I. ſcena I.

Nã aut iã reuertere, aut mox noctu te adiget horſum inſomnia.
Sed videndus eſt Catiſius lib. I. Inſtitut. Grammatic.

C v m q v e *locos*] Quidam ex vet. *locum.*

Q v e r a r *vt cum Cæſaris ira*] Rectius in aliis: *querar vt de Cæſaris ira.*

In elegiam IX.

H i c *quoque ſunt vrbes Graiæ, quis crederet vmquam?*] Sic in Maffei & vno Vatic. In alio Vatic. *Hic quoque ſunt igitur Graiæ, quis crederet, vrbes Inter, &c.*

N a m *rate, qua cura pugnacis facta Mineruæ Per non tentatas prima cucurrit aquas.*] Primam nauem eam fuiſſe ait, in quam Argonautæ conſcenderunt.

Q v e m *procul vt vidit tumulo ſpeculator ab alto*] Tres Vatic. *ſpectator*, non *ſpeculator*, habent.

A t q v e *ita diuellit, diuulſaq; membra per agros, Diſſipat in*

multis inuenienda locis: Neu pater ignoret, &c.] Quod hic hexaſticho hic dicit elegantiſſimè in puriſſimo, & numquam ſatis laudato opere in Ibin, vno diſticho complexus eſt.

Et tua ſic latos ſpargantur membra per agros,
Tamquam, quæ patrias detinuere vias.

De Abſyrto, qui Medeæ & Iaſonis dolis circumuentus, & interfectus eſt, Apollonius lib. IV. Argon. Vide & Apollodorum lib. I. Bibliothecæ.

IN ELEGIAM X.

SVPPOSITVM *ſtellis numquã tangentibus æquor*] ſuprà el. V. *Proxima ſideribus tellus Erymanthidos Vrſæ Me tenet.*

TERRAQVE *marmoreo eſt candida facta gelu*] Ibidem:
—adſtricto terra peruſta gelu.

INDVRAT *Boreas, perpetuamq; facit*] lib. I. De Ponto el. IV.
Fert vbi perpetuas obruta terra niues.

BIMA *iacere*] lib. veteres, *manere.*

BRACCIS] ſic iidem libri, rectè.

DEQVE *lacu fragiles effodiuntur aquæ*] Lacus hic hodierno die Polonorum lingua dicitur Ovvidovve iezioro: quod Latinè eſt, Ouidij lacus. Eſt autem non longè à Kiouia, quæ antiquitus, vt putant, vocabatur Tomus, ipſius OVIDII relegatione clara. Cuius rei ILLVSTRISSIMVS PAVLLVS VCHANSKI Comes de Sluczeuo Capitaneus Drohobicenſis, Sereniſs. STEPHANI REGIS POLONIAE apud GREGORIVM XIII. ORATOR, Georgius Ticinius, eiuſdem REGIS in Vrbe procurator, & Sebaſtianus Grabovvieczki Secretarius Regius, eiuſdemque Oratoris Maior domus, aliique complures & Polonicarum rerum & locorum gnariſſimi, me fecerunt certiorem.

CAERVLEOS *ventis latices durantibus Iſter Congelat*] lib. IV. De Ponto elegia III.
Et coit aſtrictis Barbarus Iſter aquis.

VNGVLA *pulſat equi*] Virgilius:
Quadrupedante putrem ſonitu quatit vngula campum.
Ennius in VI.
Explorant Numidæ, totam quatit vngula terram.
Et in XVII.
It eques, & plauſu caua concutit vngula terram.
Et ipſe lib. I. De Ponto eleg. III.
Biſtonij cineres vngula pulſet equi.

PERQVE *nouos pontes ſubter labentibus vndis Ducunt Sarmatici barbara plauſtra boues*] lib. IV. De Ponto elegia VII.

Ipſe vides rigida glacie concreſcere Pontum:
Ipſe vides rigido ſtantia vina gelu.
Ipſe vides onerata ferox vt ducat Iaxis
Per medias Iſtri plauſtra bubulcus aquas.

Paulo ſuprà in hac ipſa elegia.

Nudáque conſiſtunt formam ſeruantia teſtæ
Vina, nec hauſta meri, ſed data fruſta bibunt.

SI *tibi tale fretum quondam Leandre fuiſſet, Non foret anguſtæ mors tua crimen aquæ.*] Tale quippiam mox poſiturus eſt: cùm enim dixiſſet Ponticam regionem pomis carere, ſtatim ſubdit Acontij exemplum:

Poma negat regio: nec haberet Acontius, in quo
Scriberet hic domina verba legenda ſua.

ET *quamquam Boreas*] Duo Vatic. & Maffei, *Et quamuis.* ſonus paulò ſuauior. INCLVSAEQVE *gelu ſtabunt vt marmore puppes.*] Iidem lib. *in marmore*, probo. marmor mare eſt. vt & apud Virgilium. NEC *poterit rigidas findere remus aquas*] Hæc eſt vetus lectio: quam veram eſſe iudico. INVEHITVR *celeri barbarus hoſtis equo: Hoſtis equo pollens.*] Anadiploſis, vt ait Aquila, Rufinianus & Beda. Virgilius lib. x. Aeneid.

—ſequitur pulcherrimus Aſtur;
Aſtur equo fidens, & verſicoloribus armis.

—NVLLISQVE *tuentibus agros Incuſtodita diripiuntur opes.*] In epiſt. Penelopes ad Vlixem:

Inq; tua regnant, nullis prohibentibus, aula:
Viſcera noſtra tua dilacerantur opes.

PARS *cadit hamatis miſerè confixa ſagittis: Nam volucri ferro tinctile virus habet*] lib. I. De Ponto eleg. II.

Qui mortis ſæuo geminent vt vulnere cauſas,
Omnia vipereo ſpicula felle linunt.

Lib. IV. elegia IX.

Síntne lita tenues ſerpentis felle ſagittæ?

& X.

Hic agri infrondes, hic ſpicula tincta venenis.

ET *cremat inſontes hoſtica turba caſas*] lib. ſcripti, *hoſtica flamma.* ſequor. NON *hic pampinea dulcis latet vua ſub vmbra*] lib. I. De Ponto eleg. IV.

Non ager hic pomum, non dulces educat vuas.

& elegia

& elegia IIX.

Nos habeat regio nec pomis fœta, nec vuis.

& elegia XII huius libri:

Quoq; loco eſt vitis, de palmite gemma mouetur:

Nam procul à Getico littore vitis abeſt.

POMA *negat regio*] Virg. *Et victum ſeges agra negabat.*

ADSPICERES *nudos ſine fronde ſine arbore campos*] lib. I. De Ponto eleg. IV. *Non ſalices ripa, robora monte virent.*

& IV. elegia X.

Hic agri infrondes.

ERGO *tam latè pateat cùm maximus orbis, Hac eſt in pœnas terra reperta meas.*] Iam ſuprà notaui, quàm moleſtum & graue eſſet poëtæ in aſperrimis Ponticę regionis locis vitam agere, quæ quidem regio ſola eius exſiliũ graue faciebat, eleg. ſequẽti.

Pendimus en profugi, ſatia tua pectora, pœnas

Exſilioq; graues, exſilijq; loco.

IN ELEGIAM XI.

—FVGAX *ceruus*] Celer. QVAMLIBET] quamuis. DICTIS *incendis amaris?*] Quattuor lib. veteres, quibus vtor potiſſimum, *inceſſis.* SATIA *tua pectora*] Exclamatio doloris plena. Ita fere lib. VI. Met. de Niobe: —*ſatiaq; meo tua pectora luctu, Córque ferum ſatia.* Quo videtur reſpexiſſe Seneca in Oedipo; vbi ita eſt: *Sed iuuat ipſos ſatiare Deos.*

ORE *gemente*] Vnus ex iiſdẽ lib. *ore tremente.* ſic in Ibide: *Exiguúmque petas ore tremẽte cibum.* INTER *Scythiáſque*] Ita lib. vet. rectè. NOSTRA *querela venit.*] iidem lib. *redit*, veré. CREDE *mihi, ſi ſit nobis collatus Vlixes.*] Vide eleg. IV. lib. I. HVMANAE Q. *memor ſortis, qua tollit eoſdem, Et premit*] Lege quæ notaui el. VII. huius lib. & Iuuen.

Si fortuna volet, fies de Rhetore Conſul.

Si volet hac eadem, fies de conſule Rhetor.

Sed præclarius idem Iuuenalis:

Nullum numen habes, ſi ſit prudentia, ſed nos

Te facimus Fortuna Deam, caloq; locamus.

EST *tibi de rebus maxima cura meis*] Locutio poëtica, lib. IV. el. III. *Eſſe tui memorem, de qua tibi maxima cura eſt.*

Paulo aliter lib. I. De Ponto eleg. VII.

Artibus ingenuis, quarum tibi maxima cura eſt,

Pectora molleſcunt, aſperitasq; fugit.

IN ELEGIAM XII.

—ANNOQVE *peracto Longior antiquis*] Ita eſt in vet. lib.

IAM *violas puerique legunt, hilaréſque puellæ, Ruraque quæ nullo nata ſerente vehunt. Prata'que pubeſcunt &c.*] Vide quàm ingenioſè, quàm venuſtè verdeſcribat: cuius ſimilis deſcriptio eſt lib. I. Faſt. his verbis:

Dic age frigoribus quare nouus incipit annus,
Qui melius per ver incipiendus erat?
Omnia tunc florent, tunc eſt noua temporis ætas,
Et noua de tenero palmite gemma tumet:
Et modò formatis aperitur frondibus arbos,
Prodit & in ſummum ſeminis herba ſolum.
Et tepidum volucres concentibus aëra mulcent:
Ludit & in pratis luxuriátque pecus.
Tunc blandi ſoles, ignotáque prodit hirundo,
Et luteum celſa ſub trabe figit opus.
Tunc patitur cultus ager, & renouatur aratro.

RVRAQVE, *quæ nullo nata ſerente vehunt*] lib. vet. *Ruſtica quas nullo terra ſerente vehit.* Vulgatã lectionẽ ſequendã puto.

VERNAT *auis*] Metaphora ab agris & arboribus, quæ verè lætæ & floridæ ſunt. Plautus, *auicula vernant.*

HIRVNDO] ſub finem lib. II. eorundem Faſt.

Fallimur? an veris prænuncia venit hirundo?

NAM *procul à Geticis finibus arbor abeſt.*] Vide eleg. X.

OTIA *nunc iſtic, iunctiſq; ex ordine ludis Cedunt verboſi garrula verba fori.*] Ludos Megalenſes intelligit, qui fiebant V I. Id. Aprilis, vel, vt eſt apud Liuium lib. X X I X. pridie Idus: quòd eo die Cæſar Iubam Mauritaniæ regem deuiciſſet. Ouid. lib. IV. Faſt. *Inſtiteram, quare primi Megaleſia ludi*
Vrbe forent noſtra cùm Dea (ſenſit enim)
Illa Deos, inquit, peperit: ceſſere parenti:
Principiumque dati mater honoris habet.

Mox ibidem:

Tertia lux (memini) ludis erit: hac mihi quidam
Spectanti ſenior, contiguúſque loco,
Hæc, ait, illa dies, Libycis qua Cæſar in oris
Perfida magnanimi contulit arma Iubæ.

Feſtus, ſiue ex eo Diaconus: Megaleſia ludos Matris Magnæ appellabant. DEFESSVS *artus virgine tingit aqua.*] Sic eſt in lib. Vatican. optimè. NON *interdicta cuilicet vrbe frui*] iidem lib. *cuilibet.* SEDVLVS *occurram nautæ, dictáque (alute*] lib. X I V. Metamorph.

Quàm ſimul adſpexit, dicta, acceptáque ſalute.

Et

Et mox ibidem:

Hæc vbi nos vidit, dicta, acceptáque ſalute.

N I *de regione propinqua*] Vatic. habent, *niſi*.

N O N *niſi vicinas*] alter horum librorũ & Maffei, *nunquam*.

C E R T E *gratior vſus erit*] Eadem exemplaria *huius erit*, vt ſit ſenſus: Erit profecto gratior & iucundior vox huius Latini ſermonis: libentius loquar Latinè, quàm Græcæ.

E T *Latio reddita vota Ioui*] eleg. I I. libri ſequentis, vbi de triumpho, cuius hic meminit, ſcribit:

Donáque amicorum templu promiſſa Deorum,
Reddere victores Cæſar vterque parent.

IN ELEGIAM XIII.

F V M I D A *ara*] Propter cereum. lib. I I. elegiarum:

Ipſe ego tura dabo fumoſis candidus aris.

IN ELEGIAM XIV.

V R B E] Romæ: detracta (in) præpoſitione, quã carminis lex non admittit. H A N C] ſtirpem & progeniem: ac per hoc mea carmina; mea opera. I N *populi quidquam ſi tamen ore meum eſt*] ſic lib. vet. rectè. N V L L V S *in hac terra, recitem ſi carmina, cuius Intellecturis auribus vtar, adeſt.*] ſic legitur in iiſdem lib. non *cui*. Hac autem de re conqueritur etiam elegia I. lib. I V. his verbis:

Sed neque cui recitem, quiſquam eſt, mea carmina, nec qui
Auribus accipiat verba Latina ſuis.

Elegia vlt. eiuſdem libri.

Quod, quamuis nemo eſt, cuius referatur ad aures.

Elegia I I X. lib. V.

Vnus in hoc non eſt populo, qui fortè Latinè
Qualibet è medio reddere verba queat.

Solebant enim veteres, vbi aliquid ſcripſerant, quod foras eſſent daturi, ſodales conuocare, eorumq. iudicio permittere, vt quid eorum quiſque de eo ſentiret, aperiret. quem morem oſtendit & elegia, quam modò citaui, vltima lib. I V.

Sæpe ſuas volucres legit mihi grandior æuo,
Quæq; nocet ſerpens, quæ iuuat herba, Macer.
Sæpe ſuos ſolitus recitare Propertius ignes,
Iure ſodalitij qui mihi iunctus erat.

Et elegia X I I. lib. I V. De Ponto:

Sæpe ego correxi ſub te cenſore libellos,
Sæpe tibi admonitu facta litura meo eſt. T H R E I C I O, *Geticóq. fere circũſonor ore*] ſic prorſus legẽdũ è vet. li. & ratione.

HER-

HERCVLIS CIOFANI SVLMONENSIS, IN P. OVIDII NASONIS TRISTIVM LIBRVM IV. OBSERVATIONES.

IN ELEGIAM I.

MEIS *libellis*] Deeſt *in* præpoſitio. Hunc autem locum imitatus eſt Martialis lib.II.

Siqua videbuntur chartis tibi, lector, in iſtis
Siue obſcura nimis, ſiue Latina parum.

Vel potius locum elegiæ I. lib. ſuperioris.

NON *fama petita*] elegia & lib.I.

QVI *trahit*] Rectè ita lib. vet. FESSVS *vt incubuit baculo, ſaxóque reſedit Paſtor*] elegia IX. lib.I. De Ponto:

Ipſe velim baculo paſcere nixus oues.

—PARITER *data penſa trahentis*] Epiſt.III.Heroidum;

Nos humiles, famulæq; tuæ data penſa trahemus.
Et lib. II. Faſt.
Lumen ad exiguum famulæ data penſa trahebant;
Inter quas tenui ſic ait illa ſono.

FERTVR *& abducta Lyrneſſide triſtis Achilles Hæmonia curas attenuaſſe lyra.*] In eadem epiſtola ex Homero:

Threiciam digitis increpuiſſe lyram.

BIS *amiſſa coniuge mæſtus erat*] De Orpheo & Eurydice Ouid.lib.IX.Metamorph. quem locum ego ex aliis auctoribus illuſtraui. De his etiam multa Apollodorus lib.I.

ME *quoque Muſa leuat Ponti loca iuſſa petentem, Sola comes noſtra perſtitit illa fuga.*] In hac ipſa elegia:

Iure Deas igitur veneror mala noſtra leuantes,
Sollicitæ comites ex Helicone fugæ.
Elegia vlt. huius libri:
Gratia Muſa tibi: nam tu ſolatia præbes:
Tu curæ requies, tu medicina venis.
Tu dux & comes es, tu nos abducis ab Iſtro,
In medióque mihi das Helicone locum.

DEAS] Muſas, lib.I. De Ponto elegia VI.

Et repeto, nollem quas coluiſſe, Deas.

Lib. III. De arte:

O ita Phœbe velis, ita vos pia numina Vatum
Inſignis cornu Bacche, nouémque Deæ.

In epiſtola ad Phaonem:

Pérque nouem iuro, numina noſtra, Deas.

Virgilius lib. x.

Pandite nunc Helicona Deæ, cantúſque mouete.

SOLLICITAS *comites ex Helicone fugæ.*] Appoſitio. id eſt, vos Muſæ, quæ vſque ex Helicone, Bœotiæ monte, de meo exſilio ſollicitæ eſtis. QVAM *mala, quæ patior toto iactatus in orbe, Dum miſer Euxini littora ſæua peto.*] Eleg. II. li. I.

CAPITISQVE *pericula narrem*] Hunc locum exponam elegia vltima huius libri. QVAM *miſerum eſt porta vitam, muróque tueri, Vixque ſui tutum viribus eſſe loci*] lib. V, eleg. IX.

Vix ope caſtelli defendimur, & tamen intus
Miſta facit Graiis barbara turba metum.

Et elegia IV. eiuſdem lib.

Víxque breuis tutos murus ab hoſte facit.

ASPERA *militiæ iuuenis certamina fugi.*] Poſtquam ex Aſia, quam ſub M. Varrone petij, reuerſus ſum, iuuenis in militiam odium habui, lib. I. amorum eleg. XV. idem ait:

Non me more patrum, dum ſtrenua ſuſtinet ætas,
Præmia militiæ puluerulenta ſequi.

Vbi addit ſe nec leges, vt eius pater cupiebat, ediſcere voluiſſe, nec forum ſequi:

Nec me verboſas leges ediſcere, nec me
Ingrato voces proſtituiſſe foro.

NEC *niſi luſura mouimus arma manu.*] Ludendi tantùm cauſa, vt ingenuos decet adoleſcentes, gladios, & id armorum genus tractaui. IPSE *mihi (quid enim faciam) ſcribóque, legóque, Tutáque iudicio littera noſtra ſuo eſt.*] Quod lego ac compono, meo iudicio examinandum permitto. Careo enim amicis, quorum, cùm Romæ eſſem, in meis carminibus corrigendis iudicio vti ſolitus ſum. Eos autem poëtas, qui aliorum iudicium in ſuis carminibus emendandis requirerent, laudat Cicero lib. I. Officiorum. cuius hæc ſunt verba: Vt pictores, & ij, qui ſigna fabricantur, & veri poëtæ, ſuum quiſque opus à vulgo conſiderari vult, vt ſi quid reprehenſum ſit à pluribus, id corrigatur: hique ſecum, & cum aliis, quid in eo peccatum ſit, exqui-

exquirunt: ſic aliorum iudicio permulta nobis & facienda & non facienda, & mutanda, & corrigenda ſunt.

MEA *tempora*] Vide elegiam I. libri item I. carmen.

INTERDICTA *mihi conſule Roma boni.*] lib. III. De Põto eleg. IIX. *Tu tamen hæc, quæſo, conſule miſſa boni.* Seneca De beneficiis lib. I. Hoc munus rogo, qualecunque eſt, boni conſulas.

IN ELEGIAM II.

IAM *fera Germania*] ſic lib. II. De Ponto elegia IIX.

Sic fera quàm primum pauido Germania vultu
Ante triumphantes ſerua feratur equos.

Et Manilius libro primo:

Extremas modò per gentes vt fœdere rupto
Cùm fera ductorem rapuit Germania Varum.

& Horat. in Epod. ode XVI.

Nec fera cærulea domuit Germania pube.

CANDIDAQVE *adducta collum percuſſa ſecuri Victima purpureo ſanguine tingit humum.*] Hæc eſt vera & germana lectio, quam & vet. libri, & excuſi quidam habent. lib. I. Faſt.

Victima, quæ dextra cecidit victrice, vocetur:
Hoſtibus à domitis hoſtia nomen habet.

MERITIS *deis*] ſic paulò infrà in hac ipſa elegia:

Et dabitur merito laurea vota Ioui.

Et ſuprà lib. I. eleg. X.

Hæc ſi contigerint, merita cadet agna Mineruæ.

CVMQVE *ducum titulus oppida capta leget.*] lib. II. De Ponto elegia I. de hoc ipſo triumpho:

Protinus argento veros imitantia muros
Barbara cum victis oppida lata viris.

Propertius lib. & elegia III.

—— & titulis oppida capta legam.

VINCLAQVE *captiua reges ceruice gerentes*] Quos è Germanis reges à Druſo captos, atque in triumphum ductos dicit? nullos planè. Itaque Ouidium de aliis triumphis, in quibus reges, cùm ipſe Romæ eſſet, ducti erant, quorum hunc ſimilem nunc deſcribit, loqui exiſtimo. Sic enim Druſi virtutem magis extollit. Germania autem, vt ex Floro conſtat, magis turpiter amiſſa, quàm glorioſe acquiſita eſt. Quod bellum anno ab vrbe condita DCCXLIV. geſtum eſſe alij notant. malè vt puto. verùm ipſi viderint. Atque eam, quam expoſui, veram eſſe huius carminis ſententiam docet hic noſter libro ſecundo De

Ponto

Ponto elegia ſuperius citata. vbi ita eſt:

Tótque tuliſſe duces captiuos addita collis
Vincula, pæne hoſtes quot ſatis eſſe fuit.

Vel poſuit reges pro ducibus, vt apud Manilium lib. ſecundo: *Et quinquaginta regum &c.* Supereſt, vt hoc loco paucis comprehendam triumphandi morem, quo vtebantur Romani. Ornabantur victores corona laurea, in aurato curru, quem quattuor equi albi vno ordine traherent; ſedebat imperator: quem quidem currum præcedebat Senatus; ſubſequebatur populus, & milites: ante victoris autem currum poſt Senatum ibant victi, ferream catenam collo gerentes; in ædem Iouis, quæ erat in Capitolio, ad cuius radicem ſeruis relictis, aſcendebant. Is autem, qui triumpharet de tauris in Capitolio ſacrificabat, ſicut de ouibus is, qui ouaret. VNDIQVE *iactato flore tegente vias.*] Mos erat, vt in ea via, per quam triumphantes irẽt, flores iacerentur. lib. II. De Ponto elegia I.

Quáq; ierit felix adiectum plauſibus omen,
Saxaq; roratis erubuiſſe roſis.

Et lib. I. amor. eleg. II. de ſe à Cupidine iam victo:

Læta triumphanti de ſummo mater olympo
Plaudet, & appoſitas ſparget in ora roſas.

TEMPORA *Phœbæa lauro cingetur, Ióque Miles io magna voce triumphe canet.*] Imperatores, ducéſue, qui deuictis hoſtibus triumpharent, caput lauro ornabant: militeſque, qui currum ſubſequebantur, Io triumphe canebãt: Tibul. lib. II. el. VI.

Ipſe gerens laurus, lauro deuinctus agreſti
Miles Io magna voce triumphe canet.

Horatius in Epodo oda IX.

Io triumphe, tu moraris aureos
Currus, & intactas boues.
Io triumphe, nec Iugurthino parem
Bello reportaſti ducem.

Martialis lib. VII.

Rurſus Io magnos clamat tibi Roma triumphos.

Ad hunc autem morem alluſit poëta noſter lib. I. Metamorph. his verbis de lauro:

Tu ducibus lætis aderis, cùm læta triumphum
Vox canet.

Quare laurus in triumpho adhiberetur, audiendus eſt Feſtus Pompeius. Laureati, inquit, milites ſubſequebantur currum triumphantis, vt quaſi purgati à cæde humana intrarẽt vrbem.

Itaque

Itaque eandem laurum omnibus ſuffitionibus adhiberi ſolitum erat; vel quòd medicamento ſicciſſima ſit. Conſulendus eſt & Plinius lib. xv. cap. vltimo, vbi hanc, quam ille adfert, opinionem, quòd in ſuffitionibus adhiberetur, improbat; eamq. Maſſurio adſcribit. FREMITVQVE *canentis Quadriiuges cernes ſæpe reſiſtere equos*] lib. Vat. & quidam impreſſi. *fremitúque calentes Quadriiugos.* Maffei verò, *fremitúque canentum Quadriiunges cernes.* Rectius, vt puto.

IN ELEGIAM III.

ADSPICITE *illa precor, qua non bene mœnia quondam Dicitur Iliades tranſiliiſſe Remus.*] lib. II. Faſt.

Romule concedes, facit hic tua magna tuendo
Mœnia, tu dederas tranſilienda Remo.

Sub principium lib. III.

Mœnia conduntur, quæ quamuis parua fuerunt,
Non tamen expediit tranſiliiſſe Remo.

Et lib. IV.

Néue quis aut muros, aut factam vomere foſſam
Tranſeat: audentem talia dede neci.
Quod Remus ignorans humiles contemnere muros
Cœpit, & his populus dicere tutus erit?
Nec mora; tranſiluit, retro celer occupat auſum,
Ille premit duram ſanguinolentus humum.

Sed ante hæc ait Romulum ac Remum, dum vterque condendæ nouæ vrbis auctor eſſe vellet, certaſſe: ſedataque poſtea controuerſia, de compacto vulturum augurio ſtetiſſe. Ille Palatinum, hic Auentinum montes occupat:

———ambigitur mœnia ponat vter.
Nil opus eſt dixit certamine Romulus vllo:
Magna fides auium eſt: experiamur aues.
Res placet: alter init nemoroſi ſaxa Palati,
Alter Auentinum mane cacumen adit.
Sex Remus; hic volucres bis ſex videt ordine: pacto
Statur: & arbitrium Romulus vrbis habet.

Huc mirificè faciunt Ennij carmina de Romulo & Remo, quæ citantur à Cicerone lib. I. De Diuinatione:

Certantes magna cum cura concupientes
Regni, dant operam ſimul auſpicio, augurióque.
Hinc Remus auſpicio ſe deuouet, atque ſecundam
Solus auem ſeruat. at Romulu' pulcher in alto
Quærit Auentino, ſeruans genus altiuolantum.

Certa-

Certabant, vrbem Romam ne, Remámue vocarent.
Omnis cura viris, vter eſſet endoperator.
Exſpectant veluti conſul cùm mittere ſignum
Volt, omnes auidi ſpectant ad carceris oras,
Qua mox emittat pictis ex faucibu' currus.
Sic expectabat populus, atque ore timebat
Rebus, vtri magni victoria ſit data regni.
Interea ſol albu' receſſit in infera noctis.
Exin candida ſe radiis dedit icta foras lux:
Et ſimul ex alto longè pulcherrima prapes
Laua volauit auis: ſimul aureus exoritur ſol.
Cedunt ter quatuor de cælo corpora ſancta
Auium, prapetibus ſeſe pulchriſq; locis dant.
Conſpicit inde ſibi data Romulus eſſe priora,
Auſpicio regni ſtabilitáque ſcamna, ſolúmque.

Quibus in verſibus tria loca emendaui ope vet. libri, qui penes me eſt; quæ ſi quis ſcire velit, ea conferat cum lib. excuſis. Illud hic notandum duxi, Ennium ab Ouidio, Dionyſio ſub finem lib. I. & à Floro diſſentire. Hi enim aiunt Romulū Palatinum, non autem Auentinum augurij captandi gratia aſcendiſſe.

TEQVE *remota procul, ſi modò viuit, amat*] eleg. VI. lib. V. *Viuat, amétque virum.* —ET *oblitam non ſinit eſſe mei?*] lib. I. De Ponto eleg. V. de Patria: —*& immemorem non ſinit eſſe ſui.* HECTORA *Theſſalico vidit ab axe rapi.*] De rapto Hectore & ioci & animi cauſa bina diſticha iampridem luſi. Exercebam enim me cum ſodalibus meis in carminibus, quæ vel in x deſinerent, vel ab eadem littera inciperēt, ediſcendis: hoc propoſito præmio, vt is, qui eius generis plura adduceret, quibus alij inuoluerentur, victor eſſet, omniumque haberetur digniſſimus. Quorum carminum non magna ſanè apud probatos auctores copia eſt. Sex tantùm in Silio legūtur: vnum in Ouidij epiſtolis, in Horatio, & Propertio item vnum reperitur. Eorum igitur diſtichorum alterum eſt, de Xantho prope Troiam fluuio:

Hectore raptato ter circum mœnia Troia,
Xanthe tuas vndas intumuiſſe ferunt.

Alterum verò de Xantho, Achillis equo:

Efferus Hectoreum dum corpus raptat Achilles,
Xanthe tuas aiunt immaduiſſe genas.

Hæc eo libentius in hæc Scholia retuli, vt tu quoque interdum cum æqualibus tuis te exerceas. Etenim & memoriam firmiorem tibi

rem tibi comparabis, & illos te ſuperaſſe vehementer etiam atque etiam oblectaberis. Est *quædam flere voluptas*] Sententia huic ſimilis legitur in Electra Sophoclis.

Cinis] comburebantur enim apud Romanos cadauera, quorum cinis in vrna ſeruabatur.

Denique *dum vixi ſine crimine*] Rectè ita eſt in bonis lib. & vno Vatic. Pvrpvrevs *molli fiat in ore pudor*] Melius in aliis lib. impreſſis & ſcriptis, *in ore rubor.* paulò ſuprà in hac ipſa eleg. *——& ſubit ora rubor.*

Et eleg. IIX. lib. V.

Téque reor noſtris erubuiſſe malis.

Si qui erunt, quibus illo alio modo placeat, non magnopere contendam. Materiamqve *tuis triſtem virtutibus imple: Ardua per præceps gloria vadit iter*] Perpulchrum inductionis exemplum.

Et *patet in laudes area lata tuas*] In epiſtola Penelopes:

Et patet in curas area lata meas.

In elegiam IV.

O qui nominibus cùm ſis generoſus auitis Exſuperas morum nobilitate genus.] Laudat amicum ſuum poëta à nobilitate virtuti coniuncta lib. I. De Ponto:

Ille memor magni generis, virtute quod auget.

Cvivs *in ingenio patria facundia lingua*] lib. II. De Ponto:

——pater Latia facundia lingua.

Nec *tamen officium noſtro tibi carmine factum Principe tam iuſto poſſe nocere puto.*] Cùm ſit tam iuſtus Auguſtus, quòd te meo carmine ſalutauerim, nihil tibi nocere poſſe arbitror. & cauſam ſequenti carmine adfert.

Ipse *pater patriæ*] Auguſtus libro ſecundo:

Parce pater patriæ.

Suetonius in eius ipſius vita: Senatus te conſentiens cum populo R. conſalutat patriæ patrem. Cicero primùm à Q. Catulo filio, quòd à coniuratis Romam liberaſſet, pater patriæ dictus eſt. Vnde Iuuenalis:

Roma patrem patriæ Ciceronem libera dixit.

Mitivs *exſilium, paulóque quietius oro.*] Antiquiores ac probiores libri ſcripti habent, *pauloq; propinquius opto.* libentiùs ſequor.

Si *quis ab illo Hac peteret pro me*] Subaudi particulam, vt.

Frigoris *axe iacent*] In aliis eſt, *ſideris igne.*

Nec *procul à nobis locus eſt, vbi Taurica dira Cæde pharetratæ,*

trata, &c.] Hoc ipſum, ſiue hiſtoria ſit, ſiue fabula, copioſius narrat lib. III. De Ponto eleg. II. vbi incipit, *Eſt procul in Scythia*, & reliqua. PROTINVS *euincti triſtem ducuntur ad aram*] Perſpicuè ex hoc loco, & ex lib. III. eleg. II. De Ponto, cognoſcitur eos, qui pro ſacrificio mactarentur, ligari ſolitos eſſe, & è Virgilij loco ex ſecundo Aeneid.

Eripui, fateor, leto me, & vincula rupi.

In quo enarrando lapſus eſt interpretum magiſter, Seruius. Ait enim ſolutas eſſe hoſtias; piaculúmque aliquid in ſacrificio religari; & relligionis vincula ibi intelligi.

TRISTEM *aram*] Hypallage. eodem modo hic noſter loco ſuperius citato aram immitem dixit.

IN ELEGIAM V.

VNICA *fortunis ara reperta meis*] Solebant veteres, vbi extremum aliquod periculum imminebat, ad aras tamquam ad tutum locum confugere. ad quam conſuetudinem alluſit Virg. lib. II. Aeneidos, cùm ait Græcos Ilium iam eſſe ingreſſos:

Ædibus in medius, nudóque ſub ætheris axe
Ingens ara fuit: iuxtáque veterrima laurus
Incumbens aræ, atque vmbra complexa Penates:
Hîc Hecuba, & natæ nequiquam altaria circum,
Præcipites atra ceu tempeſtate columbæ,
Condenſæ, & diuûm amplexæ ſimulacra tenebant.

Et hic noſter eleg. IX. lib. II. De Ponto; de Auguſti, Tiberij, & Liuiæ imaginibus.

Vos eritis noſtra portus, & ara fugæ:
Vos ego complectar Geticis ſi cingor ab armis,
Vtq; meas Aquilas, veſtra ego ſigna ſequar.

IN ELEGIAM VI.

TEMPVS *& incanas ſemen producit ariſtas*] ſemen appoſitio. INCANAS *ariſtas*] Valde canas, ac per hoc maturas.

HOC *tenuat dentem terram findentis aratri.*] Hæc eſt vera & germana lectio. Maffei verò liber, *ſcindentis*. Aequè bene. Hanc autem ſententiam ſic expreſſit lib. II. De Ponto el. VII.

Nec magis aſſiduo vomer tenuatur ab vſu.

Et lib. IV. elegia X.

Et teritur preſſa vomer aduncus humo.

Lucretius lib. I.

——vnus aratri
Ferreus occultè decreſcit vomer in aruis.

Apparet igitur manifeſtè ex his locis vomer eſſe generis maſ-

culini, non autem neutrius, vt falſo putauit Merula, homo, vt eius erant tempora, doctiſſimus.

ET, *qua nulla mihi carior, uxor abeſt.*] lib. v. eleg. x v.

Quanta tibi dederim noſtris monumenta libellis,
O mihi me coniux carior, ipſa vides.

—BRACATAQVE *turba Getarum*] ſic libri veteres.

IN ELEGIAM VII.

BIS *me Sol adiit gelidæ poſt frigora Brumæ, Biſq́; ſuum tacto piſce peregit iter*] Quinctilianus iccirco Ouidiũ, ciuem meum, Tibullo & Propertio laſciuiorem vocat lib. x. quòd pluribus modis eandem efferat ſententiam. ſic ſuperiori elegia:

Vt patria careo, bis frugibus area trita eſt:
Diſſiluit nudo preſſa bis vua pede.

Parcam innumerabilia exẽpla notare. Hac autem de re in lib. I. Amorum pluribus diſſerui.

QVADRVPEDESQVE *homines cum pectore pectora vinctos*] Lege ex o. l. *ſiunctos*: & vide quàm artificioſè, & venuſtè Centauros deſcribat. —TERGEMINVMQVE *canem*] Cerberum: de quo ſic Apollodorus lib. I I. Cerberus terna canum capita, draconiſque caudam, & in tergo ſerpentum omnium generum capita habuiſſe dicitur. Vide præterea, quod ego in obſeruationibus in Metamorphoſi annotaui meis.

IN ELEGIAM IIX.

INFICIT *& nigras alba ſenecta comas*] Hic quoque idem dicit, quod ſuperiori verſu: *Iam mea cygneas imitantur tempora plumas*; & in aliis, qui ſtatim ſequuntur.

Tibullus lib. & elegia I I.

—dum tarda ſenectus
Inducat rugas, inficiatq́; comas.

QVAEQVE *meæ ſemper placuerunt otia menti Carpere.*] Elegia vltima huius libri:

Et petere Aoniæ ſuadebant tuta ſorores
Otia, iudicio ſemper amata meo.

Lib. I. ſine titulo elegia I X.

Ipſe ego ſegnis eram, diſcinctáque in otia natus,
Mollierant animos lectus, & vmbra meos.

ET *paruam celebrare domum*] Sic lib. I I. ad Auguſtum:

Parua quidem periit, ſed ſine labe domus.
Sic quoque parua tamen, patrio dicatur vt æuo
Clara, nec vllius nobilitate minor.

PATRIOSQVE *penates*] Tres lib. Vatic. & Maffei, *Vete-*

réſque

reſque penates. RVRA *paterna*] Quæ erant in Pelignis, & Romæ, ſi hortos intelligimus, de quibus infrà.

CARISQVE *ſodalibus*] Maffeianus liber, *nepotibus*. rectius. IACTVM *Sarmaticis*] Duo Vatic. Maff. & Aldinus meliorem habent lectionem, *Actum*. eleg. vlt. h. libri:

Tacta mihi tandem eſt longis erroribus acto
Iuncta pharetratis Sarmatis ora Getis.

QVASSAE *puppes*] lib. I. elegia II.

Soluere quaſſatæ parcite membra ratis.

In Ibin:

Cumq; ego quaſſa meæ complectar membra carinæ,
Naufragij tabulas pugnat habere mei.

In epiſtola II.

Ah laceras etiam puppes furioſa refeci,
Vt, qua deſererer, firma carina foret.

NE *temere in mediis diſſoluantur aquis.*] Tres Vatic. & Maffeianus; *deſtituantur*. receptam lectionem ſequor. ſuprà eleg. V.

Fert bene præcipites nauis modò facta procellas,
Quamlibet exiguo ſoluitur imbre vetus.

Lib. I. De Ponto elegia V.

Firma ſit ipſa licet, ſoluetur in æquore nauis.

NE *cadat, & multas palmas inhoneſtet adeptas Languidus in pratis gramina carpit equus.*] Equus, quo in ludis Olympiacis vſi erant, ſenex, & viribus infirmus, adepta iam victoria per prata liberè vagabatur. lib. II. amorum eleg. IX.

Mittitur in ſaltus carcere liber equus.

Sed mihi dubium non eſt, quin hoc loco Ouidius noſter ad Enniana illa carmina reſpexerit:

Sicut fortis equus, ſpatio qui ſæpe ſupremo
Vicit Olympia, nunc ſenio confectu' quieſcit.

MILES *vt emeritus non eſt ſatis vtilis armis, Ponit ad antiquos quæ tulit arma lares*] Peſſimè & fœdiſſimè ita legitur in omnibus vulgatis libris. In duobus Vaticanis eſt, *Miles vbi emeritus &c.* non ſatis emendatè. In tribus aliis ex eadem bibliotheca & Maffeiano perſpicuè legitur, *annis*, non armis. Lege igitur, *Miles vbi*, vel *vt emeritus non eſt ſatis vtilis annis Ponit*, &c. Dicitur enim propriè miles emeritus, qui militia perfunctus, poſt annos XX. vt Iuriſconſulti docent l. I. Cod. de excuſatione veteranorum, l. 2. C. de re milit. l. vlt. C. de his, qui non impletis ſtipendiis ſacramento ſoluti ſunt, & l. veteranis Cod. quando prouocare non eſt neceſſe, dimittitur, ab eaq. va-

cationem habet. Et Tacitus ſub finem lib. I. Cēteſimam rerum venalium poſt bella ciuilia inſtitutam deprecante populo, edixit Tiberius militare ærarium eo ſubſidio niti, ſimul imparem oneri Rempublicam niſi viceſimo militiæ anno veterani dimitterentur. Miſeret me Merulæ cum ſuis emeritis armis, quæ hic nulla ſunt. Lucanus lib. I. *Quæ ſedes erit emeritis?* Et idem Tacitus loco proximè citato: Percēnius & Vibulenus militibus agros emeritis largiemur?

A N N I S] Id eſt, propter longam ætatem, ſenectutem. Habes itaque locum omnium optimè reſtitutum, feliciſſimeque enarratum. Hic autem locus meritò ſemper ſuſpectus fuit optimo fratri meo, M A R C O A N T O N I O.

S I C *igitur tarda vires minuente ſenecta*] Vatic. lib. hanc habent lectionem.

N E C *ſiccam Getico fonte leuare ſitim.*] Cur aquam Geticæ regionis ſe bibere, eaque ſitim ſuam extinguere, indignum dicit? Ouidius ipſe reſpondebit lib. II. De Ponto eleg. VII.

Æquoreo bibitur cum ſale mista palus.

Et lib. III. elegia I.

Non tibi ſunt fontes, latices ſed pæne marini:
Qui potus, dubium eſt, ſiſtat, alátne ſitim.

Et lib. IV. eleg X

Innatat vnda freto dulcis, leuiorq́ marina eſt,
Quæ proprium miſto de ſale pondus habet.

Hac etiam de re conqueritur lib. & eleg. III. æger ad vxorem:

Nec cælum patior, nec aquis aſſueuimus ipſis,
Terraq́ neſcio quo non placet ipſa modo.

I A M Q V E *decem luſtris omni ſine labe peractis*] ſic in elegantiſſimo, & omni pæne eruditionis pleno opere, quod Ibis inſcribitur:

Tempus ad hoc luſtris mihi bis iam quinque peractis
Omne fuit Muſæ carmen inerme meæ.

Q V A] Vbi. vide quæ notaui lib. I. De Ponto & elegia.

H A E C *mihi ſi Delphos, Dodonaq́ diceret ipſa, Eſſe videretur vanus vterq́ locus.*] Tale quippiam lib. IV. De Ponto eleg. III.

Littus ad Euxinum, ſiquis mihi diceret, ibis,
Et metues arcu ne feriare Getæ.
I bibe, dixiſſem, purgantes pectora ſuccos,
Quidquid & in tota naſcitur Anticyra.

IN ELEGIAM IX.

E T *tua Lethæis acta dabuntur aquis*] lib. I. elegia VII.

Cuncta

Cuncta ne Lethæis merſa feruntur aquis?

& lib. III. De arte: *Nec mea Lethæis ſcripta dabuntur aquis.*

VT] quamuis. QVIDQVID *dicetur ab ortu*] Rectius in Maffeiano & aliis, *dicemus.*

CANE *Muſa receptus*] ſic duo Vatic. at alius & Maffeianus, *receſſus*. placet. lib. I. Metamorphoſeos:

— & cecinit iuſſos inflata receſſus.

IN ELEGIAM X.

SVLMO *mihi patria eſt*] His quattuor vocibus compendioſe pro inſigni vtitur Municipium meum, quod nunc PELIGNORVM METROPOLIS eſt. Ita videlicet. S.M.P.E.

—GELIDIS *vberrimus vndis*] ita rectè habent vetuſta exemplaria. MILLIA *qui nouies diſtat ab vrbe decem*] Cicero pro Cæcina: Quot millia fundus ſuus abeſſet ab vrbe.

MILLIA *qui nouies diſtat ab vrbe decem.*] Perſpicuè ex hoc loco patet breuiora milliaria, quàm nunc ſunt, antiquitus fuiſſe. Sulmonem enim non XC. ſed vix tandem LXX. millia paſſuum, nunc Roma abeſſe, opportunè hic indicandum duxi. Cognoſcitur etiam ex lib. I. De bello ciuili, vbi Cæſar Sulmonem Corfinio (cuius hodie vix minimæ ſuperſunt parietinæ) VII. millium interuallo abeſſe ait; cùm hodie vix quinque diſtare certum ſit. Idque apud Ciceronem etiam animaduerti facile poteſt, qui in Orat. pro S. Roſcio Amerino litteris conſignauit, Ameriam Roma ſex & quinquaginta millia paſſuum diſtare. Nunc verò XLIV. abeſſe conſtat: quod quidem iter æſtate vnico fere die conficitur, vt ego, qui id ipſum dedita opera ab incolis petij, certior factus ſum. Rurſus perſpicuum fit ex ea, quam ponam, antiquiſſima inſcriptione. Iuxta oppidum, quod Arſularum dicitur, ad fontem, quem vocant Somnulam ſecundum viam Valeriam, quæ etiam nunc viſitur lapidibus ſtrata, extat lapis milliarius his verbis.

XXXVIII
IMP. NERVA
CAESAR AVGVSTVS
PONTIFEX. MAXIMVS
TRIBVNICIA
POTESTATE. COS. III.
PATER. PATRIAE
FACIENDVM. CVRAVIT

Diſtat autem ab vrbe, vt nunc quidem ratio milliariorum eſt, circiter paſſuum duodetriginta millia. Quam inſcriptionem à ſe in-

ſe inuentam mihi dedit acutiſs. ingenio vir, & vtriuſque linguæ intelligentiſſimus, P. Franciſcus Bencius, qui Romæ in Societatis Ieſu, cuius ſacerdos eſt, collegio eloquentiæ artē ſumma cum laude ſexennio profitetur. Neque audiendi ſunt qui opinantur, ſiue potius contendunt, Roma Sulmonem non per Carſeolos, ac Marſos, vt nunc, antiquitus profectos eſſe; ſed per eam regionem, vbi nūc Aquila eſt; quod ſanè iter Ouidij ſententiæ æquè reſpondeat. Etenim Ouidius ipſe id falſum eſſe apertè demonſtrat, qui æſtate cùm Sulmonem peteret, ſe per Carſeolos, qui ſunt in via Valeria (hodie *il piano di Perito, & delle Celle*) tranſire ſolitum adfirmat. eius verba ſunt lib. IV. Faſtor. *Frigida Carſeolis nec oliuis apta ferendis*

Terra, ſed ad ſegetes ingenioſus ager.
Hac ego Pelignos, natalia rura petebam
Parua, ſed aſſiduis obuia ſemper aquis.
Hoſpitis antiqui ſolitas intrauimus ædes,
Demp ſerat emeritis iam iuga Phœbus equis.

—GELIDIS *vndis*] Ita legēdum è bonis exemplaribus. Suetonius in Claud. Claudiæ aquæ gelidos, & vberes fontes, quorum alteri &c. & ipſe lib. II. Faſtorum:

In medio gelidæ fons erat altus aquæ.

CVM *cecidit fato conſul vterque pari.*] Eodem anno natus eſt & Tibullus, qui hoc ipſo carmine idem ſignificans vſus eſt elegia V. lib. III.

Natalem primò noſtrum videre parentes,
Cùm cecidit fato conſul vterque pari.

Fuit autem hic annus Vrbis conditæ DCCX. quo anno eloquentiæ Romanæ lumen, Cicero extinctus eſt. De Hircio & Panſa Coſſ. quos hoc loco intelligit poëta, ſic Cornelius Tacitus lib. I. Siue hoſtis illos, ſeu Panſam venenum vulneri adfuſum, milites Hircium, & machinator doli Cæſar abſtulerat.

SIQVID *id eſt, vſque &c.*] libri quidam vet. *Siquis & à proauis.* non placet. NON *modò fortunæ munere factus eques.*] Quidam legunt, *Non ſum fortunæ.* malè omnino. Eorum autem verborum talis eſt ordo & ſenſus: Ego Ouidius non ſum modò factus Eques munere fortunæ, ſed à maioribus meis hanc dignitatem, veluti hereditatem per manus accepi. Idem fere dicit lib. III. amorum elegia vltima, quo loco verſum, qui hunc præcedit, iam antea cecinerat:

Siquid id eſt, vſque à proauis vetus ordinis heres,
Non modò militiæ turbine factus Eques.

Hoc au-

Hoc autem ideò dicit, quòd ætate ſua multi erant milites, aliiq. obſcuro loco nati homines, qui à Iulio Cæſare, & ab Auguſto, quorum opera in bello vſi erant, eum dignitatis gradum acceperant. NON *modò fortuna munere factus eques*] Noſtra lingua, *Non ſo Cauallier di quattro giorni per beneficio di fortuna.* Ineptit autem hoc loco eruditus Merula, qui aliter diſtinguit. HAEC *eſt armigeræ feſtis de quinque Mineruæ, Quæ fieri pugna prima cruenta ſolet.*] Superius annum, quo natus eſt, notauit; nunc verò menſem & diem, hoc eſt XIII. Kal. Aprilis, qua quidem die primùm gladiatorum munus committebatur, vt lib. III. Faſt. his patet carminibus:

Vna dies media eſt, & fiunt ſacra Mineruæ,
Nomina quæ à iunctis quinque diebus habet.
Sanguine prima vacat, nec fas concurrere ferro:
Cauſa quòd eſt illa nata Minerua die.
Altera, tresq́ ſuper raſa celebrantur arena,
Enſibus exertis bellica læta Dea eſt.

Falluntur qui XIV. Kal. April. ſupputarunt. Infert enim hic, *Quæ fieri pugna prima cruenta ſolet.*

ARMIGERAE] Pingebatur enim Minerua capite galeam gerens, manu dextera clypeum, ſiniſtra verò lanceam. Atque ita è Iouis capite natam fabulis traditum eſt. Ouid. lib. III. Faſt.

AB *arte*] Ita lib. vet. itaque legendum.

FRATER] Lucius Ouidius Naſo, quo modo & pater vocabatur. VIRIDI *ab æuo*] ab adoleſcentia, vel à pueritia. VERBOSI *fori*] ſic lib. III. eleg. XII.

Cedunt verboſi garrula turba fori.

STVDIVM *inutile*] Quod nullam adfert vtilitatem; nullas parit diuitias. lib. I. De Ponto eleg. VI.

Sic ego conſtanter ſtudium non vtile ſeruo.

MAEONIDES *nullas ipſe reliquit opes.*] Argumentum à maiori. Sunt autem patris verba, aut certè ſententia:

MAEONIDES *nullas ipſe reliquit opes.* Claudianus:

Sed non Virgilius, ſed non accuſat Homerus,
Neuter enim quæſtor, pauper vterque fuit.

LIBERIOR *fratri ſumpta mihiq́ toga eſt*] Virilem togam ſignificat, vt rectè ſentit Merula, quam nobiles adoleſcentes in Liberi patris feſto, quæ idcirco Liberalia vocabantur, ſumebãt. Erant autem Liberalia XVI. Kal. April. Cuius nominis varias etymologias refert poëta noſter libro tertio Faſtorum, vbi ita eſt:

Reſtat, vt inueniam, quare toga libera detur
Lucifer is pueris candide Bacche tua.
Siue quòd ipſe puer ſemper, iuuenisq́; videris,
Et media eſt ætas inter vtrumque tibi.
Seu quia tu pater es, patres ſua pignora, natos
Commendant curæ, numinibusq́; tuis:
Siue quòd es liber, veſtis quoque libera per te
Sumitur, & vita liberioris iter.
Aut quia, cùm colerent priſci ſtudioſius agros,
Et faceret patrio rure Senator opus;
Et caperet faſces à curuo conſul aratro,
Nec crimen duras eſſet habere manus.
Ruſticus ad ludos populus veniebat in vrbem:
Sed Dis, non ſtudiis ille dabatur honos.
Luce ſua ludos vuæ commentor habebat,
Quos cum tædifera nunc habet ille Dea.
Ergo vt tyronum celebrare frequentia poſſet,
Viſa dies danda non aliena toga.

INDVITVRQVE *humeros*] libri ſcripti, *humeris.*

CVM *lato purpura clauo*] Magnam habet hic locus difficultatem, quam me tollere non poſſe ingenuè fateor: neque viri docti, qui in vrbe ſunt, quibuſcum dedita opera collocutus ſum; neque alij, qui in celeberrimis Italiæ gymnaſiis ſunt, ad quos litteras miſi: nec quod alij ſuper hunc ipſum locum ſcripſerunt, probant. Illud hic non ab re indicandum duxi hunc, quem ponam Propertij locum è lib. III. ad Mæcenatem, qui Eques Romanus fuit:

Intra fortunam qui cupis eſſe tuam.

illuſtrari ex C. Vellejo Paterculo lib. II. cuius hæc ſunt verba de ipſo Mæcenate, Quippe vixit anguſti claui fine contentus; nec maiora conſequi non potuit, ſed non concupiuit.

SOLLICITAEQVE *fugax ambitionis erā*] el. II. li. III. *Quique fugax rerum.*

BASSVS *quoque*] Ita vocatur ab iis, qui Ouidij vitam antiquitus conſcripſerunt. Meminit & huius poëtæ Propertius: idque etiam nuper indicauit Scaliger.

ET *tenuit noſtras*] ſic duo Vatican.

NVMEROSVS *Horatius*] Propter tot carminum, quibus vſus eſt, genera. Natus eſt Horatius ante Ouidium annis XXII.

GALLE] Apoſtrophe ad Cornelium Gallum, de quo plura Dio lib. LIII. & hic noſter in elegia de morte Tibulli.

QVAR-

QVARTVS *ab his ſerie temporis ipſe fui*] Sic propè lib. II. cùm Tibullum, & Propertium, qui amoris præcepta dederant, nominaſſet:

His ego ſucceſſi, quoniam præſtantia candor
Nomina viuorum diſſimulare iubet.

VTQVE *ego maiores*] natu, & verbum colui, ſubaudies.

NON *tarde*] Quamprimùm, ſtatim, illico.

TOTAM *cantata per vrbem*] Hoc hemiſtichium ſumpſit Statius libro II. Silu.

Aſteris & vatis totam cantata per vrbem.

CVM *fugerem*] Cùm in exſilium proficiſcerer. lib. I. De Ponto eleg. IIX.

Iure igitur lacrimas Celſo libamus adempto,
Cùm fugerem, viuo quas dedit ipſe mihi.

Et lib. IV. elegia V.

Te ſibi, cùm fugeret, memori ſolet ore referre,
Barbariæ tutas exhibuiſſe vias.

Virgilius ecloga I.

Nos patriam fugimus.

Quo ſenſu, vt ſuprà notaui, nomen fugæ legitur apud hunc noſtrum, & apud Ciceronem.

MOLLE *cor*] ſic lib. I. De Ponto elegia IV.

Confiteor miſero molle cor eſſe mihi.

ILLI] ſuperiori vxori.

ET *iam complerat genitor ſua fata, nouemq; Addiderat luſtris altera luſtra nouem.*] Cùm Ouidius parentem ſuum nonaginta annos compleſſe ſignificet, peropportunam hoc loco anſam mihi dat, qui id ipſum fere de parente meo, Ioanne liquidò teſtari poſſum. Duodeviginti enim luſtra firmis ſanè corporis & mentis viribus cæleſtium beneficio agit.

LVSTRA] per hoc verbũ Luſtrum priſci illi Romani tempus deſignabant, poſtea verò per Conſules.

MATRI] lib. veteres, *matris.*

PROXIMA *buſta tuli*] Clariſſimus, ac ſine controuerſia Iuriſcõſultorum noſtri temporis præſtantiſſimus, Iacobus Cuiacius lib. XIII. obſeruationum cap. XXIX. legit, *iuſta tuli*: vt & illud Statij è lib. VI. ——— *quid inania fertis*

Iuſta rogis? Iuſta ferre & facere vnum & idem eſſe vult. AMBO] Vterque parens.

ET *gracilis ſtructos effugit vmbra rogos*] Propertius libro quarto:

Sunt

Sunt aliquid manes, letum non nomina finit,

Lucidáque euictos effugit vmbra rogos.

CRIMINA *noſtra foro*] lib. vet. *carmina.*

POSTQVE *meos Piſaa vinctus oliua Abſtulerat decies pramia victor eques.*] Cùm in exſilium ſum eiectus, natus eram annos L. menſes VII. dies verò XXI.

AD *laua*] ad ſiniſtram partem ingredientibus. Eodem modo dicit ad ſiniſtra, vt notabo, lib. I. eleg. II.

Obligor vt tangam laui fera littora ponti.

Elegia VII. huius libri:

Qua maris Euxini terra ſiniſtra iacet.

Elegia XI. lib. V.

Et Scythici verè terra ſiniſtra freti.

Elegia & lib. II. De Ponto:

Pulſus ad Euxini Naſo ſiniſtra freti.

QVID *referam comitumq; nefas, famulóſq; nocentes?*] Hoc quid ſit, ipſe omnium optimè aperiet. elegia & lib. I.

——ego perditus enſem

Haſurum iugulo iam puto, iámque meo.

Lib. III. elegia II.

Perdere diuerſa nec potuere via.

Ibidem:

Cur ego tot gladios fugi?

Lib. IV. elegia I.

Vtq; neque inſidias, capitiſq; pericula narrem,

Vera quidem vidi, ſed grauiora fide.

Lib. V. elegia II.

Vtq; via caſus, vt amara pericula ponti;

Vt taceam ſtrictas in mea fata manus.

Eleg. V. lib. I. De Ponto, vbi ſe cum Iaſone comparat:

Ille habuit comites primos telluris Achiua,

At noſtram cuncti deſeruere fugam.

Et lib. II. elegia VII.

Recta fides comitum poterat mala noſtra leuare?

Ditata eſt ſpoliis perfida turba meis.

IPSAQVE *multa tuli non leuiora fuga*] Aſſentior clariſſimo viro M. Antonio Mureto, & eruditiſs. fratri meo, M. Antonio, qui legendum cenſent, *Et qua multa &c.* cum interrogationis nota. quæ optima ſententia eſt.

DVCTAE *per otia vita*] Præter ea, quæ ſuperius notaui, ita libro III. eleg. II.

Quique

Quíque fugax rerum, ſecuráque in otia natus
Mollis & impatiens ante laboris eram.

Lib. v. elegia IV.

Quique prius mollem, vacuámque laboribus egi
In ſtudiis vitam, Pieridúmque choro.

PER *otia*] Per tranquillitatem, quietem. ſic verbum otium reperies apud M. Tullium in Philippicis.

TÓTQVE *tuli pœnas terra*] Melius in aliis, *Tótque tuli terra caſus*. lib. I. eleg. IV.

Scire meos caſus ſiquis &c.

TÓTQVE *tuli terra caſus, pelagóque, quot inter Occultum ſtella conſpicuúmque polum.*] Elegia & libro, quẽ modò adduxi:

Tot mala ſum paſſus, quot in æthere ſidera lucent,
Paruáque quot ſiccus corpora puluis habet.

Lib. IV. elegia I.

Méque tot aduerſis cumulat, quot littus arenas,
Quótque fretum piſces, ouáque piſcis habet.

Lib. ſequenti elegia I.

Felix qui patitur quæ numerare poteſt.
Quot frutices ſilua, quot flauas Tybris arenas,
Mollia quot Martius gramina campus habet.

Et II.

Littora quot conchas, quot amœna roſaria flores,
Quótue ſoporiferum grana papauer habet:
Silua feras quot alit, quot piſcibus vnda natatur,
Et tenerum pennis aëra pulſat auis:
Tot premor aduerſis; quæ ſi comprendere coner,
Icariæ numerum dicere coner aquæ.

Lib. II. De Ponto eleg. VII.

Nec numerus noſtris caſibus eſſe poteſt.
Cyniphiæ ſegetis citius numerabis ariſtas,
Altáque quàm multis floreat Hybla thymis:
Et quot aues motis nitantur in aëra pennis,
Quótque natent piſces æquore, certus eris;
Quàm tibi noſtrorum ſtatuuntur ſumma laborum,
Quos ego ſum terra, quos ego paſſus aqua.

Et lib. IV. eleg. XV.

Tempora nam miſeræ complectar vt omnia vitæ,
A meritis eius pars mihi nulla vacat:
Quæ numero tot ſunt, quot in horto fertilis arui
Punica ſub lento cortice grana rubent.

Africa

Africa quot ſegetes, quot Tmolia terra racemos,
Quot Sicyon baccas, quot parit Hybla fauos.

TACTA *mihi tandem longu*] In vno Vatic. *tandem eſt*. In altero & Maffeiano, *Tacta mihi eſt tandem*.

—QVAMVIS *circumſonor armis*] Duo libb. ſcripti, *circumſoner*. Eadem autem ſententia eſt lib. I. De Ponto elegia IV.

Hoſtis adeſt dextra, læuáque à parte timendus,
Vicinóque metu terret vtrumque latus.

Et eleg. II. qui hunc ſequitur, libri:

—& ſæuo cinctus ab hoſte locus.

Et. III.

Quàm quòd finitimo cinctus premor vndique Marte.

SIC *tamen abſumo, decipióque diem*] Eleg. IX. lib. ſequētis:

Detineo ſtudiis animum, fallóque labores,
Experior curis & dare verba meis.
Quid potius faciam deſertis ſolus in oris?
Quámue malis aliam quærere coner opem?

GRATIA] refertur.

TV *mihi quod rarum eſt, viuo ſublime dediſti Nomen, ab exequiis quod dare fama ſolet*] lib. IV. De Ponto elegia XVI.

Famáque poſt cineres maior venit, & mihi nomen
Tunc quoque, cùm viuis annumerarer, erat.

Propertius lib. III. elegia I.

Omnia poſt obitum fingit maiora vetuſtas:
Maius ab exequiis nomen in ora venit.

Martialis lib. I. de ſeipſo ad Lectorem:

Cui, lector ſtudioſe, quod dediſti
Viuenti decus, atque ſentienti,
Rari poſt cineres habent poëtæ.

Sed videndum eſt eiuſdem Mart. epigram. lib. V. quod incipit:

Eſſe quid hoc dicam, viuis quod fama negatur?

NAM *tulerint magnos cùm ſecula noſtra poëtas, Non fuit ingenio fama maligna meo*] Eadem elegia & libro:

Dicere ſi fas eſt, claro mea nomine Muſa,
Atque inter tantos, quæ legeretur, erat.

MALIGNA] inuida. Antitheton, benigna, priore illo modo in epiſtola ad Helenam:

Credis & hoc nobis? minor eſt tua gloria vero,
Famáque de forma pæne maligna tua eſt.

HERCVLIS CIOFANI SVLMONENSIS, IN P. OVIDII NASONIS TRISTIVM LIBRVM V.

OBSERVATIONES.

IN ELEGIAM I.

SIC *ego Sarmaticas longè proiectus in auras*] longè rectior lectio eſt in Vatic. & Maffeiano, *oras*.

IN *illo*] Ita iidem Vaticani.

ADEST] Hæc genuina lectio eſt.

SOCIOS *ad publica carmina flexi*] Vt bella ſcriberent, vel de Patria.

MARTIS *campus*] Tacitus lib. I. In campo Martis, ſede deſtinata cremari vellent.

BARBARIAM, *rigidos effugiamq; Getas*] lib. & eleg. IV. *Quique ſit à ſæuo longius hoſte, locum.*

CVM *faceret Nioben orbam Latonia proles*] Hanc fabulam ſcribit Apollodorus lib. III. vbi Niobes filiorum numerum & nomina ſingillatim ſic recenſet. Mares, Sipylum, Minytum, Iſmenum, Damaſichthonem, Agenorem, Phædimum ac Tantalum. Feminas, Ethodæam, ſiue, vt alij volũt, Theram, Cleodoxam, Aſtyochen, Phthiam, Pelopiam, Aſtycrateam, Ogygiam. Addit & auctorum diſcrepantiam. At Heſiodus decem filios, totidemque filias eam ſuſcepiſſe ait. Herodotus autem duos mares, & tres feminas. Immo verò Homerus ſex mares, & ſex item feminas. Amphionem ex Niobe habuiſſe refert. Quare Niobe tot filiis aucta, ſe Latonâ fœcũdiorem eſſe iactauit. Idque Latona cùm ægro animo ferret, filios ſuos, Apollinem ac Dianam in Niobes filios irritauit. Mox autem Diana Niobes filias domi confecit: Apollo verò mares ad vnum in Cythærone venantes interfecit.

COGITVR *& vires multiplicare ſuas*] Dolor facit homines eloquentes. ſic Vlixes apud poëtam noſtrum lib. XIII. Metamorph. *—in qua dolor ipſe diſertum Fecerat.* Sic & Cicero ab exſilio reuerſus, cùm pro domo ſua dixit, li. XVI epiſt. II.

epiſt. 11. ad Atticum. Poſt illas datas litteras ſecuta eſt ſumma contentio de domo. Diximus apud Pontifices prid. Kal. Octobris. Acta res eſt accuratè à nobis: & ſi vnquam in dicendo fuimus aliquid, aut etiam ſi vmquam aliâs fuimus, tum profectò dolor & magnitudo vim quandam nobis dicendi dedit. rurſus hic noſter, ſi quis facundus atque eloquens eſſe vult, præcipit, vt doleat.

Atque vtinam poſſes etiam facundus in illis
Eſſe: dole tantùm, ſponte diſertus eris.

SED *nec obeſſe poteſt vlli nec ſcripta fuerunt Noſtra, niſi auctori pernicioſa ſuo. At mala ſunt, fateor: quis te mala ſumere cogit? Aut quis deceptum ponere ſumpta vetat?*] Eodem argumento elegantiſſimè vſus eſt lib. 11. his carminibus:

Igne quid vtilius? ſi quis tamen vrere tecta
Apparat, audaces inſtruit igne manus.
Eripit interdum, modò dat medicina ſalutem:
Quæq; iuuet, monſtrat, quæq; ſit herba nocens.
Et latro, & cautus præcingitur enſe viator;
Ille ſed inſidias, hic ſibi portat opem.
Diſcitur innocuas vt agat facundia cauſas,
Protegit hæc ſontes, immeritoſq; premit.
Sic igitur carmen, rectâ ſi mente legatur,
Conſtabit nulli poſſe nocere meum.
Et tandem vitium quicumque hinc concipit, errat,
Et nimium ſcriptis arrogat ille meis.

IPSE *nec emendo*] lib. 1. De Ponto eleg. vi. aliam adfert cauſam:

Nec tamen emendo, labor hic, quàm ſcribere maior,
Ménſque pati durum ſuſtinet ægra nihil.

Ibidem:

Cur ego ſollicita poliam mea carmina cura?
An verear, ne non approbet illa Getes?

Et lib. 111. eleg. 1x.

Sæpe piget (quid enim dubitem tibi vera fateri?)
Corrigere, & longi ferre laboris onus.

Et:

Corrigere at res eſt tanto magis ardua, quanto
Magnus Ariſtarcho maior Homerus erat.

NON *ſunt illa ſuo barbariora loco*] Vide quæ notaui eleg. 1. lib. 111. NEC *me Roma ſuis debet conferre poëtis*] libro & eleg. 1. De Ponto:

Nec me

Nec me nominibus furioſus confero tantis.

INTER *Sauromatas ingenioſus eram.*] Eodem lib. eleg. VI.

Forſitan audacter faciam, ſed glorior Iſtrum
Ingenio nullum maius habere meo.

DENIQVE *nulla mihi captatur gloria*] elegia IIX.

Non tamen, vt lauder, vigilo, curámque futuri
Nominis, vtilius quod latuiſſet, ago.

Lib. III. De Ponto eleg. vltima:

Da veniam ſcriptis, quorum non gloria nobis
Cauſa, ſed vtilitas, officiúmque facit.

—QVAE QVE *Ingenij ſtimulos ſubdere fama ſolet*] lib. IV, elegia II. De Ponto:

Excitat auditor ſtudium, laudatáque virtus
Creſcit, & immenſum gloria calcar habet.

IN ELEGIAM II.

PAENE *decem totis aluit Paantius annis Peſtiferum tumido vulnus ab angue datum.*] Elegia V. huius libri:

Quidue Philoctetes ictus ab angue gemat.

Et lib. I. De Ponto eleg. IV.

Vtq; Machaonijs Paantius artibus heros
Lenito medicam vulnere ſenſit opem.

—VVLNVS *ab angue datum*] ſic eſt in lib. veteribus, & recté. Hunc autem locum copioſiſſimè explicabo lib. XIII. Metamorphoſ. ibi: —— *non te Paantia proles*

Expoſitum Lemnos noſtro cum crimine haberet.

ET *mea, ſi facinus nullum commiſimus, opto Vulnera qui fecit, facta leuare velit.*] lib. & elegia I.

Namque ea vel nemo, vel qui mihi vulnera fecit,
Solus Achilleo tollere more poteſt.

DE *mare*] Antiquè. ſic in Ibin:

Et ſummam Libyco de mare carpat aquam.

VT *taceam ſtrictas in mea fata manus.*] Necem ſibi in itinere à comitibus paratam intelligit: idque ſignificat elegia vlt. libri ſuperioris:

Quid referam comitúmque nefas?

Vt ibi notaui. SVBTRAHIS *& fracto tu quoque colla iugo?*] Metaphora à bubus ſumpta. VNDE *petam lapſis ſolatia rebus?*] Ita habet vetus ſcriptura, emendatè. infrà:

Nunc tua pro rebus nitatur gratia lapſis.

Et

Reſpicis antiquum lapſis in rebus amicum.

VIDERIT *ipſe, ſacram quamuis inuiſus ad aram Confugiam.*] Vide quæ dixi lib. I V. elegia V.

ALLOQVOR *en abſens*] Aſſentior eruditis viris, qui hæc ſuperiori annectunt elegiæ: eſt autē Apoſtrophe ad Auguſtum, qua eum rogat, vt ſua mala mutato exſilij loco mitigentur.

O *decus, ô patria*] Laudat Auguſtum Cæſarem ab ornamento & pietate in patriam. ſic extremo lib. I I.

O pater, ô patria cura, ſalúſque tua.

IN ELEGIAM III.

PARS *ego ſæpe fui*] Hæc eſt vetus & vera ſcriptura.

QVIQVE *prius mollem, vacuámque laboribus egi In ſtudiis vitam, Pieridúmq; choro*] lib. I. eleg. I V. vbi ſe cum Vlixe cōfert:

Illi corpus erat durum, patiensq; laborum:
Inualidæ vires, ingeniúmque mihi.
Ille erat aſſiduè ſæuis agitatus in armis:
Aſſuetus ſtudiis mollibus ipſe fui.

Et eleg. quæ hanc præcedit:

——corpusq; quod ante laborum
Impatiens nobis, inualidúmque fuit.

QVO] Ad quem locum; hoc eſt ad æthereas arces.

DECOLOR *Indus*] Vatic. lib. *diſcolor.* Quo modo Propertius lib. I V. *Vitus & Eoa diſcolor Indus aqua.*

NEC *illo melius cecidi*] Idem lib. *leuius.* idque rectius.

ADMONITV *matris.* ſic idem lib.

GNAVA *iuuentus*] Vetus ſcriptura, *læta.*

SIS *memor eſſe tuo*] Non dubium eſt quin lectio, quæ eſt in eodem lib. longè melior & verior ſit; *me memor.*

IN ELEGIAM IV.

HEV *quanto melior ſors tua ſorte mea eſt!*] Vſus eſt hoc verſu lib. I V. Faſt. & lib. I. amor. elegia VI.

TEQVE *Menœtiaden, &c.*] Quattuor amicorum paria. De his Cicero, & ego in obſeruationibus in Metamorphoſin meis, quæ aliâs, Deo volente, excudentur.

PLENA *tot ac tantis referetur gratia factis: Non ſinet ille tuos littus arare boues.*] Hæc eſt vetus & vera lectio. Quod autem dicit poſtremo carmine, prouerbij vim habet. ſic & in epiſt. Oenones ad Paridem:

Quid facis Oenone, quid arenæ ſemina mandas?
Non profecturis littora bubus aras.

IN ELEGIAM V.

—NOSTRORVM *oblita laborum*] liber Vatic. *malorum,*

eleg.

eleg.ſequenti. DISCOLOR *alba*] ſic idem lib.

ADSPICE, *vt aura tumens &c.*] Lege, *vt aura tamen*, ex eodem lib. & ratione. CONSILIVM; *commune ſacrum &c.*] Ita idem lib. idque probo.

CONSILIVM: *commune ſacrum cùm fiat in ara Fratribus, alterna qui periere manu*] Polynicem, & Eteoclem ſignificat. Pleniorem expoſitionem conſule obſeruat. in Ibin.

NATA *pudicitia eſt, mores, probitáſque, fidéſque: At non ſunt iſta gaudia nata die*] lib.I. eleg.V.

Siue tibi hoc debes, nullo pia facta magiſtro,
Cúmque noua mores ſunt tibi luce dati.

SCILICET *aduerſis probitas exercita rebus Triſti materiam, &c.* Inductio.

PIETAS *ignota maneret*] Ita in vet.libris eſt, veré.

IN ELEGIAM VI.

—QVAM *ſi tu tempore duro*] Ita è vet. libris legendum.

FIRMA *ſit ara*] Vide quæ ſuperius collegi.

QVOTIES *Agamemnone natum*] De Oreſtis & Pyladæ amicitia plura alibi.

VERO *eſt noſtra querela minor*] ſic lib.I. Metamorphoſ.
—minor fuit ipſa infamia vero.

COMPESCE *furores*] liber vetus, quo vtor inprimis, *timores*: quæ quidem lectio ad genuinam proximè accedit; legendum enim eſt, *tumores*, vt habet Antuerpianum exemplar, cuius ſuprà mentionem feci.

IN ELEGIAM VII.

EX *illa tibi venit epiſtola terra*] Eadem exemplaria & Maffeianum ſic habent, & veré.

A *malè pacatis*] Ex iiſdem exemplaribus ita eſt legendum.

QVI *non Coryton*] ſic eadem exemplaria. melius, vt puto, quàm alia, *Goryton*.

NON *coma, non vlla barba reſecta manu*] Eleg.X. huius lib.

Quos vt non timeas, poſſis odiſſe videndo,
Pellibus, & longa corpora tecta coma.

DEXTERA *non ſegnis fixo dare vulnera cultro.*] Ita eſt in Vatic. In aliis *ſtricto*. ſuperior lectio maiorem vim ac ſæuitiam præ ſe ferre mihi videtur.

VIVIT *in his igitur tenerorum luſor amorum*] ſic rectius legi opinor, quàm *Viuit in his heu, non veſtrorum oblitus amorum.* Illo enim modo eſt in Vatican.

ET *non moriatur in illis*] lib.I. De Ponto eleg.II.

Sæpe precor mortem, mortem quoque deprecor idem,
Ne mea Sarmaticum contegat oſſa ſolum.

Et III.

Denique ſi moriar, ſubeam pacatius aruum,
Oſſa nec à Scythica noſtra premantur humo.

Et lib. III. elegia I.

Inq; Tomitana condar oportet humo?

CARMINA *quod veſtro ſaltari noſtra theatro*] lege ex o. vet. & optimè excuſis, *pleno*, non *veſtro*. Martialis lib. VI.

Quaq; ſonant pleno vocéſque, manúſque theatro.

Sic dicitur frequenti Senatu apud Ciceronem.

SAEPE *plus feritatis habent*] Optimè in Vatic. Maffeiano, &, quos modò nominaui, excuſis libris, *ſaua plus*.

VNVS *in hoc non eſt populo*] Ita iidem lib. rectè.

EN *pudet, & fateor, iam deſuetudine longa Vix ſubeunt ipſi verba Latina mihi*] Elegia vltima lib. III.

Dicere ſæpe aliquid conanti, turpe fateri,
Verba mihi deſunt, dedidicíque loqui.

SED *iſta loci eſt*] Superius eiuſdem generis aliquid notaui.

ET *fiat patrio vox mea tuta ſono*] lib. Vatic. *miſſa*.

MEQVE *ipſe reduco*] Idem lib. *me ſicq; reduco.*

IN ELEGIAM IIX.

EXIGET *ac dignas vltrix Rhamnuſia pœnas.*] Vide quæ dixi lib. III. Metamorphoſ. Et Claudianus:

Sed Dea, quæ nimiis obſtat Rhamnuſia votis.

—QVIBVS *acceſſurus & ipſe eſt*] eleg. V. huius libri:

Dijtamen, & Cæſar dius acceſſure.

FVGATVM] In exſilium miſſum, lib. I. eleg. II.

—quid quem fugat ille tenetis?

Sic & libro ſecundo, quod parcam ſcribere.

IN ELEGIAM IX.

ILLE *dedit vitam, tu, quam dedit ipſe, tueris*] Vatic. & is, quem impreſſit optimus Plantinus, *quam dedit ille*, optimè.

SERVIET *officio ſpiritus iſte meo*] Idem Vatic. & Maffeianus elegantiſſimam, planeq; veram habent lectionem, *ipſe meo.*

IN ELEGIAM X.

QVAE *niſi de rapto viuere turpe putant*] Vatic. *Quæ ſibi non rapto.* NIL *extra tutum eſt, tumulus defenditur ipſe Mœnibus exiguis, ingenióque loci*] Idem lib. *tumulus defenditur agrè*, &c. optima ſanè ſententia. nam poſtea dicturus eſt: *Vix ope caſtelli defendimur*. Eodem illo modo Iuſtinus

libro

lib. xxx. Philippus puer regni terminos aduerſus finitimos ægrè defendit. INGENIÓQVE *loci*] Loci ſitum ac naturam ſignificat. ſic lib. II. De Ponto eleg. I.

Atque ea te contra nec muri mole, nec armis,
Nec ſatis ingenio tuta fuiſſe loci.

Et lib. IV. elegia VII.

Non negat Ægyptos, quæ te ſubeunte recepta
Senſit in ingenio nil opis eſſe loci.

Sic & is, qui omnium prudentiſſimus in hiſtoria eſt, Corn. Tacitus lib. VI. Locorumque ingenio ſeſe contra imbelles regis copias tutabantur.

—ET *longa corpora tecta coma*] ſic verè legitur in Vatic.

DERIDENT] Idem liber, *Et rident*, placet.

IN ELEGIAM XI.

IPSE *relegati, non exſulis vtitur in me Nomine: tuta ſuo iudice cauſa mea eſt.*] ſic lib. II.

Quippe relegatus, non exſul dicor in illo.

Elegia II. huius libri:

——nec exſul
Edicti verbis nominor ipſe tui.

Mox duobus interpoſitis carminibus:

Arua relegatum iuſſiſti viſere Ponti.

IN ELEGIAM XII.

DIFFICILE *eſt, quod amice mones, quia carmina lætum Sunt opus, & pacẽ mentis habere volunt.*] lib. I. & eleg. h. operis:

Carmina proueniunt animo deducta ſereno,
Nubila ſunt ſubitis tempora noſtra malis.
Carmina ſeceſſum ſcribentis & otia quærunt:
Me mare, me venti, me fera iactat hiems.

VT *Priamus natorum funere*] Priami filij (teſte Apollodoro) LIV. fuere. De his in meis in Metamorph. obſeruationibus, quæ rurſus edentur. Eſt autem hoc loco amplificatio.

PLAVDAT] Vnus l. l. *ludat*.

TEMPORE *qui longo*] Idem lib. *Tempore cùm longo*.

—RIMISQVE *dehiſcunt*] Virg. lib. I. Aeneid. —*rimisq; fatiſcunt*. ET *pars antiqui nulla vigoris adeſt*] ſic lib. vet. rectè, vt puto. ET *fœcunda facit*] ſic Maffeianus.

—VOCISQVE *ferinæ*: *Omnia ſunt Getici plena timore ſoni.* Ita legendum videtur.

NEC *tamen, vt verum fatear tibi, noſtra teneri A componendo carmine Muſa poteſt.*] Suprà in hac ipſa elegia:

Luctibus an ſtudio videor debere teneri.

Et lib. IV. De Ponto elegia I.

Non potui mea mens eſſet quin grata, teneri.

Hoc eo libentius notare volui, quòd in quibuſdam libris aliter legitur. HINC *niſi pars caſu flammis erepta dolóue Ad vos ingenij non venit vlla mei.*] In ver. *Nec niſi pars caſu flammis erepta dolóue Ad vos ing. peruenit vlla mei.* Probanda lectio.

IN ELEGIAM XIII.

ME *quoque non modico frigore læſit hiems*] ſic eſt in Maffeiano. emendatè.

QVIPPE *mea eſt humeris fulta ruina tuis*] lib. I. eleg. V.

Te mea ſuppoſita veluti trabe fulta ruina eſt.

TV *tamen vt falſæ poſſis quoque tollere culpæ Crimina*] Eadem exemplaria, *pellere.*

IN ELEGIAM XIV.

—CVM *ſis in parte laborum*] In iiſdem exempl. ſcriptis *malorum.* PERPETVI *fructum donaui nominis*] Aeternæ famæ immortalitatem meis carminibus tibi comparaui.

ET *tandem probitas irreprehenſa fuit.*] Alij legunt, *Et tantùm.* Maffei lib. *Et tanta.* Neutra lectio emendata eſt. Tu verò ex vno Vatican. lege, *Et ſemper.*

—QVAM *non fortuna gubernet*] Ita eſt in duobus Vatic. & cod. Maffei. SI *qua tamen pretij*] ſic iidem lib.

REBVS *adeſt*] Hæc eſt eorundem lib. ſcriptura.

SI *tempus*] *Vt tempus.* Eadem exemplaria.

ET *loca mirantur*] Duo Vatic. *tranſgreditur*: aliud exemplar, *narrantur.*

ADSPICIS *vt longo teneat laudabilis æuo Nomen inextinctum Penelopea fides?*] lib. III. De Ponto eleg. I.

Æmula Penelopes fieres, ſi fraude pudica
Inſtantes velles fallere nupta procos.

CERNIS *vt Admeti*] Alceſtis. Ibidem:

Si mea mors redimenda tua, quod abominor, eſſet,
Admeti coniux, quam ſequereris, erat.

Plato in Sympoſio: Higinus in fabulis; Valer. lib. IV. cap. VI. & Euripides in Alceſte ſub principium.

HECTORIS *vxor?*] lib. I. elegia V.

Nec probitate tua prior eſt aut Hectoris vxor.

AVSA QVE *in accenſos Hiphias ire rogos*] lib. III. De Ponto eleg. I. *Hiphias ante oculos tibi erit ponenda volenti*
Corpus in accenſos mittere fortè rogos.

HIPHIAS]

HIPHIAS] Euadne, Hiphidis filia, auctor. Pindari interpres, & Apollodorus lib. III. Bibliothecæ. Martialis lib. IV.

Arſerit Euadne flammis iniecta mariti.

Sex mulieres caſtas enumerat Higinus. eius verba poſui lib. II. Faſt. in fine. *Vt viuat fama coniux Phylaceia, cuius Iliacam primò* (ſic enim rectius legitur in vno Vaticano.) *vir pede preſſit humum?* lib. II.

—quidue Pelaſgum
Iliacam tetigit qui rate primus humum?

Elegia V. huius libri:

Effice vt Iliacas tangat prior alter arenas,
Laodomia nihil, cur referatur, erit.

Et lib. III. De Ponto eleg. I.

Si comes extincti manes ſequerere mariti,
Eſſet dux facti Laodomia tui.

NIL *opus eſt morte pro me*] Quinque lib. Vaticani, & Maffeianus multo rectius & integrius habent, *Morte nihil opus eſt*, ſic eo, quem modo citaui, loco:

Morte nihil opus eſt, nihil Icariotide tela.

Et lib. VII. Metamorphoſeos:

In ſuperis opus eſſe nihil, at in ædibus ignes.

Quibus in locis verbum NIHIL vltimam ſyllabam producit.

—QVAMVIS *remige puppis erat*] Duo Vaticani, *nauis erat.* paulò melius, & planius. HAEC ſunt, FRANCISCE BASTONE puer optime, atque illuſtris, quæ in hoſce libros, omnium occupatiſſimus notarem: quæ ſi tibi, patruoq́ue tuo, viro doctiſſimo, omniq́ honoris genere digniſſimo GVLIELMO BASTONO grata eſſe cognouero, magnos me laboris huius mei, & diligentiæ fructus percepiſſe videbor. Vale, &, vt facis, vrge litterarum ſtudia, ac virtutis viam conſtanti animo ſequere, vt eum, in quo natus es, dignitatis, & honoris gradum non ſolùm tueare, ſed multo etiam ampliorem atque illuſtriorem excellenti tuo ingenio reddas.

FINIS.

HERCVLIS

CIOFANI

SVLMONENSIS

IN

P. OVIDII NASONIS

LIBROS DE PONTO

OBSERVATIONES.

ANTVERPIÆ,

Ex officina Chriſtophori Plantini,

Architypographi Regij.

M. D. LXXXI.

HERCVLES CIOFANVS SVLMONENSIS CÆSARI RANALDO RADIANENSI S.

NON dubito quin prudentes omnes viri hoc meum ſint conſilium probaturi, quòd ego homo Pelignus Pelignum vatem Peligno adoleſcentulo dedicandum cenſuerim. Neque enim quidquã aptius opportuniuſque hoc tempore penes me erat, quod tibi, qui non mediocrem Latinæ linguæ intelligentiam adeptus es, carminumque legem diſcere in animo habes, offerre poſſem. Accipe igitur eos OVIDII libros, quos de Ponto à loco appellauit, à me veterum exemplarium ope emendatos, & obſeruationibus illuſtratos. Quem laborem per id temporis ſpatium, quo legalium lectionum vacationes publicè, priuatimque indictæ erant, & à plerisque (vt mos eſt) genio indulgebatur, ſexcentis diſtrictus negotiis aggreſſus ad vmbilicum deduxi. De OVIDIO autem ipſo, deque eius in pangendis carminibus felicitate, quæ in eo Natura rerum omnium magiſtra adiutrice, mirificè eluxit, quid hic commemorem? quid de facilitate, qua quidquid dicere tentauit, dilucidè, purè, ornatè, copioſeque expreſſit, enunciauit, & quò voluit inflexit? quid de Pathetico genere, in quo omnium maximè excelluit? quid de crebris, quibus vſus eſt, ſententiis, quas ſumma cum dexteritate & elegantia explicauit? Hos verò libros, in quibus nihil turpe, nihil obſcœnum deprehendes (qua vtinam labe alia alio-

aliorum auctorum opera carerent) ſi ſtudioſè leges, confido fore, vt breui cùm ingenio ſatis acuto, quo præditus es, tum tui patrui, viri docti, deque me optimè meriti, FEDERICI RANALDI auxilio, qui animi cauſa ſubſeciuis horis tibi, & Æmilio Florio, amitæ tuæ filio, interdum operam dare ſolet, non paruos in poëtica facultate proceſſus ſis facturus. Vale. Romæ IV. Id. Mart. M. D. LXXX.

HERCV-

HERCVLIS CIOFANI SVLMONENSIS, IN P. OVIDII NASONIS LIBRVM I. DE PONTO OBSERVATIONES.

IN ELEGIAM I.

NON *nouus incola*] Manſerat enim in Pontica regione prope quadriennium.

PATET *caſtis verſibus ille locus*] Hæc eſt Vatican. Maffeiani, & Vrſini libri lectio, quæ vera eſt, vt & alij annotarunt.

QVA] Vbi. Idq́ue elegantiſſimè dicitur de ſtatu in loco. Hic noſter lib. II. Faſt.

Quáque iacent valles, Maxime Circe, tua.

Propertius lib. III. eleg. XVI.

Clauſus ab vmbroſo qua ludit pontus auerno
Humida Baiarum ſtagna tepentis aqua,
Qua iacet & Troia tubicen Miſenus arena,
Et ſonat Herculeo ſtructa labore via.

Et:

Qua Sicula victor telluris Claudius, & qua
Cæſar ab humana ceſſit in aſtra via.

Tibullus eleg. & lib. II.

—Eoi qua maris vnda rubet.

Horatius lib. II. oda III.

Qua pinus ingens, altáque populus &c.

Vbi multi malè legunt *quo*. Claud. lib. I. De raptu Proſerpinæ:

Deuenere locum, Cereris qua tecta nitebant
Cyclopum firmata manu. Rurſus hic noſter lib. XIV. Metamorph. *Plurima qua ſilua eſt.*

Cicero act. & lib. II. in Verrem: Cùm omnibus in aliis vectigalibus Aſiæ, Macedoniæ, Hiſpaniæ, Galliæ, Africæ, Sardiniæ, ipſius Italiæ, qua vectigalia ſunt, cum his, &c. Cæſar lib. I. De bello ciuili: Qua fauces erant anguſtiſſimæ portus. Idem Cicero lib. IIX. ad Attic. Qua autem eſt. ſic & Liuius

lib. xxxvii. Altero L. Cincium partem inſulæ, qua regnum Hieronis fuerat, tueri iuſſit. apud quem ſæpiſſimè id leges. & apud Virgilium, & apud Senecam Tragœdum, & Martial. Hæc autem exempla eò collegi, quòd à pleriſque particulam QVA ſic poſitam, planè barbaram eſſe & audiui & legi.

—QVOD *ante dedi*] Metaphora à mulieribus, quæ filios genuerunt. In epiſtola Hypſiphiles ad Iaſonem:

Felix in numero quoque ſum, prolémq. gemellam,
Pignora Lucina bina fauente dedi.

REBVS *idem, titulo differt, & epiſtola cui ſit Non occultato nomine miſſa docet*] Iam notaui initio elegiæ & lib. i. Triſtium nullam aliam eſſe inter hos & illos libros differentiam, quàm quòd in illis amicorum, ad quos elegiæ mittuntur, nomina reticerentur, in his verò contrà. idque oſtenditur lib. iii. eorundem lib. eleg. iv. vbi ita eſt:

Vos quoque pectoribus noſtris hæretis amici,
Dicere quos cupio nomine quemque ſuo.
Sed timor officium cautus compeſcit, & ipſos
In noſtro poni carmine nolle puto.
Ante volebatis, gratique erat inſtar amoris,
Verſibus in noſtris nomina veſtra legi.

ORTOS] Conſule mea in elegiam & lib. i. Triſt. Scholia.

CVM *foret Æneæ ceruix ſubiecta parenti Dicitur ipſa viro flamma dediſſe viam*] Vide quæ notaui in librum xiv. & xv. Metamorph. NOLLE *putare coli*] ſic legitur in lib. Vatican. & Maff. rectè. AEQVOREOS *ſcopulos vt cauat vnda ſalis*] In iiſdem lib. & Vrſini apertè legitur, *Æquorei ſcopulos, &c.* MORSVS] cruciatus.

FORSITAN *exigua dignus habebor ope*] Hanc vocem OPEM vulgo exiſtimant pro diuitiis ſemper capi. id longè ſecus eſſe vel ex hoc loco perſpicuè cognoſcitur, & ex eleg. iv. libro i. Triſt.

Dij tibi ſint faciles, & opis nullius egentem
Fortunam præſtent, diſſimilémque meæ.

Itemque ex Cicerone libro De amicitia, vbi ita eſt: Diuitiæ, vt vtare: opes, vt colare. Sunt igitur opes, honores, auctoritates, fauores, poteſtates, quæ cùm ex aliis rebus, tum ex diuitiis naſcuntur.

In elegiam ii.

HEI *mihi*] Vrſini liber, *Ei* ſine adſpiratione, verè. ſic & in veteri Tibulli libro, qui in Bibliotheca Vaticana aſſeruatur. Deducitur enim ab eiulandi verbo, vt in meis in Metamorphoſin obſer-

obſeruationibus annotaui. ſic etiam in Virgilij libro eiuſdem Bibliothecæ litteris maiuſculis exarato, qui omnium huius generis exemplariũ vnus antiquiſſimus eſt, eó loco XI. li. Aeneid.

—EI MIHI QVANTVM
PRAESIDIVM AVSONIA ET QVANTVM TV PERDIS IVLI.

In quo libro locus ille ex II. Aeneid. Hei mihi qualis erat, &c. deſideratur; quamuis quidam aiunt tranſpoſitum eſſe paginarum numerum: ego tamen non parua adhibita diligentia, reperire non potui. Prætereà ita ſcribendum præcipit Grammaticorum princeps, Priſcianus lib. VII. cuius hæc ſunt verba: Ei quoque cùm monoſyllabum eſſe deberet, cùm genitiuus eius ſit diſſyllabum per diæreſin à Poëtis proferri inuenitur differentiæ cauſa; ne ſi monoſyllabum ſit, interiectio eſſe putetur. Virgilius in II. Aeneidos:

Ei mihi qualis erat quantum mutatus ab illo
Hectore!

Nil tamen mirum. Hæc Priſcianus. Quare quin *Ei* abſque adſpiratione ſcribendum ſit, qui poſthac ambigat, fore opinor neminem. In Terentij etiam libris, qui in eadem, quam modò dixi, Bibliotheca ſunt, perpetuò eſt *ei*, vt impreſſum legi in Terentio Gabrielis Faërni.

ATQVE *modum pœnæ*] Hæc eſt vet. librorum ſcriptura.

ET *ſimilis morti corpora torpor habet*] Liber Maffei & Vrſini, *pectora*. IPSA *Meduſa oculis veniat licet obuia noſtris, Amittet vires protinus ipſa ſuas.*] Hoc poſterius carmen in iiſdem lib. legitur, *Ipſa Meduſa ſuas*. Huiuſmodi repetitionibus vſus eſt elegia II. lib. III. Amor.

Inuida veſtis eras, quæ tam bona crura tegebas,
Quóque magis ſpectes, inuida veſtis eras.

Ibidem:

Sed iam pompa venit, linguis animiſque fauete;
Tempus adeſt plauſus, aurea pompa venit.

Et lib. I. elegia IX.

Militat omnis amans, & habet ſua caſtra Cupido,
Attice crede mihi, militat omnis amans.

Et lib. III. elegia V.

Ilia pone metus, tibi regia noſtra patebit,
Téque colunt omnes, Ilia pone metus.

Et lib. IV. Faſt.

Qui bibit inde furit: procul hinc diſcedite, queis eſt
Cura bonæ mentis, qui bibit inde furit.

—PRVINOSAE *noctis*] Sic Ouidius ipſe in Phænomenis, ex quo opere hæc tria carmina citat Lactantius:

Tot numero, talique Deus ſimulacra figura
Impoſuit cælo: pérque atras ſparſa tenebras
Clara pruinoſa iuſſit dare lumina nocti.

Et eleg. XIX. lib. II. Amor.

Longa pruinoſa frigora nocte pati.

Vocat autem pruinoſam noctem, quòd in ea pruina cadat. Vide quæ dixi lib. VII. Metamorphoſeos.

SIC *mea perpetuis liqueſcunt*] Rectè emendat & legit Fabricius, vir doctiſſimus ex eo, quo vſus eſt, Patauino libro, *liqueſiunt*. In elegiam III.

—QVORVM *mitiſsimus ille eſt*] Ita eſt in vno Vatic. & Vrſini libro, rectè. vt idem Fabricius notauit.

VESTRASQVE *amplectitur aras*] Vide quæ dixi eleg. V. lib. IV. Triſt.

IVRE *venit cultos*] Vnus Vatican. *notos*. nihil mutandum puto: & tamen notandum cenſui.

In elegiam IV.

—SPEMQVE *tulere malis*] Liber Vrſ. & Maff. *dedere*.

NVLLA *eſt medicabilis arte*] Vnus Vatic. *non eſt medicabilis*. AVT *ſi ſit, longa eſt attenuanda mora*] Liber Vrſini, *Aut vt ſit*, & reliqua.

—PARS *eſt ſenſura ſagittas*] In altero Vatic. *pharetras*: in altero, *ſariſſas*. vulgata autem lectio reperitur in Vrſini libro, quæ correcta atque emendata eſt.

SPICVLA *miſta manu*] Lege ex quattuor iis lib. *miſſa*.

RVTVLI] In iiſdem lib. *Rutulli* per duplex l.

QVID *referam veteres Romanæ gentis, apud quos Exſulibus tellus vltima Tibur erat?*] lib. VI. Faſtorum:

Exſilio mutant vrbem, Tibúrque recedunt,
Exſilium quondam tempore Tibur erat.

NEC *iuuer admota perditus æger ope*] Alter Vatic. *protinus æger ope*. NEC *loquor hæc quia ſit maior prudentia nobis, Sed ſim quàm medico, notior ipſe tibi*] Lib. Vrſini, *quin ſit maior prudentia nobis, Sed ſum, quàm medico, notior ipſe mihi*. Vatic. etiam *mihi*, non *tibi*, habent. Maffeianus etiam.

In elegiam V.

—COGNOSCERE *poſsis*] In iiſdem lib. *agnoſcere*. probo. Eleg. vlt. V. lib.

Vix igitur poſsis viſos agnoſcere vultus.

CONTI-

Continvusqve *labor*] liber Vrſ. *dolor.*

Firma *ſit illa licet, ſoluetur in æquore nauis*] Melior lectio eſt in vtroque Vatican. *ipſa.*

Me *quoque delibitat ſeries immenſa laborum: Ante meum tempus cogor & eſſe ſenex.*] In vet. omnibus, *cogit & eſſe ſenem,* multò rectius, ſi ſuperius carmen cum ſequenti coniungendum putes.

Ille *habuit comites primos telluris Achiuos*] Catullus:

Cùm lecti iuuenes, Argiuæ robora pubis.

Quo loco Muretus meus, florem heroum cum Iaſone nauigaſſe ex Theocrito ait. Ennius:

Vtinam ne in nemore Pelio ſecuribus
Caſæ cecidiſſent abiegnæ ad terram trabes:
Néue inde nauis inchoandæ exordium
Cepiſſet, quæ nunc nominatur nomine
Argo. quà lecti Argiui delecti viri
Petebant illam pellem inauratam arietis
Colchis, imperio regis Peliæ per dolum.
Nam numquam hera errans mea domo efferret pedem.

Citat Priſcianus de verſibus Comicis.

At *noſtram cuncti deſeruere fugam*] lib. vet. *deſtituere.*

Nostram *fugam*] Me in exſilium euntem.

Nec *Amyntore natus*] lib. Vrſ. *nec Agenore.* vtrumque ex fabula, ſiue hiſtoria comprobatur.

In elegiam vi.

Sic *mihi, ſi quis erat dictandi carminis vſus, Deficit*] In aliis *diſcenti.* In veteribus verò, *dicendi,* idque rectius puto.

Vixqve *coacta manu*] Iidem lib. *vixque mouente manu,* libentius ſequor.

Savcivs *euitat pugnas*] Ita habent, quibus vtor, libri veteres: at Fabricius Patauini libri auctoritate mauult, *eiurat pugnam,* id eſt, vt ipſe exponit, ſe non repetiturum ſanctè confirmat; bellis ſeriò renunciat. iudicent eruditiores.

Nec *tenet incertas alea blanda manus*] ſic Martialis lib. iv.

Dum blanda vagus alea December.

Et ipſe infrà lib. iv. elegia ii.

Nam neque me vinum, nec me tenet alea fallax,
Per quam clam tacitum tempus abire ſolet.

Et libro i. De arte:

Et reuocat cupidas alea ſæpe manus.

Reddet *humus*] ſic lib. vet.

SED *neque peruenio ſcriptis melioribus iſtuc*] Iidem lib. & Maffeianus *mediocribus*. quod ſequens carmen, ſiquid ego video, confirmat. In elegiam VII.

STVLTA *magis dici, quàm ſcelerata decet*] Suprà:

Stultáque mens nobis non ſcelerata fuit.

NEC *breue, nec tutum eſt, peccati quæ ſit origo Scribere.*].

Infrà lib. & elegia II.

Lingua ſile, non eſt vltra tractabile quidquam,
Poſſe velim cineres obruere ante meos.

Quid autem eſſe potuit, in quo Auguſtum Ouidius offenderit, notaui in ipſius poëtæ vita, ex Ariſtotelis ſententia.

OMNIS *at in magnos culpa deos, ſcelus eſt*] Vetuſta exemplaria, *omnis An &c.* cum interrogationis nota in fine carminis. Quæ genuina planè eſt lectio: idque viſum eſt & Fabricio.

ME *quoque conantem gladio finire dolorem Arguit*] Duo Vatic. *finire laborem.*

—INIECTA *continuitq; manu*] Quod hic de Dea Spe dicit, propter quam effecit, ne ſibi ipſi manus intulerit, dicturus eſt de quodam Celſo, elegia x. huius libri.

In elegiam IIX.

—QVI *precor eſſe tuus?*] Conſtructio Græca, vt illa Catulliana: *Faſelus ille, quem videtis hoſpites,*
Aiunt fuiſſe nauium celerrimus.

VTQVE *ſit hoc verum*] vetuſti libri, *Idq; ſit vt verum.*

SATISQVE *Atria*] Vatic. *Satiuſq; eſt Atria.* Quo modo neceſſariò legendum eſt.

TOTA *ſit illa domus*] Liber Vrſini, *iſta domus.*

VSVS *& eſt modice fulminis igne ſui.*] Antiqua exemplaria, *modico.* SI *ſua per veſtras victa ſit ira preces*] *ſua* pro eius.i. Cæſaris. In elegiam IX.

QVOQVE *magis noſtros venia dignere libellos, Hæc in procinctu carmina facta leges*] In procinctu: raptim. Metaphora à militibus in bellum profecturis, qui celeriter abſque vlla ſolemnitate teſtamentum, quod in procinctu dicebatur, faciebãt. Cic. lib. De Orat. tamquam in procinctu teſtamentum faceret. eodem modo lib. III. eleg. IV. dixit:

——*Properatáque carmina feci.*

EXTITIT *ille nocens*] Vet. libri, *ipſe nocens.*

ATQVE *domo*] omnes lib. ſcripti, *Déque domo.* Non dubito quin hæc vera, & germana ſit lectio, vulgata autem nullo modo ferri poteſt.

FRVI *libeat*] Iidem lib. *liceat.*

POSITOS *in montibus hortos*] In eiſdem exemplaribus, *in collibus hortos*, longè veriſimilius. Ea enim parte, quæ inter viam Flamminiam & Claudiam interiacet, hodierno die colles, non montes ſpectantur.

SED *non & noſtra poma legenda manu.*] In vno Vatican. *Sed non à noſtra.* In Maffei. *Sed non ſunt.*

GLEBA *colenda*] ſubaudi eſſet.

IPSE *manu capulum preſſi moderator aratri*] lib. Vaticani, *moderatus.* Vrſini verò, *prenſi moderatus.* ..

CAPVLVM] lib. IV. Faſt. proprio nomine ſtiuam dixit.

Inde premens ſtiuam deſignat mœnia ſulco.

LIGONIBVS *arua*] Vrſini lib. *herbas.*

ET *dare, quas ſitiens iam bibat hortus aquas*] Idem lib. & vterque Vatic. ita habent, paullò ſuauius, vt videtur, quàm excuſi. Intelligit autem eos hortos quos in Pelignis habebat, qui aqua irrigabantur. Vide quæ dixi in SVLMONIS deſcriptione & in Elegia De nuce.

VMBRIA *te reuocat*] Iidem lib. & Maff. *Vmbria nunc reuocat.* Libentius ſequor. nam dixit ſuperiori diſticho: *Te modò campus habet*, &c.

SVPPRIMAT *iram*] Vnus Vaticanus, *comprimat.*

In elegiam x.

QVAE *modò ne fuerint Maxime vana, caue*] Ambo Vatic. Maffeianus, & Vrſini, *Qua tu.*

NEC *charum nomen auorum*] Abſque vlla prorſus dubitatione ex vet. libris legendum, *clarum.*

COMITARE] A comito verbo Neutro. Nonnulla huic verbo ſimilia in meis in Metamorph. obſeruationibus collegi.

—NEC *vngere corpus*] Solebant veteres vngere cadauera, vt diutius integra ſeruarentur. lib. IV. Faſt.

Arſuróſque artus vnxit.

Et in epiſtola Ariadnes ad Theſeum:

Nec poſitos artus vnget amica manus.

Citatur & Ennij carmen:

Tarquinij corpus bona femina lauit, & vnxit.

—ET *in gelidos vertit aroma ſinus*] vnus Vatic. & Maff. *fudit.* Probo.

In elegiam XI.

GRATA *iuuenta*] ſic malè legit Merula: legendum planè eſt, *gnaua*: liber Vrſini, *gnara.* quæ lectio ad illam proximè accedit. SAPOR *ille*] ſic eſt in altero Vatic. & Vrſini, melius

lius quàm in aliis. PARVVS *in exiles ſuccus mihi permanet artus*] ſic eſt in vno Vatic. In altero verò & Vrſini longè melior eſt lectio, *peruenit.* idq́ue alij videtunt.

NON *hac immodico contraxi damna Lyæo*] Eleg. VI. h. lib.

Nec iuuat in lucem nimio marceſcere vino.

SCIS, *mihi quàm pura pane bibantur aqua*] In Maffei, *Scis, mihi quàm ſola* &c. In ambobus verò Vatic. & Vrſini, *Scis, mihi quòd ſola pane*, &c. magis placet.

ANXIETAS *animi*] ſic ſuprà ad vxorem.

VIX *mens triſtitia noſtra tuliſſet onus*] Sic ex vet. libris & ratione legendum.

HERCVLIS CIOFANI SVLMONENSIS, IN P. OVIDII NASONIS LIBRVM II. DE PONTO OBSERVATIONES.

IN ELEGIAM I.

HVC *quoque*] Hæc eſt vet. librorum lectio, quam agnoſcit interpres. In quibuſdam autem vulgatis malè aliter legitur.

LANGVIDA *quo feſſi vix venit aura Noti*] lib. IV. eleg. X.

At Notus, aduerſo tepidus qui ſpirat ab axe,
Eſt procul, & rarus, languidiórque venit.

QVAEQVE *capit latis*] In iiſdem lib. antiquis, *vaſtis.*

NVMINE *cæleſti Solem fulſiſſe ſerenũ*] Vrſini liber, *luxiſſe.*

QVAQVE] Per quemcumq. locum. lib. IV. Triſt. eleg. II.

Quáque ibis, manibus circum plaudêre tuorum.

SAXAQVE *iactatus erubuiſſe roſis.*] In vet. lib. *roratis.* ſic lib. IV. Metamorphoſeos: *Roratis luſtrauit aquis.*

FLVMINAQVE *& montes*] Lege, *Fluminàque, montéſque.* in vno vet. antea erat, *Fluminàque, & montéſque.* Qua de re vide quæ dixi lib. I. Metamorphoſ.

ARMA-

ARMAQVE *cum telis in ſtrue iuncta ſuis.*] Vterque Vatic. *ſua*. Vrſini, & Maffei, *mixta ſua*.

CAESARIS *iram*] Vrſini, *numinis*.

OPPIDA] Hoc verbum & vrbes ſignificat. Terentius in Andria de Athenis, Toto me oppido exanimatum quærere, & quamobrem eiiciat oppido. Cicero lib. III. Famil. epiſt. IIX, de Laodocea, Apamea, Syndadis, Philomelo, & Iconio. Quibus in oppidis omnibus cõmoratus ſum. Seruius Sulpicius ad eundem Ciceronem lib. IV. earundem epiſt. de Aegina, Megara, Piræeo, & Corintho, quæ oppida quodam tempore florentiſſima fuerunt. Cæſar lib. I. De bello ciuili de Sulmone: Quod oppidum à Corfinio VII. millium interuallo abeſt, quem Silius vocat claram vrbem. Tranquillus in Auguſto: Ex ſeceſſibus præcipuè frequentauit maritima, inſulaſque Campaniæ, aut proxima vrbi oppida, Lanuuium (hodie *ciuita Lauinia*) Præneſte, Tibur.

TE *quoque victorem Tarpeias ſcandere in arces Læta coronatis Roma videbit equis*] Vide quæ notaui elegia II. lib. IV. Triſt.

MATVROSQVE *honores*] Sic Horat. lib. II. epiſt.

Præſenti tibi maturos largimur honores.

—QVAE *dedit ante ſuus*] lib. vet. *ipſe*.

OMINA *bis*] ſic iidem lib. verè; vt & rectè interpretatur Merula, in excuſis autem quibuſdam eſt, *omnia*.

In elegiam II.

AD *ſiniſtra*] ſic lib. IV. Triſt. elegia vltima, dixit ad læua.

FORTVNA *miſerrima noſtra eſt*] In vno Vatic. & Vrſini, *tuta eſt*. quam lectionem laudat Fabricius.

PORRIGIT *ad ſpinas duráque ſaxa manus*] Omnes lib. ſcripti perſpicuè habent, *Sæpe creat molles aſpera ſpina roſas*: quo modo & Merula inueniſſe ſe teſtatur, & optimè exponit.

ACCIPITREM *metuens*] Vnus Vatic. & Vrſ. *Accipitrémque timens*. rectius.

TREPIDIS *viris*] Lege *reis* ex vet. libris.

MOVERE] Sic in ambobus Vatic. Maff. & Vrſini, id eſt, experiri. NON *hoc tractari tutius eſſe puto*] Sic duo Vatic. Paullò ſuauius in libro Vrſini, *Hoc non tractari*. Maffeianus autem liber, *Non contrectari* habet. quod & ferri poteſt.

POSSE *velim cineres obruere ipſe meos*] Vnus Vatic. *ante meos*. QVI *ſecum terras, imperiúmque mouent*] Expoſui hunc locum eleg. & lib. I. Triſt.

—CAROSQVE *nepotes*] vterque Vatican. *Natóſque nepotis*,

potis. Vrſini & Maffei. *natóſque nepotum.*

LAETITIAE *primùm*] In vet. *Primum lætitia.*

HANC *colis, ante diem per quam*] Iidem lib. *Hanc colit, ante diem quamquam.*

TERRAQVE *pacis inops*] lib. III. eleg. I.

Optet vt exſilium pace carere meum.

Et eleg. III.

Huc quoque veniſti, pax eſt vbi tempore nullo.

Et elegia IX. lib. I.

Viuimus aſſiduis expertes pacis in armis.

—VNDAQVE *iuncta gelu*] Sic legitur in antiquis eleg. I. lib. III. *Tu glacie freta iuncta tenes.*

SERVANDI] De hoc verbo lib. I. Triſt.

SI *tantùm peccata nouiſſima demas*] Non placet hoc loco de libris De arte amandi intelligere, vt putauit Merula.

AD *ſuperos perfer mandata ſacerdos*] Non diſplicet lectio lib. Vrſini, in quo eſt, *ad ſuperos hæc fer mandata ſacerdos.*

In elegiam III.

—COMPVTAT *articulis*] In lib. Vrſini & altero Vatic. eſt, *ſupputat.* NOSSE *fateri*] ſic legendum ex eodem Vatic. MITIVS *eſt laſſo*] Rectè ita legendum cenſuit Merula: atque ita habet Vrſini & idem Vaticanus.

ET *mea non minimum*] Eorundem librorum hæc eſt lectio.

VT *tamen audita eſt noſtra tibi cladis origo*] Ita lib. Vrſini emendatè. —ESSE *vetus nunc tibi cogor onus*] In Vrſ. & altero Vatic. *eſſe vetus me tibi cogit onus.* Non malè.

ME *tuus ille pater*, &c.] Ab eloquentia & nobilitate Maximum laudat poëta.

ITALIS *ora*] Patronymicorum formam habet hoc nomen Italis, ſic & Sarmatis, qua voce in hiſce vſus eſt libris.

In elegiam IV.

ATTICE *iudicio non dubitate meo*] Liber Vrſ. & Maff. *dubitante.* Veram retinet lectionem alter Vatic. *dubitande.* Notum eſt t pro d, & contrà à priſcis librariis eſſe ſcriptitatum.

NON *ita dij mihi ſunt triſtes*] Eadem exemplaria hanc habent lectionem, quam meritò laudat eruditiſſimus Fabricius, Patauini libri nixus auctoritate.

—REGENTIS *erat*] ſic liber Vrſini, non ſatis quidem emendate, veram & planè germanam lectionem in eodem lib. inueniſſe ſe dicit idem Fabricius *recentis*: quam præclare eſt interpretatus; quámque ego in Maffei libro repperi.

QVANTVS *in Æaciden, Ætoridémque fuit*] Nullo pacto locutio hæc cum ea, quæ in ſuperiori eſt carmine, cohæret: neque ferri poteſt; idque vidit idem Fabricius. In vno Vatic. ſine vlla lituræ ſuſpicione apertè legitur:

Quantus in Atridis, Tyndaridiſque fuit.

Quod quidem carmen dixit & lib. I. huius operis eleg. IIX. ſolet enim non ſolùm Ouidius, ſed etiam Virgilius integra carmina repetere. BRVMALI *ſidere*] ſic eſt in priſcis exemplaribus. Quæ lectio Fabricio non immeritò probata eſt. ſic in Halieut. dixit æſtiuum ſidus, quod ei Antitheton.

In elegiam V.

CETERA *materia debilitante iacent*] libri vet. *debilitata.*

CONTICVERE] Hoc verbum nō à conticeo, quod nuſquam legitur, ſed à conticeſco venit. hoc autem notādum fuit, quoniam in eo eruditos nonnullos lapſos eſſe legi.

INGENIOQVE *faues*] ſic lib. VII. Metamorph.

THYRSVS *enim vobis*] In altero Vatic. *Thyrſus ineſt vobis*, placet. GESTATA *eſt laurea nobis*] Vide quæ notaui elegia VI. lib. I. Triſt. In elegiam VI.

—NEC *paſſu ſtare tenaci*] Metaphora à militibus, qui cum hoſtibus pugnaturi, à loco, quem occuparunt, non dimouētur. Sic propè Seneca in Oedipo: Hoc ſtare certo preſſius fortem gradu. Corn. Tacitus lib. XIV. Ac primùm legio gradu immota, & anguſtias loci pro munimento retinens &c. M. Tullius lib. I. Offic. nec tumultuantem de gradu deiici, vt dicitur.

TOTA *theatra ſonant*] Id eſt, omnes homines, qui ſunt in Theatro. Cicero de Oratore ad Brutum: In verſu quidē Theatra tota exclamant, ſi fuit vna ſyllaba aut breuior, aut longior. Propertius lib. III.

Stantiáque in plauſum tota theatra iuuent.

In elegiam VII.

ILIAS *eſt fati longa futura mei*] Cùm opus aliquod pluribus verbis & diffusè ſcribitur, Iliade longius eſſe dicitur. Propertius lib. II. eleg. I. *Tunc verò longas condimus Iliades.* Sed aliud hic videtur ſignificare.

SERIE *calcata malorum*] lib. vet. *cacata malorum.*

SPECTATA *fides*] Metaphora à metallis, quæ propriè ſpectari dicuntur, eleg. IV. lib. I. Triſtium:

Scilicet vt fuluum ſpectatur in ignibus aurum,
Tempore ſic duro eſt inſpicienda fides.

Vide quæ notaui lib. II. Officiorum Ciceronis ad illud: Quod

in quo

in quo viro perſpectum ſit, hunc igni ſpectatum arbitrantur.

In elegiam IIX.

DEOS] Ita Vrſ. Maffei & vterque Vatic. rectè: atque hoc notare volui, quòd alij duos ſubſtituêre.

EST *ibi Cæſaribus Liuia iuncta ſuis*] Vrſ. *Cúmque ibi Cæſaribus.* CAELITIBVS *miſsis noſtra ſub hora tribus*] Inf. à in hac ipſa ele. *Intrata eſt ſuperis quòd domus vna tribus.*

—ET *auxilium non leue vulnus habet*] Eſt hæc Vrſini lib. lectio, quæ mihi non diſplicet. quamuis alij aliter.

FACTA *quòd eſt ſuperis iam domus vna tribus*] In eodem lib. *Intrata eſt*, &c. vt modò adduxi.

VOS *eritis noſtræ portus, & aura fugæ.*] Idem liber *ara*, non *aura*. Verius, vt op nor. In eleg. IX.

VANA *laborantis ſi fallant vota coloni*] Hæc eſt antiq. librorum lectio, quæ mihi longè probabilior videtur, quàm ſi *fiant*, legas, vt in quibuſdam excuſis legitur.

NEC *dabit intonſo*] libri ſcripti, *immeritò*.

MVSTA *ſub inducto*] Iidem lib. *adducto*.

DVRVSQVE *Caphareus*] Eadem exemplaria, *genitórque Caphareus*, probo. COLLAQVE *velocu flectere doctus equi*] Græco more dictum. ſic in veteri inſcriptione, quæ eſt in ædibus Io. Donati Cæſij, Cardinalis:

Flectere doctus equos nitida certare palaſtra.

& Horatius oda & lib. I. carmi. *Indocilis pauperiem pati.* Seneca in Troadibus, indociles lugere: & Claudianus de raptu Proſerpinæ lib. I. *Quamuis indocilis flecti:* & hic noſter, lib. V. Met.

Figere doctus erat, ſed tendere doctior arcus.

NEC *mea fallaci conuicta eſt gemma ſigillo Mendaces ceris impoſuiſſe notas*] Cuiacius lib. XI. obſeruat. cap. XIV. *lignis*, non *ceris* legit. Eius verba ſunt: Lignum tabulas dicimus, vt Satyricus XIII. & XVI. *Vana ſuperuacui dicens chirographa ligni.* Et Ouid. II. De Ponto: *Nec mea fallaci conuicta eſt gemma ſigillo Mendaces lignis impoſuiſſe notas.*

Libri excuſi habent *ceris*, pro *lignis*: ſcripti *linguis*, vnde feci *lignis* perſpicua emendatione.

NEVE *roges qua ſit ſtultam quam ſcripſimus artem*] Pro eo quod eſt: Néue roges quæ ſit ars quam ego ſtultus conſcripſi. Vſitata bonis poëtis figura. Intelligit autem præcepta amatoria. NATALEM *humum*] Patriam. Alibi:

Neſcio qua natale ſolum dulcedine cunctos
Ducit, & immemores non ſinit eſſe ſui.

In ele-

In elegiam x.

NASO *parum prudens, artem dum tractat amandi*] Alter Vatic. & Vrſini liber, *tradit*. idque rectius puto.

TINACRIS *eſt oculis te duce viſa meis*.] In iiſdem lib. non *viſa*, ſed *nota* legitur. AETNAEOSQ. *lacus*] Peſſimè vſq. huc ita iectum eſt in excuſis omnibus. Vrſini liber, *Hennéóſque*. Si adſpirationem demas, vera erit lectio. Enneus & Ennenſis (vt ab Ilio Ilius & Ilienſis) deducitur ab Enna, quæ eſt Siciliæ vrbs, & vmbilicus: prope quam eſt lacus, qui ab ea Enneus vocatur à poëta; idque lib. v. Metamorph. etiã apertè indicatur.

Haud procul Enneis lacus eſt à mœnibus altus
Nomine Perguſa.

Sic enim ibi ex meo lib. veteri emendaui, cùm in aliis lib. malè ſcriptũ & excuſum eſſet *atnais*. Auctor laſciui carminis;

Ennea Cererem nurus frequentant. Lycophron in Alexãdra:
ὃ πάππον ἐν χαμφαῖσιν Ἐνναία ποτὲ,
Cuius auum Ennæa quondam Hercynna.

—ET *olentis ſtagna Palici*] Per hoc ſtagnum & Enneum lacum Proſerpina à Plutone ablata eſt. Ouidius ibidem:

Perque lacus altos, & olentia ſulfure fertur
Stagna Palicorum rupta feruentia terra.

QVAMQVE *ſuis Cyanen miſcet Anapis aquis*] Lege ex eodem Vrſ. Maff. & altero Vatic. libro, *Quáque*, id eſt: Et eum locum vidimus, vbi Anapis miſcet, &c. Merula deprauatos libros nactus in hoc diſticho exponendo meras ineptias, ſe ipſo indignas attulit. Præſtat enim quemque, cùm locus obſcurus eſt, aut eum ſilentio præterire, aut à ſe non intelligi ingenuè fateri. TE *mihi iucundas efficiente vias?*] Dictum ne eſt hoc iuxta illud Publij: Facundus comes in via pro vehiculo eſt?

HAEC *tibi ſi ſubeant*] Alter Vatic. & Vrſ. *cùm ſubeant*.

ISTIC *me memori pectore ſemper habe*] In epiſt. Laodomiæ:

Signatum hoc memori pectore nomen habe. In eleg. XI.

—PER *ſeq. mea eſt laudabilis vxor*] Hanc habet lectionem Vrſ. liber, rectè. In quibuſdam verò aliis monſtra ſunt relatu indigna. FVNDANI] A Fundis, quæ vrbs Campaniæ eſt in via Appia. Hoc notare viſum eſt, ne Merula quempiam, præſertim tranſalpinos homines, decipiat; qui Fundos Campaniæ oppidum non eſſe, ſed fuiſſe hic ait. Paret autem ea vrbs imperio Excellentiſſimi & rerum geſtarũ gloria clariſſimi, omniumque diſciplinarum intelligentiſſimi, VESPASIANI CONZAGAE DE COLVMNA.

HERCVLIS CIOFANI SVLMONENSIS, IN P. OVIDII NASONIS LIB. III. DE PONTO OBSERVATIONES.

In elegiam I.

IN *minus hoſtili iuſſus abeſſe loco*] Liber Vrſ. *adeſſe*, vera lectio. Tv *glacie freta iuncta tenes*] ſic in vet. Non *tibi ſunt fontes, laticis niſi pene marini*] Liber Vatic. *Hic tibi ſunt fontes, laticis ſed pene marini.* non mala ſententia & carmen.

Non *igitur mirum finem quærentibus horum Altera ſi nobis vſque rogatur humus*] lib. I V. Triſt. eleg. I V.

Mitius exſilium, paulóque quietius oro,
Quique ſit à ſæuo longior hoſte, locum.

Infrà lib. I V. eleg. X V.

Atque vtinam poſſis, & detur amicius aruum.

Et aliis in locis, quos nihil neceſſe eſt ſcribere.

Pectore *te toto, cunctiſque incumbere neruis*] Lib. Vatic. *totiſque.* Hanc *ne degeneres* &c.] Vrſini liber, Maff. & Vatic. *Hanc caue degeneres, vt ſint.* Sequor Fabricij coniecturam legentis, *Huic caue degeneres*, pro à qua.

Vt *nihil ipſe querar*] Inductio.

Notior *eſt factus Capaneus de fulminis ictu: Notus humo merſis Amphiaraus equis*] De Capaneo & Amphiarao Apollodorus lib. I I I. Bibliothecæ. Non *magis officiis*] Ita Vrſ. liber. Vt *minus hoſtili iaceam regione*] ſic Vat. & verè.

Telegonive] Vide quæ notaui lib. & eleg. I. Triſt.

Formam *Iunonis adire*] Vrſini lib. *vultum.* Conſule hic Fabricium. Nil *niſi ſollicita*] ſic lib. vet. quod magis mihi probatur. Ore *tremente*] Vatic. *voce.* idque in aliis vet. repperit idem Fabricius.

Interdvm *lacrimæ pondera vocis habent*] In epiſt. Briſeidis: *Sed tamen hæ lacrimæ pondera vocis habent.*

In elegiam II.

Timidiqve *vocari*] Liber Vrſini, *videri.*

Fallor, *& illa mea ſuperabit tempora vitæ*] ſic legēdum ex eodem libro. In quibuſdam autem malè eſt, *ſperabit.*

Q v o s *procul à vobis alter & orbis habet*] Vatic. *frigidus axis habet.*

C o n s o r t e s *vrbis repperit eſſe ſua*] lib. vet. *comperit.*

A l t e r *vt à vobis dixit*] *inquit* iidem libri.

In elegiam III.

E t *ſonuit paruo mota feneſtra ſono*] Vetuſta exemplaria, *Et gemuit.* rectius, vt & cenſuit Fabricius.

T v *mihi dictaſti iuuenilia carmina primus, Appoſui ſenis te duce quinque pedes. Nec me Mœonio conſurgere carmine, nec me Dicere magnorum paſſus es acta ducum*] Lib. 1. eleg. ſub principium: *Arma graui numero, violentáque bella parabam*

Edere, materia conueniente modis.

Par erat inferior verſus: riſiſſe Cupido

Dicitur, atque vnum ſurripuiſſe pedem.

Vide & elegiam primam eiuſdem libri.

P r o *quibus exſilium miſero*] ſic lib. vet. rectè.

P r a e m i a *nec Chiron ab Achille talia cepit*] Vide ſub principium lib. 1. De arte.

P y t h a g o r a e q v e *ferunt non nocuiſſe Numam*] Conſule quæ collegi in meis in Metamorph. lib. XV. obſeruationib.

H a e c *de diſcipulo dona magiſter habet*] Liber Vrſini, *Hæc te.* Verè, quemadmodum Fabricius legendum coniecerat.

Q v a r v m *nec vitta pudicos Attingit crines*] Idem lib. *quarum nec vitta pudoris Contingit.*

D o l o r *ipſe referri*] Idem lib. *iſte.* Vatic. *ille.* placet.

I v d i c i s *ora fuit*] ex iiſdem exempl. lege *vindicis.*

N o n *exit in altos*] Sic in vet. legitur.

In elegiam IV.

V t q v e *ſuo faueas mandat Rufine triumpho*] Hæc eſt veterum exemplarium ſcriptura, quæ, vt puto, vera eſt. vt ſit res, quæ in libro continetur. *libello* minus placet, cùm poëta inferat, *Eſt opus exiguum.*

—P r o p e r a t a q v e *carmina fiunt*] Vatic. *feci.*

A n n v s *abiſſe poteſt*] Elegia XI. libri ſequentis:

Dum tua peruenit, dum littera noſtra recurrens

Tot maria, & terras permeat, annus abit.

Ponitur itaque annus pro longiſſimo temporis ſpatio. Terentius in Heautont. Dum comuntur, dum moliuntur, annus eſt.

M a g n a q v e *pars animi*] Liber Vatic. *anima.* optimé.

S v m v s *hæc ventura locuti*] Idem lib. *euentura*: quæ lectio iure optimo probatur Fabricio.

M 2 In

In elegiam v.

LAESVS *ab ingenio Naſo poëta ſuo*] lib. III. Triſt.

Ingenio perij Naſo poëta meo

NAM, *quamuis ſapor eſt ablata dulcis in vnda, Gratius ex ipſo fonte bibuntur aquæ*] Hoc videtur reſpexiſſe Mart. lib. IX.

Multum crede mihi refert, à fonte bibatur,
Qui fluit, an pigro cùm ſtupet vnda lacu.

VTQVE *fui ſolitus, ſediſſem forſitan vnus De centum iudex in tua verba viris*] Hoc eſt quod ſcribit lib. II. Triſt.

Non malè commiſſa eſt nobis fortuna reorum,
Vſque decem decies inſpicienda viris.

ECQVIBVS *aut recitas factum modò carmen amicis?*] De hoc veterum poëtarum more, qui amicis quæ ſcripſerant, carmina recitare conſueuerant, in ſcholiis in Triſtium libros dixi.

NESCIO *quid certè ſenſit abeſſe tui*] lib. vet. *ſui*, multò libentius ſequor.

GRATIA *diis: menti quolibet ire licet*] ſic Vatic. At Vrſinus, *Gratia quòd menti quolibet ire licet.*

CAELVM *ſuperóſque relinquo*] In eodem Vatic. *ſuperos, cælúmque relinquo.*

In elegiam VI.

NEC *quia Neptunus nauem lacerarat Vlixis, Leucothoë nanti ferre negauit opem*] In Ibin de Vlixe:

Sollertíque viro, lacera quem fracta tenentem
Membra ratis Semeles eſt miſerata ſoror.

VEL *ipſo Iudice delectus Martis iniquus erit*] Liber Vrſini, *dilectus* per i. Quam ſcribendi conſuetudinem confirmat Feſtus Pompeius his verbis: Dilectus militum, & is, qui ſignificatur amatus, à legendo dicti ſunt.

TV *quoque*] lib. vet. *Tu modò.*

SI *res eſt anceps illa*] Vatic. *anceps iſta.*

In elegiam VII.

SEQVE *ſemel vera ſciſſe periſſe fide*] Exemplaria antiqua, *ſcire*. paullò ſuauius, &, vt puto, ſuperiori verſui accõmodatius.

QVAM *ſua qui liquidis*] *tumidis* eadem exemplaria. Probo.

HERCVLIS CIOFANI SVLMONENSIS, IN P. OVIDII NASONIS LIB. IIII. DE PONTO OBSERVATIONES.

In elegiam III.

SI *mihi rebus opem nullam, factisq́; ferebas, Veniſſet verbis charta notata tribus.*] Si me nec te, nec conatu & labore adiuuare poteras, per breui ſaltem epiſtola ſignificare debueras. PAR *illi leuitas improbe ſola tua eſt*] ſic legendum ex vet. libris, & ratione.

DIVITIS *audita eſt. &c.*] Vide quæ notaui lib. III. Triſt. eleg. VII. ILLE *Iugurthino clarus, Cymbróque triumpho, &c.*] Similia ſunt illa Propertij lib. & eleg. III.

Victor cum victis pariter miſcebitur vmbris,
Conſule cum Mario capte Iugurtha ſedes.

In elegiam IV.

TEMPLAQVE *Tarpeia primum tibi ſedis adiri, Et fieri faciles in tua vota Deos Colla boues niueos certa præbere ſecuri, Quos aluit campis herba Faliſca ſuis*] Hunc etiam morem oſtēdit ſub principium lib. I. Faſt. vbi hoc poſtremo vſus erat carmine:

Flamma nitore ſuo templorum verberat aurum,
Et tremulum ſumma ſpargit in æde iubar.
Veſtibus intactis Tarpeias itur in arces,
Et populus feſto concolor ipſe ſuo eſt.
Iámque noui præeunt faſces, noua purpura fulget,
Et noua conſpicuum pondera ſentit ebur.
Colla rudes operum præbent ferienda iuuenci,
Quos aluit campis herba Faliſca ſuis.

BOVES *niueos*] Boues cādidos pro ſacrificio veteres ſolebāt interficere. Seneca in Oedipo: *Appellite aris candidū tergo bouem.* Item eos, qui numquam arauerant. Vide obſeruat. in lib. Faſt.

In elegiam VI.

HEI *mihi*] liber Vrſini, *Ei mihi.* Vide eleg. & librum I.

—VETVSQVE *malignum Opponit votis inuidioſa pedem*] Lege ex vet. libris, *Votisq́; malignum Opponit noſtris.*

COEPERAT *Auguſtus decepta ignoſcere culpa, Spem noſtram, terras deſeruitq́; ſimul*] De Auguſti morte infrà eleg. IIX.

 Et mo-

Et modò Cæſar numm, quem virtus addidit aſtris,
Sacrarunt aliquâ carmina parte tuum. Et IX.
Tu certè ſcis hæc ſuperis aſcite, vidéſque
Cæſar, vt eſt oculus ſubdita terra tuis.

Periit autem Auguſtus anno ab Vrbe cōdita DCCLXVI. Aetatis verò ſuæ LXXVI. BRVTE *nota*] Hæc vet. librorum lectio, quæ optima eſt, agnoſcitur à Merula, rectéq. exponitur, lib. II. Metamorph. ſub finem: *Ede notam tanti generis.*

In elegiam VII.

MISSVS *es Euxinas quoniã Veſtalis ad oras*] lib. vet. *ad vndas.* SENSIT *in ingenio nil opis eſſe loci*] Vide quæ collegi lib. V. Triſt. QVOTQVE *neci dederis*] Et quot interfeceris.

In elegiam IIX.

SIVE *velis mores qui ſint inquirere noſtri*] Lib. Vrſini, *Siue velis qui ſint mores inquirere,* paullò ſuauius.

HAC *certè non eſt notior ara tibi*] Idē lib. *Hac certè nulla eſt.*

TVRA *minus, grandi quàm data lance valent*] Vatic. *iuuant.* AVVM] Adoptione. Vide quæ dixi in ſcholiis lib. I. Faſt.——HOC *mihi luſus erat*] Idem lib. *ludus.* In eleg. IX.

BIS *ſenos faſces*] Inſigne conſulatus.

Martialis lib. IIX. de Silij conſulatu:

Biſſenos iubet en redire faſces
Nato conſule, nobilique virga
Vatis Caſtalium domum ſonare.

ATQ. *ego ſi fatis genitus melioribus eſſem*] ſic lib. veteres. Hūc autem locum non ſatis rectè interpretatur Merula.

NAM *tibi finitum ſummo Græcine Decembri Imperium Iani ſuſcipit ille die*] Conſules Kal. Ianuarij magiſtratum inibant.

In elegiam X.

GVTTA *cauat lapidem*] Hanc ſententiam & locutionem fruſtra exagitant eruditi quidam. Vide quæ dixi in obſeruationibus in Metamorphoſin meis lib. IV.

SED *quæ tamen omnia fati Pertulit*] Lege ex veteribus lib. *Sed non tamen.* In elegiam XIV.

NVLLA *mihi cura eſt, terra quo muter ab iſta*] Lege ex ambobus Vatic. Maff. & Vrſ. *mittar.* HAC *quoque*] Ex iiſdem lib: emenda, *Hac quia.* —BENE *commutabimur*] Et ex ratione, & eorumdem librorum conſenſu & auctoritate corrige, *commutabitur.* TALIA *ſuccenſent*] In lib. Vrſini, *ſuſcenſent* per s, quo modo ſcribendum eſt. SEPTIVS] Idem liber; *Sceptius,* quam lectionem agnoſcit Merula, & optimè interpre-

terpretatur. Miror alios eam ſecutos non eſſe.

TAM *mites Graios indicat eſſe viros*] Vnus Vatic. *Geticos.* Aequè bene, niſi vis rectius. GENS *mea Peligni, regióque domeſtica, Sulmo*] Diuidebantur Peligni, Plinio auctore, in tres regiones, Confinienſes, Superæquanos & Sulmonenſes. Hinc igitur Sulmonem, vbi natus eſt, domeſticam regionem vocauit. Eodem modo lib. II. elegiar. partem dixit:

Me pars, Sulmo tenet, Peligni tertia ruris,
Parua, ſed irriguis ora ſalubris aquis.

Hic quoque Coſmographiæ imperitum ſe oſtendit Merula, qui Sulmonem oppidum fuiſſe & hic & lib. IV. Triſt. ait.

POTVIT] pro *potuiſſet*, poſitum videtur.

TEMPORA *ſacrata mea ſunt velata corona, Publicus inuito quam fauor impoſuit*] Hunc locum lib. I. eleg. VI. Triſtium interpretatus ſum. In eleg. XVI.

INVIDE, *quid laceras Naſonis carmina rapti? Non ſolet ingeniis ſumma nocere dies*] Ariſtot. lib. II. De arte dicendi, vbi de inuidia, aut, vt M. Tullius vult, inuidentia agit, docet inuideri ſolere ab iis hominibus aliis, qui vna eademque ætate florent: ita vt ſolùm inter viuos, ac præſentes inuidentia ſit. Vnde præclarè hic noſter elegia vlt. lib. I. Amor.

Paſcitur in viuis liuor, poſt fata quieſcit:
Tunc ſuus ex merito quemque tuetur honor.

Et Propertius lib. III. eleg. I.

At mihi, quod viuo detraxerat inuida turba,
Poſt obitum duplici fœnore reddet honos.

ET *Marius ſcripti dexter in omne genus*] liber Vatic. & Maff. *promptus in omne genus.* APTAQVE *venanti Gratius arma dabit*] Gratius Ouidij temporibus poëta fuit, vt ex hoc loco cõſtat: de venatione ſcripſit. Cuius carmina vnà cum Ouidij Halieutico è Gallia in Italiam attulit Sannazarius. Hunc autem verſum ab interprete hic non intellectum, is, qui Ouidij poſt Aldum ſeniorem, vitam ſcripſit, optimè declarauit.

Attigi breuiſſimè, CAESAR RANALDE adoleſcentule honeſtiſſime, ea, quæ his temporis anguſtiis, vt tibi aliqua ex parte ad huius poëmatis intelligentiam iter patefacerent, notanda cenſerem. Potuiſſem paullo copioſiora præſtare, ſi mihi per ſeueriora iuris ciuilis ſtudia in quæ ſeriò incumbere aueo, & conor, licuiſſet. Vale, & quidquid id eſt, ea voluntate, qua ego tibi nunc offero, id eſt, in te valde propenſa, accipe.

FINIS.

HERCVLIS CIOFANI
SVLMONENSIS,
IN
P. OVIDII NASONIS
IBIN OBSERVATIONES.

HERCVLES CIOFANVS SVLMONENSIS, M. ANTONIO MVRETO IVNIORI, MAXIMÆ SPEI PVERO S.

DEBITVM, non munus, quod tibi MVRETE IVNIOR offerendum putaui, iure dixerim. Quidquid enim in me litterarũ eſt, quod perexiguum eſſe ſentio, ex perenni, atque vberrimo patrui tui, viri diſertiſſimi, fonte, niſi omnium mortaliũ ingratiſſimus eſſe volo, hauſiſſe ingenuè fatear neceſſe eſt: neque hoc ſolùm, quod maximum quidem voco beneficium, ei acceptum refero, ſed illud etiam, quod quotieſcumque opus fuit (contigit autem ſæpiſſimè) aut mei ipſius, aut propinquorum, aut etiam amicorum cauſſa, in qua eius ſtudio & gratia me egere cognoui, non prius innui, quàm eum nullum prorſus laborem detrectantem, quæcumque efflagitaui, ſumma cum animi hilaritate confeciſſe comperi. Vno verbo rem concludam. Ex eo die, quo in Vrbem primùm veni, litterarum adipiſcendarum cupidiſſimus, in intimam eius ipſius amicitiam ab eo admiſſus, in filij propè loco perpetuò habitus ſum, atque habeor. idque non paruæ felicitatis eſſe duco. His igitur de cauſis OVIDII IN IBIN opus elegantiſſimum, fabularum, hiſtoriarumque varietate plenum tibi perſoluo, ac, quod apud me quodammodo depoſitum eſt, reddo ac reſtituo. In quo me ſcholia,

quibus aut locos aliquot illuſtrarem, aut veterum librorum auxilio corrigerem, amici quidam doctiſſimi, vel occupatiſſimum, quod patruus ipſe tuus MVRETVS non ignorat, ſcribere coëgerunt. Ea tamen quæcumque ſunt, ætati tuæ non prorſus inutilia erunt: ingeniumque tuum, quod ad ſumma quæque natum eſſe perſpexi, iis aliquanto melius, excultiusque futurum non deſpero. VALE, & iſtam, quam magna cum laude ingreſſus es, virtutis viam, vt ipſius patrui tui æſtimationi, nominiſque celebritati par ſis, amplexari, ac ſectari perge. ROMÆ IIX. Id. Martias. CIↃ. IↃ. LXXX.

HER-

HERCVLIS CIOFANI SVLMONENSIS, IN P. OVIDII NASONIS IBIN OBSERVATIONES.

Ex Cœlio Rhodogino lib. XIII. *cap.* I.

AVCTOR eſt Minucianus Coruinum ab Ouidio appellatum fuiſſe Ibin ex auis fœditate, cui ventrem roſtro purgare inſitum ſit; & hoc ex Callimachi imitatione: pulſum quoque in exſilium, quòd Auguſti inceſtum vidiſſet: ſtructum item à Barbaris per multas lacrymas tymbon ante ianuam.

TEMPVS *ad hoc luſtris mihi iam bis quinque peractis*] Annos L. menſes VII. dies verò XXI. natus erat OVIDIVS, cùm ex Vrbe diſceſſit. Hoc autem opus in itinere, aut potius ſimulatque in Ponticam regionem venit, ſcripſit. Bene igitur *Luſtris iam bis quinque peractis.*

TEMPVS *ad hoc luſtris mihi iam bis quinque peractis, Omne fuit Muſæ carmen inerme meæ*] Ad hunc vſque diem ne litteram quidem vnam ſcripſi, qua quemquam læſerim. Eſt autem ab ætate, & moribus ſuis narratio.

NVLLAQVE, *quæ poſſit ſcriptis tot millibus extat Littera Naſonis ſanguinolenta legi*] *Sanguinolenta*: quaſi de telo loquitur: nullum vmquam verſibus meis ſauciaui: nullius ſanguine maduerunt verſus mei.

—SCRIPTIS *tot millibus*] Sic lib. II. Triſt.

Inter tot populi, tot ſcripti millia noſtri,
Quem ſua Calliope læſerit, vnus ero.

VNVS] Quidam, quem Ibin vocare in animum induxi.

—PERENNEM *Candoris titulum non ſinit eſſe mei*] Eam, qua aſſiduè potitus ſum, laudem nullius lædendi, perpetuam eſſe non ſinit.

—EXSILIO *delituiſſe meo*] Liber Maffeianus, *ſuo.*

IACTAT *& in toto nomina noſtra foro*] Idem lib. *verba*

 canina.

canina, quam lectionem agnoſcunt interpretes: Et ſic Tacitus, caninam facundiam.

NAVFRAGII *tabulas pugnat habere mei*] Eadem metaphora vtitur lib. I. Triſtium Eleg. v. ad Vxorem, vbi hoc idem innuere videtur:

Tu facis, vt ſpolium non ſim, nec nuder ab illis,
Naufragij tabulas qui petiere mei.
Vtq; rapax ſtimulante fame cupidúſque cruoris
Incuſtoditum captat ouile Lupus:
Aut vt edax vultur corpus circumſpicit, & quod
Sub nulla poſitum cernere poſſit humo:
Sic mea neſcio quis malè fidus rebus acerbis
In bona venturus, ſi paterere, fuit.
Hunc tua per fortes virtus ſummouit amicos,
Nulla quibus reddi gratia digna poteſt.

PROFVGAE *ſenecta*] Mihi à patria eiecto, qui in extremis meæ vitæ annis, vnde viuam, non habeam.

QVORVM *longè mihi maximus ille eſt, Qui noſtras inopes noluit eſſe vias*] Imperitè exponit hunc locum Zarotus, qui Germanicum ſignificari ait: rectè autem Calderinus, qui Auguſtum intelligit; Is enim Auguſtus poëtæ bona non ademit. Lib. II. Triſt.

Inſuper accedunt, te non adimente, paterna
Tamquam vita parum muneris eſſet, opes.
Et lib. & eleg. IV.
Idq; Deus ſentit, pro quo nec lumen ademptum eſt,
Nec mihi detractas poſſidet alter opes.
Et eleg. XII. lib. V.
Nec vitam, nec opes, nec ius mihi ciuis ademit.
Et lib. I. De Ponto eleg. VIII.
Nec vitam, nec opes, nec ademit poſſe reuerti.

TERRA *ſit vt propior*] Sæpè hoc petit in libris Triſt. & De Ponto.

TESTIFICANDA] Teſtis aduocanda. Hoc eſt, Forraſſe etiam efficiet Auguſtus, vt non Pontica tantùm regio, ſed alius locus, qui Romæ vicinior ſit, fidem faciat, me ei, quòd paterna bona mihi non ademerit, gratias egiſſe, & poſthac acturum.

ET *noua fraterno veniet concordia fumo; Quam vetus accenſa ſeparet ira pyra*] Eteoclem & Polynicem fratres, Oedipi Thebarum regis filios intelligit, quorum rogi fumus in duas partes, cùm ſimul vrerentur, ſe diuiſit. Ouidius lib. V. Triſt. Eleg.

Eleg. VI. ad Vxorē, vbi huius rei auctorem Callimachum fuiſſe ait: *Senſus ineſt igitur nebulis, quas exigit ignis,*

Conſilium fugiunt cetera pæne meum.

Conſilium: commune ſacrum cùm fiat in ara

Fratribus, alterna qui periere manu.

Ipſa ſibi diſcors, tamquam mandetur ab illis,

Scinditur in partes atra fauilla duas.

Hoc (memini) quondam fieri non poſſe loquebar,

Et me Battiades iudice falſus erat.

Statius lib. vltimo Thebaid.

Ecce iterum fratris primos vt contigit artus

Ignis edax, tremuere rogi, & nouus aduena buſtis

Pellitur, exundant diuiſo vertice flammæ:

Alternóſque apices abrupta luce coruſcant.

Auſonius ex Græco:

Nec Stygiis lucis ineunt ſua fœdera fratres

Oedipodionidæ, de miſero, ah, miſeri.

Namque etiam ex vno ſurgentes aggere flammæ

In diuerſa ſui diſſiliunt cineris.

Infandos iuuenes, quos nec diſcordia caſſos

Luce, nec in ſemet linquit atrox animus.

Atque vtinam & Thebas quiſſent partirier ipſas,

Regnorum & metas, vt cinerum nebulas.

Hyginus cap. LXIIX. Polynices Oedipodis filius anno peracto regnum ab Eteocle fratre repetit: ille cedere noluit. Itaque Polynices, Adraſto rege adiuuante, cum ſeptem ductoribus Thebas oppugnatum venit. Ibi Capaneus, quòd contra Iouis voluntatem Thebas ſe capturum diceret, cùm murum aſcenderet, fulmine eſt percuſſus: Amphiaraus terra eſt deuoratus: Eteocles & Polynices inter ſe pugnantes alius alium interfecerunt. His cùm Thebis parentaretur, etſi ventus vehemens eſſet, tamen fumus ſe numquam in vnam partem conuertit, ſed alius aliò ſeducitur. Hæc ille. Euripides verò, quem Apollodorus lib. III. ſequitur, Polynicem de ſententia Eteoclis inſepultum fuiſſe ait in Phœniſſis, ſed idem Apollodorus addit, Antigonen, quæ ex Oedipi filiarum ſola ſuperſtes erat, quòd occultè eum humandum curaſſet, à Creonte deprehenſam, viuam in ſepulchrum coniectam fuiſſe. Aliter hanc rem narrat Sophocles in Antigone, quamuis in vna re cum illo conueniat, nimirum de Polynicis cadauere non ſepeliendo.

LIBER *Iambus*] ſic ſub finem lib. I. De remed.

HERCVLIS CIOFANI SVLMONENSIS, IN P. OVIDII NASONIS LIB. III. DE PONTO OBSERVATIONES.

IN ELEGIAM I.

IN *minus hoſtili iuſſus abeſſe loco*] Liber Vrſ. *adeſſe*, vera lectio. TV *glacie freta iunctatenes*] ſic in vet. NON *tibi ſunt fontes, laticis niſi pene marini*] Liber Vatic. *Hic tibi ſunt fontes, laticis ſed pane marini.* non mala ſententia & carmen.

NON *igitur mirum finem quærentibus horum Altera ſi nobis vſque rogatur humus*] lib. IV. Triſt. eleg. IV.

Mitius exſilium, paulóque quietius oro,
Quique ſit à ſæuo longior hoſte, locum.

Infrà lib. IV. eleg. XV.

Atque vtinam poſſis, & detur amicius aruum.

Et aliis in locis, quos nihil neceſſe eſt ſcribere.

PECTORE *te toto, cunctiſque incumbere neruis*] Lib. Vatic. *totiſque.* HANC *ne degeneres* &c.] Vrſini liber, Maff. & Vatic. *Hanc caue degeneres, vt ſint.* Sequor Fabricij coniecturam legentis, *Huic caue degeneres*, pro à qua.

VT *nihil ipſe querar*] Inductio.

NOTIOR *eſt factus Capaneus de fulminis ictu: Notus humo merſis Amphiaraus equis*] De Capaneo & Amphiarao Apollodorus lib. III. Bibliothecæ. NON *magis officiis*] Ita Vrſ. liber. VT *minus hoſtili iaceam regione*] ſic Vat. & verè.

TELEGONIVE] Vide quæ notaui lib. & eleg. I. Triſt.

FORMAM *Iunonis adire*] Vrſini lib. *vultum.* Conſule hic Fabricium. NIL *niſi ſollicita*] ſic lib. vet. quod magis mihi probatur. ORE *tremente*] Vatic. *voce.* idque in aliis vet. repperit idem Fabricius.

INTERDVM *lacrimæ pondera vocis habent*] In epiſt. Briſeidis: *Sed tamen hæ lacrimæ pondera vocis habent.*

In elegiam II.

—TIMIDIQVE *vocari*] Liber Vrſini, *videri.*

FALLOR, *& illa mea ſuperabit tempora vita*] ſic legẽdum ex eodem libro. In quibuſdam autem malè eſt, *ſperabit.*

QVOS

Q v o s *procul à vobis alter & orbis habet*] Vatic. *frigidus axis habet.*

C o n s o r t e s *vrbis repperit eſſe ſua*] lib.vet. *comperit.*

A l t e r *vt à vobis dixit*] *inquit* iidem libri.

In elegiam III.

E t *ſonuit paruo mota feneſtra ſono*] Vetuſta exemplaria, *Et gemuit.* rectius, vt & cenſuit Fabricius.

T v *mihi dictaſti iuuenilia carmina primus, Appoſui ſenis te duce quinque pedes. Nec me Mœonio conſurgere carmine, nec me Dicere magnorum paſſus es acta ducum*] Lib.1.eleg.ſub principium: *Arma graui numero, violentáque bella parabam*
Edere, materia conueniente modis.
Par erat inferior verſus: riſiſſe Cupido
Dicitur, atque vnum ſurripuiſſe pedem.
Vide & elegiam primam eiuſdem libri.

P r o *quibus exſilium miſero*] ſic lib. vet. rectè.

P r a e m i a *nec Chiron ab Achille talia cepit*] Vide ſub principium lib. I. De arte.

P y t h a g o r a e q v e *ferunt non nocuiſſe Numam*] Conſule quæ collegi in meis in Metamorph. lib.xv.obſeruationib.

H a e c *de diſcipulo dona magiſter habet*] Liber Vrſini, *Hae te.* Verè, quemadmodum Fabricius legendum coniecerat.

Q v a r v m *nec vitta pudicos Attingit crines*] Idem lib. *quarum nec vitta pudoris Contingit.*

D o l o r *ipſe referri*] Idem lib. *iſte.* Vatic. *ille.* placet.

I v d i c i s *ora fuit*] ex iiſdem exempl. lege *vindicis.*

N o n *exit in altos*] Sic in vet. legitur.

In elegiam IV.

V t q v e *ſuo faueas mandat Rufine triumpho*] Hæc eſt veterum exemplarium ſcriptura, quæ, vt puto, vera eſt. vt ſit res, quæ in libro continetur. *libello* minus placet, cùm poëta inferat, *Eſt opus exiguum.*

—P r o p e r a t a q v e *carmina fiunt*] Vatic. *feci.*

A n n v s *abiſſe poteſt*] Elegia XI. libri ſequentis:
Dum tua peruenit, dum littera noſtra recurrens
Tot maria, & terras permeat, annus abit.
Ponitur itaque annus pro longiſſimo temporis ſpatio. Terentius in Heautont. Dum comuntur, dum moliuntur, annus eſt.

M a g n a q v e *pars animi*] Liber Vatic. *anima.* optimé.

S v m v s *hec ventura locuti*] Idem lib. *euentura*: quæ lectio iure optimo probatur Fabricio.

In elegiam V.

LAESVS *ab ingenio Naſo poëta ſuo*] lib. III. Triſt.

Ingenio perij Naſo poëta meo

NAM, *quamuis ſapor eſt ablata dulcis in vnda, Gratius ex ipſo fonte bibuntur aquæ*] Huc videtur reſpexiſſe Mart. lib. IX.

Multum crede mihi refert, à fonte bibatur,

Qui fluit, an pigro cùm ſtupet vnda lacu.

VTQVE *fui ſolitus, ſediſſem forſitan vnus De centum iudex in tua verba viris*] Hoc eſt quod ſcribit lib. II. Triſt.

Non malè commiſſa eſt nobis fortuna reorum,

Vſque decem decies inſpicienda viris.

ECQVIBVS *aut recitas factum modò carmen amicis?*] De hoc veterum poëtarum more, qui amicis quæ ſcripſerant, carmina recitare conſueuerant, in ſcholiis in Triſtium libros dixi.

NESCIO *quid certè ſenſit abeſſe tui*] lib. vet. *ſui*, multò libentius ſequor.

GRATIA *diis: menti quolibet ire licet*] ſic Vatic. At Vrſinus, *Gratia quòd menti quolibet ire licet.*

CAELVM *ſuperóſque relinquo*] In eodem Vatic. *ſuperos, cælúmque relinquo.*

In elegiam VI.

NEC *quia Neptunus nauem lacerarat Vlixis, Leucothea nanti ferre negauit opem*] In Ibin de Vlixe:

Sollertíque viro, laceræ quem fracta tenentem

Membra ratis Semeles eſt miſerata ſoror.

VEL *ipſo Iudice delectus Martis iniquus erit*] Liber Vrſini, *dilectus* per i. Quam ſcribendi conſuetudinem confirmat Feſtus Pompeius his verbis: Dilectus militum, & is, qui ſignificatur amatus, à legendo dicti ſunt.

TV *quoque*] lib. vet. *Tu modò.*

SI *res eſt anceps illa*] Vatic. *anceps iſta.*

In elegiam VII.

SEQVE *ſemel vera ſciſſe periſſe fide*] Exemplaria antiqua, *ſcire.* paullò ſuauius, &, vt puto, ſuperiori verſui accõmodatius.

QVAM *ſua qui liquidis*] *tumidis* eadem exemplaria. Probo.

HER-

HERCVLIS CIOFANI SVLMONENSIS,

IN P. OVIDII NASONIS LIB. IIII. DE PONTO OBSERVATIONES.

In elegiam III.

SI *mihi rebus opem nullam, factisq́ ferebas, Veniſſet verbis charta notata tribus.*] Si me nec re, nec conatu & labore adiuuare poteras, perbreui ſaltem epiſtola ſignificare debueras. PAR *illi leuitas improbe ſola tua eſt*] ſic legendum ex vet. libris, & ratione.

DIVITIS *audita eſt. &c.*] Vide quæ notaui lib. III. Triſt. eleg. VII. ILLE *Iugurthino clarus, Cymbróque triumpho, &c.*] Similia ſunt illa Propertij lib. & eleg. III.

Victor cum victis pariter miſcebitur vmbris,
Conſule cum Mario capte Iugurtha ſedes.

In elegiam IV.

TEMPLAQVE *Tarpeia primum tibi ſedis adiri, Et fieri faciles in tua vota Deos Colla boues niueos certa præbere ſecuri, Quos aluit campis herba Faliſca ſuis*] Hunc etiam morem oſtēdit ſub principium lib. I. Faſt. vbi hoc poſtremo vſus erat carmine:

Flamma nitore ſuo templorum verberat aurum,
Et tremulum ſumma ſpargit in æde iubar.
Veſtibus intactis Tarpeias itur in arces,
Et populus feſto concolor ipſe ſuo eſt.
Iámque noui præeunt faſces, noua purpura fulget,
Et noua conſpicuum pondera ſentit ebur.
Colla rudes operum præbent ferienda iuuenci,
Quos aluit campis herba Faliſca ſuis.

BOVES *niueos*] Boues cādidos pro ſacrificio veteres ſolebāt interficere. Seneca in Oedipo: *Appellite aris candidū tergo bouem.* Item eos, qui numquam arauerant. Vide obſeruat. in lib. Faſt.

In elegiam VI.

HEI *mihi*] liber Vrſini, *Ei mihi.* Vide eleg. & librum I.

—VETVSQVE *malignum Opponit votis inuidioſa pedem*] Lege ex vet. libris, *Votiſq́ malignum Opponit noſtris.*

COEPERAT *Auguſtus decepta ignoſcere culpa, Spem noſtram, terras deſeruítq́ ſimul*] De Auguſti morte infrà eleg. IIX.

Et modò Cæſar nuum, quem virtus addidit aſtris,
Sacrárunt aliquâ carmina parte tuum. Et IX.
Tu certè ſcis hæc ſuperis aſcite, vidéſque
Cæſar, vt eſt oculis ſubdita terra tuis.

Periit autem Auguſtus anno ab Vrbe cōdita DCCLXVI. Aetatis verò ſuæ LXXVI. BRVTE *nota*] Hæc vet. librorum lectio, quæ optima eſt, agnoſcitur à Merulæ, rectéq. exponitur, lib. II. Metamorph. ſub finem: *Ede notam tanti generis.*

In elegiam VII.

MISSVS *es Euxinas quoniā Veſtalis ad oras*] lib. vet. *ad vndas.* SENSIT *in ingenio nil opis eſſe loci*] Vide quæ collegi lib. V. Triſt. QVOTQVE *neci dederis*] Et quot interfeceris.

In elegiam IIX.

SIVE *velis mores qui ſint inquirere noſtri*] Lib. Vrſini, *Siue velis qui ſint mores inquirere*, paullò ſuauius.

HAC *certè non eſt notior ara tibi*] Idē lib. *Hac certè nulla eſt.*

TVRA *minus, grandi quàm data lance valent*] Vatic. *iuuant.* AVVM] Adoptione. Vide quæ dixi in ſcholiis lib. I. Faſt.——HOC *mihi luſus erat*] Idem lib. *ludus.* In eleg. IX.

BIS *ſenos faſces*] Inſigne conſulatus.
Martialis lib. IIX. de Silij conſulatu:
Biſſenos iubet en redire faſces
Nato conſule, nobilíque virga
Vatis Caſtalium domum ſonare.

ATQ. *ego ſi fatis genitus melioribus eſſem*] ſic lib. veteres. Hūc autem locum non ſatis rectè interpretatur Merula.

NAM *tibi finitum ſummo Græcine Decembri Imperium Iani ſuſcipit ille die*] Conſules Kal. Ianuarij magiſtratum inibant.

In elegiam X.

GVTTA *cauat lapidem*] Hanc ſententiam & locutionem fruſtra exagitant eruditi quidam. Vide quæ dixi in obſeruationibus in Metamorphoſin meis lib. IV.

SED *quæ tamen omnia fati Pertulit*] Lege ex veteribus lib. *Sed non tamen.* In elegiam XIV.

NVLLA *mihi cura eſt, terra quo muter ab iſta*] Lege ex ambobus Vatic. Maff. & Vrſ. *mittar.* HAC *quoque*] Ex iiſdem lib. emenda, *Hac quia.* —BENE *commutabimur*] Et ex ratione, & eorumdem librorum conſenſu & auctoritate corrige, *commutabitur.* TALIA *ſuccenſent*] In lib. Vrſini, *ſuſcenſent* per s, quo modo ſcribendum eſt. SEPTIVS] Idem liber; *Sceptius*, quam lectionem agnoſcit Merula, & optimè interpre-

terpretatur. Miror alios eam ſecutos non eſſe.

TAM *mites Graios indicat eſſe viros*] Vnus Vatic. *Geticos.* Aequè bene,niſi vis rectius. GENS *mea Peligni,regióque domeſtica,Sulmo*] Diuidebantur Peligni,Plinio auctore,in tres regiones,Confinienſes,Superæquanos & Sulmonenſes. Hinc igitur Sulmonem,vbi natus eſt,domeſticam regionem vocauit. Eodem modo lib. II .elegiar. partem dixit:

Me pars, Sulmo tenet, Pelìgni tertia ruris,
Parua, ſed irriguis ora ſalubris aquis.

Hic quoque Coſmographiæ imperitum ſe oſtendit Merula, qui Sulmonem oppidum fuiſſe & hic & lib. IV. Triſt. ait.

POTVIT] pro *potuiſſet*, poſitum videtur.

TEMPORA *ſacrata mea ſunt velata corona, Publicus inuito quam fauor impoſuit*] Hunc locum lib. I. eleg. VI. Triſtium interpretatus ſum. In eleg. XVI.

INVIDE, *quid laceras Naſonis carmina rapti? Non ſolet ingeniis ſumma nocere dies*] Ariſtot. lib. II. De arte dicendi, vbi de inuidia, aut, vt M. Tullius vult, inuidentia agit, docet inuideri ſolere ab iis hominibus aliis, qui vna eademque ætate florent: ita vt ſolùm inter viuos, ac præſentes inuidentia ſit. Vnde præclarè hic noſter elegia vlt. lib. I. Amor.

Paſcitur in viuis liuor, poſt fata quieſcit:
Tunc ſuus ex merito quemque tuetur honor.

Et Propertius lib. III. eleg. I.

At mihi, quod viuo detraxerat inuida turba,
Poſt obitum duplici fœnore reddet honos.

ET *Marius ſcripti dexter in omne genus*] liber Vatic. & Maff. *promptus in omne genus.* APTAQVE *venanti Gratius arma dabit*] Gratius Ouidij temporibus poëta fuit, vt ex hoc loco cõſtat: de venatione ſcripſit. Cuius carmina vnà cum Ouidij Halieutico è Gallia in Italiam attulit Sannazarius. Hunc autem verſum ab interprete hic non intellectum, is, qui Ouidij poſt Aldum ſeniorem, vitam ſcripſit, optimè declarauit.

Attigi breuiſſimè, CAESAR RANALDE adoleſcentule honeſtiſſime, ea, quæ his temporis anguſtiis, vt tibi aliqua ex parte ad huius poëmatis intelligentiam iter patefacerent, notanda cenſerem. Potuiſſem paullo copioſiora præſtare, ſi mihi per ſeueriora iuris ciuilis ſtudia, in quæ ſeriò incumbere aueo, & conor, licuiſſet. Vale, & quidquid id eſt, ea voluntate, qua ego tibi nunc offero, id eſt, in te valde propenſa, accipe.

FINIS.

HERCVLIS CIOFANI SVLMONENSIS, IN P. OVIDII NASONIS IBIN OBSERVATIONES.

HERCVLES CIOFANVS SVLMONENSIS, M. ANTONIO MVRETO IVNIORI, MAXIMÆ SPEI PVERO S.

DEBITVM, non munus, quod tibi MVRETE IVNIOR offerendum putaui, iure dixerim. Quidquid enim in me litterarũ eſt, quod perexiguum eſſe ſentio, ex perenni, atque vberrimo patrui tui, viri diſertiſſimi, fonte, niſi omnium mortaliũ ingratiſſimus eſſe volo, hauſiſſe ingenuè fatear neceſſe eſt: neque hoc ſolùm, quod maximum quidem voco beneficium, ei acceptum refero, ſed illud etiam, quod quotieſcumque opus fuit (contigit autem ſæpiſſimè) aut mei ipſius, aut propinquorum, aut etiam amicorum cauſſa, in qua eius ſtudio & gratia me egere cognoui, non prius innui, quàm eum nullum prorſus laborem detrectantem, quæcumque efflagitaui, ſumma cum animi hilaritate confeciſſe comperi. Vno verbo rem concludam. Ex eo die, quo in Vrbem primùm veni, litterarum adipiſcendarum cupidiſſimus, in intimam eius ipſius amicitiam ab eo admiſſus, in filij propè loco perpetuò habitus ſum, atque habeor. idque non paruæ felicitatis eſſe duco. His igitur de cauſis OVIDII IN IBIN opus elegantiſſimum, fabularum, hiſtoriarumque varietate plenum tibi perſoluo, ac, quod apud me quodammodo depoſitum eſt, reddo ac reſtituo. In quo me ſcholia,

quibus aut locos aliquot illuſtrarem, aut veterum librorum auxilio corrigerem, amici quidam doctiſſimi, vel occupatiſſimum, quod patruus ipſe tuus MVRETVS non ignorat, ſcribere coëgerunt. Ea tamen quæcumque ſunt, ætati tuæ non prorſus inutilia erunt: ingeniumque tuum, quod ad ſumma quæque natum eſſe perſpexi, iis aliquanto melius, excultiusque futurum non deſpero. VALE, & iſtam, quam magna cum laude ingreſſus es, virtutis viam, vt ipſius patrui tui æſtimationi, nominiſque celebritati par ſis, amplexari, ac ſectari perge. ROMAE IIX. Id. Martias. CIↃ. IↃ. LXXX.

HER-

HERCVLIS CIOFANI
SVLMONENSIS,
IN
P. OVIDII NASONIS
IBIN OBSERVATIONES.

Ex Cœlio Rhodogino lib. XIII. *cap.* I.

AVCTOR eſt Minucianus Coruinum ab Ouidio appellatum fuiſſe Ibin ex auis fœditate, cui ventrem roſtro purgare inſitum ſit; & hoc ex Callimachi imitatione: pulſum quoque in exſilium, quòd Augusti inceſtum vidiſſet: ſtructum item à Barbaris per multas lacrymas tymbon ante ianuam.

TEMPVS *ad hoc luſtris mihi iam bis quinque peractis*] Annos L. menſes VII. dies verò XXI. natus erat OVIDIVS, cùm ex Vrbe diſceſſit. Hoc autem opus in itinere, aut potius ſimulatque in Ponticam regionem venit, ſcripſit. Bene igitur *Luſtris iam bis quinque peractis.*

TEMPVS *ad hoc luſtris mihi iam bis quinque peractis, Omne fuit Muſæ carmen inerme meæ*] Ad hunc vſque diem ne litteram quidem vnam ſcripſi, qua quemquam læſerim. Eſt autem ab ætate, & moribus ſuis narratio.

NVLLAQVE. *quæ poſſit ſcriptis tot millibus extat Littera Naſonis ſanguinolenta legi*] *Sanguinolenta*: quaſi de telo loquitur: nullum vmquam verſibus meis ſauciaui: nullius ſanguine maduerunt verſus mei.

—SCRIPTIS *tot millibus*] Sic lib. II. Triſt.

Inter tot populi, tot ſcripti millia noſtri,
Quem ſua Calliope læſerit, vnus ero.

VNVS] Quidam, quem Ibin vocare inanimum induxi.

—PERENNEM *Candoris titulum non ſinit eſſe mei*] Eam, qua aſſiduè potitus ſum, laudem nullius lædendi, perpetuam eſſe non ſinit.

—EXSILIO *delituiſſe meo*] Liber Maffeianus, *ſuo.*

IACTAT *& in toto nomina noſtra foro*] Idem lib. *verba*

Eleg. VI. ad Vxorē, vbi huius rei auctorem Callimachum fuiſſe ait:

Senſus ineſt igitur nebulis, quas exigit ignis,
Conſilium fugiunt cetera pæne meum.
Conſilium: commune ſacrum cùm fiat in ara
Fratribus, alterna qui periere manu.
Ipſa ſibi diſcors, tamquam mandetur ab illis,
Scinditur in partes atra fauilla duas.
Hoc (memini) quondam fieri non poſſe loquebar,
Et me Battiades iudice falſus erat.

Statius lib. vltimo Thebaid.

Ecce iterum fratris primos vt contigit artus
Ignis edax, tremuere rogi, & nouus aduena buſtis
Pellitur, exundant diuiſo vertice flammæ:
Alternóſque apices abrupta luce coruſcant.

Auſonius ex Græco:

Nec Stygiis lucis ineunt ſua fœdera fratres
Oedipodionidæ, de miſero, ah, miſeri.
Namque etiam ex vno ſurgentes aggere flammæ
In diuerſa ſui diſſiliunt cineris.
Infandos iuuenes, quos nec diſcordia caſſos
Luce, nec in ſemet linquit atrox animus.
Atque vtinam & Thebas quiſſent partirier ipſas,
Regnorum & metas, vt cinerum nebulas.

Hyginus cap. LXIIX. Polynices Oedipodis filius anno peracto regnum ab Eteocle fratre repetit: ille cedere noluit. Itaque Polynices, Adraſto rege adiuuante, cum ſeptem ductoribus Thebas oppugnatum venit. Ibi Capaneus, quòd contra Iouis voluntatem Thebas ſe capturum diceret, cùm murum aſcenderet, fulmine eſt percuſſus: Amphiaraus terra eſt deuoratus: Eteocles & Polynices inter ſe pugnantes alius alium interfecerunt. His cùm Thebis parentaretur, etſi ventus vehemens eſſet; tamen fumus ſe numquam in vnam partem conuertit, ſed alius aliò ſeducitur. Hæc ille. Euripides verò, quem Apollodorus lib. III. ſequitur, Polynicem de ſententia Eteoclis inſepultum fuiſſe ait in Phœniſſis, ſed idem Apollodorus addit, Antigonen, quæ ex Oedipi filiarum ſola ſuperſtes erat, quòd occultè eum humandum curaſſet, à Creonte deprehenſam, viuam in ſepulchrum coniectam fuiſſe. Aliter hanc rem narrat Sophocles in Antigone, quamuis in vna re cum illo conueniat, nimirum de Polynicis cadauere non ſepeliendo.

LIBER *Iambus*] ſic ſub finem lib. I. De remed.

Liber in aduerſos hoſtes ſtringatur Iambus.

QVAM *dolor hic vmquam ſpatio euaneſcere poſſit, Leniat aut odium tempus & hora meum*] Hoc diſtichon non eſt in lib. Maff. & planè hic otioſum mihi eſſe videtur. In omnibus libris paullò inferius legitur. appoſitè.

IBIDIS *interea*] De Ibide recondita quædam ſcribit Aelianus de hiſtoria Animalium lib. x. cap. xxx. & lib. II. capite xxxIIx. Ibin Lunæ conſecratam eſſe.

IANIQVE *Kalendis*] In more poſitum fuit apud Romanos, vt Kalend. Ianuarij læta & iucunda verba efferrentur. Auctor Plinius, & Ouidius ipſe lib. I. Faſt.

LVNAQVE *quæ numquam, quo prius ore micas*] Maffeianus lib. *orbe*, non *ore*. Libentius ſequor. libro XV. Metamorphoſeos:

Nec par, aut eadem nocturnæ forma Dianæ
Eſſe poteſt vmquam, ſempérque hodierna ſequente,
Si creſcit, minor eſt: maior, ſi contrahit orbem.
Et in epiſt. Phyllidis:
Luna quater latuit, toto quater orbe recreuit.

QVAEQVE *ratum triplici pollice netis opus*] Parcas ſignificat: Cloto, Lacheſin, & Atropon, Cæli filias ex Themide. Apollod. libro primo Biblioth.

ET *ſit pars voti*] Lib. vetus, *& pars ſit voti*. paullò ſuauius.

PASIPHAES *generi*] Theſeus qui tria à Neptuno optauit. Cicero lib. I. & III. Offic. & eo prior Euripides in Hippolyto, in quibus ipſius Hippolyti fuit interitus, cuius verba adduxi in obſeruationib. in lib. I. quem modò dixi Officiorum.

QVASQVE *ego tranſiero pœnas*] Idem lib. *tranſierim.*

—PERAGAM *rata vota ſacerdos*] Muſarum, & Phœbi ſacerdotes dicuntur poëtæ. Vide quæ collegi in obſeruationibus in lib. Triſt.

PERAGAM] Exequar, perficiam.

—SACRIS *ore fauete meis*] Vide quæ notaui libro XV. Metamorph. ad illud: *animis linguiſque fauete.*

—NIGRAE] *Pulla.*

LVSTRES] Frequentes; adeas.

ORE *tremente cibum*] Præclariore epitheto mendicitatem exprimere non poterat.

SOLITO *defecta fauore Fortunæ facies inuidioſa tuæ*] In aliis *defæta*. in Maff. & Vatic. *deſerta fauore Ærumnæ.*

LVCTATVSQVE *diucruciatos ſpiritus artus Deſerat, &*

longa

longa torqueat ante mora] Huc facit, quod ſcribit Suetonius in Tiberio de iis qui ſupplicio eſſent afficiendi. Mori, inquit, volentibus, vis adhibita viuendi. Nam mortem adeò leue ſupplicium putabat, vt cùm audiſſet vnum ex reis Carnulium nomine anticipaſſe eam, exclamauerit, Carnulius me euaſit. Et in recognoſcendis cuſtodiis, precanti cuidam pœnæ maturitatem, reſpondit: Nondum tecum in gratiam redij. Alia huius generis exempla pete ex obſeruationibus in epiſt. ad Theſeum.

IAZYGES *arcu*] Locus hic ab interpretibus non intellectus declaratus eſt ab eruditiſſimo Egnatio. Illud hic notatu indignum, opinor, non erit, à poëtis hoc nomen *Iazyges*, interdum trium, interdum verò quattuor ſyllabarum enuntiari. Superius exemplum hoc loco eſt & lib. II. Triſt.

Iazyges, & Colchi, Metereáque turba, Getæq;.

Et lib. I. De Ponto eleg. III.

Aut quid Sauromatæ faciant, quid Iazyges acres.

Inferius exemplum lib. IV. eleg. VII.

Ipſe vides onerata ferox vt ducat Iazyx.

Valerius Flaccus:

—& ſtricto ſic vrget Iazyges enſe. Et:
Neurus & expertes canentis Iazyges æui.

Huius autẽ gentis meminit Ammianus Marcellinus lib. XXII. de Ponto loquens. Circa hæc ſtagna vltima extimaque plures gentes, ſermonum, inſtitutorum varietate diſpariles, Iaxamatæ, & Mæotæ, & Iazyges, Roxolani, & Alani, &c.

GANGES] De hoc fluuio vide quæ collegi libro quarto Metamorphoſ.

DVM *Tiberis liquidas Thuſcus habebit aquas*] Liber Maſſ. *flauas*, non *liquidas*. verè. Horat. lib. I. Carm. ode II.

Vidimus flauum Tiberim retortis
Litore Hetruſco violenter vndis
Ire, &c. ——

Et hic noſter lib. V. eleg. I. Triſt.

Quot frutices ſiluæ, quot flauas Tibris arenas.

Eſt autem alluſio ad vetus Tiberis nomẽ, qui, vt eſt apud Ouidium in lib. Faſt. & apud Liuium lib. I. Albula vocabatur. *flauas* legit etiam Domitius. De colore autem flauo ſic Agellius lib. II. cap. XXVI. Flauus videtur ex viridi, & rufo & albo concretus. Itaque dubitari non oportet, quin ita, vt eſt in illo vet. exemplari, legendum ſit.

SAEVA *ſed in manes manibus arma dabo*] ſic eſt in eodem lib. emendatè.

SIVE *meo tingent*] *Tinguent*, idem Maffeian.

ET *tendam gelidas vltor in ora manus*] Idem lib. *victor in ora*. Melius & ſignificantius, vt puto.

—VERBERA *ſaua*] Hæc vera eſt lectio.

INDEPLORATVM *proiiciare caput*] Graue admodum putabant veteres cadauer à ſuis agnatis ſiue cognatis non deplorari. Idque oſtendit Ouidius ipſe lib.& eleg.III Triſtium, qui cum in Pontica regione, vbi è ſuis neminem habebat, ægrotaſſet, mortem metuens ait:

Sed ſine funeribus caput hoc, ſine honore ſepulchri
Indeploratum barbara terra teget?

SISYPHVS *eſt illic ſaxum voluénſq. peténſq*.] Ingenioſiſs. dictum. Vide quæ notaui in obſeruat. in Metamorph.lib.IV.

QVIQVE *agitur rapida vinctus ab orbe rota*] περίφερας Ixionis. Ibidem.

POMA *pater Pelopis præſentia quærit*, & *idem Semper eget liquidis, ſemper abundat aquis*] Tantalus. Ibidem, & lib.III. Amor.Eleg.XII.Et Fulgentius ita in Mythologicis.Tantalum dicunt in lacum inferni depoſitum, cui fallax aqua gulosis labia titillamentis attingit: poma quoque fugitiuis cineſcentia tactibus deſuper faciè tenus apparent pendula. Ergo hic locuples viſus & pauper effectus, ita ſe illa vnda fallax præbet, vt ſitiat; ita ſe poma ingerunt, vt eſuriat. Hanc fabulam Petronius breuiter exponit dicens:

Nec bibit inter aquas, nec poma petentia carpit
Tantalus infelix, quem ſua vota premunt.
Diuitis hæc magni facies erit, omnia latè
Qui tenet, & ſicco concoquit ore famem.

IVGERIBVS QVE *nouem, qui ſummus distat ab imo, Viſceráque aſſiduè debita præbet aui*] De Tityo lib.IV.Metam.

SIC *tibi de furiis ſcindat &c.*] Alecto, Tiſiphonem, & Megaram ſignificat, quæ & Erinnyes, & Pœnæ dicuntur, de quibus Apollodorus lib.I. Bibliothecæ, & Heſiodus in Theogonia, cuius hæc ſunt:

ὅσσαι γὰρ ῥαθάμιγγες ἀπέσσυθεν αἱματόεσσαι
πάσας δέξατο γαῖα περιπλομένων δ' ἐνιαυτῶν,
γείνατ' ἐριννύς τε κρατερὰς, μεγάλους τε γίγαντας.

Id eſt, Quotquot enim guttæ (ex cælo) proruperunt cruentæ, omnes ſuſcepit terra, circumuolutis autem annis, produxit &

Erynnies

Erinnyes validas, & magnos Gigantes.

AEACVS] Lib. XIII. Metamorph. Quattuor autem eſſe dicuntur iudices apud inferos: Hic Aeacus, Minos, Radamanthus, & Triptolemus. Auctor Cicer. lib. I. Tuſculanarum Quæſtionum.

QVOTVE *ferat dicam terra Ciliſſa crocos*] Laudatiſſimum crocum gignit Cilicia ad Antrum Corycium. Ouid. lib. I. Faſt.

Et ſonet accenſis ſpica Ciliſſa focis.

NEC *mala voce mea poterunt tua cuncta referri, Ora licet tribuas multiplicata mihi*] Illuſtraui hunc locum lib. IIX. in Obſeruat. in Metamorphoſin.

NON *Venus affulſit, non illa Iuppiter hora, Lunáque non apto, ſólue fuere loco. Nec ſatis vtiliter poſitos tibi præbuit ignes, Quem peperit magno lucida Maia Ioui. Te fera nequidquam placidum ſpondentia Martis, Sidera preſſerunt, Falciferique ſenis*] Ex his ſeptem aſtris, ſiue ſtellis duæ priores bonum portendunt. Tres quæ ſtatim ſequuntur, ſuaptè vi neque mali, neque boni quidquam ſignificant, ſed ei aſtro, quod reſpiciunt, adhærent. reliquæ verò duæ perpetuò mala oſtendere dicuntur.

NEC *ſatis vtiliter poſitos tibi præbuit ignes*] Mercurium intelligit ex adiunctis.

LVCIDA *Maia*] Sic libro primo Metamorphoſ.

—Natúmque vocat, quem lucida partu
Pleias enixa eſt. ——

Heſiod. quoq. quem Ouid. ſequitur in Theogonia, idem ſcribit:

ζηνὶ δ᾽ ἄρ᾽ ἀτλαντὶς μαίη τέκε κύδιμον ἑρμῆν
κήρυκ᾽ ἀθανάτων, ἱερὸν λέχος εἰσαναβᾶσα. Id eſt:
Ioui enim Atlãtis filia Maia peperit glorioſum Mercurium
Præconem Deorum, ſacrum lectum conſcendens.

Apollodorus lib. III. ait Maiam à Ioue in Cyllenes antro vitiatam, Mercurium, vnde Cyllenius dicitur, peperiſſe. eius verba ſunt. *μαῖα μὲν οὖν ἡ πρεσβυτάτη διῒ συνελθοῦσα ἐν ἄντρῳ τῆς κυλλήνης ἑρμῆν τίκτει.* Id eſt, Siquidem Maia natarum maxima ab Ioue in Cyllenes antro vitiata Mercurium parit. Hinc locus ille lib. V. Faſt. intelligitur, vbi ita eſt, de Maia:

—— & ſummo concubuiſſe Ioui:
Hac enixa iugo cupreſſifer Cyllenes

hoc Cereri diſſimulare nefas] Sic in lib. Maff. rectè.

AVT *vt oliuifera quondam Sicyone profecto Sit frigus mortis cauſſa, faméſque tua*] Sic eſt in omnibus libris excuſis. Melius omnino in Maffeian. *Sicyone fugato.* Dicitur enim Neocles à Sicyone, quæ vrbs eſt Achaiæ, ob crudelitatem pulſus, frigore & fame periiſſe. De verbo autem Fugiendi, aut fugandi, id eſt conſulendi, vide quæ dixi in Obſeruat. in lib. Triſt.

QVOSQVE *putas fidos, vt Lariſſæus Alebas, Vulnere non fidos experiare tuos*] In eodem lib. ſcripto, *Achilles*, non *Alebas.* nihil mutandum puto.

CALLIRHOESQVE *viro*] Optimè hunc locum interpretatur Egnatius. De hac quoque re Apollodorus lib. III.

VT *iuuenis pereas quorum faſtigia vultus*] Sic in lib. Vaticano, & Maff. In aliis *proiecta cadauera quorum.*

OLIM *Piſæa*] In aliis impreſſis, *Oráque Piſæa.* In veteribus verò libris, *Brachia Piſæa.*

QVALIS *Achæmenides Sicula, &c.*] Attigi hunc locum in obſeruat. in Metamorph. lib. XIV.

NEC *dapis humanæ tibi erunt faſtidia*] Liber Maff. *veniant faſtidia.* ad ſenſum, vt mihi quidem videtur, multo aptius.

FOEDA *Lycaonia repetes conniuia menſa, Tentabíſque iterum fallere fraude Iouem*] Vterque lib. ſcriptus, quo vtor, *Tentabíſque Iouem fallere fraude cibi.* Verius. Ouidius lib. I. Metamorph. Apollodorus lib. III. & Hyginus cap. CLXXVI.

SIDONIA *iactis*] Lib. Maff. *ſparſis.*

DEQVE *viro fias, nec vir, nec femina, vt Atys*] Et ex lib. calamo notatis, & ex antiquis inſcriptionibus, quarum vna eſt in Aedibus IOANNIS DONATI CARDINALIS CAESII, *Attis*, per duplex *tt* ſcribendum. Eius autem inſcriptionis principium eſt:

QVI COLITIS CYBELEN ET QVI PHRYGA
PLANGITIS ATTIN
DVM VACAT ET TACITA DINDYMA NOCTE
SILENT.

Sed de hac re plura in Obſeruat. in Metamorphoſin.

QVAM *qui dona tulit Lernæo tincta veneno, Euboicáſque*

QVIQVE *Lycurgi ten letauit, & arbore natum, Idmonáq; audacem te quoque rumpat aper*]. Feliciſſimè hunc locum ab aliis interpretibus non intellectum exponit doctiſſimus Egnatius. Superiorem verſum ita, vt ego poſui, legit, & citat Eutychus, qui fuit Priſciani Grammaticorum principis auditor. In quibuſdam libris malè legitur, *litauit*. Ancæi Lycurgi filij, quem hic intelligit poëta noſter, meminit etiam Apollodorus lib. I. his verbis: πύλος μὲν, καὶ ἀγκαῖος, ὑπὸ τοῦ θηρὸς διεφθάρησαν. Pyleus, atque Ancæus à bellua (apro) crudeliter vulnerati interierunt. Et paullò ſuprà: ἀγκαῖος, καὶ κηφεὺς λυκούργου ἐξ ἀρκαδίας. Ancæus, ac Cepheus Lycurgi ex Arcadia. Huius etiam Ancæi mentio eſt apud Senecam in Medea:

Strauit Ancæum violentus ictu
Setiger. —— ——

Quem locum indicauit mihi vir ingenio, & eruditione ſingulari Veſpaſianus Pandolphus Aquilanus. Hyginus capite CCXLIIX. de iis qui ab apro percuſſi interierunt. Vbi ita eſt: Adonis Cinyræ filius, Ancæus Lycurgi filius à Calydonio, Idmon Apollinis filius, qui extra metam exierat cum Argonautis apud Lycum Regem. Quibus ex verbis habes cur poëta noſter Idmonem audacem vocauerit, quod hic quæritat idem Egnatius.

LETAVIT] Leto dedit: interfecit.

—VT *illi Ora ſuper ſaui quem cecidere ſuis*] Rectius in aliis impreſſis, & Maff. *ora ſuper fixi*.

VTQVE *Lyra vates fertur periiſſe ſeuera*] Idem lib. ſcriptus, *ſonora*, non *ſeuera*.

HECTOREVS *puer*] Aſtyanax, de quo ſuprà, & Seneca in Troadibus:

— —*turre de ſumma cadat,*
Priami nepos Hectoreus, & letum oppetat.

Dictus autem eſt Aſtyanax, quòd vrbi imperaturus videretur; quod timentes Græci, eum ex altiſſima turri ab Vlixe præcipitandum curarunt.

OSSIBVS *inque tuis teli genus hæreat illud, Traditur Icarij quo cecidiſſe gener*] Hunc locum omnium optimè in Obſeruationibus in lib. & Eleg. I. Triſtium interpretatus ſum.

PROPTER *opes nimias vt perdidit hoſpes alumnum*] lib. Vatic. & Maff. *opes magnas*. placet. lib. XIII. Metamorph.

——*Polymneſtoris illic*
Regia diues erat, cui te commiſit alendum

Clam,

Clam Polydore pater. Phrygiiſque remouit ab armis
Conſilium ſapiens. ſceleris niſi præmia magnas
Adieciſſet opes, animi irritamen auari.

De Polydoro, & Polymneſtore, lib. III. Aeneid. & in Hecuba Euripidis.

PLVRIMA *qua flammas Sicanis Ætna vomit*] Qua, vbi, qua in parte.

QVALIS *equis pactis, quos fortis agebat Achilles*] Vterque lib. ſcriptus, *Qualis equos pacto quos, &c.* Rectius.

Nec tu, quàm Rheſus, ſomno meliore fruaris,
Quàm comites Rheſi, tum necis, ante viæ.

VTQVE *Remo muros auſo tranſire recentes, Noxia ſint capiti ruſtica tela tuo.*] Hac de re Ouidius in libris Faſtorum, & ego in Obſeruationibus in lib. Triſtium.

PAVCA *quidem fateor. ſed dij dent plura rogatis: Multiplicéntque ſuo vota fauore mea*] Ita eſt in quibuſdam libris prælo ſubiectis. In aliis *roganti*. Zarotus autem *precanti*, legit. monſtra omnia. genuinam lectionem habet exemplar Maſſeianum, & vnum Bibliothecæ Vaticanæ, *rogamus*. Quod verbum quàm appoſitè hîc ſit, propter ſequens carmen, quis eſt, quin ſtatim videat?

FINIS.